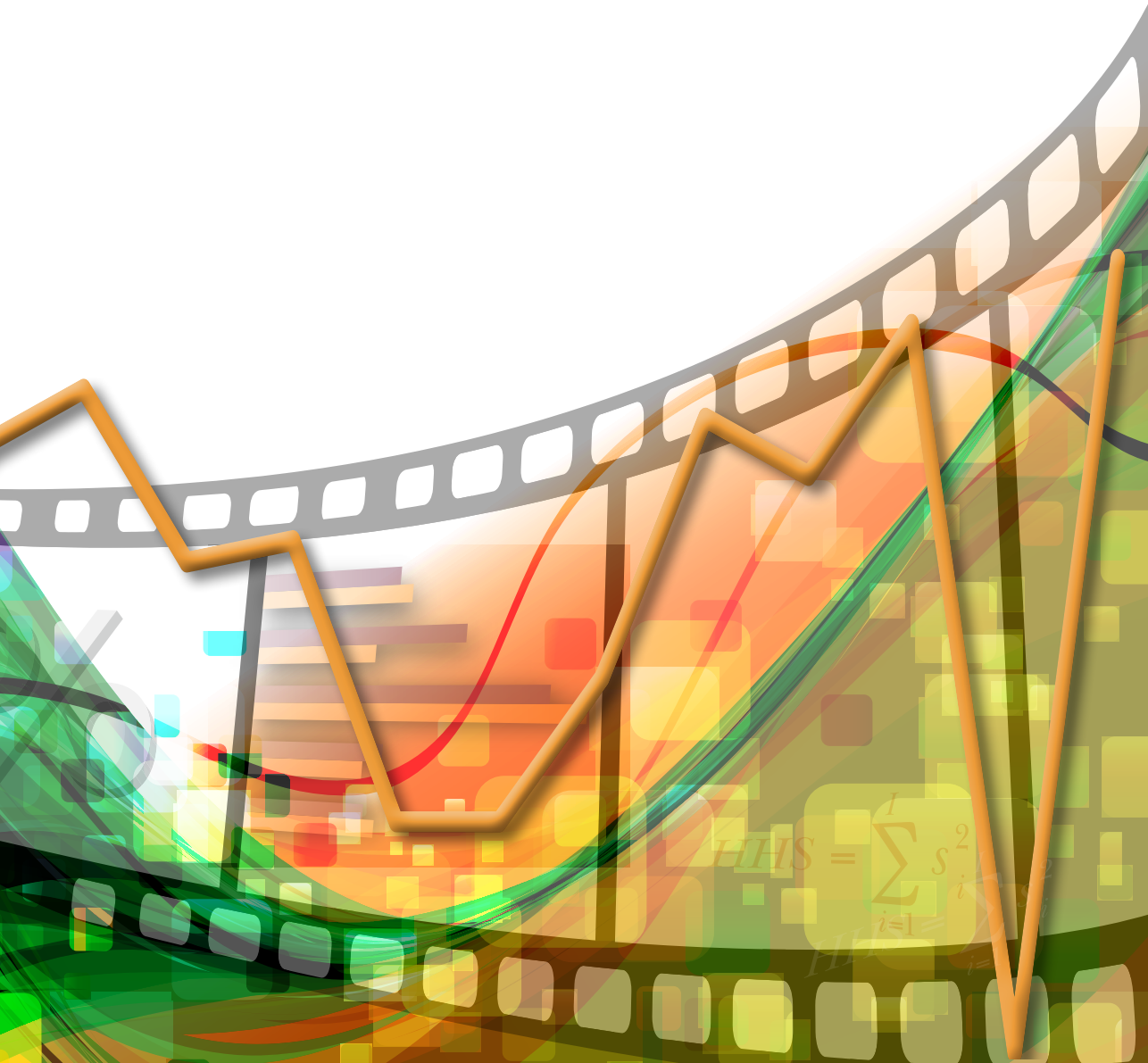

Ágúst Einarsson

Hagræn áhrif kvikmyndalistar

**Hagræn áhrif
kvikmyndalistar**

Ágúst Einarsson

Hagræn áhrif kvikmyndalistar

HÁSKÓLINN Á BIFRÖST
BIFRÖST UNIVERSITY

2012

Hagræn áhrif kvikmyndalistar

©Ágúst Einarsson

Útgefandi: Háskólinn á Bifröst

Hönnun og umbrot: Oddi, umhverfissvottuð prentsmiðja

Bók þessa má eigi afrita með neinum hætti, svo sem með ljósmyndun, prentun, hljóðritun, eða á annan hátt, að hluta eða í heild, án skriflegs leyfis höfundar og útgefanda.

Printed in Iceland

ISBN-978-9935-9093-0-5

Til
Elísabetar Unu Ágústsdóttur
og *Kristrúnar Ágústsdóttur*

Efnisyfirlit

Formáli	9
Formáli að rafrænni útgáfu	12
1. Kvikmyndir, menning og saga	13
1.1 Hagfræði og skapandi greinar	13
1.2 Menningarneysla hérlandis í fjölþjóðlegum samanburði	24
1.3 Upphaf kvikmynda erlendis	29
1.4 Kvikmyndir hérlandis til ársins 1979	33
2. Eftirspurn og framboð	41
2.1 Eftirspurn einstaklinga	41
2.2 Framboð kvikmynda	50
2.2.1 Grunnatriði framleiðslu	50
2.2.2 Hlutfallslegir yfirburðir og virðisbætur	57
2.2.3 Framleiðendur, ytri stærðarhagkvæmni og óvissa	65
3. Hlutverk hins opinbera við kvikmyndagerð	75
3.1 Hvers vegna eiga stjórnvöld að styðja kvikmyndagerð?	75
3.2 Fjármögnun kvikmynda	87
3.2.1 Kvikmyndamiðstöð Íslands, opinber framlög og úthlutanir	87
3.2.2 Endurgreiðsla á kostnaði vegna kvikmyndagerðar	92
3.2.3 Önnur fjármögnun	96
3.3 Áhrif kvikmyndaðnaðar á vinnumarkað, ferðaþjónustu og ríkisfjármál	101
3.4 Löggjöf, eftirlit og söfn	109
3.4.1 Lög er varða kvikmyndir	109
3.4.2 Eftirlit með kvikmyndum	116
3.4.3 Kvikmyndasafn Íslands	119
4. Framleiðsla, dreifing og afkoma	123
4.1 Framleiðsla	123
4.1.1 Fjöldi frumsýndra kvikmynda og framleiðsluland	123
4.1.2 Langar, leiknar, íslenskar kvikmyndir frá árinu 1980	127
4.1.3 Íslenskir framleiðendur	134
4.2 Dreifing og sýningar	137
4.2.1 Dreifing kvikmynda	137
4.2.2 Dreifingaraðilar, kvikmyndahús og sýningarsalir	143
4.2.3 Aðsókn að kvikmyndahúsum	153
4.2.4 Kvikmyndahátíðir	159
4.2.5 Sjónvarp, mynddiskar og tölvur	161

4.3	Rekstur og efnahagur fyrirtækja	167
4.3.1	Framleiðsla	167
4.3.2	Dreifing	172
4.3.3	Kvikmyndahús	175
4.3.4	Myndabandaleigur	178
5.	Mennta- og félagskerfi kvikmyndafólks	183
5.1	Menntun í kvikmyndaiðnaði	183
5.2	Félög kvikmyndafólks	187
5.3	Edduverðlaunin	189
6.	Niðurstöður og framtíðarhorfur	201
6.1	Kvikmyndir, menning og saga	201
6.2	Eftirspurn og framboð	202
6.3	Hlutverk hins opinbera við kvikmyndagerð	203
6.4	Framleiðsla, sýningar og afkoma	204
6.5	Mennta- og félagskerfi	205
	Skrá yfir myndir og töflur	207
	Nafnaskrá	211
	Atriðaðaskrá	219
	Heimildaskrá	227

Æviágrip

Akira Kurosawa	120	Kristbjörg Kjeld	116
Alfred Hitchcock	102	Leni Riefenstahl	156
Brigitte Bardot	19	Loftur Guðmundsson	126
Charles Chaplin	37	Marilyn Monroe	138
Clark Gable	77	Marlene Dietrich	49
David Attenborough	16	Marlon Brando	34
Elizabeth Taylor	185	Orson Wells	188
Federico Fellini	63	Óskar Gíslason	148
Frank Sinatra	168	Ósvaldur Knudsen	152
Friðrik Þór Friðriksson	68	Paul Newman	143
Greta Garbo	81	Peter Sellers	161
Gunnar Eyrjólfsen	92	Sean Connery	43
Humphrey Bogart	30	Sergei Eisenstein	58
Ingmar Bergman	25	Shirley Temple	186
Jean Gabin	72	Sophia Loren	133
Jean-Luc Godard	88	Steven Spielberg	178
John Huston	108	Walt Disney	54
Katharine Hepburn	97		

Formáli

Flestir jarðarbúar hafa einhvern tímann farið í kvikmyndahús eða séð kvikmynd í sjónvarpi. Þegar hugsað er til þess að þessi afþreying hafi ekki verið til fyrir rúmum eitt hundrað árum er ljóst að mikið hefur breyst á þeim tíma. Tilurð kvikmynda er alls ekki eini þátturinn sem hefur valdið breytingum og er vissulega ekki sá mikilvægasti en kvikmyndir og þróun þeirra lýsa þó vel því gífurlega umróti sem samfélög manna hafa gengið í gegnum á þeim rúmlega eitt hundrað árum síðan kvikmyndir litu dagsins ljós. Fólksfjöldinn á jörðinni hefur fimmfaldast síðustu hundrað árin en á tvö þúsund árum þar á undan hafði fólksfjöldinn tífalt. Það er því varla hægt að bera samfélög manna nú saman við þau samfélög sem voru við lýði fyrir nokkrum hundruð árum. Íslendingar þekkja þessa þróun vel en hér var sár fátækt vel fram á síðustu öld en þá rættist úr fyrir okkur. Lífskjör bötundu til muna, tækniþróun varð ör og mikil fólksfjölgun átti sér stað. Hugsanlega verða jafnmiklar breytingar á þessari öld en hverjar þær nákvæmlega verða getur enginn sagt til um, ekkert frekar en fyrir eitt hundrað árum.

Í þessari bók er brugðið birtu á hagræn áhrif kvikmynda. Slíkt hefur ekki verið gert áður á þessu formi hérlandis en fyrir nokkrum árum kom út bók eftir mig sem nefnist *Hagræn áhrif tónlistar* þar sem áhrif tónlistar voru greind á hagfræðilegan hátt. Listir hafa alltaf heillað mig, ekki einungis sem upplifun sem gleður og bætir heldur einnig sem mikilvægur þáttur í efnahagslífinu. Í rannsóknum mínum á hagrænum áhrifum tónlistar kom í ljós að umfang tónlistariðnaðarins er mikið hérlandis og framlag tónlistar til verðmætasköpunar er umtalsvert. Reyndar er menningin mikilvægur og stór atvinnuvegur hérlandis og þar eru mörg tækifæri í þessum heimi breytinga.

Það er eitthvað heillandi við kvikmyndir, eitthvað dulúðugt sem hrífur fólk með sér. Flest börn hérlandis þekkja þá tilfinningu og margir varðveita hana alla ævi. Spennan við að fá að fara í bíó var mikil á uppvaxtarárum mínum í Vesturbænum í Reykjavík. Í barnæsku minni var hægt að sjá kvikmyndir á vegum kirkjunnar í Tjarnarbíói. Síðar

fékkst leyfi til að fara á barnasýningar í Trípólíbíói, í Stjörnubíói eða jafnvel í Austurbæjarbíói en ekki nema einu sinni í mánuði. Stundum var reynt var að fá að fara oftari með þeim rökum að oft væri verið að sýna framhaldsmyndir sem ekki mætti missa af. Prógrömm voru skipti- vara og myndir af kvikmyndastjörnunum voru eftirsóttar. Kúrekinn [Roy Rogers](#) og hesturinn hans, Trigger, gátu allt og enginn stóðst [Tarzan](#) snúning. [Friðrik Þór Friðriksson](#), okkar helsti kvikmyndaleik- stjóri, hefur lýst þessum tíma vel í kvikmyndinni *Bíódagar*. Samt eiga allir ólíkar minningar um kvikmyndir og sérhver kynslóð man eftir sínu kvikmyndaumhverfi í æsku og þær minningar eru lífseigar.

Þessi bók er skipulögð þannig að í fyrsta kaflanum er fjallað um kvikmyndir innan menningar og lýst er hinni miklu menningarneyslu héraðs og sögulegri þróun kvikmynda. Í öðrum kafla er fjallað um grunnatriðin sem eru eftirspurn eftir kvikmyndum og framboð eða framleiðsla þeirra. Í þriðja kaflanum er rakið hvert sé hlutverk hins opinbera við kvikmyndagerð en það hlutverk er stórt. Farið er yfir þær röksemdir sem eru fyrir því að stjórnvöld eigi að styðja kvikmyndagerð og lýst er fjármögnun kvikmynda. Í þessum kafla er einnig sýnt fram á að stjórnvöld afla tekna sem nemur mörgum milljörðum kr. á ári vegna kvikmyndaiðnaðar og kemur það örugglega einhverjum á óvart. Þessi kafla fjallar jafnframt um löggjöf um kvikmyndir, eftirlit með þeim og söfn með kvikmyndum. Í fjórða kaflanum er lýst hagtölum í fram- leiðslu, dreifingu og sýningu kvikmynda og gerð grein fyrir rekstri og efnahag fyrirtækja innan kvikmyndaiðnaðar. Í fimmta kafla er fjallað um menntun í kvikmyndaiðnaði og félög kvikmyndafólks sem og um Eddu-verðlaunin. Í lokakaflanum, þeim sjötta, eru niðurstöður dregnar saman og rætt er um framtíðarhorfur atvinnugreinarinnar. Þessi atvinnugrein er ekki dans á rósum en það er ein af niðurstöðum þessarar bókar að kvikmyndaiðnaður geti átt mikla framtíð fyrir sér héraðs og geti hæglega orðið stóriðja.

Í bókinni eru meira en eitt hundrað myndir og töflur sem skýra textann. Í textann er einnig fléttað stuttum æviágripum þrjátíu og fimm einstaklinga, innlendra sem erlendra, er hafa sett mark sitt á kvik- myndir. Í ritinu er einnig skrá yfir myndir og töflur, nafnaskrá með um rúmlega fjögur hundruð og fimmtíu nöfnum og atriðaorðaskrá með um fimm hundruð atriðum. Loks er ítarleg heimildaskrá en heimilda var afað víða og eru þær yfir þrjú hundruð talsins; bækur, bókakaflar, greinar og skjöl, innlendar og erlendar, prentaðar og óprentaðar auk heimilda sem fengnar eru af vefnum.

Þetta verk hefur verið nokkur ár í smíðum en ég var byrjaður á því árið 2006. Eftir að ég varð rektor Háskólans á Bifröst árið 2007 lagði ég það hins vegar til hliðar en tók svo aftur til við ritið á síðasta ári eftir að ég lét af starfi rektors. Það er alltaf best þegar hægt er að tengja saman áhugamál og vinnu og hef ég átt því láni að fagna á minni starfsævi. Þá eru ekki þær klukkustundir taldar sem varið er í spennandi verkefni sem þetta.

Þetta vinnur þó enginn einn og það hafa margir lagt mér lið. Eiginkona mín, [Kolbrún Sigurbjörg Ingólfssdóttir](#), hefur nú sem áður verið minn besti félagi og gagnrýnandi við skrif af þessu tagi. Samstarfsmaður minn til marga ára, [Axel Hall](#), hefur lagt þung lóð á vogarskálarnar og aðstoð hans hefur verið mjög mikilvæg. Einnig hafa [Ari Kristinsson](#) og [Erlendur Sveinsson](#) verið mér mjög hjálplegir. Starfsmenn Hagstofu Íslands, þeir [Ragnar Karlsson](#) og [Stefán Jansen](#), hafa verið ómetanlegir í að veita mér aðgang að gögnum sem hægt var að nota við greiningu á þessu efni. Hagstofa Íslands er mikilvægasta stofnun hérlendis fyrir vísindamenn sem vilja rannsaka íslenskt efnahagslíf. Aðrir sem hafa aðstoðað við að þetta verk varð að veruleika eru [Einar Sigurjón Valdimarsson](#), [Hilmar Oddsson](#), [Hilmar Sigurðsson](#), [Inga Ósk Jónsdóttir](#), [Kjartan Þór Þórðarson](#), [Laufey Guðjónsdóttir](#), [Sigríður Margrét Vigfúsdóttir](#) og [Sólveig Einarsdóttir](#) og kann ég öllu þessu fólki mínar bestu þakkir. Einnig þakka ég starfsfólki Odda, sérstaklega [Árna Péturssyni](#), fyrir vönduð vinnubrögð við hönnun og prentun bókarinnar. Það sem miður hefur farið er þó alfarið á mína ábyrgð. Ég tileinka afatelpunum mínum bókina en þær eru nú þegar miklu meiri sérfræðingar í kvikmyndum en afinn. Það er sérstök ánægja að horfa á kvikmyndir með þeim og það er einn af þeim mörgu töfrum sem fylgja þessu stórkostlega listformi.

Á Jónsmessu í Borgarfirði 2011

Ágúst Einarsson

Formáli að rafrænni útgáfu

Bókin *Hagræn áhrif kvikmyndalistar* kom út haustið 2011 og fékk góðar viðtökur. Nú hefur verið ákveðið að gefa hana út með rafrænum hætti í opnum aðgangi og er það í samræmi við þá stefnu Háskólans á Bifröst að útgefið efni skuli helst vera í opnum aðgangi. Þessi bók er að langmestu leyti eins og hin prentaða útgáfa. Það er heppilegt form að gefa út bækur með rafrænum hætti þar sem lestur slíkra bóka verður sífellt auðveldari vegna þess að allur búnaður, eins og spjaldtölvur, verður fullkomnari með ári hverju.

Rafbók hefur ýmsa kosti eins og þá að auðvelt er að leita eftir hugtökum innan hennar og vandalaust er að fara milli kafla sem og að fletta upp nöfnum eða orðum í atriðaorðaskrá. Bókin inniheldur einnig tengingu á netslóðir sem vísað er til í heimildaskrá. Í rafbókum er hægt að uppfæra tölulegar upplýsingar með reglubundum hætti án mikillar fyrirhafnar.

Ég þekki þessi mál af eigin raun því að nú eru rúm tólf ár síðan *Verkefni í rekstrarhagfræði* eftir mig kom út í fjórðu útgáfu sem netútgáfa. Hafði hún áður komið út prentuð í þremur útgáfum en hún var fyrst gefin út árið 1992. Netútgáfan var endurgjaldslaus en fyrri útgáfur voru seldar. Þetta var þá, að því er ég best veit, fyrsta kennslubókin á íslensku fyrir háskólastigið sem gefin var út á netinu. Vonaði ég þá að fleiri kæmu í kjölfarið en það var lítið um það og í raun ekki fyrr en fyrst núna að hreyfing er komin á þessi mál og er það vel. Það er von mín að þetta útgáfuform hvetji aðra höfunda til að gera slíkt hið sama.

Á Jónsmessu á Seltjarnarnesi 2012

Ágúst Einarsson

1. Kvikmyndir, menning og saga

Trúðu á sjálfs þín hönd, en undur eigi.
Upp með plóginn. Hér er þúfa í vegi.
Bókadraumnum,
böguglaumnum
breyt í vöku og starf.

Einar Benediktsson. Úr kvæðinu *Íslandsljóð* í Sögum og kvæðum, 1897.

1.1 Hagfræði og skapandi greinar

Menning hefur fylgt manninum alla tíð og innan vísinda hefur einkum verið fjallað um kvikmyndir innan hugvísinda. Umfjöllun um kvikmyndir innan félagsvísinda, eins og hagfræði, hefur þó aukist verulega á síðustu áratugum (Wasko, 2005). Margir hagfræðingar hafa fjallað um listræn og menningarleg viðfangsefni (De Jong, 2009 og Axel Hall, 2008). Adam Smith, faðir hagfræðinnar, skrifaði greinar um tónlist, dans og ljóðlist. John Maynard Keynes, mesti hagfræðingur 20. aldarinnar, var mikill áhugamaður um málalartist. Aðrir hagfræðingar hafa samhliða störfum sínum við fræðigreinina verið listamenn. Það er hins vegar tiltölulega stutt síðan farið var að beina sjónum hagfræðinnar að þeim hagrænu lögmálum sem þessi starfsemi í efnahagslífinu lýtur.

Eftir 1960 varð menningarhagfræðin (e: *Cultural Economics*) til (McCain, 2008). Innan hennar má nefna bækur Galbraith (1960) og Robbins (1963) þar sem m.a. er fjallað um hlutverk hins opinbera í niðurgreiðslum á kostnaði við söfn. Með riti Baumol og Bowen (1966) var tækjum hagfræðinnar fyrst beitt með kerfisbundnum hætti á viðfangsefni lista. Þar fjölluðu þeir um það vandmál að tækniframfarir geti átt erfitt uppdráttar í listum og kostnaður lækki því minna með tímanum en í öðrum atvinnugreinum. Þannig taki nú jafn langan tíma að flytja tónverk eftir Mozart og á dögum tónskáldsins og texti

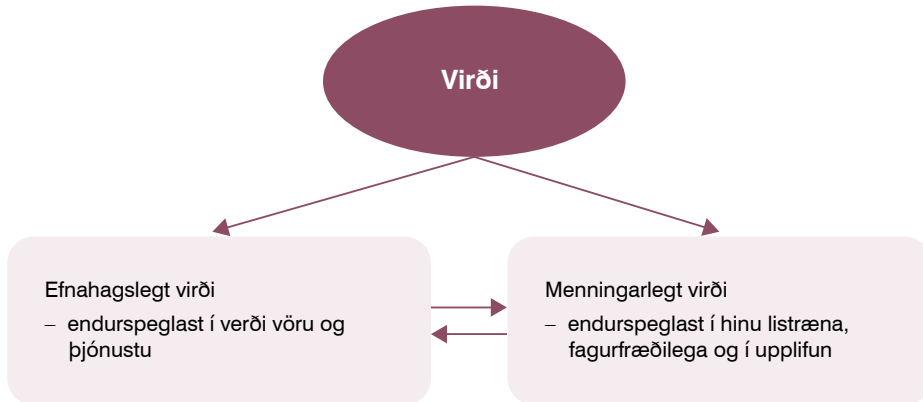
Shakespeare er sá sami og hann var fyrir nær 400 árum. Það þarf alltaf fjóra söngvara í kvartett! Ekki má þó alhæfa um áhrif þessa en mikið hefur verið skrifað innan fræðanna um þetta efni og m.a. bent á að tækniframfarir hafi stuðlað að framleiðniaukningu og lækkun kostnaðar við listsköpun.

Fagurfræði listaverka hefur alltaf verið umdeild og til umræðu innan fjölmargra vísindagreina (Hutter og Shusterman, 2008). Hægt er að líta svo á að fegurðin birtist á þrenns konar hátt, þ.e. í verkinu sjálfu, í skoðunum sérfræðinga og í því hvernig tíminn metur verkið. Skoðanir sérfræðinga eru þó oft hvorki einhlítar né svipaðar. Þekkt listaverk frá fyrri tímum eru þó nær alltaf verk manna sem voru þekktir þá (Ginsburgh og Weyers, 2008). Tíminn vinsar mjög vel út listaverk og er til lengdar besti dómarinn (Ágúst Einarsson, 2011).

Það eru til margs konar sjónarmið um það hvernig fólk ver tómtundum sínum. Hér ber að hafa í huga að tómtundir, sem eru forsenda afþreyingar og upplifunar, er tími sem ekki gafst almenningi fyrir en síðustu tvö til þrjú hundruð árin. Áður fór allur tími venjulegs fólks í að afla sér lífsviðurværis og mjög lítill tími var aflögu fyrir einhvers konar afþreyingu. Listir hafa þó ætíð fylgt mannum sem mjög mikilvægur þáttur í menningu hans og er einn af mikilvægustu þáttum þess sem greinir manninn frá dýrum. Hið gamla kjörorð listarinnar er að listin sé fyrir listina, eða *ars gratia artis* eins og það er á latínu. Þótt það hljómi vel eru það þó sjaldnast þau viðhorf sem móta frampróun í þessum efnum heldur ráða hagrænir kraftar hér mestu, þar á meðal hagnaðarvonin (Vogel, 2004).

Kvikmyndaiðnaður er í sambúð við margs konar aðra afþreyingu, fjölmiðlun og útgáfur og má þar nefna tónlist, íþróttir, einkum íþróttir atvinnumanna, og sviðslistir. Það er meira að segja auðvelt að fella fjárhættuspil undir upplifun, skemmtun og afþreyingu. Fjárhættuspil er víða lögmæt skemmtun og reyndar sums staðar rekin af hálfu hins opinbera. Á bak við allt þetta er iðnaður og framleiðsla, hvort sem það kallast skemmtiiðnaður, afþreyingariðnaður eða upplifunariðnaður. Í þessu felast því gífurlega mikil fjárhagsleg umsvif. Upplifunariðnaður, sem er oft talinn stærsti iðnaður í heimi, mætir eftirspurn neytenda eftir skemmtun, afþreyingu og upplifun. Kvikmyndaiðnaðurinn er ein þessara atvinnugreina (Ágúst Einarsson, 2011).

Til að meta virði menningarafurða verður að leggja hið hagfræðilega eða efnahagslega virði og hið menningarlega virði til grundvallar (Hutter og Throsby, 2008a), sbr. mynd 1.1. Með því að líta á hugtakið um virði út frá tveimur sjónarhornum, hinu efnahagslega og hinu

Mynd 1.1: Hugtakið virði innan menningarhagfræði

menningarlega fæst heppileg umgjörð við að meta hagræna þætti í menningu, þ.m.t. í kvikmyndalist. Menningarafurð hefur sérstakt virði vegna þess að hún er listræn eða fagurfræðileg og ekki er alltaf hægt að meta hana eingöngu með hefðbundnum aðferðum hagfræðinnar.

Í hagfræði kemur virði vöru og þjónustu fram í verði og það endurspeglar nýttar eða not sem einstaklingar telja sig hafa af þeirri vöru og þjónustu. Virðið eða verðið er það sem ræður úthlutun á markaði á viðkomandi vöru og tengir saman neytendur og framleiðendur. Virði í menningu er þó fólgið í öðru sjónarhorni, þ.e. í menningarlegu sjónarhorni. Það getur verið tónninn í tónlist eða litur eða litasamsetning í málverki. Þannig er það ekki eingöngu verðið sem er afgerandi þáttur þegar menningarlegir þættir eða menningarlegar afurðir eru metnar, sbr. mynd 1.1.

Í menningunni kemur virði einnig fram í hughrifum einstaklingsins, þ.e. í upplifun hans. Verkið sjálft skapar virði og verðmæti í huga þess sem nýtur þess. Þessi tvíþætta notkun á hugtakinu virði myndar eins konar brú milli hagfræði og menningar. Menningarlegt virði kemur fram í því að það er ferli í gangi sem metur og endurmetur og sem skilgreinir einnig sjálft ferlið þannig að fyrir menninguna er virði mat á atburðum eða vörum og þjónustu, alveg eins og er innan hagfræðinnar. Hægt er að líta á svo á að listamaður sé með framboð á tvenns konar markaði. Annars vegar er það markaður með efnislegar vörur sem hafa hagrænt virði og hins vegar er það markaður með hugmyndir sem hafa menningarlegt virði (Throsby, 2008), sbr. mynd 1.1.

Þegar rætt er um virði í hagfræði og virði í menningu er í báðum tilvikum verið að tala um mat, hvort sem þetta mat er fjárhagslegt,

eins og algengast er innan hagfræðinnar og þá með hjálp verðsins, eða víðfeðmara eins og er innan menningar. Málverk geta verið verðmæt í menningarsögunni og krá í litlu þorpi hefur jafnvel mjög mikið menningarlegt virði fyrir samfélagið þar, miklu meira en kemur fram í þeirri peningaveltu sem er í kránni. Hún er ef til vill aðalmenningarstaðurinn í litla samfélagi (Throsby, 2001).

Það getur verið samspil milli efnahagslegs virðis og menningarlegs virðis þannig að það sem hefur mikið menningarlegt virði eins og Óperuhúsið í Sidney hefur í för með sér umtalsvert efnahagslegt virði til dæmis í ferðaþjónustu í næsta nágrenni. Einnig getur það sem hefur hátt efnahagslegt virði eins og tölvuiðnaðurinn í Kísildal í Kaliforníu orðið hluti af menningu svæðisins sem endurspeglar m.a. í skólakerfi og menningarumhverfi svæðisins.

Það er löng hefð fyrir því þegar talað er um virði innan menningar, sérstaklega innan listageirans, að líta á hið listræna og hið fagurfræðilega og draga fram þessa þætti sem eru oft huglægir en endurspeglar mat einstaklingsins á viðkomandi verki eða atburði. Virði í menningu, til dæmis í listaverki, felst í þáttum eins og fagurfræðilegri sýn á við-

komandi verk. Það getur verið trúarleg eða andleg sýn á verkið. Uppruni þess getur líka skipt máli. Menningarlegt gildi eða virði getur oft einnig falist í hlutum sjálfum eða í atburðum og það er ekki hægt að slíta það frá því tvennu. Menning er einmitt iðulega upplifun. Þessi upplifun verður ekki slitin frá verkinu sjálfu. Fólk vill sjá frummynd af málverki frekar en að horfa á ljósmynd af því þótt ljósmyndin geti endurspeglad verkið nákvæmlega. Þegar hlustað er á tónlist getur umgjörðin skipti miklu máli.

Kvikmyndir eru hluti af dægurmenningu í þeim skilningi að vinsældir þeirra eru mjög miklar. Hinn fagurfræðilegi þáttur kvikmynda gerir þær að mikilvægum og áhrifamiklum miðli innan menningar. Í kvikmyndum er sögð saga og góð og vel sögð saga hefur alltaf verið mikilvægur þáttur í samfélagi mannsins. Það skiptir ekki máli hvort sagan er sögð í töluðum eða skrifuðum orðum, tónlist, kvikmyndum,

David Attenborough fæddist árið 1926 í Bretlandi. Hann er heimsþekktur fyrir náttúrulífspætti sína í sjónvarpi og útvarpi. Attenborough er fulltrúi breska ríkisútvarpsins (BBC) eins og þeir gerast bestir, vandvirkur með afbrigðum, tekur frábærar myndir og frásagnir hans eru einstaklega skýrar og greinargóðar um flókna og merkilega hluti. Sjónvarpsþættir hans um lífið á jörðinni (*Life on Earth*) eru kennslu- og fræðsluefni víða um heim. Hann er náttúruvísindamaður að mennt og hóf feril sinn sem útvarpsmaður en varð síðar fjölvörður þáttagerðarmaður. Síðari verk Attenborough eru sjónvarpsþættir um loftslagsbreytingar og dýralíf á norðurhvara veraldar. Hann hefur verið aðlaður af Bretadrottningu og þar að auki hefur hann hlotið fjölmörg heiðursmerki og einar 29 heiðursdoktorsnafnbætur við breska háskóla. eru þær fleiri en nokkur annar hefur hlotið og margir nýuppgötvadir steingervingar hafa verið nefndir eftir honum.

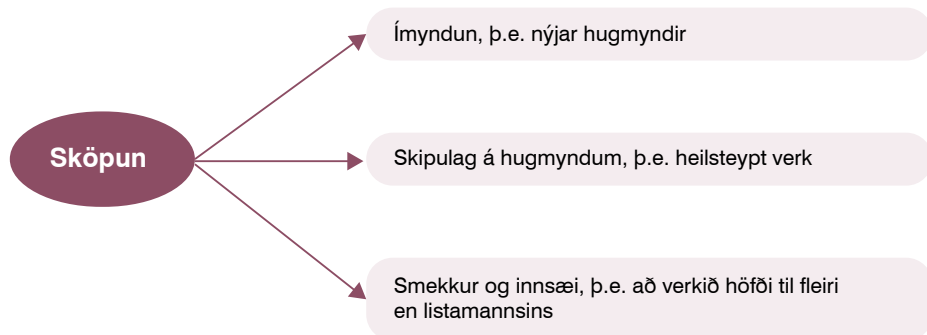
dansi eða í málverki; öll þessi listform hafa fangað athygli mannsins um langan tíma og sum þeirra frá ómunatíð.

Rétt eftir seinni heimsstyrjöldina gagnrýndu [Max Horkheimer](#) og [Theodor Adorno](#) menningariðnaðinn harkalega en þeir sögðu að verslunar- og peningavæðing hans væri leið auðvaldshyggjunnar til að auðgast og ná valdi yfir þörfum almennings (Horkheimer og Adorno, 2003). Þessi gagnrýni var sett fram frá marxísku sjónarhorni en [Horkheimer](#) og Adorno heyrðu til svokallaðs Frankfurtarskóla í heimspeki og félagsvísindum. Þeir litu á hugtakið menningariðnað sem neikvæða staðreynd. Gagnrýnin hafði mikil áhrif innan vísinda þótt margir telji hana ekki eiga vel við nú á tímum.

Það hefur oft einkennt umræðu um menningarmál að sé settur verðmiði á menningarlegar afurðir þá telji margir það vera neikvætt og engu líkara en að verið sé að óhreinka menningu með því að tala um peninga í sömu andrá og jafnvel um hagnað og arðsemi. Auðvitað er mjög af hinu góða að leggja hagrænt mat á hluti og skiptir ekki máli hvort þeir hlutir eða atburðir séu innan menningar eða annars staðar. Þetta er einfaldlega góð aðferðafræði til að gera sér grein fyrir samhengi hlutanna auk þess sem hagrænt mat kemur fram í líf skjörum og verðmætasköpun. Með því að ræða um að menningarafurðir hafi bæði hagrænt og menningarlegt virði er þó öllum viðhorfum haldið vel til haga.

Sköpun skiptir miklu máli í mörgum vísindagreinum, þar á meðal innan félagsvísinda. Innan hagfræðinnar er einkum vísað til hennar sem hugtaks í tengslum við nýsköpun og sem orsakavalds tæknibreytinga. Tæknibreytingar eru mikilvægar og nýsköpun er vitaskuld mikilvægt atriði innan hagfræðinnar. Sköpun eykur þekkingu og innan menningarhagfræði er hugtakið sköpun lykilhugtak. Menningu og sköpun er ekki hægt að skilja að, sérstaklega ekki í sambandi við listir og listræna framleiðslu, hvort sem um er að ræða ritlist, tónlist, kvikmyndalist eða aðrar listgreinar. Sköpunin er krafturinn sem býr til listaverk.

Sköpun hefur dálítið dulúðugan blæ yfir sér og ber með sér yfirbragð einhvers guðsdómslegs. Það er talað um að einhver hafi snilligáfu til einhvers, t.d. fólk sem syngur mjög vel. Menn tala um undrabörn þegar þau geta skapað eitthvað miklu meira en önnur börn. Það eru til snillingar á sviði lista en ekki eru til skýringar á því af hverju þeir búa yfir þessum miklu hæfileikum. Hér má nefna [Da Vinci](#), [Mozart](#), [Picasso](#) og [Shakespeare](#) en þessir menn eru þvílíkir afburðalistamenn og skapendur að það er erfitt að finna jafnoka þeirra. Ef til vill er hægt að skýra

Mynd 1.2: Sköpun og eiginleikar hennar

snilligáfu með erfðum og einhverri tiltekinni samsetningu á genum. Þó er oftast litið á snilligáfu sem guðs gjöf (Ágúst Einarsson, 2011).

Menn reyna þó að greina snilligáfu og setta sig ekki við að hún sé eitthvað sem komi af himni ofan heldur eigi að vera hægt að fjalla um það hugtak eins og önnur hugtök. Stundum er talað um að snilligáfa feli í sér þrjá eiginleika sem séu fyrirferðarmestir (Throsby, 2001), sbr. mynd 1.2.

Eins og sést á mynd 1.2 er sköpun í fyrsta lagi ímyndun en hún felur í sér að menn koma fram með nýjar hugmyndir. Í öðru lagi er um að ræða þann eiginleika að geta komið skipulagi á hugmyndirnar. Það er ekki nóg að fá hugmyndir heldur verður að raða þeim þannig saman að úr verði heilsteypt verk. Í þriðja lagi er talað um smekk og með smekk er átt við innsæi listamanns eða annarra sem felst í því að geta lagt þannig mat á ímyndun að úr því verði verk sem höfðar til annarra og sé í samræmi innbyrðis. Oft vill þó verða að menn séu á undan sinni samtíð og snilligáfan uppgötvist ekki fyrr en löngu seinna.

Þótt orðið sköpun sé oft látið ná til lista og listamanna er það mun víðtækara hugtak og hefur skírskotun til fleiri sviða þegar rætt er um skapandi atvinnugreinar. Það er ýmislegt sem getur hindrað sköpunarmáttinn og geta þær hindranir verið margþættar. Umhverfið getur verið hindrun en þó er það fyrst og fremst fjármagnið. Fjármagn er „afl þeirra hluta, er skal vinna“ (Einar Benediktsson, 1906, bls. 11). Þótt aðrar hindranir séu til staðar, eins og tæknilegar hindranir og vöntun á tíma, getur skortur á fjármagni auðveldlega leitt til þess að hið markaðslega fái forgang við sköpun listaverka. Þetta þýðir til dæmis að mun meira er framleitt af dægurtónlist en sígildri tónlist, einfaldlega vegna þess að dægurlagamarkaðurinn er mun stærri. Takmörkun á fjármagni, hvort sem það eru tekjur einstaklingsins eða hin fjárhagslega umgjörð,

er mjög mikil takmörkun við alla sköpun og er reyndar takmarkandi við mjög margt í lífi mannsins.

Listaverk eru afrakstur sköpunar og eru þau eins og önnur framleiðsla háð því að þurfa aðföng. Aðföngin geta verið snilligáfa og fyrir tilstilli hennar er sköpuð afurð sem er listaverkið. Það felur í sér virði, bæði hagrænt virði, menningarlegt virði eða listrænt virði. Það er ekki hægt að fá einkarétt á hugmynd og sköpun byrjar á hugmynd. Það er þó hægt að skiptast á hugmyndum. Listaverk er hins vegar samsetning hugmynda, skipulags og smekks. Þegar þetta er orðin heilsteypt eining, sbr. mynd 1.2, fullnægir það þeim mælikvörðum sem höfundalög setja og verkið nýtur verndar samkvæmt lögum.

Listamaður gegnir oft fleiri störfum en listsköpun. Rithöfundar eru oft kennarar eða bókaverðir. Tónskáld eru oftast tónlistarkennarar og þannig mætti lengi telja. Ekki er óalgengt að listamenn hafi fulla atvinnu af list sinni hér á landi en það er þó ekkert sérstaklega algengt. Menn þurfa oft að vera komnir aðeins við aldur áður en þeir geta haft fulla atvinnu af listsköpun sinni þótt það hafi reyndar breyst nokkuð síðustu áratugina.

Það er einnig til sköpun á sviðum sem hafa ekki endilega eitthvað með list að gera. Skapandi atvinnugreinar eru atvinnugreinar þar sem sköpun er í forgrunni. Þær tengjast mannauði mjög mikið þar sem þekking er meginþátturinn. Þetta snýr að hæfni mannauðsins og í því felst ekki einungis þekking heldur einnig fjölbreytileiki og umburðarlyndi í samfélaginu. Þannig er mjög margt sem gerir sköpun kleift að eiga sér stað. Það eru til dæmis eiginleikar mannsins og umhverfið. Skapandi atvinnugreinar eru mikilvægur þáttur í efnahagslífinu og þær endurspeglar nýja sýn á efnahagslífið sem menningarhagfræðin fjallar um.

Framlag menningar til landsframleiðslu, en landsframleiðsla er verðmætasköpunin á einu ári í efnahagslífinu, er um fjögur prósent hérlandis (Ágúst Einarsson, 2004) og er vaxandi á sama tíma og framlag landbúnaðar er rétt um eitt prósent og sjávarútvegs um sjö prósent. Þannig er menningin orðin mjög umfangsmikil atvinnugrein hérlandis. Ekki er þó rétt að einblína á þátt

Brigitte Bardot fæddist árið 1934 í Frakklandi. Hún er þekktust fyrir störf sín sem leikkona en hún var einnig söngkona, fyrirsæta og dansari. Bardot varð tákn konunnar í Frakklandi, ljóshærð, kynþokkafull og heimsfræg. Eignamaður hennar, leikstjórinn **Roger Vadim**, gerði margar myndir með henni. Bardot hafði mjög mikil á áhrif á tísku síns tíma. Hún hætti að leika eftir um fimmtíu kvikmyndir, þá tæplega 40 ára gömul, en henni líkaði ekki sá átroðningur sem fylgdi frægðinni. Eftir það helgaði hún líf sitt baráttu fyrir dýravernd og var mjög virk fyrir þann málstað og beitti oft aðferðum sem vöktu heimsathygli. Þannig kom hún því til leiðar að selskinn hættu að seljast og það að klæðast þelsum úr loðdýrum er víða illa séð.

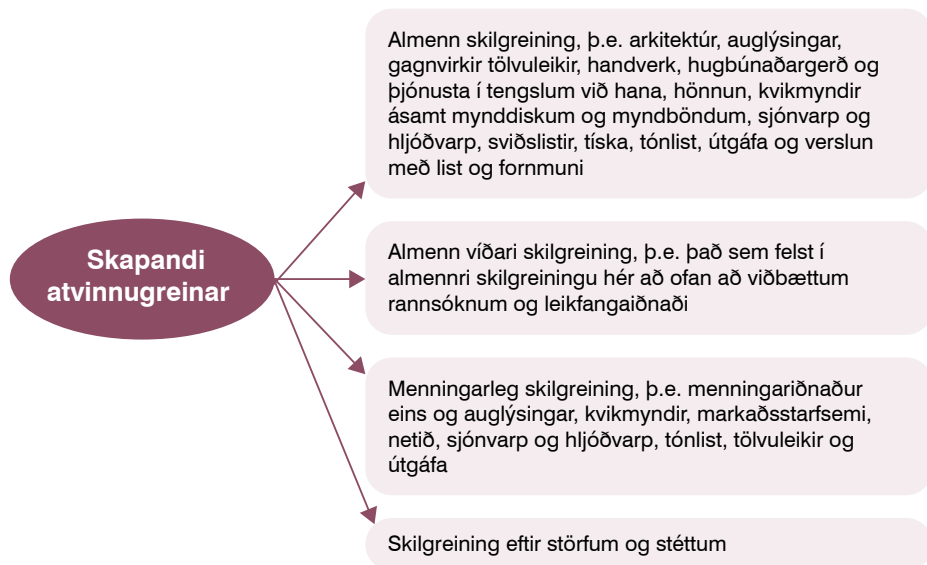
Sköpun á sér oft stað í klösum, til dæmis innan háskóla, eða annars staðar innan menningarlegs umhverfis. Sumir verða að starfa með fleirum, t.d. við uppfærslu leikrits, við flutning tónlistar og gerð kvikmyndar, sbr. sinfóníuhljómsveit, leikhús og kvikmyndaver. Það eru ófáir sem vinna við sköpun á verki, hvort sem það felst í að búa það til eða að flytja það. Í þessum klösum koma einstaklingar saman og hjá þeim eiga sér stað samskipti sem geta leitt til nýjunga. Það er mjög mikilvægt fyrir sköpun og þá einstaklinga sem vinna að henni að þeir hafi aðgang að frjóu umhverfi sem er hagkvæmt fyrir slíka starfsemi.

Háskólar eru umgjörð fyrir sköpun sem er mjög hagfelld. Þar skiptast menn á skoðunum, innan háskóladeilda, á ráðstefnum eða með greinaskrifum. Margir vinna oft að sama efninu og þoka þekkingunni aðeins fram á við. Það þarf þó ekki einungis einstaklinga til að sköpun eigi sér stað, það þarf hópa af einstaklingum og stofnanir og það þarf skipulag. Til dæmis eru háskóli og sinfóníuhljómsveit stofnanir. Hópurinn þarf að vera nægilega sterkur til þess að hugmyndir geti þróast og það sé stutt við þær. Þetta er eins og jarðvegur, hann verður að vera tækur til ræktunar. Það verður að vera gott ræktanlegt land umhverfis sköpun. Það er ekki ræktað mikið af korni í eyðimörk. Umhverfi skiptir því miklu máli og það kemur inn á starfsemi opinberra aðila sem geta hjálpað til við að búa til umhverfi sem hentar vel fyrir sköpun.

Einstaklingurinn þarf líka að fá athygli á því sem hann er að gera vegna þess að sköpunin verður að ná út fyrir einstaklinginn sjálfan. Sköpun hjá einstaklingi getur verið liður í hans þroskaferli en sköpun sem afurð verður að hafa skírskotun til fleiri. Listaverkið þarf að vera fært upp, sýnt eða lesið. Tækninýjungin þarf að finna sér veg í framleiðslu og hið hagræna og menningarlega virði þarf að verða til (Throsby, 2001).

Fyrirtæki í hinum skapandi atvinnugreinum geta verið í kvikmynda-gerð, hvort sem það er að búa til kvikmyndir eða dreifa og sýna kvikmyndir í kvikmyndahúsum eða sjónvarpi. Þetta getur einnig verið tónlist sem nú er reyndar óaðskiljanleg frá kvikmyndum. Þetta getur verið innan vísinda, t.d. rannsóknir í háskóla eða innan fyrirtækja. Þetta geta verið fyrirtæki á sviði ferðamála sem byggja á skapandi hugsun, t.d. á ferðaþjónustu í tengslum við menningarlega arfleifð eða menningarstarfsemi.

Margar skilgreiningar eru til á skapandi atvinnugreinum, sbr. mynd 1.4. Til skapandi atvinnugreina er hægt að telja arkitektúr, auglýsingar, gagnvirkar tölvuleiki, handverk, hugbúnaðargerð og þjónustu í tengslum við hana, hönnun, kvikmyndir ásamt mynddiskum og myndböndum,

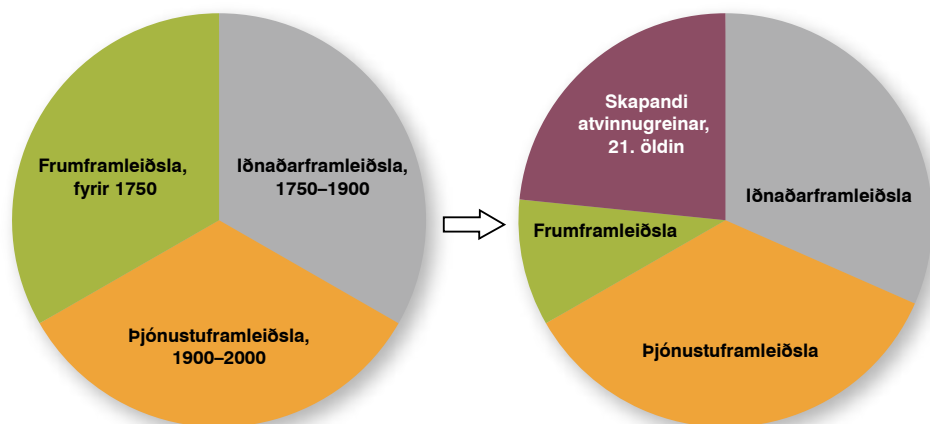
Mynd 1.4: Nokkrar skilgreiningar á skapandi atvinnugreinum

sjónvarp og hljóðvarp, sviðslistir, tísku, tónlist, útgáfu og verslun með list og fornmuni (*Creative Industries Mapping Document 2001*, 2001). Önnur útfærsla er að bæta hér við rannsóknum og leikfangaiðnaði (Howkins, 2004), sbr. mynd 1.4.

Annað sjónarhorn við að skilgreina skapandi atvinnugreinar er að horfa á framleiðsluna sjálfa og telja til skapandi atvinnugreina þær atvinnugreinar sem framleiða vöru og þjónustu sem hafa menningarlegt og listrænt gildi. Hér er þetta þrengt og rætt um menningariðnað í því sambandi. Til slíks iðnaðar telst allt er varðar auglýsingar, kvikmyndir, markaðsstarfsemi, netið, sjónvarp og hljóðvarp, tónlist, tölvuleiki og útgáfu (Hesmondhalgh, 2002).

Enn önnur nálgun er að líta á einstaklingana og störf þeirra. Hagfræðin hefur hingað til flokkað framleiðsluna í efnahagslífinu í þrjá flokka, þ.e. í frumframleiðslu, iðnaðarframleiðslu og þjónustuframleiðslu. Hér bætist við ný vídd sem er skapandi atvinnugreinar og rætt um fjóra flokka, þ.e. hina fyrri þrjá og skapandi atvinnugreinar og hin skapandi stétt er skilgreind (Florida, 2002 og Florida, 2005), sbr. mynd 1.5.

Frumframleiðsla, eins og landbúnaður, var allsráðandi fram yfir miðja 18. öld. Þá varð iðnbyltingin með hagnýtingu gufuaflsins og utanaðkomandi orka kom í miklum mæli í fyrsta sinn inn í samfélag

Mynd 1.5: Hinar fjórar víddir efnahagslífsins

mannsins. 19. öldin einkenndist mjög af iðnaðarframleiðslu og þjónustuframleiðslan var ráðandi á 20. öldinni (Ágúst Einarsson, 2011). Frumframleiðsla er nú lítill hluti af efnahagslífi flestra landa, sbr. mynd 1.5.

Hægt er að halda því fram að hinar skapandi atvinnugreinar verði ráðandi atvinnugreinar 21. aldarinnar. Ein helsta ástæðan fyrir því er að sífellt minni hluti af tekjum fólks fer í að afla sér lífsviðurværis og sífellt meiri hluti tekna fer í afþreyingu og upplifun. Tækniþrófarir í upplifun eru gríðarlega miklar eins og til dæmis Facebook nú um stundir sem er nýtt og öflugt samskiptaform sem felur í sér mikla upplifun.

Íslendingar kunna að mörgu leyti vel til verka í tengslum við skapandi atvinnugreinar eins og kvikmyndir. Þeir eru með vel menntað fólk innanborðs, fallega og sérkennilega náttúru sem heppilega umgjörð og eru fljótir að leysa úr erfiðum vandamálum sem skiptir máli í svo dýrri framleiðslu sem kvikmyndir eru. Höfundur þessarar bókar hefur haldið því fram að hinar skapandi atvinnugreinar og menningariðnaðurinn geti orðið stóriðja Íslendinga á 21. öld (Ágúst Einarsson, 2011).

Oft er erfitt að meta þátt menningar í efnahagslífinu og það verður að varast að ofmeta hann ekki (Brosia, 1994). Með því að skoða vel störf innan menningar má þó meta þennan þátt í efnahagslífinu (Ágúst Einarsson, 2004). Með því að taka þá þætti sem falla undir skapandi atvinnuvegi út úr þjónustu- og iðnaðarframleiðslu sést vel umfang skapandi atvinnugreina. Þeirri aðferðafræði hefur verið beitt, m.a. fyrir Ísland, og niðurstöður innlendra og erlendra rannsókna eru samhljóma (Ágúst Einarsson, 2004; Florida, 2004 og Florida, 2005). Þessar

rannsóknir sýndu að 23-24% af vinnuafli landsmanna er bundið í skapandi atvinnugreinum. Þessi geiri er vaxandi hérlandis (Ágúst Einarsson, 2004).

Innan menningariðnaðarins og skapandi atvinnugreina þarf skapandi hugsun en hér þarf að hafa í huga að það á meira við um suma þætti en aðra. Til dæmis er sköpun og skapandi hugsun nauðsynleg til að skrifa sögu eða semja lag en það á ekki eins við í markaðsmálum eða dreifingu. Þar gilda sömu lögmál og um önnur fyrirtæki. Óvissa er þó mikil, bæði í framboði og eftirspurn. Erfitt er að láta framleiðsluna fara eftir nákvæmlega fastmótuðum brautum og einnig er erfitt að spá fyrir um smekk neytenda og breytingar á honum. Þessi lýsing um óvissu á þó meira við um suma þætti í menningu heldur en aðra; til dæmis á þetta vel við um kvikmyndir en ekki trúarbrögð sem eru hluti menningar (Scott, 2006).

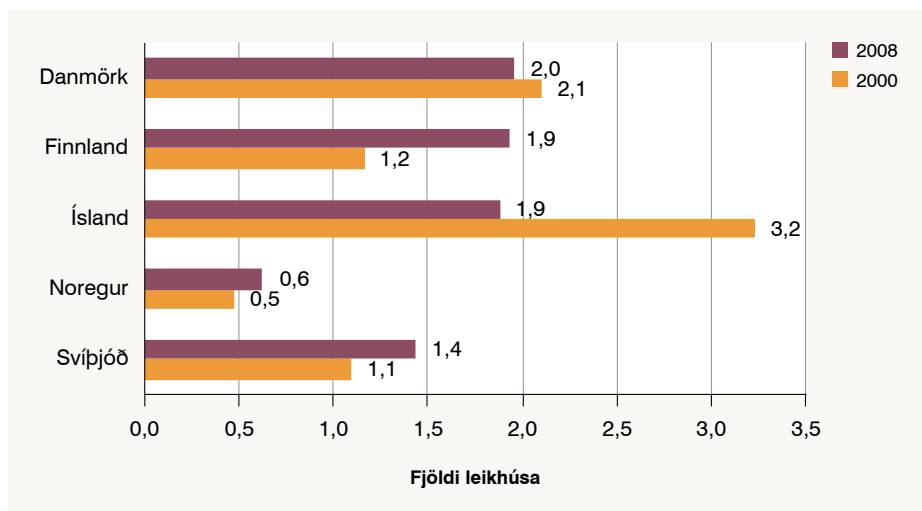
Menningariðnaðurinn, sem hluti skapandi atvinnugreina, er eins og hver önnur atvinnugrein sem býr yfir vissri sérstöðu á tilteknum sviðum. Hann er þó í grundvallaratriðum ekki frábrugðinn öðru í atvinnulífinu nú þótt í menningarframleiðslu sé bæði hagrænt virði og menningarlegt virði.

1.2 Menningarneysla hérlandis í fjölþjóðlegum samanburði

Kvikmyndir sem list og hluti menningar þurfa jarðveg til að þroskast og dafna. Menningarlegt umhverfi er því mjög mikilvægt og hversu frjór sá jarðvegur er sést vel í fjölþjóðlegum samanburði um menningarmál. Hér verður því nokkrum mikilvægum þáttum menningar lýst og hlutur Íslands borinn saman við aðrar Norðurlandapjóðir.

Leikhús eru mikilvægur þáttur í menningarlífi sérhverrar þjóðar. Mynd 1.6 sýnir fjölda leikhúsa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008 á hverja 100.000 íbúa (*Nordic databank*, 2010).¹ Árið 2000 voru langflest leikhús hérlandis á íbúa en þeim hefur fækkað mikið og árið 2008 voru þau 1,9 á hverja 100.000 íbúa. Það er svipað og á öðrum Norðurlöndum að Noregi undanskildum en þar eru hlutfallslega langfæst leikhús, sbr. mynd 1.6. Leikhúsum í Finnlandi hefur fjölgað mjög á þessu tímabili. Sýnd eru tvö ár, 2000 og 2008, til að fá hugmynd um þróunina síðustu ár.

¹ Tölulegt efni næstu sjö mynda er fengið úr Norræna gagnabankanum (*Nordic databank*), þ.e. nýjustu sambærilegar tölur, en úrvinnsla er gerð af höfundi þessarar bókar.

Mynd 1.6: Fjöldi leikhúsa á Norðurlöndum á hverja 100.000 íbúa árin 2000 og 2008

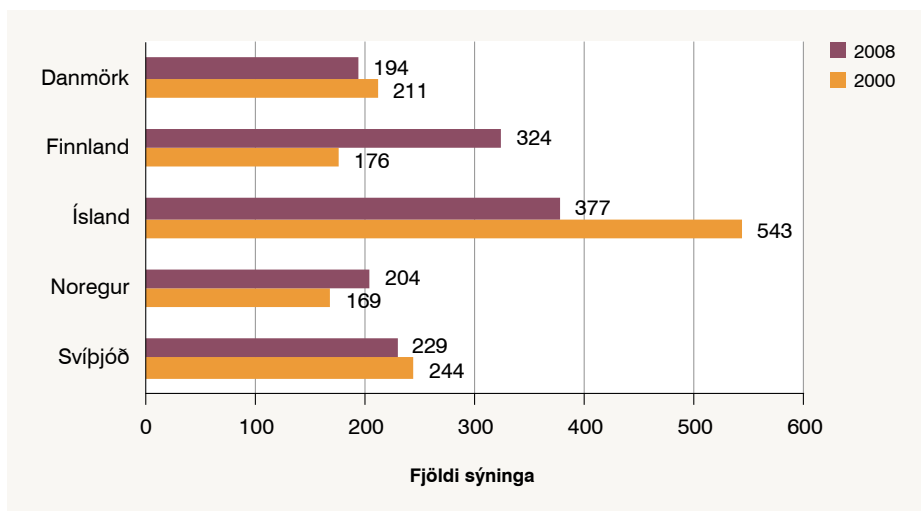
Samanburður við önnur Norðurlönd er mikilvægur, ekki aðeins vegna þess að Ísland er hluti þeirra, heldur einnig vegna þess að Norðurlöndin eru með öflugt menningarlíf á heimsvísu þannig að hér eru þau lönd til skoðunar sem hafa langa reynslu í menningarmálum, virka starfsemi á þeim vettvangi og áhugasaman almenning um menningarleg efni (Ágúst Einarsson, 2011).

Fjöldi leikhúsa segir þó ekki alla söguna. Fjöldi leiksýninga skiptir einnig miklu máli. Mynd 1.7 sýnir fjölda leiksýninga á Norðurlöndum árin 2000 og 2008.

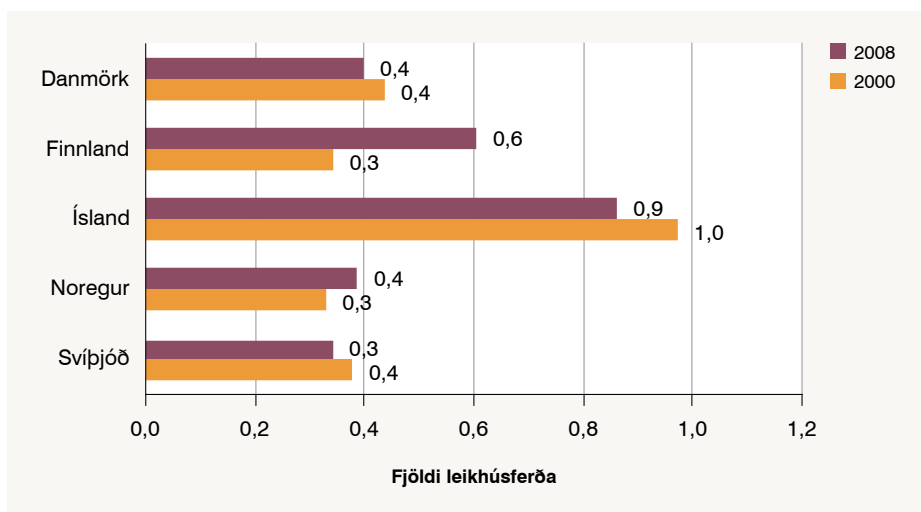
Árið 2000 voru langflestar leiksýningar hérlandis af öllum Norðurlöndunum. Þeim fækkaði mikið fram til ársins 2008 en eru þó enn flestar hér. Athyglisvert er að leiksýningar á íbúa hér eru tvöfalt fleiri en í Danmörku, Noregi og Svíþjóð. Finnar komast nálægt okkur í fjölda sýninga en þar hafa leiksýningar nær tvöfaldast á tímabilinu.

Það sem gefur þó besta mynd af leikhúsáhuga þjóðar er ekki fjöldi leikhúsa eða fjöldi sýninga heldur hversu oft hver íbúi fer að meðaltali í leikhús á ári og er það sýnt fyrir Norðurlöndin á mynd 1.8 fyrir árin 2000 og 2008.

Ingmar Bergman fæddist árið 1918 í Svíþjóð og lést árið 2007. Ferill hans spannaði einkum leikstjórn en hann var þó einnig framleiðandi. Kvikmyndir hans endurspeglar mikil persónuleg átök og hann hefur haft áhrif á marga kvikmyndaleikstjóra. Gagnrýnendur lofuðu myndir hans en áhorf á kvikmyndir hans var aldrei neitt sérstaklega mikið. Meðal mynda hans er *Persona* (1966), sannkallað meistaraverk, en hann taldi sjálfur að *Persona* væri ein besta kvikmyndin sín. Bergman vann náðið með fjölda sænskra leikara, eins og **Liv Ullmann** og **Max von Sydow**. Dramatíkin í kvikmyndum Bergman var ætíð mjög mikil og dauði, geðveiki og einmanaleiki voru meðal viðfangsefna hans. Hann vann Óskarverðlaunin þrívísu fyrir bestu erlendu kvikmyndina.

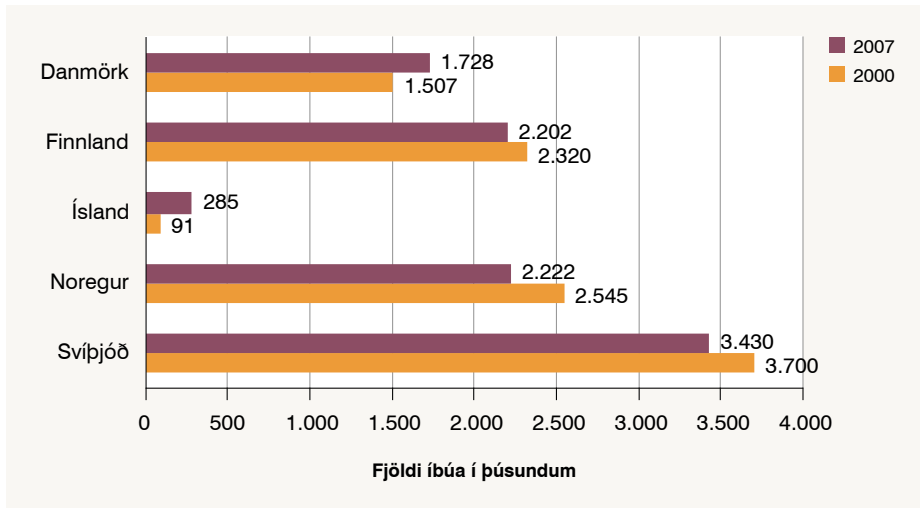

Mynd 1.7: Fjöldi leiksýninga á hverja 100.000 íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008

Mynd 1.8: Fjöldi leikhúsferða á hvern íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008

Langmestur áhugi er hérlandis á því að fara í leikhús, sbr. mynd 1.8. Árið 2000 fór hver Íslendingur að meðaltali einu sinni á ári í leikhús og þótt það hafi minnkað niður í 0,8 ferðir að meðaltali í lok tímabilsins þá er hér enn langmesta aðsókn allra Norðurlandanna. Áhuginn er svipaður í Danmörku, Noregi og Svíþjóð, eða um 0,3 til 0,4 ferðir á ári, og hefur ekki breyst mikið á tímabilinu. Aftur á móti sækja Finnar í sig veðrið og hjá þeim hefur orðið mikil aukning á leikhúsferðum.

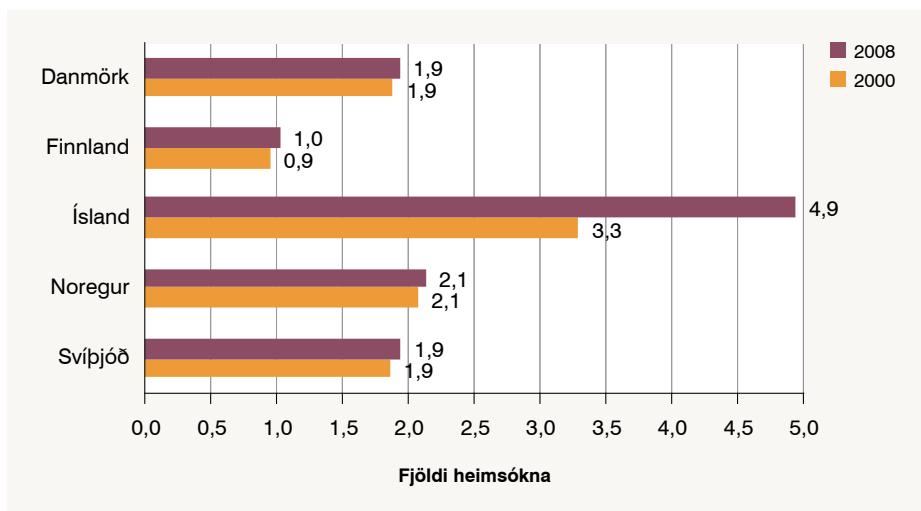

Mynd 1.9: Fjöldi íbúa í þúsundum á bak við upplag hvers dagblaðs að meðaltali á Norðurlöndum árin 2000 og 2007

Útgáfa dagblaða er einn mælikvarði menningarneyslu. Á mynd 1.9 er sýndur fjöldi íbúa á bak við upplag hvers dagblaðs að meðaltali á Norðurlöndunum árin 2000 og 2007.

Árið 2007 voru 285.000 manns á bak við hvert dagblað hérlandis en frá 1,7 milljón upp í 3,4 milljónir á öðrum Norðurlöndum. Hérlandis er því upplag dagblaða hlutfallslega mjög mikið miðað við nágrannalöndin. Dagblaðalestur, a.m.k. prentuð eintök, er því mun meiri hér á íbúa en annars staðar. Athyglisvert er að þeim, sem eru á bak við hvert dagblað, hefur þó fjölgað hér mikið frá árinu 2000 enda hefur dagblöðum fækkað á þessu tímabili. Þróunin er öfug á hinum Norðurlöndunum en á þessu tímabili hefur fjöldinn bak við hvert blað minnkað sem þýðir að upplagið hefur aukist eða dagblöðum fjölgað.

Söfn eru alls staðar lykilatriði menningar og á mynd 1.10 sést hversu oft hver einstaklingur á Norðurlöndunum fer á söfn árin 2000 og 2008. Íslendingar eru í fremstu röð hvað safnheimsóknir varðar og fer hver Íslendingur tæplega fimm sinnum á söfn á ári þar sem flestar hinna þjóðanna fara tvisvar. Finnar sækja lítið söfn, eða tæplega einu sinni á ári á íbúa að meðaltali. Þannig er safnaáhugi hér á landi fimm sinnum meiri en í Finnlandi og tvisvar og hálfu sinnum meiri en á öðrum Norðurlöndum. Þetta styður þá staðreynd að hér eru mörg söfn en þó má lesa úr þessum tölum að aðsókn að hverju safni hérlandis er að meðaltali mun minni hér en á öðrum Norðurlöndum. Söfnin hérlandis eru þó mjög mörg en þau eru flest mjög smá.

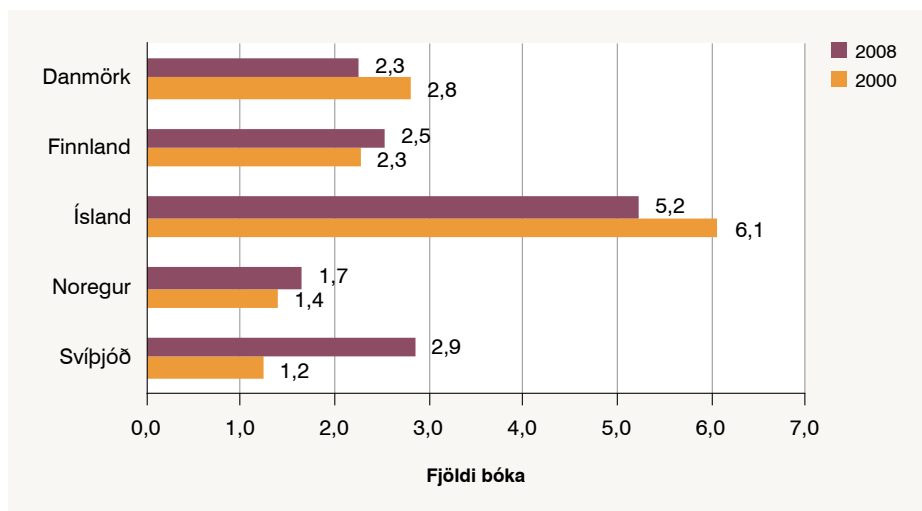
Mynd 1.10: Fjöldi heimsóknna á söfn á hvern íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008

Bókaútgáfa er eðli málsins samkvæmt stór þáttur menningarstarfsemi og sýnir mynd 1.11 samanburð á bókaútgáfu milli Norðurlandanna árin 2000 og 2008.

Það er langmest gefið út af bókum hérlandis miðað við önnur Norðurlönd og höfðatölu og munar þar miklu. Bókaþjófðin stendur því undir nafni. Árið 2008 voru gefnar út 5,2 bækur á hverja 1.000 íbúa hér á landi og fækkaði þeim nokkuð frá árinu 2000. Árið 2008 voru gefnar út 2,3 til 2,9 bækur á hverja 1.000 íbúa á öðrum Norðurlöndum nema í Noregi þar sem útgáfan er mun minni eða aðeins 1,7, en það er aðeins einn þriðji af því sem er á Íslandi. Einnig er athyglisvert að bókaútgáfa eykst á Norðurlöndunum milli viðmiðunaráranna nema á Íslandi, sbr. mynd 1.11.

Niðurstaða þessa fjölþjóðlega samanburðar er sú að á Íslandi er mjög mikil menningarneysla og er hún með því allra mesta sem þekkist í heiminum. Hér er mikill menningaráhugi og mikill vilji stjórnvalda til að gera vel í menningarmálum. Þetta byggir á langri þróun sem má rekja allt til upphafs byggðar á Íslandi og þess að Íslendingar urðu sjálfstæð þjóð.

Eins og oft vill verða, þegar umhverfið er svo ríkur þáttur í samfélaginu eins og menningin er hérlandis, verður einstaklingurinn ekki var við það sjálfur. Líklega gera fæstir Íslendingar sér grein fyrir að menningarstarf er hérlandis með blómlegasta móti miðað við önnur lönd.

Mynd 1.11: Fjöldi útgefina bóka á hverja 1.000 íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008

1.3 Upphaf kvikmynda erlendis

Kvikmyndalistin er ung listgrein en upphaf kvikmynda er talið vera 28. desember 1895 en þann dag sýndu *Lumière*-bræður kvikmynd í fyrsta skipti í París. Áður höfðu þekkt skuggamyndir sem varpað var á tjald en hreyfimyndir eða lifandi myndir voru þá alger nýlunda (Cousins, 2005). Auðvitað var þetta upphaf ekki listsköpun en þetta var þó fyrsta skrefið með einum mikilvægasta miðli sem maðurinn hefur þróað og varð sá miðill aðferð fjölbreytilegrar listsköpunar þegar fram liðu stundir enda þróunin geysihröð. Bandaríkin tóku fljótlega forystu í framleiðslu og sýningum á kvikmyndum, m.a. fyrir tilstilli uppgötvana Edison, forystu sem þeir hafa haldið í meira en eina öld, a.m.k. hvað varðar hinn vestræna heim.

Thomas Alva Edison var afkastmesti uppfinningamaður sögunnar og fékk hann yfir eitt þúsund einkaleyfi á uppfinningum sínum. Þótt *Lumière*-bræður væru í upphafi framarlega í gerð og sýningu kvikmynda í Evrópu taldist tökubúnaður *Edison* betri. Gæði kvikmynda sköpuðu fljótt samkeppnisforskot og framfarir í gerð tökuvéla, filma og sýningarvéla voru mjög hraðar enda skynjuðu menn mjög fljótt hvílíkir möguleikar væru fólgnir í þessari nýju tækni. *Edison* byggði fyrsta kvikmyndaverið sem var hús sem hægt var að snúa í hring og hleypti inn birtu eftir því hvernig sólargangurinn var (Oddný Sen, 1999). Þannig var hægt að taka kvikmyndir mun lengur en áður dag hvern með minni

tilkostnaði. Það að nýta dagsbirtuna sem best skipti mjög miklu máli því að rafmagnsljós eða aðrir ljósgjafar á þessum tíma voru ekki nógu öflugir til að koma í stað dagsbirtunnar (Hutter, 2008). Hið hagfræðilega hugtak um kostnað varð þannig lykilatriði í þróun kvikmynda strax í upphafi. **Edison** náði þó ekki að halda einokunarstöðu sinni lengi eða aðeins til ársins 1918, m.a. vegna úrskurða samkeppnisyfirvalda í Bandaríkjunum (Moul, 2005a).

Þótt tæknin yrði smám saman öflugri voru allar kvikmyndir án hljóðs í fyrstu. Fyrsta talmyndin var sýnd árið 1927 í Bandaríkjunum og kvikmyndir í lit urðu ekki algengar fyrr en eftir 1940. Það að gera hljóðmyndir eða kvikmyndir í lit tók langan tíma og var þrautaganga þar til gæðin voru orðin viðunandi. Almenníngur tók sýningu kvikmynda ákaflega vel og má segja að kvikmyndaæði hafi gripið um sig um allan heim í upphafi 20. aldarinnar. Kvikmyndasýningar urðu einkum afþreying verkalýðs enda kostaði ekki mikið að sjá kvikmyndir í árdaga og lítið var til skemmtunar fyrir fólk sem bjó við fátækt og basl. Þeir sem meira máttu sín höfðu aðra og dýrari möguleika til afþreyingar. Áhugi þeirra, sem höfðu meiri fjárráð, jókst þó eftir því sem tæknin varð betri og kvikmyndahúsin sjálf urðu vandaðri.

Í Bandaríkjunum fluttist kvikmyndaíðnaðurinn fljótt að miklu leyti

til Kaliforníu á vesturströnd Bandaríkjanna þar sem veðrið var gott og stöðugt, nóg pláss til staðar, fjölbreytileg náttúra auk þess sem verkalýðsfélög voru þar mun styttra á veg kominn en á austurströndinni (Björn Þór Vilhjálmsson, 1999). Einnig voru veigamikil rök í þessum flutningi að stöðugt framboð var af birtu og launin lág. Þar hélt gerð vestra áfram, kvikmynda sem byggðust á sönnunum, en aðallega ósönnunum, sögum frá landnáms tíð Bandaríkjanna á 19. öld um baráttu landnema við indíána og misindismenn. Vestrarnir buðu upp á hraða atburðarás, fjölbreytilegt landslag og þeysireið á hestum (Hutter, 2008). Þessi gerð kvikmynda reyndist lífseig og hefur margoft gengið í endurnýjun lífdaganna.

Í Bandaríkjunum réðu samsteypur framleiðenda og sýningaraðila lögum og lofum í upphafi 20. aldarinnar. Sjálfstæð félög

Humphrey Bogart fæddist í Bandaríkjunum árið 1899 og lést árið 1957. Hann er í hugum margra tákngervíngur fyrir töffarann í kvikmyndum. Röddin var vörumerki hans og í fyrstu myndunum lék hann hlutverk þorparans og fórst það jafn vel úr hendi og þegar hann lék réttu megin við lögin sem einkaspæjarinn **Sam Spade** í *Möltufálkanum* (1941) eða sem hinn minnstæði einkaspæjari **Philip Marlowe** eftir bókum **Raymond Chandler**. Þó varð það *Casablanca* (1942) sem gerði hann heimspekkta en þar lék hann veitingahúsa eigandann **Rick Blaine**. Mótleikari hans var **Ingrid Bergman** og er sú mynd löngu sígild. Eiginkona hans, **Lauren Bacall**, lék á móti honum í fjölda mynda og má þar nefna *Key Largo* (1948). Bogart fékk Óskarsverðlaunin fyrir *Afrikudrottninguna* (1951) þar sem **Katharine Hepburn** lék á móti honum.

framleiðenda og kvikmyndaleikstjórar náðu þó smátt og smátt öflugri stöðu í flestum löndum. Þótt útflutningur kvikmynda, sem framleiddar eru í Bandaríkjunum, hafi alltaf verið mjög mikill voru kvikmyndir framleiddar í flestum löndum strax í upphafi 20. aldar. Kvikmyndir voru í fyrstu framleiddar og sýndar eingöngu nýjungarinnar vegna og til að hagnast en smátt og smátt sáu menn einnig hvaða möguleika þetta nýja form hafði til listsköpunar og áhrifin urðu gífurlega mikil (Parkinson, 2003). Þannig skiptu önnur sjónarmið en hagnaðarsjónarmið mjög fljótt máli við hagnýtingu þessarar nýju tækni.

Upphaflega voru kvikmyndir úr daglega lífinu eða skondin sviðsett atvik vinsælust en kvikmyndir urðu þó fljótt vettvangur fyrir listræna sköpun. Oft voru bókmenntaverk kvikmynduð en gerð kvikmyndahandrita varð fljótt sjálfstætt sérsvið fagfólks og með betri tækni opnuðust sífellt fleiri möguleikar til að miðla listrænni sköpun. Stundum er rätt um að listgreinarnar séu sex talsins en upphaf þeirrar skilgreiningar nær aftur til hinnar grísku fornmenningar þótt skilgreiningin hafi breyst í tímans rás (Kristeller, 2005). Lengst var rätt um fimm listgreinar, þ.e. byggingarlist, höggmyndalist, myndlist, ritlist og tónlist. Leiklist og listdans, sem eru af sama meiði, hafa nú sömu stöðu. Fljótlega í upphafi 20. aldar var rätt um kvikmyndalist sem sjöundu listgreinina.

Stjórnvöld uppgötvuðu áhrifamátt hins nýja miðils og einræðis-stjórnir eins og nasistar í Þýskalandi og fasistar á Ítalíu beittu kvikmyndum óspart til áróðurs fyrir sinni stefnu á árunum fyrir síðari heimsstyrjöld og í styrjöldinni sjálfri. Margar aðrir þjóðir notuðu og nota enn form kvikmynda til að reka áróður fyrir landi sínu og stefnu og kom slíkt m.a. fram í kvikmyndum Breta á fyrri hluta 20. aldar þar sem nýlendustefna þeirra var mærð. Í kvikmyndum Sovétríkjanna var hið kommúníska stjórnkerfi hyllt gagnrýnislaust. Kvikmyndir voru óspart notaðar til áróðurs í kalda stríðinu af báðum fylkingum, Bandaríkjunum og Sovétríkjunum (Íris Ellenberger, 2007). Íslensk stjórnvöld notuðu snemma, eða á fyrri hluta 20. aldar, kvikmyndir til að kynna landið og íslenskan sjávarútveg fyrir útlendingum (Erlendur Sveinsson, 1999). Kvikmyndir hafa á hinn bóginn mjög oft verið notaðar til að sýna valdhöfum andstöðu og berjast gegn kúgun og ofríki. Þessi víðtæka notkun sýnir áhrifamátt miðilsins.

Stjórnvöld hafa alltaf fylgst vel með kvikmyndum og kvikmyndir hafa víða verið bannaðar þar sem þær þóttu og þykja flytja óæskilegan boðskap eða brjóta í bága við siðferðis- eða trúarviðmið hinna sömu stjórnvalda. Sérkennilegt tímabil í sögu Bandaríkjanna var hið svokallaða

McCarthy tímabil frá árinu 1947 til ársins 1957 þegar stjórnvöld ofsóttu alla þá sem þau grunuðu um fylgi við kommúnisma og skipti ekki öllu máli hvort ásakanirnar á hendur fólki væru réttar eða rangar. Þannig missti fjöldi fólks í kvikmyndaiðnaðinum vinnu sína eða hrökklaðist úr landi og má þar nefna frægasta gamanleikara kvikmyndana, Bretann **Charles Chaplin**, sem fór frá Bandaríkjunum árið 1952 vegna ásakana **McCarthy** nefndarinnar. Hann sneri ekki aftur þangað fyrr en árið 1972 og þá einungis í heimsókn til að taka við heiðursviðurkenningu Óskarsverðlaunanna.

Inngrip stjórnvalda í miðla er enn við lýði víða um heim þrátt fyrir alþjóðasamþykktir um annað. Þannig takmarkar Kína, fjölmennasta ríki veraldar, innflutning á erlendum bókum, kvikmyndum, tónlist og tölvuleikjum þrátt fyrir bann Alþjóða viðskiptastofnunarinnar (World Trade Organization (WTO)) á slíku framferði (Cooper og Jayalath, 2011).

Umfjöllun um kvikmyndir hefur alltaf verið mjög mikil. Í upphafi var nýjabrumið nægjanleg ástæða fyrir opinberri umfjöllun en síðar voru frásagnir um kvikmyndir og kvikmyndagagnrýni mikilvægur þáttur í blöðum og útvarpi þess tíma. Langar, leiknar kvikmyndir hafa oftast notið mestrar athygli þótt fjölmörg önnur form kvikmynda urðu strax vinsæl eins og fréttu- og heimildamyndir, náttúru- og ferðamyndir, teiknimyndir og síðar sjónvarpsþættir. Mjög fljótlega, eða upp úr 1910, fengu kvikmyndastjórnum aukna athygli sem þær hafa haldið síðan (Cousins, 2005). Fjölmörg tímarit og blöð eru gefin út sem fjalla fyrst og fremst um einkalíf kvikmyndastjarna og annarra sem starfa í kvikmyndaiðnaðinum. Þessi tímarit og blöð eru vinsæl söluvara og auglýsa kvikmyndaiðnaðinn vel, bæði beint og óbeint. Kvikmyndlistin hefur þannig algera sérstöðu meðal hinna sjö hefðbundnu listgreina hvað varðar áhuga almennings á persónum og leikendum.

Kvikmyndalistin hefur einnig orðið viðfangsefni í fjölmörgum vísindagreinum. Þannig hafa heimspekilegar, trúarlegar, félagslegar, mannfræðilegar, tæknilegar, bókmenntalegar, tónlistarlegar og hagfræðilegar umfjallanir um kvikmyndir, svo fátt eitt sé nefnt, verið fyrirferðarmiklar í vísindatímaritum og bókum undanfarna áratugi. Ágæt yfirlit á íslensku um þessa umfjöllun eftir erlenda og innlenda höfunda er að finna í tveimur bókum, *Heimur kvikmyndanna* og *Áfangar í kvikmyndafræðum*, sem Guðni Elísson ritstýrði (Guðni Elísson, 1999 og Guðni Elísson, 2003). Í fyrrnefndu bókinni eru greinar eftir íslenska fræðimenn en í þeirri síðarnefndu eru þýddar greinar eftir erlenda fræðimenn.

Áhrif annarra listgreina á kvikmyndalist hafa alltaf verið mjög mikil. Þannig var tónlist óaðskiljanlegur þáttur kvikmynda í upphafi og var til að mynda leikið undir á hljóðfæri þegar þöglu kvikmyndirnar voru sýndar. Síðar hljómaði tónlist í nær öllum talmyndum eftir að þær komu á markaðinn. Kvikmyndatónlist er sérgrein innan tónsmíða og sífellt fullkomnari hljóðkerfi í kvikmyndahúsum gera áhrif tónlistar mun meiri en áður. Bókmenntir voru oft undirstaða margra kvikmynda áður fyrr þótt þær væru oft umskrifaðar fyrir hvíta tjaldið. Sjálfstæð kvikmyndahandritsgerð hefur þó frá upphafi skipt miklu máli í kvikmyndum.

Leiklist hefur vitaskuld einnig skipt miklu máli fyrir kvikmyndalistina en algengt var á upphafsáratugum kvikmyndagerðar að sviðsleikarar og sviðsleikstjórar reyndu fyrir sér í kvikmyndum, reyndar með misjöfnum árangri. Kvikmyndaleikarar nútímans eru nær allir útlærðir leikarar og ekki er óalgengt að reyndir kvikmyndaleikarar leiki einnig á sviði á milli þess sem þeir leika í kvikmyndum og er þetta m.a. algengt hérlandis.

1.4 Kvikmyndir hérlandis til ársins 1979

Um aldamótin 1900 var þegar nokkuð öflugt leiklistarlíf hérlandis en upphaf þess má rekja til leikja skólapilta og frumkvæðis [Sigurðar málara Guðmundssonar](#) (Sveinn Einarsson, 1991). Leikfélög voru víða stofnuð á þessum tíma. Þeirra öflugast var Leikfélag Reykjavíkur, sem var stofnað 1897, en með starfi þess tók atvinnumennska smátt og smátt við af áhugamennsku. Meðal forystumanna leiklistar voru [Indriði Einarsson](#) hagfræðingur og [Matthías Jochumsson](#) skáld en báðir sömdu þeir leikrit sem voru mjög vinsæl eins og *Útilegumennirnir* (*Skugga-Sveinn*) eftir Matthías og *Njársnóttin* eftir Indriða (Sveinn Einarsson, 1996). Leiklistin skapaði áhuga fyrir því að sýna og framleiða innlendar kvikmyndir þegar þær komu fram á sjónarsviðið.

Fyrsta opinbera kvikmyndasýningin hérlandis var á Akureyri 27. júní 1903 en þar voru danskir menn á ferðinni sem fóru um landið og sýndu lifandi myndir eins og það var kallað. Fyrsta sýning þeirra í Reykjavík var 27. júlí 1903. Áður höfðu skuggamyndir verið sýndar en venjan er þó að miða við að kvikmyndaöldin hefjist hérlandis með reglubundnum sýningum 2. nóvember 1906 í Fjalakettinum en þá var sýnd kvikmynd af för íslenskra þingmanna til Kaupmannahafnar (Erlendur Sveinsson, 1981a). Áhugi almennings var mjög mikill á þessari nýjung hér á landi sem annars staðar og flyktist fólk í bíó enda lítið um skemmtanir

á þessum tíma. Fyrst voru sýndar erlendar myndir úr daglega lífinu og kvikmyndir frá framandi svæðum. Einnig voru sýndar nokkrar kvikmyndir úr mannlífinu í Reykjavík en það varð síðar mun algengara (Eggert Þór Bernharðsson, 1999).

Sá maður sem greiddi götu kvikmynda hvað mest hérlandis í upphafi var Daninn [Peter Petersen](#) sem kom hingað sem sýningarmaður en ílentist hér fram til ársins 1940 en þá fluttist hann aftur til Danmerkur. Hann eignaðist hér og rak kvikmyndahús í Fjalakettinum. Petersen lét byggja nýtt kvikmyndahús, Gamla bíó við Ingólfsstræti, sem var vígt árið 1927. Þar voru sýndar kvikmyndir í áratugi en síðar varð húsið aðsetur Íslensku óperunnar. Peter Petersen var alltaf kallaður [Bíópetersen](#) og hann hafði m.a. frumkvæði að því að keypt voru bestu sýningartæki sem völ var á og vöndust Íslendingar því fljótt að sjá góð gæði á kvikmyndum miðað við mörg önnur lönd (Erlendur Sveinsson, 1981b).

Samkomuhús voru víða og voru þau notuð til leik- og kvikmynda-sýninga, funda og skemmtana. Árið 1893 var svokallað Breiðfjörðshús, oft kallað Breiðfjörðsleikhús, við Aðalstræti byggt til sýningarhalds, einkum leiksýninga, en strax árið 1906 urðu kvikmyndasýningar þar meginstarfsemin. Nokkru eftir að það var byggt fékk hús þetta nafnið Fjalakötturinn og gekk síðan undir því nafni alla tíð (Fjalakötturinn.

Framtíðarheimili fyrir Kvikmyndasafn Íslands?, 1981). Fjalakötturinn var því eitt af fyrstu kvikmyndahúsum heims og saga þess er mjög merkileg því að húsið stóð allt til ársins 1985 en þá var það rífið. Það var ekki aðeins menningarslys heldur menningarlegt hryðjuverk því að komið hafði í ljós að Fjalakötturinn var að öllum líkindum elsta kvikmyndahús í heimi sem enn var uppstandandi og notað sem kvikmyndahús. Ástæða þess er m.a. sú að í árdaga kvikmynda erlendis voru það einkum hinar fátæku stéttir sem sóttu kvikmyndahús, eins og fyrr var getið, og var því ekki lagt mikið upp úr sérstökum kvikmyndahúsum, m.a. vegna kostnaðar. Sérhæfð kvikmyndahús voru því byggð seinna. Þessi upphafshús voru oft ekki vönduð og því voru þau rifin smátt og smátt og rýmdu þannig fyrir vandaðri kvikmyndahúsum. Á Íslandi stóð

Marlon Brando fæddist árið 1924 í Bandaríkjunum og lést árið 2004. Hann er talinn til bestu kvikmynda-leikara sögunnar og leikur hans er notaður til kennslu í leiklist í flestum leiklistarskólum heims. Hann hlaut Óskarsverðlaunin fyrir leik sinn í *On the Waterfront* (1954) og í *Godfather* (1972). Brando var mikill baráttumaður fyrir réttindum innfæddra í Bandaríkjunum og víðar. Hann hafnaði Óskarsverðlauninum, sem var nær einsdæmi, fyrir hlutverk sitt í *Guðföðurnum* til að mótmæla meðferðinni á bandarískum indíánum. Brando þótti oft erfiður í samstarfi við leikstjóra en allir, leikarar sem leikstjórar, viðurkenndu afburða leik hans. Brando sló í gegn í kvikmyndinni *Sporvagninum Girnd* sem gerð var eftir sögu [Tennessee Williams](#) árið 1947. Brando lék langt fram á fullorðinsár og í öllum gerðum kvikmynda, m.a. í [Superman](#).

Fjalakötturinn hins vegar þótt húsið hefði síðustu árin látið á sjá en auðvelt hefði þó verið að gera það upp. Nú er talið að danskt kvikmyndahús í Korsør á Sjálandi, sem enn er nýtt í þeim tilgangi, sé elsta kvikmyndahús í heimi en í því kvikmyndahúsi var fyrsta kvikmyndasýningin 7. ágúst 1908 eða tæpum tveimur árum seinna en fyrsta kvikmyndasýningin var í Fjalakettinum (*World's oldest cinema is Danish*, 2008).

Hugmyndir voru uppi um að sýningaraðstaða Kvikmyndasafns Íslands yrði til húsa í Fjalakettinum og að þar yrðu sýndar kvikmyndir og annað sem tengist sögu kvikmynda hérlandis og erlendis en gömul kvikmyndahús erlendis eru einkum notuð í þeim tilgangi. Ekki var skilningur á þessu hjá stjórnvöldum Reykjavíkurborgar og ríkisins og var því þessum ómetanlegu minjum fórnað, þrátt fyrir að menn hérlandis og erlendis, fróðir um sögu kvikmynda, börðust af alefli fyrir því að varðveita Fjalaköttinn. Erlendir aðilar blönduðu sér mikið í þessa baráttu og reyndu að fá íslensk stjórnvöld til að skilja hvílík menningarverðmæti væru hér í húfi (Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis. *Bréf frá Academy of Motion Picture Arts and Sciences og The American Film Institute*, 1978–1991). Einnig beitti Alþjóðasamband kvikmyndasafna, FIAF (*Fédération Internationale des Archives du Film*) sér í málinu til að fá stjórnvöld til að hlífa húsinu en allt kom fyrir ekki (Erlendur Sveinsson, 2010).

Danirnir Fredrik Warburg og Alfred Lind höfðu forystu um breytingu á Fjalakettinum í kvikmyndahús þar sem reglubundnar kvikmyndasýningar hófust hérlandis 2. nóvember 1906, eins og fyrr var vikið að, og stjórnaði Bíópetersen þeirri sýningu. Ólafur Johnson, síðar stórkaupmaður, var mikill áhugamaður um kvikmyndir og var hann viðloðandi fyrstu kvikmyndasýningarnar hérlandis og stóð ásamt fleirum að stofnun Nýja bíós árið 1912 og voru sýningar í fyrstu á Hótel Íslandi. Nýja bíó byggði síðan nýtt kvikmyndahús í Austurstræti árið 1919. Kvikmyndasýningar hófust í Hafnarfirði árið 1914 þannig að það var fljótt mikil gróska í kvikmyndasýningum hérlandis og einnig á landsbyggðinni eins og á Ísafirði, Siglufirði og á Akureyri (Björn Ingi Hrafnsson, 2003).

Upphafmenn kvikmyndagerðar hérlandis voru einkum útlendingar, ekki hvað síst Bíópetersen sem gerði margar kvikmyndir úr daglega lífinu í Reykjavík sem flestar eyðilögðust í bruna í Kaupmannahöfn löngu síðar eða árið 1962 (Erlendur Sveinsson, 1981b). Sænskir aðilar kvikmynduðu *Fjalla-Eyvind*, leikrit Jóhanns Sigurjónssonar, árið 1918, en sú mynd var ekki tekin hérlandis og fannst landanum því vanta íslenska braginn á umhverfið í kvikmyndinni (Erlendur Sveinsson, 1981a). *Saga*

Borgarættarinnar var kvikmynduð að mestu leyti hérlandis árið 1919 af norrænu fyrirtæki og frumsýnd árið 1920 í Danmörku. Myndin byggist á sögu [Gunnars Gunnarssonar](#) skálds en einmitt sú saga gerði Gunnar þekktan í Danmörku (Halldór Guðmundsson, 2006). Hinn ástsæli málari, [Guðmundur Thorsteinsson](#) (Muggur), lék eitt aðalhlutverkið í þeirri kvikmynd.

Íslenskir frumkvöðlar í kvikmyndagerð voru til að mynda [Loftur Guðmundsson](#) sem var þekktur ljósmyndari. Loftur gerði fyrstu kvikmyndina sem hægt er að kalla alíslenska en það var þögla kvikmyndin *Ævintýri Jóns og Gvendar* sem var frumsýnd árið 1923. Loftur gerði margar kvikmyndir eins og *Milli fjalls og fjöru* (1949), sem er fyrsta íslenska talmyndin, og ýmsar merkar heimildamyndir eins og Ísland í lifandi myndum frá árinu 1925 og Íslandsmynd frá árunum 1936–1938 (Erlendur Sveinsson, 2002). Á árunum 1945 til 1950 var mikið gert af því að láta sendiráð Íslands erlendis koma þeim myndum sem þá voru til um Ísland, eins og kvikmyndum [Lofts Guðmundssonar](#), á framfæri við erlenda aðila til sýningar í skólum og á fundum (Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf til sendiráða*, 1942–1957).

[Óskar Gíslason](#) gerði margar kvikmyndir, m.a. um lýðveldishátíðina 1944, *Síðasti bærinn í dalnum* (1950) og *Reykjavíkurevintýri Bakkabræðra* (1951) í leikstjórn Ævars Kvarans. Frægasta kvikmynd Óskars er þó án efa *Björgunarafrekið við Látrabjarg* sem fjallaði um björgun skipsbrotsmanna við strand bresks togara við Látrabjarg árið 1947. Allar íslensku kvikmyndirnar urðu mjög vinsælar. [Guðmundur Kamban](#) rithöfundur var mjög virkur við upphaf kvikmyndagerðar hérlandis. Kvikmynd hans, *Hadda Padda*, var sýnd hér árið 1924 en sú kvikmynd var danskt/íslenskt samstarfsverkefni. Guðmundur leikstýrði sjálfur kvikmyndinni *Hús í svefni* (*Det sovende hus*) sem var frumsýnd árið 1926 en það var frumraun Íslendinga á því sviði í langri, leikinni kvikmynd (Þjóðskjalasafn Íslands. *Íslensk kvikmyndasaga eftir Rósmund Guðnason, Svein Kjartansson og Svein Rafnsson*, 1975–1980).

[Guðmundur Einarsson](#) frá Miðdal tók margar kvikmyndir á ferðum sínum um landið, ekki hvað síst á hálendinu, en hann var mikill ferðagarpur og náttúruunnandi. [Ósvaldur Knudsen](#) gerði fjölmargar heimildamyndir, m.a. um mörg eldgos, og mjög margar fræðslumyndir. Ýmsar kvikmyndir voru gerðar af eldgosum og má þar nefna Heklu-mynd [Steinpórs Sigurðssonar](#) og [Árna Stefánssonar](#) um Heklugosið 1947/1948. Fleiri kvikmyndagerðarmenn gerðu kvikmyndir um þann atburð eins og [Ósvaldur Knudsen](#), [Guðmundur Einarsson](#) og [Vigfús Sigurgeirsson](#). Einnig voru gerðar kvikmyndir af Öskjugosinu árið 1961

af Árna Stefánssyni, Ósvaldi Knudsen og Edvarð Sigurgeirssyni (Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf frá Sigurði Þórarinssyni jarðfræðingi*, 1957–1963).

Magnús Jóhannsson var einnig merkur frumkvöðull kvikmynda hérlandis, og þá ekki einungis í töku kvikmynda heldur einnig í skráningu, lagfæringum og varðveislu kvikmynda, einkum kvikmynda **Lofts Guðmundssonar**. Aðrir sem unnu hvað mest að kvikmyndun fyrir 1979 voru, auk þeirra sem fyrr voru nefndir, **Ásgeir Long**, **Reynir Oddsson** og **Þorgeir Þorgeirson** (Þjóðskjalasafn Íslands. Íslensk kvikmyndasaga eftir *Rósmund Guðnason*, *Svein Kjartansson* og *Svein Rafnsson*, 1975–1980).

Til eru fjölmargar stuttar heimildakvikmyndir frá stríðaárunum yfir margvíslega atburði sem gerðust frá 1940 til 1945. Skráin yfir nöfn og lýsingar heimildamyndanna er mjög viðamikil eða 76 blaðsíður og er myndefnið 39.518 fet og á 66 spólum (Þjóðskjalasafn Íslands. *Listi yfir heimildakvikmyndir frá hernámsárum*, 1963–1972). Þessar myndir notaði **Reynir Oddsson** í heimildamynd sína um stríðsárin, *Hernámsárin*, sem var frumsýnd í tveimur hlutum árin 1967 og 1968. Þessar frummyndir voru seinna keyptar af ríkinu.

Kennslumyndasafn ríkisins, sem var forveri Fræðslumyndasafn ríkisins, tók til starfa árið 1961 og keypti og lánaði til skóla margar stuttar fræðslukvikmyndir, m.a. í dýrafræði, eðlisfræði, grasafræði, heilsufræði, kristinfræði, landafræði, náttúrufræði, uppeldisfræði o.fl., allt erlendar myndir sem voru notaðar til fræðslu í skólum. Fyrstu lög um þetta efni eru frá árinu 1937 og var strax mikill áhugi af hálfu hins opinbera að útvega slíkt erlent efni til fræðslu í skólum landsins (Þjóðskjalasafn Íslands. *Kennslukvikmyndasafn ríkisins*, 1949 og 1952).

Á Alþingi hafa margar tillögur verið lagðar fram sem varða kvikmyndir. Árið 1962 var samþykkt þingsályktun um að íslenskir starfshættir yrðu kvikmyndaðir að frumkvæði opinberra stofnana þar sem hætta væri á að þeir féllu annars í gleymsku (Þjóðskjalasafn Íslands. Þingsályktun samþykkt 16. apríl 1962, 1957–1963). Önnur þingsályktun frá árinu 1965 er um athugun á því hvernig hagkvæmast sé að skipuleggja

Charles Chaplin var fæddur í Bretlandi árið 1889 og lést árið 1977. Hann var brautryðjandi á mörgum sviðum, ekki aðeins sem gamanleikari heldur einnig sem leikstjóri, en Chaplin gerði sjálfur handritið að öllum kvikmyndum sínum. Hlutverk hans sem flækingurinn í mörgum kvikmyndum er löngu sígilt í kvikmyndasögunni. Hann stofnaði fyrirtækið United Artist með öðrum leikurum, fyrirtæki sem síðar varð stórveldi. Hann tók virkan þátt í baráttunni fyrir hagsmunamálum kvikmyndafélks. Chaplin var mikill andstæðingur öfgaflanna sem brutu sér leið til valda í Evrópu sem leiddi m.a. til síðari heimsstyrjaldarinnar. Hann gerði kvikmyndina *Einræðisherrann* sem er hatrömm ádeila á nasismann. Chaplin varð sjálfur fórnarlamb McCarthy-ofsóknanna. Chaplin eignaðist tólf börn og var margheiðraður, m.a. sló Bretadrottning hann til riddara.

kvikmyndasýningar í sveitum landsins, t.d. í félagsheimilum (Þjóðskjalasafn Íslands. Þingsályktun samþykkt 7. apríl 1965, 1957–1963).

Framleiðsla langra, leikinna, innlendra kvikmynda var ekki mikil fyrstu áratugina. Ein þeirra var *79 af stöðinni* sem gerð var eftir sögu [Indriða G. Þorsteinssonar](#) rithöfundar en hann var mikill áhugamaður um kvikmyndagerð. Myndin var frumsýnd árið 1962 og varð mjög vinsæl og umdeild en þar er m.a. fjallað um samskipti Íslendinga og hermanna af Keflavíkurflugvelli. Mörgum þótti ástaratriði aðalleikaranna, [Kristbjörgu Kjeld](#) og Gunnars Eyjólfssonar, bera vott um mikla dirfsku þótt enginn myndi kippa sér upp við þau nokkrum áratugum síðar (Arnaldur Indriðason, 1999).

Reynt var af töluverðu kappi að halda áfram með kvikmyndun bókmennta okkar og þannig var *Salka Valka*, skáldsaga [Halldórs Kiljans Laxness](#), til dæmis kvikmynduð að frumkvæði [Guðlaugs Rósinkranz](#) þjóðleikhússtjóra í samstarfi við erlenda aðila.

Langar, leiknar, íslenskar kvikmyndir frá upphafi og til ársins 2011 eru yfir tvö hundruð talsins. Frá upphafi kvikmyndasýninga hérlendis árið 1903 til ársins 1979, eða í um sjötíu og fimm ár, voru um þrjátíu langar, íslenskar kvikmyndir framleiddar og sýndar en næstu rúm þrjátíu ár voru framleiddar og frumsýndar um eitt hundrað og sjötíu langar, leiknar, íslenskar kvikmyndir eins og síðar verður vikið að.

Tafla 1.1 (Erlendur Sveinsson, 1981a; Þórarinn Guðnason, 2008 og *Íslenskar bíómyndir. Heildarlisti*, 2011) sýnir nöfn leikinna kvikmynda, leikstjóra og sýningarár þeirra fram til ársins 1979 og er þar um að ræða bæði þöglar myndir og talmyndir, þ.á.m. stuttmyndir og nokkrar heimildakvikmyndir.

Í töflu 1.1 eru níu þöglar kvikmyndir og tuttugu og sjö talmyndir eða samtals þrjátíu og sex kvikmyndir. Af þeim eru átta flokkaðar sem stuttmyndir, þ.e. *Ævintýri Jóns og Gvendar*, *Töfraflaskan*, *Alheimsmeistarinn*, *Tunglið*, *tunglið taktu mig*, *Nomina Sunt Odiosa*, *Ballaðan um Ólaf Liljurós*, *Gegnum gras yfir sand* og *Lilja*. Álitamál er hvort rétt sé að kalla ýmsar af fyrstu myndunum íslenskar enda þótt Íslendingar hafi komið að gerð þeirra. Sumar þessara kvikmynda eru einungis byggðar á íslenskum bókmenntum, eins og *Fjalla-Eyvindur*, eða á íslensku sögusviði eins og *Glataði sonurinn* og *Fiskimennirnir við Ísland*.

Íslenska kvikmyndavorið er talið hefjast með stofnun Kvikmynda-sjóðs Íslands árið 1978 og með fyrstu úthlutuninni úr sjóðnum árið 1979 (Erlendur Sveinsson, 1981a). Þá fyrst tóku Íslendingar að hasla sér völl við kvikmyndgerð og þá af þvílíkum krafti, miðað við fólksfjölda, að vart eru dæmi um slíkt meðal annarra þjóða. Þá fóru saman aukin

Ár frum-sýningar	Nafn kvikmyndar	Leikstjóri
1918	Þöglar myndir <i>Fjalla-Eyvindur</i> og kona hans (<i>Berg-Ejvind och hans Hustru</i>)	Victor Sjöström
1920	<i>Borgarættin</i> (<i>Borgslægtens historie</i>)	Gunnar Sommerfelt
1923	<i>Glataði sonurinn</i> (<i>The Prodigal Son</i>)	A.E. Coleby
1923	<i>Ævintýri Jóns og Gvendar</i>	Loftur Guðmundsson
1924	<i>Hadda Padda</i>	Gunnar Robert Hansen
1924	<i>Fiskimennirnir við Ísland</i> (<i>Pêcheur d'Islande</i>)	Jacques de Baroncelli
1925	<i>Ísland í lifandi myndum</i>	Loftur Guðmundsson
1926	<i>Hús í svefni</i> (<i>Det sovende hus</i>)	Guðmundur Kamban
1936–1938	<i>Íslandsmynd</i>	Loftur Guðmundsson
	Talmyndir	
1944	<i>Lýðveldisstofnunin</i>	Óskar Gíslason
1949	<i>Milli fjalls og fjöru</i>	Loftur Guðmundsson
1949	<i>Björgunarafrekið við Látrabjarg</i>	Óskar Gíslason
1950	<i>Síðasti bærinn í dalnum</i>	Ævar Kvaran
1951	<i>Reykjavíkurævintýri Bakkabræðra</i>	Ævar Kvaran
1951	<i>Töfraflaskan</i>	Óskar Gíslason
1951	<i>Niðursetningurinn</i>	Brynjólfur Jóhannesson
1952	<i>Ágirnd</i>	Svala Hannesdóttir
1952	<i>Alheimsmeistarinn</i>	Óskar Gíslason
1954	<i>Nýtt hlutverk</i>	Ævar Kvaran
1954	<i>Salka Valka</i>	Arne Mattson
1955	<i>Tunglið, tunglið taktu mig</i>	Ásgeir Long
1956	<i>Morgunn lífsins</i> (<i>Du darfst nicht länger schweigen</i>)	Robert Adolf Stemmlé
1957	<i>Gilitrutt</i>	Ásgeir Long
1962	<i>79 af stöðinni</i> (<i>Pigen Gogo</i>)	Erik Balling
1966	<i>Völsungasaga</i> (<i>Die Nibelungen</i>)	Harold Reinl
1967	<i>Rauða skikkjan</i> (<i>Den røde kappe</i>)	Gabriel Axel
1967–1968	<i>Hernámsárin</i>	Reynir Oddsson
1973	<i>Eldeyjan</i>	Páll Steingrímsson
1974	<i>Eldur í Heimaey</i>	Ósvaldur Knudsen og Vilhjálmur Knudsen
1975	<i>Bóndi</i>	Þorsteinn Jónsson
1975	<i>Nomina Sunt Odiosa</i>	Fríðrik Þór Fríðriksson
1977	<i>Morðsaga</i>	Reynir Oddsson
1977	<i>Ballaðan um Ólaf Liljurós</i>	Ragnhildur Óskarsdóttir (Róska) og Manrico Pavolettoni
1977	<i>Gegnum gras yfir sand</i>	Þorsteinn Úlfar Björnsson
1978	<i>Humarveiðar</i>	Hreiðar Marteinnsson
1978	<i>Lilja</i>	Hrafn Gunnlaugsson

Tafla 1.1: Kvikmyndir, leikstjórar og sýningarár kvikmynda sem framleiddar eru hérlendis eða eru með sterka tengingu við landið til og með árinu 1979

fjárframlög af opinberri hálfu og betur menntaðir einstaklingar á mörgum sviðum kvikmyndagerðar en kvikmyndir hafa laðað ungt fólk til starfa í atvinnugreininni í meira en eina öld (Birgir Thor Møller, 2004). Hluti af kvikmyndavorinu var að Kvikmyndasafn Íslands tók til starfa strax í upphafi þess.

Starfsemi íslenska sjónvarpsins hjálpaði einnig til, einkum í uppeldi kvikmyndagerðarmanna í aðdraganda kvikmyndavorsins. Sjónvarpið tók til starfa árið 1966 og upp úr 1976 hættu ellefu starfsmenn í kvikmyndadeild sjónvarpsins til að hasla sér völl utan veggja þess (Erlendur Sveinsson, 2010). Kvikmyndahús breyttust einnig en eftir 1977 ruddu fjölsalakvikmyndahús sér til rúms en slík hús voru áður óþekkt hér á landi.

2. Eftirspurn og framboð

Beljandi foss við hamrabúann hjalar
á hengiflugi undir jökulrótum
þar sem að gullið geyma Frosti og Fjalar.

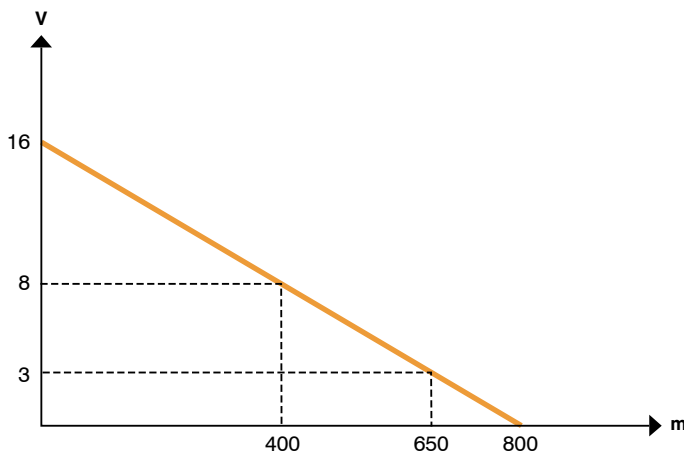
Jónas Hallgrímsson. Úr kvæðinu *Gunnarshólmi* í Fjölni 4. árg. 1838,
bls. 31-32.

2.1 Eftirspurn einstaklinga

Grunnþættir í efnahagslífinu eru markaðir með eftirspurn og framboð. Eftirspurn er það magn af vöru og þjónustu sem fólk vill og getur keypt. Þetta hugtak má heimfæra t.d. á kvikmyndir. Framboð er það magn af vöru eða þjónustu sem fyrirtæki eru reiðubúin að selja, t.d. kvikmyndir eða mynddiskar. Það þarf að skýra hvað mótar eftirspurn eftir kvikmyndum og hvernig framboði er háttað, þ.e. hvernig eftirspurn er mætt með framleiðslu eða framboði. Markaðsjafnvægi er þar sem framboð er jafnt eftirspurn.

Það er náð samband milli verðs á vöru og þjónustu annars vegar og eftirspurn eftir þessari sömu vöru og þjónustu hins vegar. Það samband endurspeglast í líkani sem er einföld, og oft smækkuð mynd af raunveruleikanum. Þetta líkan verður notað til að skýra hina venjubundnu áhrifaþætti eftirspurnar eftir kvikmyndum, sem á einnig við um önnur gæði, þ.e. vörur og þjónustu, en líkanið er einnig notað til að draga fram það sérstaka í eftirspurn kvikmynda sem ekki á við um flest önnur gæði. Eftir því sem verð er hækkað því minna er eftirspurt magn og því lægra sem verðið er þeim mun meira magn vilja neytendur kaupa. Þetta samhengi, sem er kallað lögmálið um eftirspurn, er sýnt á mynd 2.1.

Á mynd 2.1 er magn vöru (m) á x-ásnum og verð vöru (v) á y-ásnum. Þegar verðið er hærra en 16 kr./einingu er engin eftirspurn. Þegar verðið er 8 kr./einingu er eftirspurt magn 400 einingar og við verðið 3 kr./einingu er eftirspurt magn 650 einingar. Á mynd 2.1 er gert ráð

Mynd 2.1: Eftirspurnarferill

fyrir línulegu samhengi milli magns og verðs. Lögmálið um eftirspurn á við um kvikmyndir, eins og um flest gæði. Eftir því sem verð aðgöngu-miða í kvikmyndahús er lægra þeim mun fleiri vilja sjá kvikmyndina. Hér ræður hins vegar miklu hvað það kostar að sjá, eða gera aðra hluti, þannig að kvikmyndir eru stöðugt í samkeppni við annað afþreyingarefni. Neytendur velja stöðugt á milli þess að sjá kvikmynd og þá hvaða mynd eða gera það alls ekki eða a.m.k. ekki núna. Aðsókn að kvikmyndahúsum er einnig mjög misjöfn milli landa og þar ráða hefðir miklu.

Eftirspurn neytenda ræðst ekki einungis af verði, heldur einnig m.a. af tekjum, verði á skyldum vörum, smekk eða væntingum. Einföldu eftirspurnarfalli er lýst í jöfnu 2.1 þar sem eftirspurn eftir vöru (E) er fall af nokkrum áhrifapáttum (Ágúst Einarsson, 2005a).

Jafna 2.1: $E = f(\text{verð vörunnar}, \text{verð á tengdum vörum}, \text{auglýsingar}, \text{gæði vörunnar}, \text{væntingar}, \text{smekkur})$

Eftirspurn fer m.a. eftir smekk sem ræður notum eða notagildi fyrir neytendur. Því meiri not af gæðum þeim mun meiri er eftirspurnin eftir þeim. Aukning nota minnkar þó venjulega smátt og smátt eftir því sem meira er notað af þeim. Neytendur hafa alltaf not af vörum og þjónustu sem þeir kaupa, líka kvikmyndum, enda ráðstafa þeir tekjum sínum í marga, m.a. í kvikmyndir, en þeir geta ekki leyft sér allt sem þá langar í, einfaldlega vegna þess að tekjur þeirra eru sjaldnast nógu miklar til að uppfylla allar óskirnar. Þarna þarf því enn og aftur að velja á milli

(Owers *et al.*, 2004). Reyndar eru það ekki alltaf einungis tekjurnar sem takmarka möguleikana heldur einnig tíminn því að það er ekki nógur tími til að gera allt sem fólk langar til.

Sérhver maður hefur þörf fyrir að njóta einhvers annars en aðeins að vinna, borða og sofa. Vegna þessa myndast eftirspurn eftir skemmtun, afþreyingu og upplifun, hvort sem um er að ræða að horfa á kvikmynd, stunda íþróttir, sækja leikhús, hlusta á tónlist eða eitthvað annað. Hér ræður smekkur einstaklingsins og viðhorf. Hvað skemmtana- eða upplifunariðnaðinn varðar þá snýst þetta um skemmtun, afþreyingu og upplifun, þ.e. að njóta einhvers sem hreyfir við einstaklingnum. Það getur verið jafn ánægjulegt, eða ánægjulegra, fyrir viðkomandi einstakling að fara í kvikmyndahús í hópi fólks og sjá kvikmynd eins og að leigja þá sömu mynd á myndbandaleigu, hvort sem horft er á hina leigðu mynd einn eða í hóp.

Innan hagfræði er gengið út frá því að það sé smekkur neytandans sem ræður um notagildi hans og sjónarmið neytandans ráða ferðinni. Hér er horft til þess hvað neytendur vilja sem er ef til vill ekki endilega það sem stjórnvöld eða samfélagið telja heppilegt. Í ljósi þess ræður neytandinn hvað hann kaupir af menningarafurðum og hér er ekki lagt mat á það hvort eitthvað sé til sem heitir góð eða slæm list. Í menningariðnaði er mjög oft gengið út frá persónulegu mati þess sem stýrir framleiðslunni um það hvernig henni skuli háttað og byggt á þeirri þekkingu sem viðkomandi býr yfir. Það þarf ekki alltaf að vera það sem markaðurinn vill og er það ef til vill í fæstum tilvikum. Eitt helsta vandkvæðið innan kvikmyndaíðnaðarins er þó ekki skortur á upplýsingum heldur að það er ekki til nógu traust umgjörð til að túlka þær upplýsingar (Shamsie, 2006).

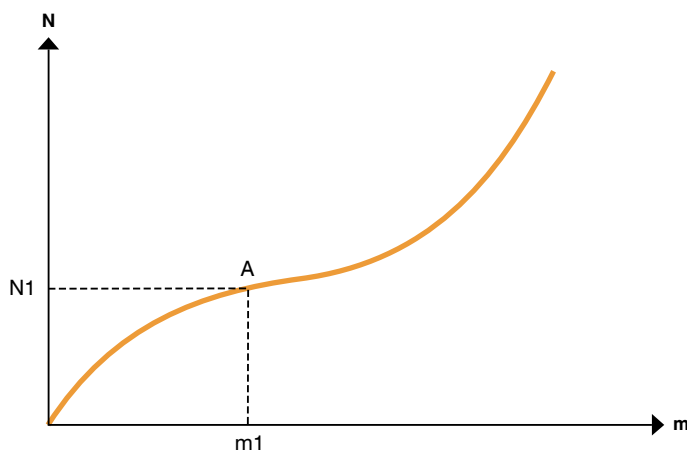
Innan hagfræði endurspeglar greiðsluvilji fólks það verð sem fólk er reiðbúið að greiða fyrir vöru og þjónustu. Það á við verð á aðgöngumiða á kvikmyndasýningu eins og annað í efnahagslífinu. Ef fólk greiðir minna en það hefði verið reiðubúið að greiða fyrir vöruna öðlast það svokallaðan neytendaábata (Ágúst Einarsson, 2005a). Í greiðsluvilja endurspeglast líka það sem fólk metur sinn tíma á sem fer í

Sean Connery fæddist í Skotlandi árið 1930. Hann stundaði ýmis störf framan af ævinni og var m.a. vörubílstjóri og ljósmyndafyrirsæta. Eftir fáein veigalítil hlutverk í kvikmyndum fékk hann stóra tækifærið þegar honum bauðst að leika **James Bond** í samnefndum kvikmyndum gerðum eftir sögum **Ian Fleming**. Þessar spennumyndir slógu í gegn og Connery er af mörgum talinn sá besti í þessu hlutverki. Hann fékk Óskarsverðlaunin fyrir *The Untouchables* (1987). Connery lék síðar í mörgum vinsælum myndum eins og *Nafni rósarinnar* (1986), *Indiana Jones og síðustu krossferðinni* (1989) og *The Hunt for Red October* (1990). Hann er mjög fylgjandi því að Skotland lýsi yfir sjálfstæði sínu. Connery var aðlaður af Bretadrottningu fyrir störf sín árið 2000.

kvikmyndasýninguna og ferðlög til og frá kvikmyndahúsinu. Hægt er að meta greiðsluvilja með könnunum og fá þannig að vita hvað fólk væri tilbúið að greiða fyrir vöru og þjónustu (Frey, 2008). Greiðsluvilja má stundum sjá skýrt við uppboð en hann endurspeglast einnig í verði aðgangseyris, t.d. að söfnum. Í öðrum tilvikum er erfiðara að vita hvað fólk er reiðubúið að greiða fyrir ýmsa menningarþætti (Frey, 1994). Varðandi söfn má nefna þá menningarstefnu stjórnvalda og fyrirtækja sem var hér til skamms tíma og fólst í því að tryggja með fjárframlögum að almenningur þyrfti ekki að greiða fyrir aðgang að söfnum. Reyndar er þetta ekki ný stefna þar sem í Bretlandi á 19. öld var aðgangur að söfnum ókeypis og var það liður í stefnu stjórnvalda að færa listina til fjöldans (Axel Hall, 2008).

Venjan er sú að eftir því sem neytandi eignast meira af tiltekinni vöru þá mettast þarfir hans smátt og smátt. Þannig bætir fólk t.d ekki endalaust við sig af fatnaði. Þetta þarf þó ekki að vera algilt í kvikmyndum því að með auknu kvikmyndaáhorfi fá neytendur oft meiri áhuga á kvikmyndum og horfa því á enn fleiri en ella (Becker og Murphy, 1988). Þessu er svipað farið með tónlist, þ.e. að sá sem hlustar mikið á tónlist og öðlast betri smekk fyrir henni vill oft einmitt heyra meira. Þannig eykst eftirspurnin með aukinni neyslu sem er mjög óvenjulegt.

Þetta samhengi er sýnt á mynd 2.2. Á mynd 2.2 er magn (m) á x-ásnum og nytjar eða not (N) á y-ásnum. Á mynd 2.2 sést að með vaxandi magni aukast nytjarnar en það dregur úr aukningunni allt fram að magninu m_1 og nytjunum N_1 . Þetta er kallað minnkandi jaðarnytjar.

Mynd 2.2: Samband magns og nytja innan menningar

Eftir magnið m1 aukast nytjarnar verulega og rætt er á því bili um vaxandi jaðarnytjar. Eftir magnið m1 hefur smekkur neytandans breyst þannig að nú nýtur hann t.d. tónlistar eða kvikmynda svo mikið að hann vill gjarnan auka neyslu sína. Þetta þýðir að um nokkurs konar lærdómskúrfu er að ræða, þ.e. að með aukningu á þekkingu og neyslu fram yfir ákveðið magn af gæðum eykst eftirspurnin enn meira.

Sérstaða kvikmynda felst ekki síst í því að fólk veit ekki hvernig því líkar kvikmynd fyrr en það hefur séð hana (Pignataro, 1994). Fólk veit nokkurn veginn hvernig hamborgari eða lambakjöt smakkast áður en það borðar þann mat en það gildir ekki um kvikmyndir. Kvikmyndir og annað myndrænt efni hafa afþreyingargildi og fela í sér upplifun þeirra sem neyta þeirra (Baldur Thorlacius, 2005). Kvikmyndir eru jafnframt hluti af menningu og eru því menningarlegar afurðir. Kvikmynda-gerð fellur þannig undir menningariðnað og skapandi atvinnugreinar. Einnig er hægt að líta á kvikmyndaiðnað sem upplýsingaiðnað með mjög fjölbreytilegu og flóknu sambandi milli einstakra áhrifaþátta (De Vany, 2005). Kvikmyndir geta komið í stað persónulegrar reynslu enda lifir fólk sig oft mikið inn í efni einstakra kvikmynda. Hægt er að bera saman áhrif kvikmynda eða annars myndræns efnis við þau áhrif sem eiga sér stað við lestur bóka (Bell, 2008). Nú á tímum er áhrifamáttur hins myndræna efnis vafalítið miklu meiri en hins ritaða máls.

Einstaklingar ráða sinni eftirspurn og meta hvaða kvikmyndir þeir vilja sjá og hvernig og hvenær þeir gera það. Fólk ræðir mikið sín á milli hvaða kvikmyndir það hefur séð og segir á þeim kost og löst í samtölum. Almenningsálitið ræður mjög miklu um hvernig kvikmyndir eru sóttar. Almennt er sagt að best sé að njóta kvikmynda í kvikmyndahúsi, miklu frekar en í sjónvarpi eða tölvu, en þó sækja hinir nýju miðlar hratt á með sífellt betri tækni. Hin félagslega upplifun af því að fara í bíó er þó mjög sérstök og vinsæl (Ásgrímur Sverrisson, 2006). Í kvikmyndahúsum er auk þess hægt að sjá kvikmyndina á miklu stærra tjaldi en í sjónvarpi eða tölvu og jafnvel í þrívídd sem hefur marga kosti. Tæknibyltingin með kvikmyndir í þrívídd eykur samkeppnisforskot kvikmyndahúsa. Þó eru mynddiskar einnig til í þrívídd en það krefst sérstaks tæknibúnaðar að skoða slíka diska en framfarir á þessu sviði eru mjög miklar.

Þegar fólk fer í kvikmyndahús nýtur það þjónustu sem felst m.a. í því að myndin er sýnd á stóru tjaldi og oft í félagsskap vina eða fjölskyldu. Not þess sem neytir felast í upplifun þess að horfa á myndina, sama í hvaða formi það er gert. Til að einstaklingar, sem vilja njóta skemmtunar, afþreyingar og upplifunar, fái óskum sínum fullnægt þarf líka einstaklinga sem framleiða þessa skemmtun, afþreyingu og

upplifun og þá sem koma þeim á framfæri. Rekstrarhagfræði nútímans, og þar með rekstrarhagfræði kvikmynda, snýst að verulegu leyti um eftirspurn, framboð og markaðsjafnvægi. Markaður verður til þar sem eftirspurn og framboð koma saman. Þegar myndefni hefur verið framleitt þarf að dreifa því með sýningum og það getur gerst á ýmsa vegu, í kvikmyndahúsum, í sjónvarpi, í tölvu eða í farsíma.

Um leið og einhver ákvörðun er tekin er farið á mis við eitthvað annað. Sá sem fer í kvikmyndahús les ekki bók á sama tíma eða horfir á sjónvarp. Það að sérhver ákvörðun feli í sér að einhverju öðru sé fórnað er lykilatriði innan hagfræðinnar. Það sem farið er á mis við kallast fórnarkostnaður. Ef hið opinbera ákveður að leggja 500 milljónir kr. á ári til að styrkja innlendar kvikmyndir þá er þeim peningum ekki varið t.d. í að leggja vegi, byggja leikskóla eða lækka skatta. Ef hins vegar leikskóli er byggður kemur það ef til vill niður á styrkveitingum til kvikmynda. Allt í lífinu felst í því að velja á milli ólíkra kosta og þannig er það einnig í efnahagslífinu. Hagfræðin byggir í grunninn á þeirri staðreynd að skortur ríkir í heiminum og að það verði að velja á milli möguleika og að sérhvert val feli í sér að öðru er fórnað.

Langmestum tíma í að horfa á kvikmyndir er varið í áhorf í sjónvarpi, þar með talið mynddiskar eða myndbönd. Árið 1970 eyddi sérhver einstaklingur í Bandaríkjunum að meðaltali tíu klukkustundum á ári í að horfa á kvikmyndir í kvikmyndahúsum. Árið 2000, eða þrjátíu árum síðar, var þessi tími kominn í tólf klukkustundir en það ár eyddi sérhver einstaklingur að meðaltali fimmtíu og sjö klukkustundum á ári í að horfa á kvikmyndir í sjónvarpi. Þannig var 83% af þeim tíma sem varið var í að horfa á kvikmyndir eytt fyrir framan sjónvarp en einungis 17% tímans var varið í kvikmyndahúsum. Tíma sem er varið í tómstundir, eins og að horfa á kvikmyndir, jókst á þessum þrjátíu árum um rúm 30% þannig að hlutfallega hefur áhorf í kvikmyndahúsum minnkað þótt heildaráhorf hafi aukist verulega vegna aukinna sjónvarps- og mynddiskavæðingar (Vogel, 2004, bls. 9). Spádómar um að sýningar kvikmynda í kvikmyndahúsum séu á fallanda fæti og verði úreldar innan tiltölulega skamms tíma hafa oft heyrst á undanförunum árum hinna miklu tækni framfara. Þessir spádómar hafa þó aldrei ræst og ekkert bendir til þess að eitthvað komi í staðinn fyrir kvikmyndahús og kvikmyndasýningar þar (Ragnar Karlsson, 2002).

Innan hagfræði er rætt um ytri áhrif en það eru áhrif sem framleiðsla á gæðum, þ.e. vöru og þjónustu, hefur á þriðja aðila eða á samfélagið í heild án þess að sá þriðji aðili komi að framleiðslunni eða viðskiptunum með nokkrum hætti (Axel Hall, 2008). Þessi áhrif eru

oft uppspretta markaðsbresta sem gera það að verkum að markaðurinn lætur gæði ekki í té í hagkvæmu magni, þ.e. framleiðslan verður of mikil eða of lítil. Ytri áhrif geta verið jákvæð eða neikvæð. Dæmi um neikvæð ytri áhrif er mengun sem hefur í för með sér kostnað, t.d. við sjúkdóma og umhverfi. Sá kostnaður hefur í för með sér skaða og leggst á samfélagið í heild en sjaldnast á þann sem veldur menguninni (Ágúst Einarsson, 2004). Menntun hefur jákvæð ytri áhrif vegna þess að hún bætir samfélagið og eykur framleiðni eða afköst í framleiðslu, t.d. vegna tækni framfara. Sama gildir um menningu og menningarstarfsemi eins og kvikmyndir. Aukin menningarstarfsemi bætir samfélagið og það hefur jákvæð áhrif á líf okkar sem einstaklingar og bætir sambúð okkar við aðra einstaklinga.

Eftirspurn eftir kvikmyndum lýtur ekki venjubundum lögmálum eða dreifingum markaðsfræðinnar. Það eru engin norm eða viðmið í kvikmyndum sem almennt er hægt að byggja á. Tölfræðirannsóknir hafa einmitt sýnt að það eru engar reglur eða meðaltöl til um það hvort kvikmynd slái í gegn eða ekki. Það eru örfáar myndir, eða 20% af öllum kvikmyndum, sem skila 80% af tekjunum og það er ekki hægt að sjá fyrirfram hvaða myndir verða þær árangursríku. Það að fáar afurðir í framleiðslu fyrirtækja skili megninu af tekjunum er ekkert nýtt og er reyndar regla en í nær allri framleiðslu er vitað hverjar þær vöru- tegundir eru.

Ein frægasta tilvitnunin í umræðu um kvikmyndir er í handritahöfundinn [William Goldman](#) sem sagði um spurninguna að spá fyrir um árangur kvikmynda: „Enginn veit nokkurn skapaðan hlut.“ (De Vany, 2005, bls. 22). Þessi fullyrðing hefur reynst ótrúlega sannspá. Það er ekki hægt að spá fyrir um árangur kvikmynda þótt það hafi margoft verið reynt og margvíslegum tölfræðilegum aðferðum verið beitt. Það að nota dýrar kvikmyndastjórnur, auglýsa mikið, sérstaklega frumsýningar og fyrstu vikurnar, og eyða miklum peningum í kvikmynd og kynningar er engin ávísun á að hlutirnir gangi upp. Þetta er því ákaflega áhættusöm atvinnugrein.

Það er athyglisvert í sambandi við tilvitnun Goldman að hann var sjálfur þrautreyndur handritshöfundur og skrifaði mörg góð handrit þannig að hann vissi mjög mikið um þennan iðnað og hvernig ætti að búa til vöru sem slægi í gegn. Samt treysti hann sér ekki til að kveða öðruvísi að orði en hann gerði. Það eru fjölmörg dæmi úr kvikmynda-sögunni um slíkar myndir. Til að mynda eru *Star Wars*, *Home Alone* og *Forrest Gump* kvikmyndir sem voru gerðar eftir að fjölmörg kvikmynda-ver höfðu hafnað því að gera kvikmyndir sem byggðu á því handriti

eða þeim hugmyndum sem lágu þessum síðar metsöluvikmyndum til grundvallar (Shamsie, 2006, bls. 178). Mörgum verkum er hafnað áður en þau hljóta endanlega náð fyrir augum framleiðenda. Þannig var til dæmis handritinu að hinni vinsælu kvikmynd *Back to the Future* hafnað af öllum kvikmyndaframleiðendum þar til einn þeirra tók það loks upp á sína arma. Nærri lá við að hin geysivinsæla mynd *Jaws*, í leikstjórn [Steven Spielberg](#), yrði stöðvuð vegna of mikils kostnaðar (Vogel, 2004, bls. 83).

Upplýsingar um kvikmyndir eru misvísandi en aðsóknin að þeim gefur gleggstar vísbendingar um það hvernig fólki líkar myndin (Baldur Thorlacius, 2005). Ef fólki líkar hún talar það um kvikmyndina á jákvæðan hátt og það umtal dreifist mjög hratt og nú orðið enn hraðar en áður yfir netið á Facebook eða Twitter eða með öðrum samskipta-forritum. Neikvætt umtal fer jafnan sömu leið en hefur gagnstæð áhrif en flestar kvikmyndir eru gerðar upp með tapi og margar með mjög miklu tapi. Þetta umtal meðal almennings hefur mun meiri áhrif en stjórnurnar eða auglýsingarnar. Fáa kvikmynd gott umtal fær hún góða aðsókn og verður sýnd lengur þótt lengri sýningartími þurfi ekki endilega að vera ávísun á miklar tekjur. Það er háð fjölda sýningarhúsa sem hafa myndina til sýnis og stærð sýningarsala.

Kvikmyndir eiga að minnsta kosti eitt sameiginleg með íþróttum. Það vinnur aðeins einn og athyglin beinist að fyrsta sætinu eða fyrstu þremur sætunum en ekki að öllum hinum. Enginn veit hver vinnur kapphlaup fyrr en því er lokið. Þeir fyrstu fá hæstu verðlaunin eða mestu viðurkenningarnar og sá fyrsti langhæstu eða langvirtustu verðlaunin í flestum tilvikum. Reglan „sigurvegarinn fær allt“ gildir í íþróttum og spilum en einnig í kvikmyndum (De Vany, 2008). Það hefur enginn áhuga á meðaltíma allra keppenda í 10 km. hlaupi.

Kvikmyndir eru venjulega sýndar fyrst í heimalandi sínu og ef það gengur vel þá aukast líkurnar á því að það gangi einnig vel að selja myndina erlendis og síðar að selja mynddiska á alþjóðlegum markaði. Sýningartími á jólum og á páskum er mikilvægur í mörgum löndum. Innan Evrópu er aukning í áhorfi á kvikmyndir. Árið 2009 varð aukning á fjölda áhorfenda um 5,7% á kvikmyndasýningar í Evrópu miðað við árið á undan. Aukningin er meiri í Mið- og Austur-Evrópu en í Vestur-Evrópu (*A Record Year for Cinema-Going in European's Movie Theatres*, 2010).

Í Bandaríkjunum eru frumsýndar að meðaltali um átta nýjar kvikmyndir á viku (*Nollywood rivals Bollywood in film/video production*, 2009). Margar þeirra fá litla kynningu. Það er þó ekki hægt að fullyrða að þær

óðýru nái ekki aðsókn. Það eru fjölmörg dæmi um slíkt. Það bjóst til að mynda enginn við miklu af kvikmyndunum *My Big Fat Greek Wedding* og *Sixth Sense*, enda kostuðu þær lítið í framleiðslu, en þær slógu í gegn og skiluðu verulegum hagnaði (Moul og Shugan, 2005 og Shamsie, 2006). Ekki er mikill markaður fyrir erlendar kvikmyndir í Bandaríkjunum. Þar er ekki venja eða áhugi á að sjá eða sýna textaðar erlendar kvikmyndir eða erlendar kvikmyndir sem talað er inn á (Colbert *et al.*, 2008). Kvikmyndir hafa margs konar líf. Flestir sjá kvikmynd aðeins einu sinni í kvikmyndahúsi en sjá síðan myndina jafnvel oft í sjónvarpi, á mynddiski eða myndbandi.

Óvissan í kvikmyndagerð hefur leitt til ýmiss konar myndræns samiburðar til að draga það fram að framleiðsla, eftirspurn, dreifing og sýningar á kvikmyndum er einstök meðal framleiddra vara og þjónustu. Þannig hefur kvikmynd verið líkt við fallhlífarkökk. Ef fallhlífin opnast ekki er stökkvarinn dauður (Evans. Í De Vany, 2005, bls. 28)! Gjaldprot í kvikmyndaframleiðslu eru algeng eins og sést vel á íslenskum kvikmyndaframleiðslum. Mörg þeirra, sem stofnuð eru um eina einstaka kvikmynd, hafa orðið gjaldþrota (Ágúst Einarsson, 2011).

Sérhver kvikmynd er einstök og það á við flest í skapandi atvinnugreinum þótt kvikmyndir geti hins vegar verið líkar. Þættir í sjónvarpsríu eru t.d. oft svipaðir en þeir eru þó ekki alveg eins. Þetta gildir líka um tónlist og bækur. Tónlist er mismunandi og það eru bækur einnig. Bæði bækur og tónlist geta þó verið svipuð milli ára hjá sama höfund. Sami gosdrykkurinn er hins vegar alveg eins milli daga og mánaða og jafnvel ára eða áratuga. Bílar af sömu tegund og sömu árgerð eru nær nákvæmlega eins. Þetta á ekki við um kvikmyndir þar sem samvinna skapandi starfsmanna freistar þess að gera kvikmynd sem slær í gegn og er öðruvísi en aðrar myndir. Enginn ætlar sér að gera slæma kvikmynd en margar þeirra eru það. Sumar kvikmyndir eru góðar en ná þó ekki að slá í gegn. Það er hægt að læra handbrögðin við gerð kvikmynda en ekki jöfnuna til að slá í gegn. Sú jafna er einfaldlega ekki til (De Vany, 2005).

Þeir þættir sem hafa mest áhrif á framgang kvikmynda eru leikstjóri, leikendur,

Marlene Dietrich fæddist árið 1901 í Þýskalandi og lést árið 1992. Hún er fyrst og fremst þekkt sem leik- og söngkona. Ferill hennar hófst í Þýskalandi þar sem hún lék m.a. Lolo-Lolo í *Bláa englinum*, nú sígilt hlutverk. Hún flýði Þýskaland í upphafi seinni heimsstyrjaldarinnar og vann fyrir Bandamenn í stríðinu, m.a. við að skemmta hermönnum á vígstöðvunum. Flutningur hennar á þýska laginu *Lili Marleen*, um stúlkuna sem beið við ljósastaurinn, var vinsæll í enskri útgaðu en áður hafði *Lale Andersen* sungið það á þýsku. Var lagið uppáhaldssöngur þýskra hermanna í stríðinu. Eftir stríðið áttu margir þjóðverjar erfitt með að fyrirgefa henni stórfín fyrir Bandamenn og fyrir að hafa snúist gegn þjóð sinni en það jafnaði sig með tímanum. Dietrich var síðar gerð að heiðursborgara Berlínar.

auglýsingar, fjöldi kvikmyndahúsa, þar sem myndin er frumsýnd, og umtal meðal almennings um myndina en það skiptir líklega mestu máli. Þar geta kvikmyndastjórnurnar komið að miklu gagni með því að mæta í þætti í sjónvarpi og útvarpi og tala um nýju myndina sína. Slík kynning er mikilvæg. Auglýsingar á kvikmyndum eru kostnaðarsamar og álitaefni hverju miklu þær skila vegna þess að flest fólk fer tiltölulega sjaldan í bíó miðað við aðra kosti eins og að horfa á sjónvarp (Moul og Shugan, 2005). Fólk ver til dæmis mun lengri tíma í að horfa á kvikmyndir í sjónvarpi heldur en í kvikmyndahúsum (Weinberg, 2005), eins og fyrr var vikið að.

Engin ástæða er til að ætla annað en að kvikmyndahúsin endurspegli óskir neytenda í vali sínu á kvikmyndum. Kvikmyndahúsin sýna þær myndir sem eru vinsælastar hverju sinni því að það er hagur þeirra að gera svo. Óskir eða smekkur almenns neytanda hefur breyst á undanförnum áratugum. Þó verður að hafa í huga að úrvalið hefur aukist með kvikmyndahátíðum og með góðum aðgangi að mynddiskum og fleiri sjónvarpsstöðvum, innlendum sem erlendum.

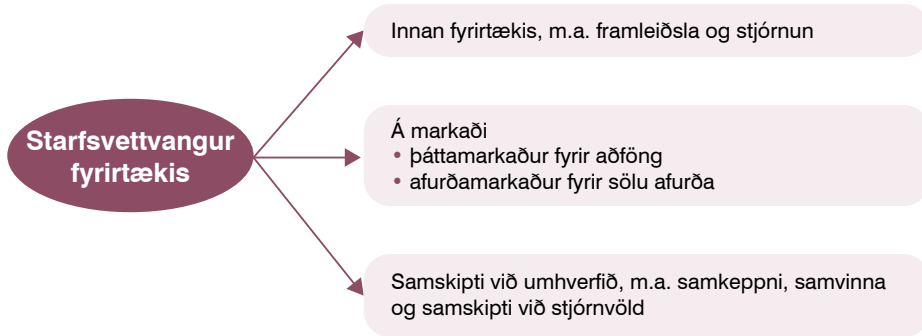
2.2 Framboð kvikmynda

Á markaði eru eftirspurn og framboð þeir þættir sem ákvarða umfang og verð í viðskiptum. Hér er framboðshliðin skoðuð og greint hvaða þættir stýra því að fólk og fyrirtæki leggja í kvikmyndagerð. Sumt byggir á hefðbundnum lögmálum framleiðslufræða annað er óvenjulegt og einkennir kvikmyndagerð sérstaklega.

2.2.1 Grunnatriði framleiðslu

Framleiðsla á gæðum mætir eftirspurn í heimi skortsins þar sem sífellt er valið milli margra kosta. Grunnatriði í hagrænni starfsemi mannsins er að ráðstafa takmörkuðum gæðum. Það er ekki nóg til fyrir alla og á sumu er mikill skortur, eins og á matvöru, vinnu og menntun fyrir milljarða manna. Þar sem þriðjungur jarðarbúa, eða yfir tveir milljarðar, lifa undir og við fátæktarmörk er ljóst að það þarf að ráðstafa því sem er til staðar á sem hagkvæmastan hátt, hvort sem um er að ræða auðlindir jarðar, eins og orku og fiskstofna, eða okkar eigið vinnuframlag. Meginspurningar hagfræðinnar eiga að svara því hvað er framleitt og í hvaða magni, hvernig og fyrir hvern framleiðslan er. Á það jafnt við um kvikmyndir og annað myndefni eins og allt annað sem framleitt er í heiminum.

Það eru fyrirtæki sem framleiða, dreifa og sýna kvikmyndir og það eru einstaklingar sem sjá þessar myndir. Þátttakendur í efnahagslífinu eru þrír talsins, þ.e. einstaklingar, fyrirtæki og opinberir aðilar. Starfsvettvangur fyrirtækja er þrenns konar, eins og sýnt er á mynd 2.3.

Mynd 2.3: Starfsvettvangur fyrirtækis

Starfsvettvangur fyrirtækis tekur í fyrsta lagi til þess sem gerist innan fyrirtækis, t.d. framleiðslu og stjórnunar, sbr. mynd 2.3. Þetta getur verið kvikmyndaframleiðandi, sem framleiðir kvikmynd í sérstöku fyrirtæki, eða kvikmyndahús sem þarf að stjórna.

Í öðru lagi starfar fyrirtæki á markaði. Það eru til tveir markaðir, svokallaður þáttamarkaður fyrir framleiðsluþætti, eins og vinnuafli og hráefni, og afurðamarkaður þar sem framleiðslan er seld. Sem dæmi um þetta þarf kvikmyndaframleiðandi að ráða leikara í störf við kvikmynd og hann ræður þá á sérhæfðum vinnumarkaði. Síðan þarf að selja kvikmyndina og það gerist í gegnum sérhæfð dreifingarfyrirtæki eða á alþjóðlegum kaupstefnum. Sá markaður kallast afurðamarkaður.

Í þriðja lagi er starfsvettvangur fyrirtækis fólgin í samskiptum við umhverfið, þ.e. í samvinnu eða samkeppni við önnur fyrirtæki og í samskiptum við opinbera aðila, t.d. við upplýsingagjöf til Hagstofunnar eða við skattframtal. Þessi umgjörð á við um öll fyrirtæki, hvort sem þau eru í kvikmyndaíðnaði eða starfa við aðra framleiðslu (Ágúst Einarsson, 2005a).

Maðurinn fullnægir þörf sinni með framleiðslu og það þarf aðföng til að búa til afurð. Sem dæmi um þetta þá eru pappír, penni og frjó og skapandi hugsun aðföng en afurðin getur verið ljóð. Í efnahagslífinu eru framleiddar vörur og þjónusta sem oft ganga undir samheitinu gæði. Vörur er hægt að geyma á lager. Dæmi um vörur sem fólk hefur not af, yfir lengri eða skemmri tíma, eru bílar, matur og drykkir.

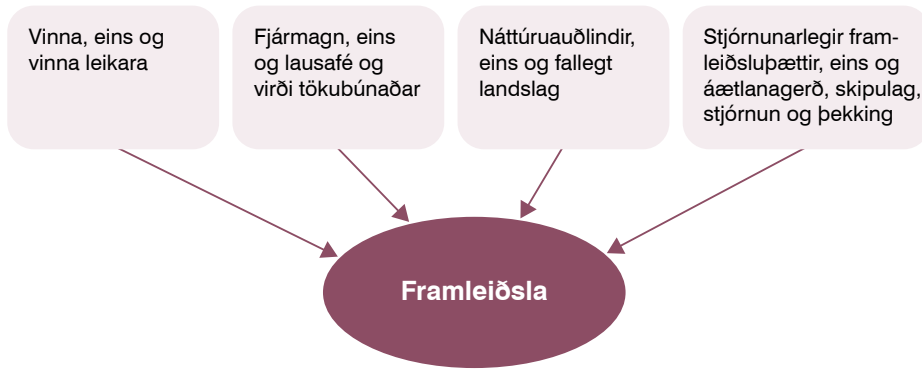
Þjónustu er hins vegar ekki hægt að geyma. Not eða nýttar af henni verða til um leið og þjónustan er framleidd. Dæmi um þjónustu er að fara á hárgreiðslustofu eða til rakara. Þar verða notin til um leið og hárgreiðslumeistarinn eða rakarinn greiðir eða klippir hár viðkomandi viðskiptavinar. Oft eru vara og þjónusta samtvinnuð eins og raunin er þegar fólk fer út að borða á veitingastað. Þá er maturinn vara en umgjörðin og afgreiðslan er þjónusta. Það er upplifun að fara út að borða auk þess sem það fullnægir þörf einstaklingsins fyrir fæðu og í þessu öllu felast not neytandans.

Hið sama á við um kvikmyndir eins og um aðra framleiðslu í efnahagslífinu. Kvikmyndir eru vara sem hægt er að geyma á ýmsu formi, t.d. á filmu eða á stafrænu formi. Stafræn miðlun, m.a. á netinu, er orðin miklu algengari en áður og nú er ekki einungis tónlist og kvikmyndum dreift þannig heldur einnig blöðum, tímaritum og bókum. Slíkar tækniframfarir hafa leitt til þess að tími við framleiðslu hefur styst og framleiðsla er orðin ódýrari, ekki einungis innan kvikmyndaiðnaðarins heldur einnig í tónlist og ljósmyndun. Þessi þróun hefur auðveldað aðgengi við dreifingu myndræns efnis og lækkað dreifingarkostnað og framleiðslukostnað (Baumol, 2008). Teikniforrit hafa einnig aukið möguleika kvikmynda verulega. Margar kvikmyndir eru sambland af leiknum atriðum og tölvuteikningum, sbr. þríleikinn um Hringadróttinssögu, en fyrir þessa tæknibyltingu var sagt að það væri ekki hægt að kvikmynda þessa þekktu sögu [J.R.R. Tolkien](#) (Ágúst Einarsson, 2011).

Framleiðsluþættir sem nota þarf við framleiðslu vara og þjónustu, eins og kvikmynda, eru ferns konar, þ.e. vinna, fjármagn, náttúruauðlindir og stjórnunarlegir þættir sem eru áætlanagerð, skipulag, stjórnun og þekking (Ágúst Einarsson, 2005a), sbr. mynd 2.4.

Við kvikmyndagerð þarf oft náttúruauðlindir eins og fallega náttúru, sbr. mynd 2.4. Það þarf sérhæfða vinnu, eins og vinnu leikara, leikstjóra og tökumanna. Það þarf einnig fjármagn til að standa undir kostnaði við framleiðsluna. Það er algengt að margir aðilar frá mörgum löndum sameinist í fjármögnun og gerð kvikmynda, sérstaklega í Evrópu. Slíkt auðveldar að ná endum saman í framleiðslu og eykur möguleika á dreifingu á stærra markaðssvæði auk þess sem það ýtir undir fjölbreytni hinnar skapandi vinnu við gerð kvikmynda.

Stjórnunarlegu framleiðsluþættirnir eru grunnatriði í nútíma fyrirtækjarekstri, sbr. mynd 2.4. Það þarf áætlun um hver á að gera hvað og hvenær. Það þarf skipulag innan fyrirtækisins og það þarf að stjórna því vel svo ekki fari illa. Nútíma fyrirtækjarekstur byggir ekki hvað síst á þekkingu, sem er einn mikilvægasti framleiðsluþátturinn.

Mynd 2.4: Tengsl framleiðslupátta og framleiðslu

Framleiðendur myndræns efnis eru oftast knúðir áfram af hagnaðarvon og eru nær alltaf í mikilli samkeppni við aðra kvikmyndaframleiðendur sem framleiða svipaða vöru, þ.e. aðrar kvikmyndir. Kvikmyndaframleiðendur eru einnig í samkeppni við aðra afþreyingarmöguleika og menningarstarfsemi, t.d. leikhús eða óperur. Mikilvægast fyrir neytandann er að upplifa kvikmynd þegar hann horfir á hana. Það er yfirleitt ekki eftirsótt að lesa kvikmyndahandrit. Hin myndræna frásögn gerir gæfumuninn í framsetningu. Eins og í öðrum listgreinum fær hin skapandi hugsun mikið svigrúm innan kvikmynda.

Þekktir leikarar fá mjög vel greitt fyrir vinnu sína. Þetta er eins og í íþróttum en þar fá stjórnurnar mjög há laun en þrátt fyrir það svarar það kostnaði því að eftirspurnin er það mikil og þetta eru fáir einstaklingar sem eiga í hlut af öllum þeim sem koma að framleiðslunni, hvort sem um er að ræða kvikmynd eða knattspyrnuleik. Þessi stórstjórnu-eiginleiki, sem kemur fram í gífurlega háum launum þessara stjarna, byggist á því að fólk vill sjá þá frægustu, og þá væntanlega þá bestu. Auk þess er mögulegt að framleiða vöruna, sem gæti verið kvikmynd eða knattspyrnuleikur, með þeirri tækni að allir viðskiptavinirnir fá notið framleiðslunnar án mikils kostnaðar (Mankiw og Taylor, 2010). Það geta tugir milljóna manna séð knattspyrnuleik með [Lionel Messi](#) í beinni útsendingu sjónvarpsstöðva. Kvikmyndir með stórstjörnum eins og [Meryl Streep](#) eru sýndar um allan heim fyrir milljónir áhorfenda. Neytendur vilja sjá það besta og það er mögulegt að verða við þeim óskum og þess vegna borgar sig að greiða þeim bestu mjög há laun.

Kvikmyndir og annað myndrænt efni er á mörkuðum um allan heim og það hefur engin áhrif á áhorfanda í kvikmyndahúsi hvort það bætist við einn áhorfandi í viðbót eða ekki, að því tilskyldu að kvikmyndahúsið

sé ekki fullt. Þessi viðbótaráhorfandi hefur einnig sáralítinn kostnað í för með sér fyrir rekstraraðila kvikmyndahússins en hann greiðir þó sama aðgangseyri og aðrir.

Einnig er sérstakt í kvikmyndaiðnaði að það að framleiða eina einingu í viðbót, t.d. gera annað eintak af mynddiski eða annað eintak af kvikmynd, kostar tiltölulega mjög lítið. Þessu er svipað farið í bókaútgáfu. Það kostar til dæmis lítið til viðbótar að bæta eitt hundrað eintökum við upplag af prentaðri bók. Það er einnig lítið mál að setja kvikmynd á mynddisk eftir að búið er framleiða kvikmyndina. Betri tækni og stafræn þróun hefur auðveldað ólöglegt niðurhal á tónlist og kvikmyndum og er það orðið mikið vandamál enda um flókin höfundaréttarmál að ræða í tengslum við allar listgreinar, þ.á.m. í kvikmyndum.

Það er margt sem snýr að skemmtun, afþreyingu og upplifun eins og hin áþreifanlega og óáþreifanlega kvikmynd sem er sýnd og fólk hefur gaman að. Einnig eru alls konar hlutir notaðir eins og vélar til að sýna kvikmyndir, myndbandstæki til að sýna mynddiska eða kvikmyndahús þar sem hægt er að sjá kvikmyndir. Þetta eru efnislegir þættir sem eru mikilvæg forsenda fyrir framboði hinnar skapandi afurðar mannsandans, listaverkinu kvikmyndinni (Vogel, 2004).

Walt Disney fæddist árið 1901 í Bandaríkjunum og lést árið 1966. Hann var einn áhrifamesti kvikmyndaframleiðandi heims og stofnaði samnefnt fyrirtæki sem varð eitt af stærstu fjölmiðlafyrirtækjum í heimi með mjög fjölbreytilega starfsemi, allt frá kvikmyndagerð til reksturs skemmtigarða. Frægasta persónan sem Disney skapaði er Mikki mús en teiknimyndir Disney urðu mjög vinsælar. Vestur-Íslendingurinn, **Charles Thorson**, vann hjá Disney fyrirtækinu sem teiknari og fyrirmyndin að Mjallhvít, einni helstu persónu Disney, var íslensk stúlka, **Kristín Sölvadóttir**. Enginn hefur fengið fleiri Óskarsverðlaun, eða tilnefningar til þeirra, en Walt Disney. Í seinni heimsstyrjöldinni vann hann fyrir bandarísk stjórnvöld að gerð kvikmynda til að efla baráttumóð Bandaríkjamanna. Disney stuðlaði mjög að tækni framförum í kvikmyndum og var hann frumkvöðull í gerð skemmtigarða eins og Disneylands.

Alls konar hliðarvörur í kvikmyndaíðnaði geta einnig reynst ábatasamar, t.d. leikföng tengd kvikmyndum eða tölvuleikir. Tekjur í kvikmyndaíðnaði geta þannig komið úr ýmsum áttum. Sjónvarpsstöðvar hafa oft tekjur bæði af sölu áskrifta og af auglýsingum. Leikarar geta haft tekjur af leik í kvikmynd, í auglýsingum eða við talsetningu á erlendu efni. Kvikmyndahús hafa tekjur af sælgætissölu og af auglýsingum sem birtast í hléum. Stundum eru settar óbeinar auglýsingar í kvikmyndir og sjónvarpsþætti. Þannig greiddi súkkulaðiframleiðandi fyrir það að geimveran E.T. ("The Extra-Terrestrial") sagðist í samnefndri metsölukvikmynd elska ákveðna súkkulaðitegund. Það borgaði sig vel því að salan á þessu súkkulaði jókst um 85% (Hoskins *et al.*, 1997, bls. 122).

Efnahagsleg gæði eru flokkuð í fjóra flokka, sbr. töflu 2.1.

		Samkeppni í notkun, þ.e. notkun eins minnkar notagildi annarra	
		Já	Nei
Hægt er að útiloka aðra frá notkun	Já	Einkavörur - matvörur - kvikmyndir	Eðlileg einokun - áskriftarsjónvarp - Hvalfjarðargöng
	Nei	Sameiginlegar auðlindir - Dimmuborgir - fiskstofnar	Almanna- eða samgæði - landvarnir - umferðarljós

Tafla 2.1: Flokkun vöru og þjónustu eftir notkun og áhrifum á aðra

Eins og sést í töflu 2.1 eru svokallaðar einkavörur í fyrsta flokknum. Í þeim flokki eru flestar vörur og þjónusta. Einkenni þeirra eru að hægt er að útiloka aðra frá því að njóta vörunnar og not eins minnkar not annars. Dæmi um þetta eru matur og kvikmyndir. Allir geta séð kvikmynd í kvikmyndahúsi, að því tilskildu að myndin sé ekki bönnuð fyrir tiltekna aldurshópa, en þeir verða að greiða fyrir aðgöngumiðann. Sá sem ekki fer í kvikmyndahúsið og greiðir ekki aðgangseyrinn hefur engin not af kvikmyndinni. Hann getur að vísu séð myndina seinna eða á öðru formi en hann þarf að greiða fyrir þann aðgang. Það að not eins minnka notagildi annars sést á því að í kvikmyndahúsum er oft þröngt og næstu áhorfendur skyggja oft á tjaldið fyrir öðrum. Einnig er oftast ekki talið gott að sitja á fremsta bekk í kvikmyndahúsi. Þannig kemur fram samkeppni í notkun.

Í öðrum flokki eru vörur og þjónusta sem flokkast undir svokallaða náttúrulega eða eðlilega einokun. Með því er átt við að hægt sé að útiloka fólk frá því að njóta vörunnar en not eins minnkar ekki not annars. Dæmi um þetta er áskriftarsjónvarp. Það geta allir keypt sér áskrift að slíkri áskriftarstöð en án greiðslu gengur það ekki. Þótt einn viðskiptavinur bætist við hjá stöðinni hefur það engin áhrif á aðra viðskiptavini.

Þriðji flokkurinn eru sameiginlegar auðlindir. Þá er ekki hægt að útiloka aðra frá því að njóta vörunnar og not eins leiðir til þess að not annars minnka. Dæmi um þetta eru Dimmuborgir í Mývatnssveit. Þangað geta allir farið en ánægjan við þá heimsókn getur minnkað verulega sé mikið fjölmenni á staðnum enda eru Dimmuborgir dæmi um stað þar sem ágangur ferðamanna er orðinn of mikill og getur það auðveldlega spilt þeirri náttúruperlu. Oft er talað um harmleik sameiginlegra auðlinda og er þá vísað til þess að sameiginlegar auðlindir geta skemmst eða verið ofnýttar eins og á við um fiskstofna ef veiðum er ekki stýrt skynsamlega.

Fjórði flokkurinn eru almannagæði eða samgæði. Í honum felst að ekki er hægt að útiloka aðra frá notkun og not eins dregur ekki úr notum annars. Dæmi um þetta eru landvarnir og umferðarljós. Allir njóta landvarna sé þeim á annað borð haldið uppi. Allir geta nýtt sér umferðarljós komi þeir að gatnamótum. Það að einn njóti landvarna eða noti umferðarljós hefur engin áhrif á not annars. Netið er dæmi um mikilvæg samgæði sem eru nær öllum aðgengileg. Samgæði eru oftast látin í té af almannavaldinu enda er mjög erfitt að taka gjald fyrir notkun einstakra aðila.

Nátengt samgæðum er svokallaður sníkilsvandi, ómagavandi, hegðun gauksungans eða vandmál laumufarþegans, en með því er átt við það vandamál sem skapast þegar fólk notar vörur eða þjónustu án þess að hafa greitt fyrir þær. Það er aldrei ásættanlegt fyrir einkaaðila sem framleiðir slíka vöru og þjónustu enda ber hann kostnað af framleiðslunni. Það er kallað markaðsbrestur eins og áður hefur verið nefnt þegar markaðnum tekst ekki að stuðla af sjálfsdáðum að skilvirkri ráðstöfun gæða. Þá kemur oft til kasta ríkisvaldsins (Axel Hall, 2008). Stjórnvöld vinna bug á markaðsbresti með því að láta samgæði í té í nægjanlegu magni með því að framleiðsla þeirra er fjármögnuð, a.m.k. að hluta til, með sköttum. Þó að kvikmyndir séu sagðar einkavörur, eins og flestar vörur og þjónusta sem eru á markaði, er sú flokkun þó ekki einhlít vegna ólöglegs niðurhals. Með ólöglegu niðurhali eru fengin not af vöru án þess að greitt sé fyrir það. Ólöglegt niðurhal er því ein mesta ógnunin við kvikmyndaframleiðslu nútímans. Tónlistin hefur gengið í gegnum þessa þróun og verslun með tónlist hefur því gerbreyst. Stórar plötubúðir sem voru algengar hérlandis og erlendis hafa hætt starfsemi eða dregið verulega úr henni. Á netinu fer fram mikil verslun með tónlist og þar er ólöglegt niðurhal einnig mjög algengt.

Ólöglegt niðurhal er brot á höfundarétti og varðar sektum skv. lögum. Réttahafar efnis, t.d. tónlistar og kvikmynda, hafa reynt að verja rétt sinn en það er ekki einfalt. Þegar vara breytist úr því að vera einkavara og verður eins konar samgæði með aðgengi og sambærilegum notum fyrir alla neytendur reyna framleiðendur slíkra vara og þjónustu að breyta vörunni og þjónustunni aftur í einkavöru. Í kvikmyndaiðnaðinum hefur þannig verið lögð vaxandi áhersla á góðan tæknibúnað í kvikmyndahúsum, á þrívídd í kvikmyndum, sem enn sem komið er krefst sérhæfðs búnaðar kvikmyndahúsa, og reynt er að ná inn meiri tekjum á ýmiss konar hliðarframleiðslu eins og leikföngum og tölvuleikjum. Kvikmyndaiðnaðurinn lagar sig því að þessari þróun en stjórnvöld hafa hér sérstöku hlutverki að gegna á meðan sú aðlögun fer

fram enda geta stjórnvöld ekki horft upp á það aðgerðarlaus að ólögleg starfsemi valdi heilli atvinnugrein miklu tjóni. Ef ólöglegt niðurhal verður stjórnlaust mun markaðsbrestur þess á endanum leiða til þess að verulega dregur úr framleiðslunni og hún gæti jafnvel lagst af.

Framfarir í tæknimálum hafa þannig gjörbreytt kvikmyndaframleiðslu, einkum stafræn framleiðsla sem einfaldar upptökur en hún eykur þó einnig hættuna á ólöglegu niðurrhali, hvort sem það er tónlist eða kvikmyndir. Það er þó ekkert nýtt að tækniframfarir kalli á ólöglega háttsemi en síðan laga fyrirtæki og löggjöf sig að tækninýjungunum (Ravid, 2005).

Sérhæfing er mikil í kvikmyndum, bæði hjá neytendum en ekki hvað síst hjá framleiðendum. Það er mjög hagkvæmt að framleiða kvikmyndir í stórum fyrirtækjum. Það sparar kostnað og þess vegna hafa orðið miklar sameiningar hjá kvikmyndaframleiðendum víða um heim á undanförunum áratugum. Þessi samþjöppun kemur oft til kasta samkeppnisyfirvalda sem stundum leggja bann við tilteknum samruna fyrirtækja því að það er talið hefta samkeppni um of (Corn-Revere og Carveth, 2004).

2.2.2 Hlutfallslegir yfirburðir og virðisþæðja

Kvikmyndalistin er alþjóðleg og áhrifin fara hratt milli landa. Í heiminum fer fram mikil verslun með kvikmyndir og annað myndefni samhliða alþjóðavæðingu viðskipta (Zaniello, 2007). Öll framleiðsla og verslun byggist á hlutfallslegum yfirburðum en með því er átt við það að einhverjir framleiða tilteknar vörur eða þjónustu með lægri kostnaði en aðrir. Það getur verið vegna þess að þeir ráða yfir betri tækni, hafa sérstaka hæfni, ráða yfir auðlindum umfram aðra, nota betra skipulag við framleiðslu og sölu eða ráða yfir meira fjármagni en aðrir. Hlutfallslegir yfirburðir eru metnir á grundvelli fórnarkostnaðar eins og annað innan hagfræðinnar (Ágúst Einarsson, 2005a). Þannig er sá sem er með minni fórnarkostnað með hlutfallslega yfirburði í þeirri framleiðslu miðað við annan aðila í sömu framleiðslu. Það eiga allir sitt sérsvið í samburði við aðra og það gagnast vel í viðskiptum (Hoskins *et al.*, 2004). Þar sem kvikmyndir eru framleiðsla sem er seld og keypt á alþjóðamarkaði og nær allar þjóðir framleiða kvikmyndir er ljóst að sérhvert land verður að hagnýta sér þá þætti sem geta leitt til hlutfallslegra yfirburða og leggja áherslu á þá þætti.

Sérstök náttúra á Íslandi hefur til að mynda veitt íslenskum kvikmyndaframleiðendum forskot og þegar við bætist hæft og velmenntað starfsfólk sem lagar sig fljótt að breyttum aðstæðum og sýnir sveigjanleika í starfsháttum er komin blanda sem hægt er að nýta til þess að

sækja fram á við á alþjóðavísu. Tækifæri í kvikmyndaiðnaði eru fjölmörg, sérstaklega vegna þess að eftirspurn eftir myndrænu efni fer mjög vaxandi á heimsvísu, þótt margir markaðir séu mjög sérhæfðir.

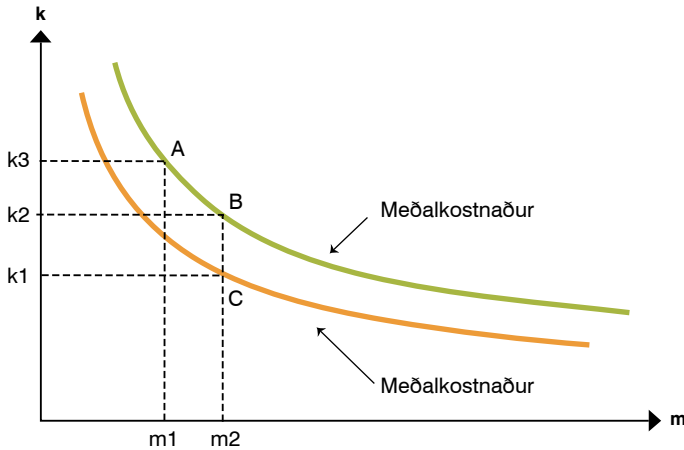
Indverjar framleiða flestar kvikmyndir á ári í heiminum. Mjög margar indverskar kvikmyndir eru sérhæfðar söngva- og ástarmyndir sem aðilar utan Indlands eru varla færir um að framleiða með sama árangri. Einmitt þessi sérhæfði heimamarkaður þeirra veitir þeim hlutfallslega yfirburði þar. Hérlandis hefur sérstök náttúra og hæft starfsfólk í framleiðslu myndræns efnis gert íslensk framleiðslufyrirtæki öflug í gerð auglýsinga fyrir erlendan markað sem styður mjög vel við framleiðslu annars myndræns efnis.

Oft lækkar framleiðslukostnaður á einingu þegar framleiddar eru fleiri einingar og er það kallað stærðarhagkvæmni. Fólk lærir einnig með tímanum og verður þannig betra í því sem það gerir og þar með lækkar meðalkostnaður á hverja framleidda einingu. Þannig hefur mikil sérfræðipekking byggst upp í íslenskum kvikmyndaiðnaði síðastliðna þrjá áratugi sem endurspeglast í fleiri og betri kvikmyndum og fjölbreyttara myndefni.

Mynd 2.5 sýnir þetta samhengi. Á mynd 2.5 er heildarframleiðsla (m) sýnd á x-ás og á y-ás er kostnaður á hverja framleidda einingu

eða meðalkostnaður (k). Á efri kostnaðarferlinum á mynd 2.5 er meðalkostnaður k3 þegar framleitt er magnið m1 sem svarar til punkts A. Eftir því sem framleitt magn er aukið lækkar meðalkostnaður og þegar framleiddar eru m2 einingar hefur meðalkostnaður lækkað í k2 sem svarar til punkts B á mynd 2.5. Þetta kallast stærðarhagkvæmni, þ.e. með vaxandi framleiðslu lækkar meðalkostnaður. Á neðri kostnaðarferlinum á mynd 2.5 er sýnt þegar starfsfólk venst betur framleiðslunni. Lærdómur og þekking safnast fyrir sem leiðir til þess að afköst starfsmanna aukast smátt og smátt með tímanum. Þegar framleitt er magnið m2 hefur meðalkostnaður lækkað vegna aukinnar hæfni starfsfólks og meðalkostnaðurinn er k1 sem svarar til punkts C á mynd 2.5. Þessi ferill frá punkti B til punkts C á mynd 2.5 er kallaður lærdómskúrfa og

Sergei Eisenstein fæddist í Lettlandi árið 1898 og lést árið 1948. Hann ólst upp í Rússlandi og er þekktastur fyrir leikstjórn sína á tímabili þöglu myndanna. Hann var snillingur í að beita klippingu til að ná fram byltingarkenndum áhrifum. Eisenstein gerði margar myndir í anda rússnesku byltingarinnar enda barðist hann með Rauða hernum í byltingunni. Hann beitti kvikmyndum óspart í þágu málstaðarins. Meðal mynda hans er *Orrustuskipið Potemkin* (1925) en þar er hið fræga atriði í Odessa tröppunum þar sem sýnt er hvernig kósakkar keisarans murka lífið úr óbreyttum borgurum meðan gengið er taktfast niður tröppurnar. Síðan hefur oft verið líkt eftir þessu atriði. Önnur mynd hans var *Októberbyltingin* (1927) sem var gerð í tilefni rússnesku byltingarinnar árið 1917.

Mynd 2.5: Stærðarhagkvæmni og lærdómskúrfa

lýsir hvernig meðalkostnaður í framleiðslu lækkar með vaxandi færni starfsfólks (Ágúst Einarsson, 2005a).

Kvikmyndaiðnaðurinn einkennist af mikilli samkeppni eins og raunin er í öðrum listgreinum. Innan hans ríkir samkeppni milli leikara, leikstjóra, handritshöfunda og svo mætti lengi telja. Þótt mörg fyrirtækjanna séu stór eru þau í samkeppni við önnur stórfyrirtæki og áhættan í þessari atvinnugrein er mjög mikil. Stundum er sagt að af tíu kvikmyndum séu sjö þeirra gerðar upp með tapi, og sumar með miklu tapi, ein er í járnum en tvær eru gerðar upp með hagnaði, jafnvel miklum hagnaði (Vogel, 2004). Þetta sýnir vel áhættuna og óvissuna í kvikmyndagerð og er ein af ástæðunum fyrir því að kvikmyndaframleiðendur eru oft mjög stór fyrirtæki eins og sést vel í Bandaríkjunum, einmitt til að dreifa áhættunni. Oft er því fákeppni á mörgum sviðum í kvikmyndaiðnaði þar sem tiltölulega fá en stór fyrirtæki keppa á mjög stórum markaði og á það við um framleiðslu, dreifingu og sýningar. Auk stóru fyrirtækjanna eru þó margir smáir kvikmyndaframleiðendur og lítil dreifingar- og sýningarfyrirtæki.

Eitt helsta einkenni og sérkenni kvikmyndaiðnaðar er það að kostnaður er óafturkræfur, þ.e. allur kostnaður fellur meira eða minna til áður en nokkrar tekjur koma inn og ekki er vitað hverjar tekjurnar verða. Þetta er einstaklega skýrt í sambandi við kvikmyndir þar sem yfirleitt þarf að greiða nær allan kostnað við töku myndarinnar, þar með talið laun og allt sem myndinni viðvíkur, áður en nokkrar tekjur koma inn en það að búa til eitt eintak af fullgerðri kvikmynd til viðbótar við fyrri eintök kostar sáralítið. Það er einmitt þessi staðreynd sem gerir

kvikmyndaiðnað svo áhættusaman sem raun ber vitni. Þannig getur það borgað sig fyrir framleiðendur kvikmynda að leggja mikla áherslu á markaðsmál, einmitt til að ná inn tekjum, vitandi það að kostnaður er óafturkræfur (Vogel, 2004).

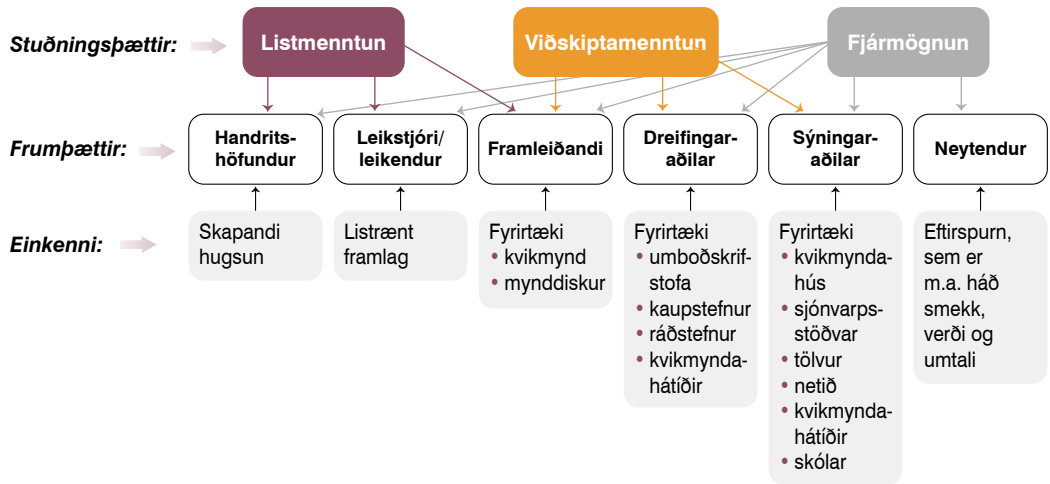
Verðlagning á kvikmyndum og öðru myndrænu efni er með mjög fjölbreytilegum hætti og er mismunandi eftir tíma. Í því sambandi er rætt um kvika eða tímatengda verðmyndun. Oftast er byrjað á að sýna kvikmyndir í kvikmyndahúsum og eftir nokkurn tíma kemur út mynddiskur og enn síðar er kvikmyndin sýnd í sjónvarpi.

Mikið áhorf er á kvikmyndir af myndböndum og mynddiskum. Áður voru myndbönd allsráðandi en með nýrri og betri tækni hafa mynddiskar nær útrýmt myndböndum. Nýjasta útfærslan á mynddiskum eru svokallaðir Blu-ray mynddiskar sem geta geymt mun meira magn en eldri diskar og af meiri gæðum. Stundum eru kvikmyndir styttaðar á mynddiski, eða við endursýningu, og eru *E.T.* og *Unforgiven* dæmi um slíkt.

Hér kemur enn og aftur til sögunnar óvissan um kvikmyndir. Fólk veit ekki hvernig því líkar kvikmyndin fyrr en það hefur séð hana. Oft gegnir öðru máli um mynddiska. Neytandinn getur hafa séð kvikmyndina áður í kvikmyndahúsi en á mynddisknum er ef til vill útgáfa leikstjórans. Sú útgáfa getur verið lengri en kvikmyndin en er þó útgáfan sem leikstjórinn hefði viljað senda frá sér en fékk ekki vegna þess að framleiðendur vilja ekki að kvikmyndir séu of langar. Dæmi um þetta eru *Hringadróttinssaga* í leikstjórn [Peter Jackson](#) og *Das Boot* í leikstjórn [Wolfgang Petersen](#). Báðar þessar kvikmyndir komu seinna á mynddiskum í lengri útgáfum en í kvikmyndahúsum. Slíkar útgáfur geta endurspeglað ágreining milli leikstjóra og framleiðanda um það hvernig endaleg útgáfa kvikmyndarinnar eigi að vera. Mælikvarði á vinsæla kvikmynd er að hún fer í gegnum öll þessi stig. Kvikmyndin *Star Wars* er dæmi um það.

Sumt efni er alfarið gert fyrir sjónvarp og þá er oft mynddiskur með efninu gefinn út í kjölfarið (Gomery, 2004). Þegar efni er selt til útlanda er oft misjafnt verð milli landa og fer það þá oft eftir kaupgetu í viðkomandi landi. Þannig er ekki óalgengt að sama varan sé seld á mismunandi verði og kallast það verðaðgreining (Ágúst Einarsson, 2005a). Einnig er algengt að selt er kvikmyndaefni í pökkum, þ.e. að margar kvikmyndir eða sjónvarpsþættir fylgjast að í einni sölu (De Vany, 2005).

Verðmætasköpunin í kvikmyndaiðnaði fer fram á nokkrum stigum sem hægt er að sýna sem mynd af virðiskeðju þar sem fram koma frumþættir, einkenni og stuðningsþættir, sbr. mynd 2.6.

Mynd 2.6: Virðiskeðja í kvikmyndaiðnaði

Mynd 2.6 sýnir virðiskeðju í kvikmyndaiðnaði. Frumþættirnir eru sex talsins. Fyrsti frumþátturinn er handritshöfundur eða handritshöfundar sem gera handritið að kvikmyndinni. Einkenni þeirra vinnu er skapandi hugsun og skiptir ekki máli hvort handritið er eigið huga-fóstur eða hvort það er t.d. byggt á skáldsögu. Þessu starfi fylgir margt annað sem unnið er af öðrum og má þar nefna tónlist og teikningar sem eru í kvikmyndinni og þá vinnu þarf að skipuleggja í smáatriðum.

Annar frumþáttur er leikstjóri og leikendur en einkenni þeirra er listrænt framlag. Þessi vinna er skipulögð mjög nákvæmlega til að spara þann tíma sem fer í upptökur en hver upptökudagur kostar mjög mikið. Stuðningsþáttur þessara tveggja frumþátta er listmenntun, eins og kemur fram efst á mynd 2.6., og fjármögnun en fjármögnun er grunnatriði og forsenda kvikmyndagerðar og oft erfiðasta verkefnið.

Þriðji frumþátturinn er framleiðandi eða framleiðendur sem er sá eða þeir sem bera hina fjárhagslegu ábyrgð af gerð kvikmyndarinnar. Einkenni þessa þáttar er að þetta er fyrirtæki, oft stofnað aðeins um eitt verkefni, og það sem er framleitt er kvikmynd eða mynddiskur. Oftast er mynddiskur einfaldlega gerður í kjölfar kvikmyndar. Fyrir framleiðanda skipti tækniþróunin mjög miklu máli. Stuðningsþættir hér eru listmenntun, viðskiptamenntun og fjármögnun.

Fjórði frumþátturinn er dreifendur en einkenni þeirra eru að um fyrirtæki er að ræða og þau dreifa kvikmyndum sem umboðsskrifstofur og eru í beinu sambandi við sýningaraðila eða dreifa kvikmyndum á sérstökum kvikmyndakaupstefnum, ráðstefnum eða kvikmyndahátíðum. Stuðningsþættir þessa þáttar eru viðskiptamenntun og fjármögnun.

Fimmti frumþátturinn er sýningaraðilar en einkenni þeirra eru að um fyrirtæki eða stofnun er að ræða sem geta verið kvikmyndahús, sjónvarpsstöðvar, tölvur, netið sem er nátengt tölvum, kvikmyndahátíðir og skólar. Skólar eru vinsælir sýningarstaðir á kvikmyndum enda eru þær oft notaðar við kennslu. Stuðningsþættir þarna eru viðskiptamenntun og fjármögnun.

Síðasti frumþátturinn, sá sjötti, er neytendur en einkenni þeirra er fyrst og fremst eftirspurn eftir kvikmyndum sem er m.a. háð smekk, verði og umtali. Stuðningsþáttur hér er fjármögnun en neytendur verða að geta átt fyrir bíómiðanum en einnig átt tíma til ráðstöfunar til að fara í bíó.

Þessi mynd lýsir hvaða aðilar koma að verðmætasköpuninni og þeir vinna oft náið saman. Raunverulega þarf fyrst og fremst hæfileika, menntun og fjármagn til að gera kvikmynd, eins og sést á mynd 2.6. Áherslan sem lögð er á menntun á mynd 2.6 sýnir að góð menntun er forsenda fyrir árangri í kvikmyndaiðnaði, hvort sem um er að ræða leikara, leikstjóra, framleiðanda eða stjórnendur dreifingar og sýningar. Markaðsmál eru líka einn meginþáttur í starfi framleiðanda, dreifingaraðila og sýningaraðila þótt þeirra sé ekki getið sérstaklega á mynd 2.6, enda felast þau í viðskiptamenntun.

Virðiskeðja er sýnd með mismunandi hætti í atvinnugreinum og upphaflega voru frumþættirnir flutningar að verksmiðju, framleiðsluferlið, flutningar frá verksmiðju, markaðsmál, sala og þjónusta. Stuðningsþættirnir voru innviðir, mannauðsstjórnun, tækniþróun og útvegum framleiðsluþátta (Porter, 1980 og Porter, 1990). Sú framsetning miðar meira við hefðbundna verksmiðju- og þjónustuframleiðslu en hinn sérhæfða kvikmyndaiðnað.

Ýmislegt í framleiðslu á menningarafurðum er þó með öðrum hætti en í annarri framleiðslu. Sumar afurðir er ekki hægt að endurgera, og á það t.d. við um málverk, en aðrar afurðir eru þannig að virði þeirra er óháð frumritinu, eins og t.d. er raunin með bækur eða kvikmyndir (Axel Hall, 2008). Kvikmyndir njóta góðs af öðrum listgreinum eins og tónlist og leiklist. Það er hægt að móta kvikmynd eins og hver og einn leikstjóri vill. Að því leyti er kvikmynd eins og bók sem er fullkomlega ómótuð í byrjun en verður að fastmótuðu verki (Sontag, 2003).

Það sem einkennir kvikmyndaframleiðslu nútímans er að hún er verkefnaunnin, þ.e. hver kvikmynd er ein eining og fólk er ráðið til þeirrar myndar en ekki til lengri tíma þótt oft vinni margir saman að gerð margra kvikmynda eins og leikstjóri og tæknifólk. Sérhver kvikmynd er einnig afmörkuð í bókhaldi og oft í sérstöku félagi (Ravid, 2005).

Oft hefur kvikmyndaiðnaður, sérstaklega á fyrstu áratugum 20. aldar, verið skipulagður á lóðréttan máta (Albarran, 2002). Með því er átt við að sömu aðilar eigi eitt eða fleiri fyrirtæki sem framleiða, sjá um listræna vinnslu, dreifingu og jafnvel sýningu. Sambandið milli eininga er þó oftast flóknara. Meðal annars eru litlar framleiðslueiningar sem einbeita sér einungis að framleiðslu og aðrar sem sjá um dreifingu og enn aðrar sem sjá um sýningu og engin eignatengsl eru á milli þeirra. Við framleiðslu á kvikmyndum er verkefnabundið skipulag sem skiptist í tvo meginþætti. Annars vegar er um að ræða hönnun og áætlanagerð og það að afla aðfanga og hins vegar að nýta þessi aðföng til að framleiða. Þetta er í sjálfu sér svipuð uppbygging og er víða í atvinnulífinu (Lampel, 2006).

Munurinn er þó sá að í venjulegri iðnaðarframleiðslu er mjög erfitt að breyta um hönnun eftir að framleiðsluferillinn er kominn af stað, t.d. í bílaframleiðslu eða matvælaframleiðslu. Í kvikmyndaiðnaði er þetta auðveldara, þ.e. að breyta kvikmynd, leikurum og atburðarás, jafnvel í miðri framleiðslu, og eru mörg dæmi til um það. Einnig kemur fyrir að einfaldlega sé hætt við allt saman í miðjum klíðum og jafnvel á lokastigum.

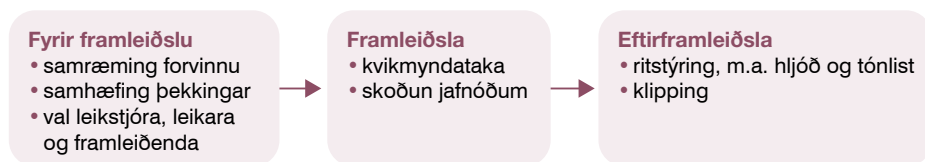
Þótt oft sé rætt um stækkun og samruna fyrirtækja í menningar-iðnaði, eins og í kvikmyndum, þá hefur fyrirtækjum í þeim geira fjölgað. Flest fyrirtæki í hverri atvinnugrein eru lítil og meðalstór fyrirtæki (Hesmondhalgh, 2002). Þessi nýju smærri fyrirtæki eru einnig sérhæfðari en áður og er það afleiðing af auknum tækni framförum (Caves, 2000). Skilgreining á litlum og meðalstórum fyrirtækjum er ólík milli landa en sumstaðar er miðað við fyrirtæki með yfir hundrað, og jafnvel fimm hundruð, starfsmenn sem þættu stór fyrirtæki á íslenskan mælikvarða.

Hérlandis væri ekki óeðlilegt að líta á fyrirtæki með færri en fimm starfsmenn sem örfyrirtæki, fyrirtæki með á bilinu fimm til tuttugu og fimm starfsmenn sem lítil fyrirtæki og fyrirtæki með tuttugu og fimm til eitt hundrað tuttugu og fimm starfsmenn sem meðalstór fyrirtæki. Þetta er reyndar helmingur af því sem Evrópusambandið telur vera skilgreininguna á litlum og meðalstórum fyrirtækjum en auk þess

Federico Fellini fæddist á Ítalíu árið 1920 og lést árið 1998. Hann er einn þekktasti og virtasti leikstjóri Evrópu. Hann gerði m.a. myndina *La Strada* (1954) með **Anthony Quinn** og *La Dolce Vita* (1960) með **Marcello Mastroianni** og **Anitu Ekberg**. Fellini leikstýrði mörgum stórmyndum með þekktum leikurum þess tíma. Hann fékk, auk fjölda annarra verðlauna, Óskarsverðlaunin fjórum sinnum og heiðursóskarsverðlaun fyrir lífstarf sitt. Fellini blandaði oft saman ímyndun og listastefnum með gamansömu ívafi. Meðal leikstjóra sem höfðu áhrif á hann voru **Chaplin**, **Kurosawa** og **Bergman**. Fellini hafði m.a. áhrif á hina virtu leikstjóra **Martin Scorsese** og **Rainer Werner Fassbinder**.

miðar Evrópusambandið einnig við veltu eða efnahag fyrirtækja (*Small and medium-sized enterprises (SMEs)*, 2003).

Framleiðsluferlinu við kvikmyndir fyrir stór framleiðslufyrirtæki er oft skipt í þrjá þætti sem taka hver við af öðrum í tíma (Lampel, 2006), sbr. mynd 2.7.

Mynd 2.7: Framleiðsluferli kvikmynda

Framleiðsluferli kvikmynda er í fyrsta lagi *fyrir framleiðslu*, í öðru lagi *framleiðsla* og í þriðja lagi *eftirframleiðsla*, sbr. mynd 2.7. Vinna fyrir framleiðslu felst í þremur stigum. Fyrsta stigið er að samræma vinnuna sem felst í að skrifa söguna, vinna heimildavinnuna, hanna umgjörð, búninga, förðun og fleira sem fellur til áður en kvikmyndunin sjálf hefst auk þess að sjá um höfundaréttarmál og þróun verkefnisins, m.a. tengsl milli fjármögnunaraðila og höfunda verksins (Ari Kristinsson, 2011). Annað stigið fyrir framleiðslu er að samhæfa hina skapandi tæknilegu og markaðslegu þekkingu þannig að úr verði nákvæmt kvikmyndahandrit sem sé hæft til töku og markaðssetningar. Þriðja stigið er að velja leikstjóra, leikendur og framleiðendur að myndinni, sbr. mynd 2.7. Alla þessa þrjá þætti þarf að inna af hendi áður en hin eiginlega framleiðsla myndarinnar, þ.e.a.s. takan, hefst.

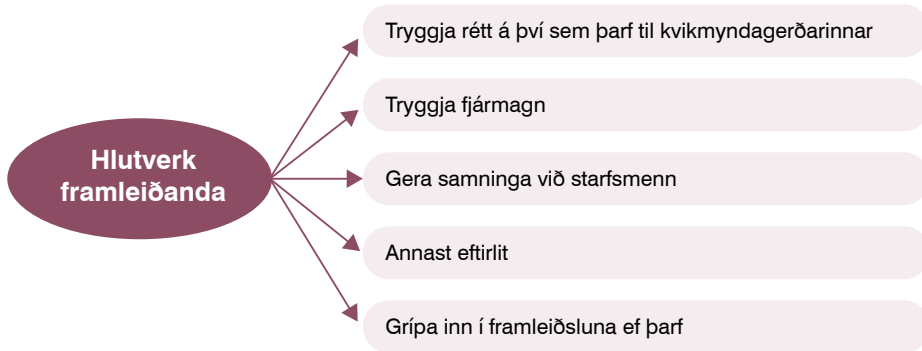
Framleiðslan sjálf felst í því að taka kvikmyndina, annaðhvort á einhverjum stöðum í náttúrunni og/eða í kvikmyndaverum. Núna er hægt að skoða kvikmynd jafnóðum, eða í lok hvers dags, sem var ekki hægt áður. Þannig geta þeir sem stýra framleiðslunni, þ.e. leikstjóri, aðstoðarmenn hans og framleiðendur, eða fulltrúa þeirra, og jafnvel leikarar, skoðað afraksturinn nær jafnóðum til að meta vinnuna á hverjum tíma.

Eftirframleiðsla felst í því að ritstýra því sem búið er að taka af efni, taka eitthvað aftur eða út frá nýju sjónarhorni, fella hljóð og tónlist að myndinni, klippa, sýna frumklípt eintak sérvöldum áhorfendum, meta viðbrögð þeirra og gera frekari breytingar ef á þarf að halda (Lampel, 2006). Í minni fyrirtækjum í kvikmyndaframleiðslu, sem ekki eru óalgeng hérlandis, hvíla flest þessara fyrrgreindu verkefna á örfáum einstaklingum. Tækniframfarir hafa breytt miklu í menningariðnaði. Þannig gerbreytti rafmagnsgítarinn tónlistinni á sjöunda áratug síðustu

aldar og nú eru hljóðgervlar það fullkomnir að ekki þarf lengur hljóðfæraleikara til að semja eða spila lög (Hutter, 2008).

2.2.3 Framleiðendur, ytri stærðarhagkvæmni og óvissa

Framleiðendur kvikmynda gegna ferns konar hlutverki, sbr. mynd 2.8.

Mynd 2.8: Hlutverk kvikmyndaframleiðanda

Kvikmyndaframleiðendur þurfa í fyrsta lagi að tryggja rétt á því sem þarf til kvikmyndagerðarinnar, eins og til dæmis réttinn á þeirri bók sem myndin byggist á (Ari Kristinsson, 2011). Í öðru lagi þarf að tryggja nægjanlegt fjármagn til kvikmyndagerðarinnar, sbr. mynd 2.8. Í þriðja lagi gera þeir alla samninga um launagreiðslur og annað til starfsmanna, m.a. leikstjóra og leikara. Í fjórða lagi hafa þeir virkt eftirlit með framleiðslu myndarinnar, allt frá handriti til lokagerðar. Í fimmta lagi þurfa þeir að grípa inn í gerð og efnistöð myndarinnar ef á þarf að halda að þeirra mati, t.d. ef kostnaðurinn er við það að fara úr böndunum. Þessi innngrip geta verið með misjöfnum hætti og gera það að verkum að hið listræna samband leikstjóra og framleiðenda er mjög náð. Á fyrstu ártugum kvikmyndanna þekktust þau vinnubrögð að nýr leikstjóri tók við þegar tókum var lokið og gekk hann frá endanlegu eintaki myndarinnar. Þetta er nú löngu liðin tíð (Lampel, 2006).

Afurðir eða framleiðsla í menningariðnaði byggir m.a. á skapandi vinnu listamanna og þeim er m.a. ætlað að auka notagildi eða vellíðan neytenda. Eiginleiki þessara afurða er margs konar (Caves, 2000). Mikil óvissa er um virði þar sem mjög erfitt er að spá um vinsældir eða farsæld einstakrar vöru eða þjónustu. Upplifunin ræður oft og tíðum mestu í því tilliti. Afurðirnar eru margar og mjög misleitar. Þrátt fyrir nær endalaust úrval eru það iðulega mjög fáar af þessum afurðum sem njóta vinsælda. Þær afurðir hljóta þá jafnvel mikla útbreiðslu og frægð og sést

Þetta vel í kvikmyndum. Margar afurðir eru seldar fljótlega eftir framleiðslu en staldra stutt við á markaðnum enda með stuttan líftíma. Það er oft mjög dýrt að búa til fyrstu afurðina en endurgerð hennar bætir hins vegar litlu við upphaflegan kostnað og á það t.d. við um bækur, tónlist og kvikmyndir.

Hinn skapandi kraftur við gerð kvikmynda og annarra menningarlegra afurða byggir upphaflega á störfum listamanna, hvort sem listamaðurinn vinnur einn eða sem hluti af stærri heild. Starf listarmanna er eftirsótt þótt þeir hafi ekki allir góðar tekjur en ójöfn tekjudreifing einkennir stétt þeirra. Fáir listamenn geta haft geysihá laun en það freistar þó margra að komast í þann hóp. Það viðhorf sem ríkir í garð listamanna að þeir séu fátækir og á því þrífist listin best er ekki rétt en þetta viðhorf var einkenni rómatísku stefnunnar á sinni tíð (Frey, 1994). Listamenn leggja oft mikið á sig til að sinna listsköpun sinni og hafa mikla ánægju af starfi sínu (Menger, 2008). Það á t.d. einnig við um vísindamenn (Throsby, 1994).

Ein afleiðing af skapandi starfi í menningarframleiðslu er að auðveldlega getur komið til átaka milli þeirra sem stunda hin skapandi störf og annarra. Hér geta til dæmis orðið átök milli leikstjóra kvikmyndar og framleiðandans. Þess vegna er yfirleitt gengið mjög skilmerkilega frá því hvernig sambandi er háttað milli einstakra aðila í framleiðslu á menningarlegum afurðum, til að mynda með nákvæmum samningum milli listamanna og framleiðenda sem og þeirra sem koma að dreifingu og markaðssetningu. Samningagerð við skapandi listamenn er flókið ferli og mikil nákvæmisvinna (Caves, 2000). Það er meðal annars gengið vel frá slíkum málum vegna þess að átök milli persóna geta auðveldlega sprottið upp, meðal annars vegna listræns ágreinings eða ágreinings um hvernig beri að útfæra tiltekna hugmynd því að þar kemur kostnaður mjög fljótt við sögu (Scott, 2006).

Hér er um sígild átök að ræða um völd í samskiptum. Slík átök um völd eru oft í efnahagslífinu og í framleiðslu. Þau geta orðið áberandi í skapandi atvinnugreinum vegna þess að framleiðslan er oft svo tilfinningahlaðin. Listamaðurinn, eða hin skapandi persóna, gefur hluta af sjálfum sér í afurðina, oft mjög stóran hluta, og hann vill því oft fylgja verkinu algjörlega til enda sem í mörgum tilfellum þarf hvorki að vera hagkvæmt né framkvæmanlegt (Lampel, 2006).

Sígilt vandamál í menningariðnaði eru deilur milli sjálfstæðis og eftirlits. Hin skapandi vinna, og þá sérstaklega listræn vinna, krefst mikils sjálfræðis í athöfnum því að annars nær hún ekki fram að ganga í þeim mæli sem þarf til að vekja áhuga almennings. Hins vegar þarf að finna

allri framleiðslu skipulagðan farveg með yfirsýn yfir kostnað, eftirliti og inngrípum af hálfu atvinnustjórnenda. Stundum er sagt að kvikmynda-iðnaðurinn sé heimur þar sem leikarar reyna að vera framkvæmdastjórar og framkvæmdastjórar reyna að vera leikarar (Lampel, 2006).

Galdurinn við kvikmyndagerð, eins og á mörgum sviðum frumkvöðlastarfsemi þar sem frumkvæði einstaklingsins þarf að koma fram, er að viðurkenna þessa sérstöðu og það frjálsræði sem þarf að ríkja um starfsemina. Við þannig aðstæður nær góður stjórnandi út úr sínum skapandi starfsmönnum öllu því sem þeir hafa fram að færa og hægt er að breyta í söluhæfa vöru. Ef gengið er of langt í að fella hina skapandi hugsun í mjög nákvæma verkferla og í hið nákvæma skipulag, sem oft einkennir iðnaðarframleiðslu, getur það leitt til þess að hinn skapandi kraftur hverfur úr vinnunni og ekkert verður úr neinu. Það eina sem menn hafa þá upp úr þessu er að þvinga ósveigjanlegu kerfi upp á hina skapandi hugsun (Lampel, 2006 og Ágúst Einarsson, 2011). Það þarf sveigjanleika í skapandi atvinnugreinum, sérstaklega í kvikmyndaiðnaði sem einkennist af mikilli óvissu.

Þótt fyrirtæki í kvikmyndaframleiðslu séu oft mjög stór eru þar einnig mörg lítil fyrirtæki. Sameiginleg staðsetning eða nánin samskipti geta leitt til sérhæfðra kjarna með einni tegund fyrirtækja eins og raunin er með leikhúsin við Broadway í New York eða í West End í London. Í slíku umhverfi berst þekkingin einnig hratt milli aðila (Axel Hall, 2008). Þetta er kallað ytri stærðarhagkvæmni.

Dæmi um þessa sérhæfni á Íslandi eru tölvuleikjafyrirtækin sem eru upplifunariðnaður líkt og kvikmyndaiðnaðurinn. Tölvuleikjaframleiðsla hefur vaxið mjög mikið undanfarin ár og hafa fyrirtækin notið stuðnings hvert af öðru. Nefna má mörg önnur dæmi um kosti samþjöppunar fyrirtækja hérlendis eins og raunin varð þegar þéttbýlismyndun hófst af fullum þunga hér á landi á fyrri hluta síðustu aldar. Öflug fyrirtæki geta orðið miðpunktur í atvinnustarfsemi heilla byggðalaga og dregið til sín annan rekstur eins og álverksmiðjan í Hafnarfirði gerði á sínum tíma. Vonir eru bundnar við að Kárahnjúkavirkjun og álverksmiðjan á Reyðarfirði geti haft svipuð áhrif á Austurlandi.

Öflugur kvikmyndaiðnaður leiðir af sér fleiri fyrirtæki og til verður sérhæft umhverfi framleiðslu sem getur orðið mjög öflugt á heimsvísu eins og kvikmyndaframleiðsla í Los Angeles í Bandaríkjunum ber vott um. Annað dæmi um slíka hópmyndun fyrirtækja í Bandaríkjunum er hinn mikli fjöldi þekkingarfyrirtækja í Kísildal á svæðinu við San Fransisco. Slík samþjöppun fyrirtækja getur leitt til lækkunar á meðalkostnaði í framleiðslu (Axel Hall *et al.*, 2002) sem nýtist mjög vel

í samkeppni á alþjóðavísu. Sé kvikmyndaiðnaður hérlandis nægjanlega öflugur getur við slíka samþjöppun myndast þekking og sköpunarkraftur sem leiðir til þess að umtalsverð atvinnu- og verðmætasköpun fylgir í kjölfarið.

Upplýsingum um kvikmyndir er misjafnlega dreift og stundum vita sumir meira en aðrir eða telja sig vita það. Þannig sömdu [Robert Zemeckis](#) leikstjóri og [Tom Hanks](#) leikari um að leikstýra og leika í kvikmyndinni *Forrest Gump* án nokkurra launa. Þess í stað sömdu þeir um að fá hluta af tekjum kvikmyndarinnar. Sama gerði [James Cameron](#) leikstjóri þegar kvikmyndin *Titanic* var gerð. Þessir menn tölu sig hafa örugga vöru í höndunum, og reyndust sannspáir, en erfitt var fyrir framleiðendurna, sem báru hina fjárhagslegu áhættu af kvikmyndagerðinni, að meta það (Ravid, 2005, bls. 48).

Það að reyna að sigla á vinsældarbylgjunni leiðir til þess að oft eru framleiddar svipaðar kvikmyndir og af þeim slær ef til vill aðeins ein og ein í gegn. Stundum reynist vel að synda á móti straumnum. Vinsælar kvikmyndir eins og *Saving Private Ryan*, *Brýrnar í Madisonsýslu* og *Nothing Hill* eru dæmi um það. Þegar þær voru settar á markað voru þær töluvert öðruvísi en þær myndir sem þá voru vinsælastar (Shamsie, 2006, bls. 180).

Það er einungis lítill hluti af því fólki sem starfar í greininni sem skilar mestu tekjunum og fær einnig hæstu launin og það er ekki sama fólkið ár eftir ár. Stjörnum prýdd kvikmynd á þó betri möguleika á að slá í gegn en það er alls ekki víst. Auglýsingar eru þó mikilvægar því að samkeppnisaðilar auglýsa og þá verða allir að taka þátt í því til að verða ekki útundan.

Þótt bandaríski kvikmyndaiðnaðurinn sé alls ekki sá stærsti í heiminum hvað fjölda kvikmynda varðar þá eru bandarískar kvikmyndir meðal 40-90% af sýndum kvikmyndum á flestum landsvæðum heims og bandarískar kvikmyndir skila um 70% af öllum aðgangseyri kvikmynda í heiminum. Skipulag bandaríska kvikmyndaiðnaðarins á árum áður var þannig að stórfyrirtæki réðu öllu í framleiðslu, dreifingu og sýningu kvikmynda. Það fyrirkomulag, sem kallast

Friðrik Þór Friðriksson fæddist í Reykjavík árið 1954. Hann er einn afkastamesti kvikmyndaleikstjóri Íslendinga og sá sem hefur náð lengst á því sviði. Mynd hans, *Börn náttúrunnar*, var tilnefnd til Óskarsverðlaunanna. Friðrik Þór gerði í upphafi stuttmyndir og heimildamyndir en kvikmyndir hans spanna mjög fjölbreytt svið. Hann hefur oft gert kvikmyndir í samvinnu við rithöfunda eins og [Einar Má Guðmundsson](#) og [Einar Kárasen](#) en myndir Friðriks Þórs, *Englar alheimsins* og *Djöflaeyjan*, eru byggðar á ritverkum þeirra. Friðrik sækir margoft til erlendra leikstjóra eins og [Akira Kurosawa](#). Hann hefur unnið með mörgum þekktum erlendum kvikmyndaframleiðendum og leikstjórum og má þar nefna [Francis Ford Coppola](#). Friðrik Þór segir sjálfur að í myndum sínum byggji hann fyrst og fremst á íslenskri sagnahefð Íslendingasagnanna. Friðrik er heiðursverðlaunahafi Eddunnar.

lóðréttur samruni, var bannað í kvikmyndaiðnaði af samkeppnisyfirvöldum í Bandaríkjunum árið 1948 og gömlu stóru fyrirtækin einbeittu sér þá einkum að framleiðslu kvikmynda (Bell, 2008).

Síðar, eða eftir 1985, varð mikilli samruni fyrirtækja á sviði miðlunar almennt. Stórfyrirtæki í eigu fjölmiðlamannsins [Rupert Murdoch](#), sem var upphaflega ástralskur ríkisborgari en er nú með bandarískt ríkisfang, hösluðu sér völl á öllum sviðum fjölmiðlunar, í kvikmyndum, dagblöðum, tímaritum, útvarpi, sjónvarpi og íþróttum, og jafnvel skemmtigörðum. Fleiri stórfyrirtæki í kvikmyndagerð hafa farið svipaðar leiðir, eins og t.d. bandarísku fyrirtækin Time Warner og Disney og japanska fyrirtækið Sony. Þetta eru alþjóðafyrirtæki í eigu mjög margra af mörgum þjóðernum. Kvikmyndagerðinni er þó nær allri stýrt frá Kaliforníu eða New York og það eru einungis sex stórfyrirtæki sem ráða nær öllu í bandarískri kvikmyndaframleiðslu (Gomery, 2004).

Bandarískur kvikmyndaiðnaður hefur frá upphafi einkennst af fákeppni og samkeppnisyfirvöld hafa oft úrskurðað gegn lóðréttu skipulagi hans, þ.e. að framleiðsla, dreifing og sýning séu á einni hendi (Wasko, 2005). Fyrirtækin hafa í vaxandi mæli skotið fleiri stoðum undir reksturinn og eru stór fjölmiðlunarfyrirtæki dæmi um það.

Þessi fyrirtæki hafa tekjur sínar ekki eingöngu af aðgangseyri að kvikmyndum heldur einnig af sölu mynddiska, af afnotagjöldum og auglýsingum sem og af margvíslegri annarri sölu afurða eins og gosdrykkja og tölvuleikja. Tekjurnar felast einnig í greiðslum fyrir afnotarétt. Nú eru kvikmyndir oft framleiddar fyrir þessi risafyrirtæki af undirverktökum en með því er áhættunni dreift. Þegar haft er í huga að bandarískar stórmyndir kosta oft um sextíu milljónir dollara, eða um sjö milljarða íslenskra króna, þá er augljóst að fjárhagsleg áhætta við gerð slíkra mynda er mjög mikil. Þessi stóru kvikmyndaafyrirtæki hafa einnig mjög sterk tök á dreifingu og sýningu kvikmynda um allan heim sem gerir stöðu bandarískra kvikmynda jafn öfluga og raun ber vitni. Ekkert annað ríki býr yfir jafn árangursríku skipulagi við alla þætti kvikmynda og Bandaríkin og endurspeglast það m.a. í mjög miklum tekjum þeirra af útflutningi kvikmynda.

Hægt er að sýna fram á að kvikmyndir sem mikið er lagt í fjárhagslega séu líklegri til að misheppnast ekki hvað varðar aðsókn. Það er því einfaldlega áhættufælin afstaða að verja miklu fé í einstaka myndir því að þó að það sé ekki endilega ávísun á gott gengi getur það minnkað áhættuna á því að tapa stórlega (Ravid, 2005). Samkvæmt rannsóknum skiptir reynsla leikstjóra miklu um það hvort kvikmyndir heppnast eða ekki (Ravid, 2005 og Moul og Shugan, 2005).

Gerð hefur verið rannsókn í því skyni að meta þær kvikmyndir sem hlotið hafa Óskarsverðlaunin sem besta kvikmynd ársins út frá öðrum verðlaunum sama árs. Valin voru fimm verðlaun af átján, þ.e. fyrir karl- eða kvenleikara í aðalhlutverki, leikstjóra, sviðsmynd, búninga og klippingu, og þeim gefið vægi. Það er skemmst frá því að segja að yfirgnæfandi fylgni reyndist milli þessara þátta og þess að hljóta verðlaunin sem besta mynd ársins (Ginsburgh og Weyers, 2008).

Tafla 2.2 sýnir þau lönd sem framleiddu flestar langar, leiknar kvikmyndir árið 2006 og byggir hún á gagngrunni Menningarmálastofnunar Sameinuðu þjóðanna (UNESCO) (*Nollywood rivals Bollywood in film/video production*, 2009).

Samkvæmt töflu 2.2 er Indland langstærsti kvikmyndaframleiðandi heims með rúmar eitt þúsund kvikmyndir á ári. Næst í röðinni er Nígíría með tæplega níu hundruð myndir og kemur það á óvart en í kjölfarið koma Bandaríkin með tæpar fimm hundruð myndir. Rúmlega helmingur af kvikmyndunum sem framleiddar eru í Nígíríu er á eigin tungumálum en tæpur helmingur er á ensku og flytur Nígíría mikið út af sínum kvikmyndum, einkum til annarra landa í Afríku. Þessi kvikmyndaheimur er okkur Íslendingum nær alveg óþekktur.

	Fjöldi langra, leikinna kvikmynda
Indland	1.091
Nígíría	872
Bandaríkin	485
Japan	417
Kína	330
Frakkland	203
Þýskaland	174
Spánn	150
Ítalía	116
S-Kórea	110
Bretland	104

Tafla 2.2: Þjóðir sem framleiddu flestar langar, leiknar kvikmyndir á árinu 2006

Það er áberandi hjá ýmsum af helstu kvikmyndapjóðum heims að þær gera myndirnar á eigin tungumáli eða tungumálum. Þannig voru 68% kvikmynda árið 2006 á Spáni á spænsku, 12% á katalónsku, 9% á ensku, 4% á basknesku, 3% á frönsku og 4% á öðrum tungumálum. Árið 2006 voru 67% myndanna í Kanada á ensku og 31% á frönsku (*Nollywood rivals Bollywood in film/video production*, 2009).

Öflugur heimamarkaður skiptir verulegu máli fyrir kvikmyndaframleiðslu í einstökum löndum. Þetta sést vel á löndum sem eru fjölmenn og framleiða mikið af kvikmyndum eins og Bandaríkin, Indland, Japan og Kína. Í þessum löndum eru innlendar kvikmyndir mjög vinsælar. Þótt hinn fjölþjóðlegi og hinn alþjóðlegi kvikmyndamarkaður hafi eflst á undanförunum árum og áratugum er mikil óvissa á þeim markaði alveg eins og er á heimamarkaði viðkomandi framleiðenda. Sú þróun er þó greinileg hin seinni ár að fjölþjóðleg samvinna við kvikmyndagerð, þar sem sérhæfing skiptir miklu, hefur aukist mikið (Lorenzen, 2008).

Bandaríkjamenn hafa yfirburði umfram aðrar þjóðir í kvikmynda-húsum heimsins og í mörgum löndum og árið 2006 áttu þeir allar tíu aðsóknarmestu kvikmyndirnar í Ástralíu, Búlgaríu, Kanada, Costa Rica, Namibíu, Rúmeníu og Slóveníu. Í Frakklandi voru hins vegar sjö franskar kvikmyndir á listanum yfir tíu aðsóknarmestu kvikmyndirnar árið 2006 og í Japan og Marokkó voru fimm innlendar kvikmyndir í hvoru landi á þessum lista (*Nollywood rivals Bollywood in film/video production*, 2009). Þetta ár áttu Bandaríkjamenn átta af tíu aðsóknarmestu kvikmyndunum hér-landis (*Uppruni mest sóttu löngu, leiknu kvikmyndanna*, 2011).

Útflutningur á bandarískum kvikmyndum um allan heim skilar kvikmyndaframleiðendunum jafnmiklu í aðgangseyri í kvikmyndahúsum þar og í Bandaríkjunum sjálfum. Sumar kvikmyndir verða stórveldi í iðnaðarframleiðslu eins og kvikmyndirnar *The Lion King* og *Pocahontas* sem voru framleiddar af Disney. Þær eru báðar teiknimyndir og einkum ætlaðar börnum og unglingum og fengu geysimikla aðsókn í Banda-ríkjunum en ekki hvað síst erlendis. Að auki fylgdu alls konar leikföng í kjölfarið auk framhaldskvikmynda, bóka og mynddiska (Weinberg, 2005). Þessar kvikmyndir eru líka gott dæmi um þær miklu framfarir sem hafa orðið í tölvuteikningum í tengslum við kvikmyndagerð.

Gífurlegar breytingar hafa orðið á menningariðnaði á síðustu þrjá-tíu árum. Fyrirtækin hafa stækkað, þau ná yfir mun fleiri svið en áður og velta þeirra hefur aukist verulega. Þó hefur litlum og meðalstórum fyrirtækjum í menningariðnaði fjölgað mjög mikið. Alþjóðavæðingin hefur leitt til þess að sífellt fleiri menningarlegar afurðir eru seldar milli landa og framfarir í fjarskiptum og tölvutækni hafa tekið stórstígum framförum á þessu tímabili. Stefna stjórnvalda hefur breyst og er nú í vaxandi mæli mótuð á alþjóðlegum vettvangi. Smekkur neytenda hefur einnig orðið margþættari og umfang auglýsingar á menningarlegum afurðum er mun meira en áður (Hesmondhalgh, 2002).

Tækniframfarir leiða til lækkunar á kostnaði og auka möguleika á framsetningu efnis eins og sambland teiknaðra og leikinna atriða sýna.

Þær opna möguleika fyrir fleiri að gera kvikmyndir og dreifingin er einnig orðið einfaldari yfir netið. Í framtíðinni getur kvikmyndagerð því orðið eins og að skrifa bók. Slík einföldun þýðir þó ekki að fleiri kvikmyndir slái í gegn og fái mikla aðsókn. Það seljast fæstar bækur í stóru upplagi. Þessi þróun getur þó stuðlað að því að kvikmyndafyrirtæki verði fyrst og fremst dreifingaraðilar fyrir marga framleiðendur en verði mun minna í framleiðslunni sjálfri. Þetta var einmitt þróunin með bókaútgefendur en stórar bókaútgáfur erlendis eru nú fyrst og fremst dreifingarfyrtæki (Ravid, 2005).

Þótt langar, leiknar kvikmyndir séu það myndræna efni sem vekur mesta athygli af myndrænni framleiðslu hjá flestum þjóðum er framleiðslan mjög fjölbreytileg eins og fyrr var vikið að. Eitt það fyrsta sem gert var í árdaga kvikmynda, einnig hérlendis, var að framleiða heimildamyndir og þannig var mörgu bjargað í myndrænni frásögn af atburðum og þjóðlífi fyrri tíma. Íslensku frumkvöðlarnir, [Loftur Guðmundsson](#), [Óskar Gíslason](#) og [Ósvaldur Knudsen](#), unnu hvað mest á þessu sviði. Heimildakvikmyndir þeirra eru ekki aðeins ómetanlegar íslenskri menningu heldur eru þær einnig mikilvægur vitnisburður um eitt áhrifamesta form kvikmyndalistarinnar. Frá árinu 1944 til ársins 1957 framleiddu þessir kvikmyndagerðarmenn fjölda heimildamynda, en einnig leiknar kvikmyndir, og mikill áhugi var á þessari framleiðslu en eins og svo oft áður, og reyndar einnig síðar meir, reyndust fjárhags-

málin það erfið að ekki var hægt að fylgja þessum áhuga eftir þegar komið var fram á sjöunda áratug síðustu aldar (Erlendur Sveinsson, 1995).

Í heimildamyndum er hægt að líta sögulega til fjögurra forma. Hið fyrsta felst í að leggja megináherslu á frásögnina, oftast með sögumanni. Annað sýnir sannleikann, eða raunverulega atburði, eins vel og hægt er. Í hinu þriðja er talað beint til áhorfandans, t.d. í viðtölum og fjórða formið blandar saman fleiri formum eins og viðtölum og frásögnum (Nicols, 2003).

Ekki hefur verið framleitt mikið af teiknimyndum á Íslandi en það hefur þó aukist undanfarin ár. Þó nokkuð hefur verið framleitt af fræðslumyndum, nú einnig fyrir sjónvarp. Merkileg þróun hérlendis var við

Jean Gabin fæddist í Frakklandi árið 1904 og lést árið 1976. Hann var einn vinsælasti leikari Frakka um árabil. Gabin var af leikhúsfólki kominn og hóf feril sinn í Rauðu myllunni í París með leik í þöglum myndum en hann sló í gegn í myndinni *Pépé le Koko* (1937). Síðar fylgdu myndir eins og *Blekkingin mikla* (*La Grande Illusion*, 1937) í leikstjórn [Jean Renoir](#). Hann vann einnig með [Marlene Dietrich](#) en Gabin lék allan sinn feril í Frakklandi. Hann barðist með Frjálsum Frökkum í seinni heimsstyrjöldinni, tók m.a. þátt í frelsun Parísar í lok stríðsins og hlaut fjölda heiðursmerkja fyrir framgöngu sína. Hann lék leynilögreglumanninn [Maigret](#) eftir sögum [Georges Simenon](#) með miklum ágætum. Frakkar telja Gabin einn af sínum bestu sonum.

gerð barnaefnis á vegum Latabæjar. Hjónin **Magnús Scheving** og **Ragnheiður Melsteð** eru frumkvöðlar þess starfs. Í upphafi framleiddu þau Latabæjarefnið fyrir íslenskan markað en síðar var það selt á alþjóðamarkaði. Markaðssetningin á Latabæ gekk mjög vel í fyrstu en eftir 2006 syrti í álinn, m.a. vegna samninga við bandarískan dreifingaraðila og vegna fjármálakreppunnar sem var þá að skella á af fullum þunga. Fyrirtækið var síðan endurskipulagt fjárhagslega og hyggst sækja áfram á bandarískan markað sem er sá stærsti í heiminum á þessu sviði og fer vaxandi (Latibær aftur til Bandaríkjanna, 2011).

Mynddiskar eða myndbönd, sem eru leigð eða seld, og leiga til áskriftarsjónvarpsstöðva skipta vaxandi máli í tekjum af kvikmyndum og lengir líftíma þeirra verulega (Wasko, 2005). Tekjur af mynddiskum og myndböndum vegna kvikmynda í Bandaríkjunum eru tvöfalt hærri en tekjur af aðgöngumiðasölu í kvikmyndahúsum (Weinberg, 2005). Mynddiskar eru seldir eða leigðir og í upphafi, þegar myndbönd komu til Íslands á níunda áratug síðustu aldar, greip um sig myndbandaæði. Myndbandstæki seldust grimmt og myndbandaleigur eða „vídeóleigur“ spruttu upp eins og gorkúlur. Markaðurinn náði fljótlega eðlilegu jafnvægi í framboði og eftirspurn og alla tíð síðan hefur það að leigja myndband varð mjög vinsæl afþreying. Myndbönd og mynddiskar eru sýnd í sérstökum myndbandstækjum sem ýmist eru tengd við sjónvörp eða innbyggð í viðkomandi sjónvarp. Einnig er mögulegt að skoða mynddiska í tölvu. Orðin myndbandstæki og myndbandaleiga hafa haldist í málinu þótt nú sé nær ekkert um myndbönd heldur er svo til allt efni komið á mynddiska.

Mynddiskar lifa orðið sjálfstæðu lífi enda er oft sett á diskinn annað efni sem tengist kvikmyndinni eða t.d. leikir um efnið. Þannig er höfðað til fleiri neytenda en þeirra sem aðeins vilja sjá kvikmyndina einu sinni í bíó. Þar með er markaðurinn stækkaður og tekjurnar auknar. Mynddiskar eða myndbönd, sem leigð eru út, eru sérstakar vörur, m.a. vegna þess að þegar fólk fer á myndbandaleigu eða vídeóleigu veit það í fæstum tilvikum hvaða mynd það ætlar að taka en er þó staðráðið í að taka eina eða fleiri á leigu. Sá sem fer á vídeóleiguna velur einnig oft fyrir aðra, sem munu horfa með honum á mynddiskinn eða myndbandið, og því þarf hann að vega og meta hvað öðrum muni líka við (Weinberg, 2005).

3. Hlutverk hins opinbera við kvikmyndagerð

...Svo lifna blómin einn ljósan dag
og lóan kvakar í mónum,
og fjallið roðnar af feginleik
og fíkar sig upp úr snjónum.

Jóhannes úr Kötlum. Úr kvæðinu *Brot í Samt* mun ég vaka, 1935.

3.1 Hvers vegna eiga stjórnvöld að styðja kvikmyndagerð?

Það er alls ekki sjálfgefið að opinberir aðilar styðji einstaka atvinnugreinar eins og fram kemur í heiti þessa undirkafla. Flestar atvinnugreinar og fyrirtæki verða að standa á eigin fótum og eru háðar því að vel takist til með framleiðslu og sölu á afurðum þeirra. Margar atvinnugreinar njóta hins vegar beins eða óbeins opinbers stuðnings. Oft liggja sögulegar ástæður að baki slíku eins og er algengt í landbúnaði víða um heim. Hvaða varðar kvikmyndagerð er staðan mjög ólík í framleiðslu kvikmynda milli landa. Í Bandaríkjunum, þar sem framleiddar eru vinsælustu kvikmyndir nútímans, er ekki opinber stuðningur við kvikmyndagerð. Í Evrópu er hins vegar mjög algengt, og nánast regla, að stjórnvöld styðji kvikmyndagerð.

Hérlandis styðja stjórnvöld kvikmyndagerð einkum á tvo vegu, þ.e. með fjárframlögum til Kvikmyndamiðstöðvar Íslands, sem veitir styrki til kvikmyndagerðar, og með endurgreiðslu á kostnaði við kvikmyndagerð. Hægt er að færa margvísleg rök fyrir því að íslensk stjórnvöld ættu að styðja kvikmyndgerð. Sum rökin eiga við fleiri lönd en önnur byggja á séríslenskum aðstæðum. Þessum röksemdum er hægt að skipta í sjö flokka og eru þeir sýndir í töflu 3.1 ásamt lykilorðum í viðkomandi flokki.

Flokkar	Lykilorð
hagfræði	verðleikavörur, ytri áhrif, hlutfallslegir yfirburðir, eftirspurn, skapandi atvinnugreinar
menning atvinnna	uppruni, jöfnuður, varðveisla, menningarstefna, umfang menningar tenging atvinnugreina, erlend tókufyrirtæki
byggðamál	dreifbýli, nýting fastafjármuna
menntun	skólar, klasar og klasaáhrif
landafræði	landkynning sem samgæði, ferðapjónusta
ríkisfjármál	gjalddeyriskjör, skattar, arðsemi

Tafla 3.1: Röksemdir fyrir því að stjórnvöld eigi að styðja við kvikmyndagerð

Hér verða þessar röksemdir, sem eru á þriðja tuginn, ræddar nánar. Hin hagfræðilegu rök fyrir því að stjórnvöld eigi að styðja við kvikmyndagerð eru nokkur. Innan hagfræði er rætt um svokölluð verðleikagæði. Verðleikagæði eru þannig vörur og þjónusta í efnahagslífinu að almennt er talið að þau auðgi samfélagið og hafi í för með sér ávinning sem ekki mælist alltaf í verði. Slíkar vörur og þjónusta njóta oft ekki það mikillar eftirspurnar að markaðurinn geti einn séð um framboð þeirra og því verða stjórnvöld oft að styrkja framleiðslu verðleikagæða. Dæmi um þetta eru sínfóníuhljómsveitir en rekstur þeirra er kostnaðarsamur og tónlist þeirra höfðar ekki til allra. Flestir telja þó samfélög vera mun einhæfari ef slíkar hljómsveitir væru ekki við lýði. Þess vegna leggja flest stjórnvöld til almannafé til að styrkja slíka starfsemi. Kvikmyndir falla vel að þessari greiningu enda myndu flestir telja íslenskt samfélag fátæklegra og minna áhugavert til búsetu ef ekki væri til að dreifa myndrænni framleiðslu á íslensku efni, hvort sem um væri að ræða langar, leiknar kvikmyndir, heimildamyndir, barnaefni eða innlenda sjónvarpsþætti, svo nokkuð sé nefnt. Það þarf þó að hafa í huga að stuðningur við einn þátt, t.d. með fjárframlögum, þýðir að því er fórnað að styðja annan þátt eða að draga úr opinberum útgjöldum með lækkun skatta.

Ytri áhrif hafa áður verið gerð að umtalsefni en jákvæð ytri áhrif eru áhrif sem framleiðsla vara og þjónustu hefur á þriðja aðila, sbr. menntun sem leiðir til aukinnar framleiðni í efnahagslífinu. Menning og menningarleg umsvif eins og kvikmyndir auðga samfélag okkar. Margt í kvikmyndagerð, eins og til dæmis kennslukvikmyndir, leiða til betri menntunar og aukinnar framleiðni á mörgum sviðum efnahagslífsins. Opinberir aðilar, þ.e. almannavaldið, styrkja því oft ýmsa þætti menningar, t.d. kvikmyndir og útvarp, til að gera þá aðgengilega vegna hinna jákvæðu ytri áhrifa.

Í þessari bók hafa hlutfallslegir yfirburðir verið ræddir í tengslum við framboð og framleiðslu. Íslensk náttúra hefur til að mynda hlutfallslega yfirburði fram yfir önnur lönd hvað varðar umgjörð kvikmynda. Þar sem hlutfallslegir yfirburðir ráða mestu um hvar vara og þjónusta eða gæði eru framleidd er mikilvægt að hlúa að þeim þáttum sem geta skapað hlutfallslega yfirburði í mikilvægum atvinnugreinum. Það getur til dæmis gerst innan kvikmyndagerðar með því að efla menntun og þá sérstaklega sérhæfða menntun á sviði kvikmynda.

Eftirspurn eftir myndrænu efni hefur aukist mjög mikið á undanförnum áratugum og hún mun vaxa mikið á næstu árum og áratugum. Útbreiðsla sjónvarps, tölva og netsins er mjög hröð og tækniframfarir í gerð og sýningu myndefnis eru stórstígar. Sífellt fleiri í heiminum hafa aðgang að miðlum sem dreifa kvikmyndum og öðru myndrænu efni og með tímanum mun vanta efni, sérstaklega vel gert efni. Þetta er svipað og í bókaútgáfu. Með lækkun framleiðslukostnaðar við prentun bóka, og jafnvel birtingu lefnis á netinu með litlum tilkostnaði, hefur lestur aukist sem og framleiðsla bóka en þar með er ekki sagt að gæði hafi aukist í sama hlutfalli. Það er þó alltaf þörf á góðum bókum og góðar bækur slá í gegn alveg eins og góðar kvikmyndir.

Skapandi atvinnugreinar hafa verið ræddar ítarlega í þessari bók og í huga höfundar eru þær, og þá sérstaklega upplifunariðnaður, mjög mikilvægur þáttur í efnahagslífi þessarar aldar. Kvikmyndaiðnaður er geysistór á heimsvísu og sú þjóð eða þeir framleiðendur sem hafa þar eitthvað bitastætt fram að færa geta gert ráð fyrir að selja vöru sína án mikilla vandkvæða.

Hinar menningarlegu röksemdir lúta m.a. að því að Ísland er lítið menningar-svæði og staða íslenskunnar markast af því. Tungumál einnar þjóðar er almannagæði eða samgæði. Menningarstarf á grunni tungumálsins með ritun miðaldabókmennta okkar er ein helsta ástæðan fyrir því að Íslendingar héldu áfram að vera sjálfstæði þjóð eftir að hafa misst hið formlega sjálfstæði í lok þjóðveldisaldar á seinni hluta 13. aldar. Íslenskan hefur þannig haldið landsmönnum og þjóðríkinu saman. Það eru því

Clark Gable fæddist í Bandaríkjunum árið 1901 og lést árið 1960. Hann er þekktastur fyrir leik sinn sem **Rhett Butler** í *Gone with the Wind* (Á hverfanda hveli) þar sem hann lék á móti **Vivien Leigh** í hlutverki **Scarlett O'Hara**. Þetta er kvikmynd sem fjallar meðal annars um bandarísku borgarastýrjöldina. Gable var ímynd karlmennskunnar og var geysivinsæll, einkum hjá kvenþjóðinni. Hann lék í mörgum myndum á móti **Joan Crawford**, einni vinsælustu leikkonu þeirra tíma. Gable fékk Óskarsverðlaunin fyrir hlutverk sitt í *It Happened One Night* (1934). Í síðustu mynd sinni, *Misfits* (1961), lék hann á móti **Marilyn Monroe**. Gable barðist sem flugmaður í seinni heimsstyrjöldinni og hlaut hann majörstign. Tilviljun leiddi til þess að skjöldin sem heimiluðu lausn hans frá herþjónustu voru undirrituð af öðrum leikara, **Ronald Reagan** kapteini, sem síðar varð forseti Bandaríkjanna.

margvíslegar ástæður fyrir því að stjórnvöld styðji við menningarstarf (Axel Hall, 2008 og Ágúst Einarsson, 2011).

Hægt er líta á að svo mikið verðmæti sé fólgið í menningu sérhvers samfélags að þættir hennar eigi að vera öllum aðgengilegir. Auk þess skiptir jöfnuður í samfélaginu miklu máli hvað varðar aðgengi að menningu og það er stjórnvalda að tryggja þann jöfnuð, m.a. milli kynja, stétta, tekna, búsetu og kynslóða.

Kvikmyndir eru eitt besta varðveisluformið á sögu og menningu einnar þjóðar. Menningarleg arfleifð geymist um aldur og ævi í heimildakvikmyndum þar sem upprunalegir lifnaðar- og atvinnuhættir eru festir á filmu eða með myndrænni, oft leikinni, umfjöllun um menningu fortíðar og nútíðar. Varðveisla menningarverðmæta er yfirleitt ekki arðsöm starfsemi í peningum talið þannig að þetta er verkefni almannavaldsins. Hérlandis hafa stjórnvöld sérstöku hlutverki að gegna því að Ísland er lítið samfélag sem var sárafatækt lungann af tilveru sinni og því eru menningarlegar minjar aðrar en tungumálið og miðaldabókmenntirnar fáar og þess vegna ber að varðveita þær vel.

Í flestum löndum eru stjórnvöld umsvifamikil í stuðningi við menningu (Ágúst Einarsson, 2008a). Opinber menningarstefna er þó mjög ólík milli landa og rökin fyrir henni líka (Axel Hall, 2008 og Bjarki Valtýsson, 2011). Hérlandis hefur til þessa ekki verið mótuð opinber menningarstefna með skriflegum hætti heldur hafa ráðherrar menntamála oft sagt að menningarstefna hins opinbera birtist í því sem gert er og að það sé m.a. sýnilegt í fjárveitingum hverju sinni. Frá árinu 2009 ráðgera þó stjórnvöld að marka skriflega opinbera menningarstefnu (Ágúst Einarsson, 2011).

Í Bandaríkjunum hefur þeirri hefð verið fylgt, sem hófst í Evrópu, að aðalsmenn, konungar og páfar væru velgjörðarmenn í listum. Nú á tímum gegna auðmenn svipuðu hlutverki og njóta oft á móti skattaávilnana en útgjöld hins opinbera til málaflokksins eru aftur á móti hófleg (Axel Hall, 2008 og Netzer, 2008). Á meginlandi Evrópu er mikið af menningarstarfsemi studd af hinu opinbera (Champarnaud *et al.*, 2008 og Van der Ploeg, 2008). Í Bretlandi er hins vegar meiri hefð fyrir því að markaðsöflin ráði miklu í menningarstarfsemi (Towse, 1994).

Margvísleg rök, efnahagsleg og menningarleg, hafa verið færð fyrir því að einstakar þjóðir hafi rétt til þess að hamla gegn ofurvaldi bandarískra kvikmynda og styðja við eigin kvikmyndaiðnað (Wasko, 2005). Á vegum Evrópuráðsins hefur verið reynt að móta stefnu til að efla stöðu evrópskra kvikmynda í samkeppni við bandarískar kvikmyndir en lítill árangur hefur orðið af því (Finney, 1996).

Framleiðsla listar og menningar felur í sér mikinn fastan kostnað og hagkvæm verðlagning verður ekki framkvæmd nema með stuðningi hins opinbera. Innan menningargeirans vinnur einnig fjöldi manns (Grampp, 1989). Opinberir styrkir til menningarstarfsemi geta þó með tímanum mismunað fólki þannig að rótgrónar stofnanir hafi í reynd forgang og erfitt getur orðið fyrir nýja aðila að hasla sér völl við hlið þeirra. Styrkjastefna hins opinbera þarf því að vera í stöðugu endurmati (Við eigum ekki að niðurgreiða drasl, 2010). Opinber stuðningur við kvikmyndagerð fellur vel að því að auka menningarleg umsvif í efnahagslífinu, sem er mjög af hinu góða, og með því er einnig nýtt hátt tæknistig samfélagsins í vaxandi atvinnugrein.

Kvikmyndaiðnaður hefur umtalsverð áhrif á vinnumarkaðinn á Íslandi. Þar vinna um sjö hundruð og fimmtíu manns í ársverkum talið, eins og síðar verður fjallað um. Auk þess tengist kvikmyndaiðnaðurinn flestum öðrum listgreinum og myndar þannig mikilvægt stoðkerfi fyrir t.d. tónlist og leiklist. Tækniþróun í kvikmyndaiðnaði tengist teikniforritum í vaxandi mæli. Teikniforrit eru hornsteinn tölvuleikja og tölvuleikjaiðnaðurinn er mjög vaxandi atvinnugrein hérlandis þar sem mikil þekking og færni hefur byggst upp á undanförunum árum. Þessi iðnaður er nátengdur kvikmyndagerð enda renna teikningar og raunveruleikinn saman í mjög mörgum kvikmyndum nútímans. Kvikmyndagerð og tölvuleikir styrkja þannig hvort annað.

Þegar erlend kvikmyndafyrirtæki koma til landsins til að taka upp kvikmynd hefur það mikil áhrif á atvinnulífið en einmitt slík starfsemi getur auðveldlega margfaldað störf í samfélaginu. Slíkar kvikmynda-tökur hafa þannig mun meiri áhrif en sem nemur beinum útgjöldum þessara erlendu fyrirtækja.

Kvikmyndagerð getur verið mikilvægur þáttur í byggðastefnu, þ.e. sem tæki til að efla fjölbreytni í atvinnulífi á landsbyggðinni. Ísland hefur þá sérstöðu að landið er stórt en þjóðin fámenn og stærsti hluti hennar, eða tveir þriðju hlutar, búa á höfuðborgarsvæðinu. Sá þriðjungur sem býr utan höfuðborgarsvæðisins dreifist því um mjög stórt svæði. Sé höfuðborgarsvæðið miðað við klukkutímaakstur frá miðborg Reykjavíkur eru meira að segja þrír fjórðu hlutar þjóðarinnar búsettir á því svæði og er þetta nær einsdæmi í heiminum (Ágúst Einarsson, 2007). Þar sem þessi fjórðungur, sem er einungis áttatíu þúsund manns, býr á hinni raunverulegu landsbyggð, sem nær yfir um eitt hundrað þúsund ferkílómetra svæði, er ljóst að fábreytni í atvinnulífi er mikil á nær öllu landinu.

Kvikmyndir sem teknar eru á landsbyggðinni af innlendum og erlendum fyrirtækjum eru mikilvægur þáttur í að efla landsbyggðina. Störf í tengslum við kvikmyndaiðnaðinn eru alls ekki láglæunastörf og kvikmyndataka krefst mikils vinnuframlags á stuttum tíma sem nýtist vel sem viðbót við aðra atvinnustarfsemi. Það leiðir til betri nýtingar opinberra fjármuna eins og samgöngumannvirkja og til aukinnar sérhæfingar og nýbreytni. Þessi ábati er einkum á landsbyggðinni þar sem nýting fjármuna er lakari og fjölbreytnin minni vegna fámennis en er á höfuðborgarsvæðinu (*Flug- og ferðaþjónusta á Íslandi*, 2005).

Eitt helsta hlutverk stjórnvalda er að sjá þegnum sínum fyrir góðri menntun. Góð menntun bætir samfélag mannsins á margvíslegan máta og eykur framleiðni í efnahagslífinu. Sérhæfð menntun á kvikmyndasviðinu er nauðsynleg forsenda fyrir öflugum kvikmyndaiðnaði. Hér gætu stjórnvöld lagt meira til málanna en gert er. Tölvuleikjaiðnaðurinn er gott dæmi um þetta. Eina aðkoma stjórnvalda að þeim iðnaði er að sjá til þess að tölvumenntun sé góð hérlandis, allt frá grunnskóla upp í háskóla. Það, ásamt áhuga á tækni og opnum huga fyrir nýjungum í upplýsingaiðnaði, hefur byggt upp öfluga atvinnugrein hérlandis sem selur afurðir sína um allan heim. Kvikmyndagerð getur orðið slík atvinnugrein.

Klasamyndun með framleiðslu á litlu svæði getur leitt til mjög öflugra fyrirtækja með mikilli þekkingu og ytri stærðarhagkvæmni, eins og fyrr var vikið að. Með þessari aðferðafræði verða til hlutfallslegir yfirburðir. Árin 2010 og 2011 hafa Íslendingar einmitt verið að þróa og byggja upp klasa á sviði jarðvarma en sú vinna byggir á hugmyndafræði [Michael Porter](#) sem er bandarískur háskólaprófessor og þekktasti fræðimaður í heimi á sviði stefnumótunar. [Porter](#) og samstarfsmenn hans eru þátttakendur í þessari klasamyndun. Reynsla og þekking Íslendinga á sviði jarðvarma getur nýst mjög vel á alþjóðavísu og skapað hlutfallslega yfirburði í viðskiptum á alþjóðavettvangi. Þetta hefur einnig gerst í kvikmyndum hérlandis.

Nútíma landkynning felst ekki hvað síst í myndrænu efni, t.d. kvikmyndum og sjónvarpsþáttum, og er þetta gerbreyting frá því sem var fyrir nokkrum áratugum þegar landkynning fór einkum fram á vegum eins eða tveggja flugfélaga og með prentuðu efni. Þótt flugfélag eins og Icelandair gegni enn lykilhlutverki í landkynningu erlendis er slík kynning nú fjölbreytilegri en áður. Landkynning sem aflvaki ferðaþjónustu er orðin samgæði þar sem margir aðilar hagnast á því sem einn eða fáir gera en þetta er hið sígilda vandmál laumufarþegans sem fyrr var rætt í tengslum við samgæði (*Flug- og ferðaþjónusta á Íslandi*, 2005). Stjórnvöld hafa því veigamiklu hlutverki að gegna til að styrkja

innviði ferðapjónustu og þar er landkynning, m.a. í formi kvikmynda og sjónvarpsþátta, mjög mikilvægur þáttur. Landkynning hefur jákvæð áhrif á ferðapjónustu en einnig á annan útflutning því að góð þekking á viðskiptalöndum er þátttakendum í efnahagslífinu alltaf hagfelld.

Ljóst er að kvikmyndaiðnaðurinn hefur mikil áhrif á ferðapjónustu. Mjög mikið af upplýsingaefni um áhugaverða staði er gert á myndrænan hátt og er það m.a. sýnt í þáttum í sjónvarpi. Sjónarhornin eru fjölmörg eins og náttúrufegurð, dýralíf, mannlíf, söguleg yfirlit, söfn, byggingarlist og menningarlegir og listrænir viðburðir. Þegar rætt er um íslenskar kvikmyndir með sérstakri áherslu á umhverfi og náttúru er vert að nefna myndir Páls Steingrímssonar en þær hafa verið sýndar víða um heim og hafa orðið mörgum minnisstæðar.

Ferða- og fræðsluþættir eru sýndir hjá flestum sjónvarpsstöðvum og sumar sjónvarpsrásir sýna eingöngu slíka þætti. Fólk, sem sér þessa þætti eða aflar sér gagnert þekkingar á stöðum með því að kynna sér slíkt myndefni, ferðast oft til staðanna til að kynnast eða upplifa sjálft það sem því þykir áhugavert á viðkomandi stað. Ferðapjónusta er mikilvæg atvinnugrein hérlandis og kvikmyndir og annað myndrænt efni hafa þar mikil áhrif og mjög háan fjárhagslegan ávinning í för með sér eins og síðar verður fjallað um. Ferðapjónusta skapar þjóðhagslegan ábata hérlandis í bættri framleiðni vinnuafls vegna sköpunar nýrra starfa, sérstaklega á landsbyggðinni, í aukinni nýtingu fjármuna hjá einkafyrirtækjum sem tengjast ferðapjónustu (*Flug- og ferðapjónusta á Íslandi*, 2005).

Kvikmyndir hafa margvísleg áhrif á ríkissjóð. Gjaldeyristekjur vegna kvikmynda verða til vegna erlendra fjármögnunar verkefna og frá ferðamönnum sem koma til landsins vegna áhrifa kvikmynda. Gjald-eyristekjur verða einnig til vegna dreifingar á íslensku myndefni erlendis, vegna kvikmyndahátíða hérlandis sem erlendis og vegna erlendra fyrirtækja sem taka upp myndefni hér á landi en þau umsvif geta verið mjög mikil. Auk þess verða til gjald-eyristekjur vegna auglýsingagerðar fyrir erlenda aðila.

Skattaávilnanir af opinberri hálfu til stuðnings menningarmálum þekkjast víða

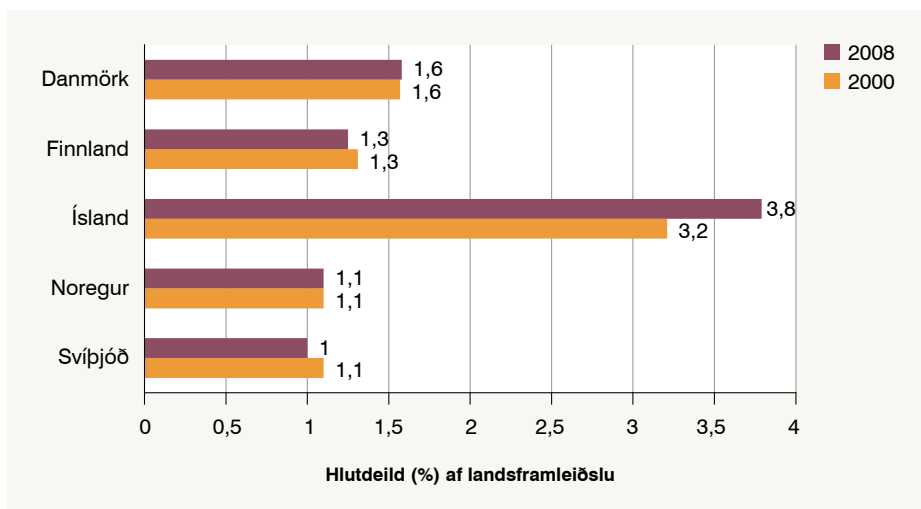
Greta Garbo fæddist í Svíþjóð árið 1905 og lést árið 1990. Hún er leyndardómsfyllsta leikkona sögunnar. Hún var eftirsótt stórstjarna sem lék í fjölda kvikmynda. Hún hét raunverulega Greta Lovisa Gustafson og öðlaðist frægð í *Gösta Berlings saga* (1924), sem gerð var eftir sögu **Selmu Lagerlöf**, og fluttist hún þá til Hollywood og hóf leik í þöglum myndum. Garbo varð jafn vinsæl þegar talmyndir komu til sögunnar. Hún hlaut mörg verðlaun fyrir leik sinn og er talin ein besta leikkona allra tíma. Garbo var hlédræg og veitti fá viðtöl á leikferli sínum. Hún hætti að leika aðeins 36 ára gömul eftir að hafa leikið í tuttugu og átta myndum. Garbo sagðist vilja vera í friði í íbúð sinni í New York og hún stóð við það. Hún lést á 85. aldursári og hafði þá varla sést í nær fimmtíu ár.

og eru með mismunandi hætti í einstökum ríkjum (Mazza, 1994). Hérlandis hefur þeirri aðferð ekki verið beitt þótt slíkt hafi verið lagt til (Ágúst Einarsson, 2002/2003).

Þótt opinber framlög til kvikmynda í formi fjárveitinga til Kvikmyndamiðstöðvar Íslands og endurgreiðslur vegna kostnaðar við kvikmyndagerð komi úr ríkissjóði verður hann ekki fyrir tekjutapi vegna þessa. Umsvif kvikmynda eru það mikil að margvíslegar skatttekjur í tengslum við viðkomandi kvikmyndir, t.d. vegna tekjuskatts einstaklinga, virðisaukaskatts og annarra skatta, nema mun hærri fjárhæð en framlögin eru eins og síðar verður fjallað um.

Frekari rökstuðningur fyrir þessum endurgreiðslum og opinberum stuðningi við kvikmyndagerð almennt er að með því að styrkja iðnað í uppbyggingarfasa myndast nægilega sterk eining sem hefur jákvæð áhrif á umhverfi sitt, kostnaður í framleiðslu lækkar með tímanum og aukin umsvif og framleiðni eykst. Einnig skiptir kvikmyndaíðnaður efnahagslegu máli fyrir hinar dreifðu byggðir landsins þegar falleg náttúra landsins er nýtt sem umgjörð um kvikmyndir. Það gerist einnig oft utan hefðbundins ferðamannatíma (*Endurgreiðslur á kostnaði við kvikmyndagerð*, 2006). Þannig verða til tekjur í litlum samfélögum sem ella hefði ekki orðið.

Viðhorf opinberra aðila til menningarmála koma best fram í þeim fjárframlögum sem þau veita til málaflokksins. Mynd 3.1 sýnir það samhengi fyrir Norðurlöndin árin 2000 og 2008 (*Nordic databank*, 2010).

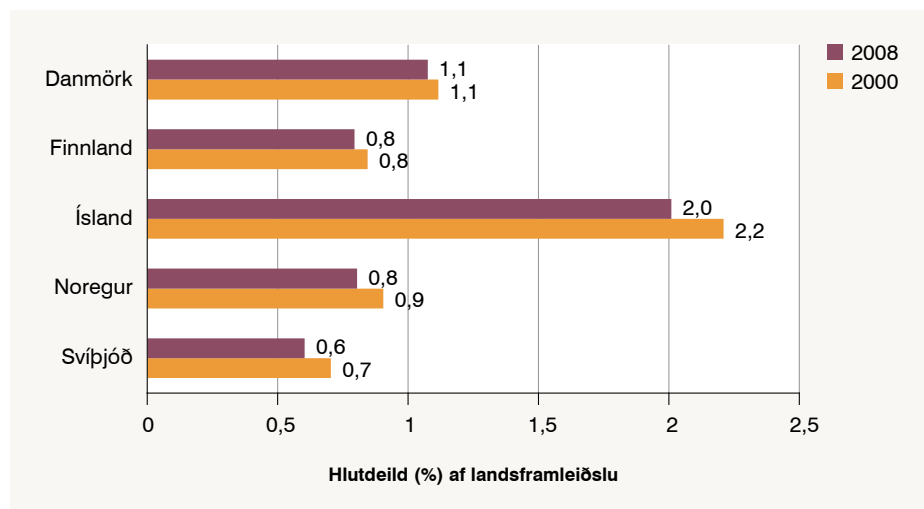
Mynd 3.1: Opinber útgjöld til menningarmála, þ.m.t. íprótta, sem hlutfall (%) af landsframleiðslu á Norðurlöndum árin 2000 og 2008

Á mynd 3.1 eru opinber útgjöld til menningarmála sýnd sem hlutfall af landsframleiðslu. Þessi hlutdeild gefur góða mynd af viðkomandi þætti í hagrænum samanburði. Ísland er með langhæstu opinberu framlögin til menningarmála og hér er átt við ríki og sveitarfélög. Íþróttir, sem teljast til menningarmála samkvæmt skilgreiningu Menningarmálastofnunar Sameinuðu þjóðanna (UNESCO), eru hér meðtaldar (Ágúst Einarsson, 2008a).

Árið 2008 var opinbert framlag hérlandis 3,8% af landsframleiðslu og hafði það hækkað frá árinu 2000. Danmörk er með 1,6% en önnur lönd um 1,1%. Ísland er þannig með þrefalt hærri útgjöld til menningarmála en nágrannaþjóðirnar sem þó leggja mikla áherslu á menningarmál. Reyndar hefur verið sýnt fram á að Íslendingar verja allra þjóða mest af opinberu fjármagni til menningarmála. Ein ástæða þess er að fámennar þjóðir leggja mikla áherslu á menningarmál til að viðhalda sjálfstæði sínu og sérkennum (Ágúst Einarsson, 2005b).

Hægt er að skoða framlögin til menningarmála að frádregnum íþróttum en mjög miklu er varið til íþróttamála af opinberri hálfu á Norðurlöndum, einkum meðal sveitarfélaga. Þetta er m.a. sýnt hér því að kvikmyndir heyra til þessa hluta menningarmála. Mynd 3.2 sýnir það samhengi fyrir Norðurlöndin árin 2000 og 2008 (*Nordic databank*, 2010).

Mynd 3.2 gefur mjög svipaða niðurstöðu og mynd 3.1 hvað samanburð milli landa varðar. Íþróttir fá um 0.3-0,5% (önnur Norðurlönd) til 1,8% (Ísland) af landsframleiðslu í opinber framlög sem er helmingur

Mynd 3.2: Opinber útgjöld til menningarmála án íþróttamála sem hlutfall (%) af landsframleiðslu á Norðurlöndum árin 2000 og 2008

menningarframlagsins hérlandis árið 2007. Ísland er þó með langmesta framlagið til menningarmála án íþrótta og er með nær tvöfalt hærri framlög en nágrannalöndin sem eru með um 1% framlag.

Fyrirgreindar myndir sýna mjög sterka stöðu menningargeirans hérlandis og sé borið saman við fleiri lönd fæst sama niðurstaða. Tafla 3.2 sýnir atvinnuþátttöku í menningargeiranum í fimmtán löndum Evrópu árið 2005 (*Cultural Statistics*, 2007).

Röð	Land	Hlutdeild menningar (%) í atvinnuþátttöku 2005
1	Holland	3.8
2	Ísland	3.8
3	Svíþjóð	3.5
4	Finnland	3.3
5	Bretland	3.1
6	Danmörk	3.0
7	Þýskaland	2.8
8	Sviss	2.7
9	Írland	2.5
	Meðaltal ESB	2.4
10	Austurríki	2.4
11	Noregur	2.2
12	Spánn	2.1
13	Ítalía	2.1
14	Frakkland	2.0
15	Lúxemborg	1.8

Tafla 3.2: Hlutdeild menningar í atvinnuþátttöku í fimmtán löndum Evrópu árið 2005

Eins og sést í töflu 3.2 er atvinnuþátttaka hérlandis í menningargeiranum mjög mikil. Holland og Ísland eru á toppnum með 3,8% af vinnuaflinu í menningargeiranum. Önnur Norðurlönd eru frá 2,2% (Noregur) upp í 3,5% (Svíþjóð). Meðaltal hinna tuttugu og sjö landa Evrópusambandsins er 2,4% eins og sést í töflu 3.2. Athygli vekur hin lága hlutdeild Lúxemborgar, eða aðeins 1,8%. Það er algengt hérlandis, miðað við önnur lönd í Evrópu, að einstaklingar gegni fleiri en einu launuðu starfi og er starf í menningargeiranum hér oft eitt af störfum viðkomandi einstaklinga.

Sé eingöngu litið til kvikmynda sýnir tafla 3.3 sýnir hversu oft hver íbúi einstakra landa fer að meðaltali í bíó á ári og eru tölurnar fyrir árið 2008 (Tuttle, 2009).

Röð	Land	Fjöldi kvikmynda á íbúa 2008
1	Ísland	5,0
2	Singapore	4,8
3	Írland	4,6
4	Bandaríkin	4,5
5	Nýja Sjáland	4,2
6	Georgía	4,1
7	Ástralía	4,0
8	Kanada	3,2
9	S-Kórea	3,1
10	Frakkland	3,1
11	Noregur	3,0
12	Spánn	2,7
13	Bretland	2,7
14	Danmörk	2,6
15	Indland	2,6
16	Belgía	2,2
17	Austurríki	1,9
18	Ítalía	1,9
19	Sviss	1,8
20	Malasía	1,8
21	Svíþjóð	1,7
22	Mexíkó	1,6
23	Þýskaland	1,6
24	Holland	1,5
25	Portúgal	1,5
26	Ísrael	1,4
27	Finnland	1,4
28	Grikkland	1,4
29	Tékkland	1,3
30	Japan	1,3

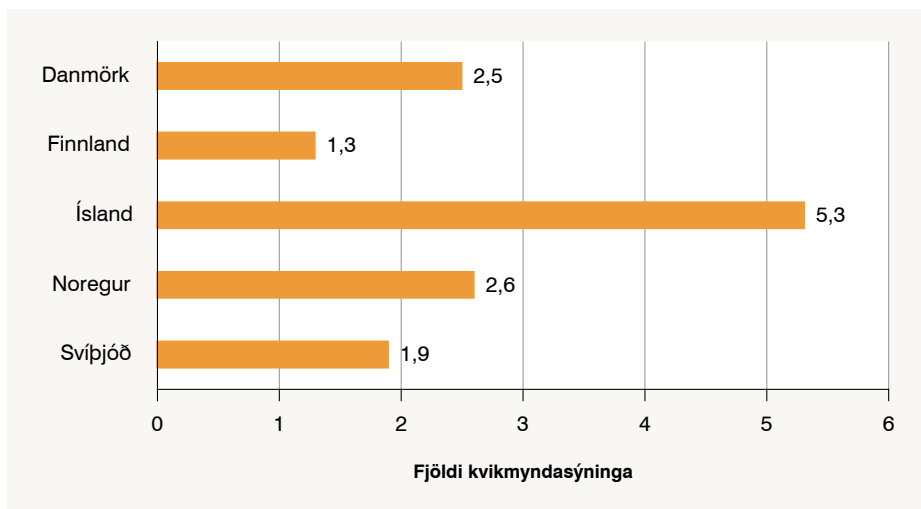
Tafla 3.3: Fjöldi kvikmyndasýninga sem hver íbúi sér að meðaltali árið 2008

Eins og sést í töflu 3.3 trónir Ísland á toppnum með mesta kvikmyndaaðsókn allra landa en í töflunni eru þau þrjátíu lönd sýnd sem hafa mesta aðsókn. Þessi samanburður er mjög mikilvægur vegna þess að hann lýsir mjög frjósömum jarðvegi fyrir kvikmyndir hérlandis og atvinnustarfsemi í tengslum við þær. Kvikmyndir gegna þannig hér á landi mikilvægu hlutverki í menningu landsins (*Íslensk kvikmyndagerð fyrir íslenska menningu, áhorfendur og tungu*, 2010).

Það er mikill munur milli landanna í töflu 3.3. Þau lönd sem koma næst okkur eru Singapore, Írland, Bandaríkin og Nýja Sjáland en þessi lönd má öll kalla mikil bíólönd þar sem kvikmyndir og

kvikmyndasýningar skipta miklu máli í samfélaginu. Gagnagrunnur Menningarmálastofnunar Sameinuðu þjóðanna (UNESCO) sýnir fyrir árið 2006 svipaða röð á löndunum þrjátíu og svipaða meðalaðsókn (*Frequency per capita 2006, 2010*).

Mynd 3.3 sýnir þetta sama samhengi, þ.e. aðsókn á hvern íbúa fyrir Norðurlöndin árið 2009 (*World Film Market Trends, 2010*).

Mynd 3.3: Fjöldi kvikmyndasýninga sem hver íbúi á Norðurlöndum sér að meðaltali árið 2009

Á mynd 3.3 sést vel hinn mikli munur milli Norðurlandanna. Ísland er með tvöfalt meiri aðsókn en Danmörk og Noregur, nær þrefalt meiri en Svíþjóð og fjórfalt meiri en Finnland. Athygli vekur hin litla kvikmyndaaðsókn í Finnlandi.

Ástæður fyrir þessari miklu kvikmyndaaðsókn hérlandis eru ýmsar; m.a. er löng hefð hér á landi fyrir því að sækja kvikmyndahús, minni afþreyingarmöguleikar eru til staðar miðað við fjölmennari þjóðir, lakara veður er hér miðað við önnur lönd sem gerir innanhússkemmtanir áhugaverðari en afþreying eða upplifun utandyra, mikill menningaráhugi er til staðar sem endurspeglast m.a. í mikilli kvikmyndaaðsókn, gott læsi á kvikmyndir er meðal þjóðarinnar vegna mikils áhofs en það eykur aftur eftirspurn, eins og fyrr var vikið að. Það skapar mörg og margvísleg tækifæri í kvikmyndaiðnaðinum.

Aðstæður til kvikmyndagerðar á Íslandi eru að mörgu leyti hagstæðar en helsti vandinn er þó skortur á fjármagni og að framleiðslufyrirtækin eru ekki nægjanlega öflug. Stjórnvöld eiga að sjá í kvikmyndagerð

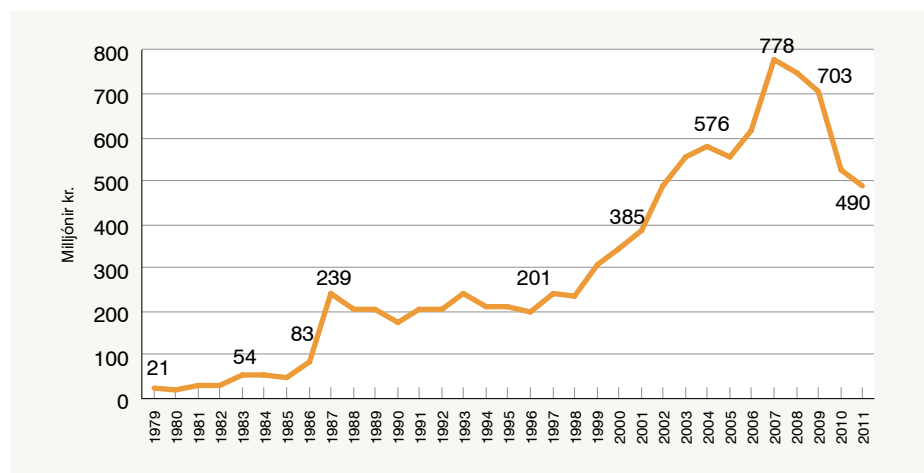
vaxtarbrodd í atvinnulífinu sem fellur vel að þeirri atvinnuháttabyltingu sem nú gengur yfir með skapandi atvinnugreinum, einkum upplifunar- iðnaði, og vaxandi hlutdeild þessara nýju atvinnugreina í hagkerfum heims. Þetta er áskorun sem vert er að taka.

3.2 Fjármögnun kvikmynda

3.2.1 Kvikmyndamiðstöð Íslands, opinber framlög og úthlutanir

Kvikmyndamiðstöð Íslands starfar samkvæmt kvikmyndalögum. Hún er rekin á ábyrgð forstöðumanns en hefur ekki sérstaka stjórn. Verkefni hennar er einkum að styrkja framleiðslu og dreifingu íslenskra kvikmynda og vinna að kynningu þeirra, jafnt innanlands sem erlendis. Svigrúm úthlutana á styrkjum var aukið með kvikmyndalögum miðað við sem áður var og er það nú alfarið á verksviði forstöðumanns Kvikmyndamiðstöðvar en þó á grundvelli reglugerðar sem sett var, m.a. að fenginni umsögn kvikmyndaráðs. Í kvikmyndalögum er fjallað um tekjur til Kvikmyndasjóðs sem nú er deild í Kvikmyndamiðstöð Íslands.

Mynd 3.4 sýnir opinber framlög í Kvikmyndasjóð (Kvikmyndamiðstöð Íslands) frá árinu 1979 til og með árinu 2011, skv. ríkisreikningi hvers árs á verðlagi ársins 2010 og er miðað við breytingar á vísitölu neysluverðs (*Fjárlög 1979–2011; Ríkisreikningar 2000–2009; Ragnar Karlsson, 2003 og úrvinnsla höfundar*).

Mynd 3.4: Framlög ríkisins til Kvikmyndasjóðs (Kvikmyndamiðstöðvar) 1979–2011 á verðlagi ársins 2010

Framlög ríkisins til Kvikmyndasjóðs Íslands, eins og hann hét fyrstu áratuginna eða frá stofnun 1978 til ársins 2003 en þá tók Kvikmyndamiðstöð Íslands við verkefnum Kvikmyndasjóðs Íslands, eru um margt merkileg. Árið 1979 var framlagið 21 milljón kr. að núvirði, sbr. mynd 3.4 og hleypti það skriðu verkefna af stað. Framlög fyrir árin 2010 og 2011 eru byggð á fjárlögum fyrir þau ár og áætluðum verðlagsbreytingum árið 2011.

Framlögin meira en tvöfölduðust í upphafi á fjórum árum og voru 54 milljónir kr. árið 1983 og hækkuðu upp í 83 milljónir kr. árið 1986 en þá tóku þau stórt stökk upp á við í 239 milljónir kr. á árinu 1987. Aukningunni var að hluta til ætlað að finna sjóðnum varanlegt aðsetur með kaupum á húsnæði (*Frumvarp til fjárlaga fyrir 1987, 1986/1987*). Framlögin héldust að mestu óbreytt næsta áratug og voru 201 milljón kr. árið 1996.

Þá kom aftur stórt stökk upp á við og á fimm árum nær tvöfölduðust framlögin og fóru í 385 milljónir kr. árið 2001. Ástæður þess eru áhrif af skýrslu Aflvaka, fjárfestingarfyrirtækis í eigu Reykjavíkurborgar, sem lét Viðskiptafræðistofnun Háskóla Íslands vinna skýrslu um kvikmyndaiðnaðinn (*Kvikmyndaiðnaðurinn á Íslandi*, 1998). Í þeirri skýrslu

kom m.a. fram að framlög ríkisvaldsins til kvikmyndagerðar, þ.m.t. í Kvikmyndasjóð, skiluðu sér öll aftur til ríkisins og gott betur. Það helgaðist, m.a. af þeim skatttekjum sem þeir erlendu ferðamenn skiluðu til landsins sem ákváðu Íslandsför í kjölfar þess að hafa séð íslenska kvikmynd eða annað íslenskt efni í kvikmyndahúsum eða sjónvarpi í sínu heimalandi. Með þessari skýrslu opnuðust augu margra stjórnálamanna fyrir hagkvæmni kvikmyndagerðar sem aftur leiddi til aukinna fjárframlaga.

Næstu árin jukust framlögin verulega umfram verðbólgu og voru þau orðin 778 milljónir kr. árið 2007. Árið 2006 var gerður samningur um stefnumörkun í kvikmyndagerð milli menntamálaráðuneytisins og samtaka í kvikmyndagerð um aukningu fjárframlaga til kvikmyndagerðar (Ágúst Einarsson, 2006) en sá samningur var með fyrirvara um fjárveitingar á fjárlögum eins og er venja með slíka samninga. Framlögin

Jean-Luc Godard fæddist í París árið 1930. Hann er talinn einn af frumkvöðlum hinnar svokölluðu nýbylgju í kvikmyndum frá sjötta og sjöunda áratug síðustu aldar. Nýbylgjan byggði m.a. á ítalskri nýraunssæisstefnu og sígildum kvikmyndum frá Hollywood en nýbylgjan setti leikstjórnann í miðpunkt kvikmyndagerðar. Meðal leikstjóra nýbylgjunnar voru **François Truffaut** og **Éric Rohmer**. Godard, sem varð svissneskur ríkisborgari í seinni heimsstyrjöldinni, er oft talinn vera sá róttækasti af leikstjórum nýbylgjunnar. Fyrsta mynd Godard sem sló í gegn var *À bout de souffle* (1960) með **Jean-Paul Belmondo** en sú mynd var undir áhrifum frá **Orson Wells**. Róttækni Godard kom fram í stjórnámalalegu starfi hans yst á vinstri væng stjórnámalá og í andstöðu við styrjaldir eins og Vítíamstríðið og í þátttöku í 68-hreyfingunni sem bylti stöðnuðu samfélagi Vítíurlanda á síðari hluta 20. aldar.

lækkuðu eftir hrunið og voru 703 milljónir kr. árið 2009 og lækkuðu niður í 490 milljónir kr. árið 2011 sem er svipað og þau voru einum áratugi fyrr og er það stórt skref aftur á bak.

Samtals hafa verið veitt framlög af hálfu ríkisins til Kvikmyndamiðstöðvar (Kvikmyndasjóðs) frá árinu 1979 til og með árinu 2011 eða í þrjátíu og þrjú ár. Samtals nema þau 10 milljörðum á verðlagi ársins 2010. Það svarar til rétt rúmlega 300 milljóna kr. á ári að meðaltali. Þegar haft er í huga að framleiðslukostnaður langra, leikinna kvikmynda, sem framleiddar hafa verið hérlandis, er að meðaltali um 170 milljónir kr. eða um 1,5 milljónir Bandaríkjadala (Ari Kristinsson, 2011) sést að þessi árlegu framlög duga til framleiðslu um tveggja kvikmynda á ári. Vitanlega getur framleiðslukostnaður kvikmynda sveiflast mjög mikið en fyrrgreind upphæð gefur þó góða hugmynd um það að framleiðsla langra, leikinna kvikmynda er fjárfrek.

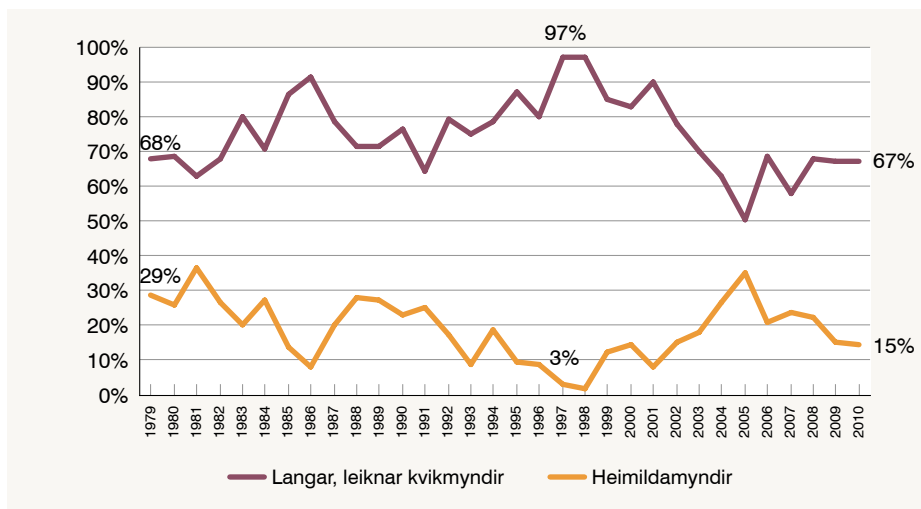
Úthlutanir Kvikmyndasjóðs og síðar Kvikmyndamiðstöðvar fara mjög eftir framlögum ríkisins á hverju ári. Hluti framlaga ríkisins fer í rekstur sjóðsins og undanfarin ár hefur hann numið um 15% af framlögunum (*Ríkisreikningar 2000–2009*). Úthlutanir eru gerðar árlega. Síðustu ár hafa verið veitt vilyrði um styrki ári eftir úthlutunarárið þannig að nú er reynt að vinna með lengra sjónarhorn í huga. Vilyrði um styrk hafa reynst vel því að þau nýtast við aðra fjármögnun. Ef það tekst hins vegar ekki að fjármagna verkið að öðru leyti getur vilyrðið fallið niður.

Reyndar var úthlutað miklu til kvikmynda árið 2009, eða því mesta að raungildi sem úthlutað hefur verið til kvikmynda á einu ári. Á verðlagi ársins 2010 nemur sú upphæð um 800 milljónum króna. Þetta er árið eftir hrunið en á sér þó skýringu. Árið 2009 var skorið niður í fjárveitingu á fjárlögum en þá var úthlutað 150 milljónum kr. meira en fjárveitingar gerðu ráð fyrir, sbr. mynd 3.4. Þetta var fjármagnað með því að ganga á eigið fé Kvikmyndamiðstöðvar Íslands en í árslok 2008 var eigið fé stofnunarinnar 240 milljónir kr. en það var komið niður í 90 milljónir kr. í árslok 2009 (*Ríkisreikningar 2000–2009*). Það er ljóst að þetta verður væntanlega ekki gert aftur og skv. mynd 3.4, þar sem miðað er við fjárlög árin 2010 og 2011, má búast við að úthlutanir þau ár verði í samræmi við fjárlög þessara ára.

Stefna Kvikmyndastöðvar Íslands, áður Kvikmyndasjóðs, hefur ávallt verið sú að úthluta því fjármagni sem varið er til miðstöðvarinnar til kvikmyndagerðar að frátöldum rekstrarkostnaði. Þar sem ekki er vitað hvort greiða þurfi út vilyrði þar sem ekki er ráðist í allar kvikmyndir, þó jákvæð afstaða Kvikmyndastöðvar liggi fyrir, eru alltaf einhverjar sveiflur milli ára milli fjárveitinga og úthlutana (Ari Kristinsson, 2011).

Hrunið greiddi íslenskum kvikmyndaiðnaði þungt högg, ekki einungis vegna samdráttar í framlögum til Kvikmyndamiðstöðvar heldur einnig í verulegum samdrætti í kaupum ríkissjónvarpsins á íslensku efni. Þessu til viðbótar varð samdráttur í gerð leikinna auglýsinga sem hefur verið mikilvægur tekjustofn fyrir marga kvikmyndaframleiðendur. Uppbygging þessa iðnaðar hefur tekið marga áratugi en það tekur mjög stuttan tíma að valda svona viðkvæmri og áhættusamri atvinnugrein verulegum skaða.

Athyglisvert er að skoða þróunina frá 1979 í ljósi þess til hvaða flokka kvikmyndagerðar hefur verið úthlutað og hvernig hlutfallslegri skiptingu er háttað (*Úthlutanir Kvikmyndasjóðs 1979–2010*, 2010). Flokkarnir eru fjórir talsins, þ.e. langar, leiknar kvikmyndir, heimildamyndir, leikið sjónvarpsefni og stuttmyndir/teiknimyndir. Sú þróun er sýnd á myndum 3.5 og 3.6.

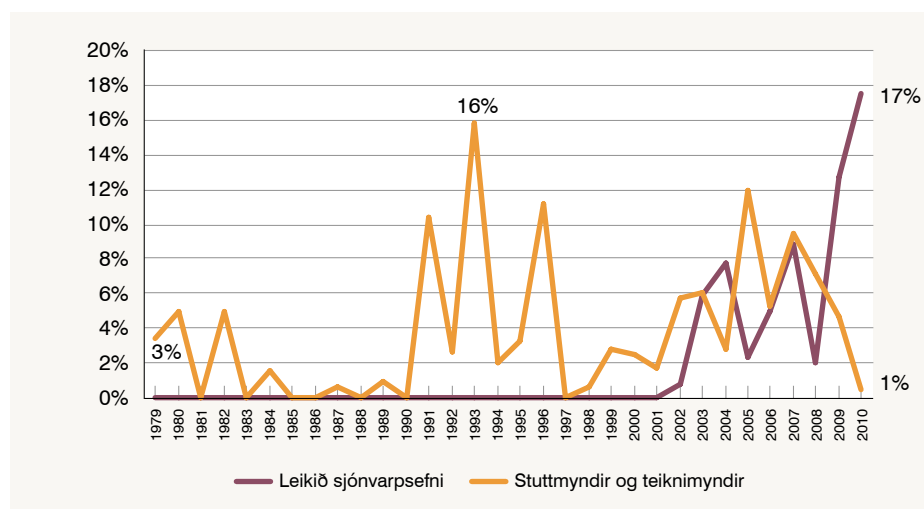
Mynd 3.5: Hlutdeild langra, leikinna kvikmynda og heimildakvikmynda af úthlutunum Kvikmyndasjóðs 1979–2010

Á mynd 3.5 kemur fram að árið 1979 var 68% úthlutað til langra, leikinna kvikmynda og 29% til heimildamynda. Úthlutanir Kvikmyndasjóðs eru að langmestu leyti styrkir en smávegis hefur þó verið lánað. Árið 1997 var hlutfall langra, leikinna kvikmynda 97% og heimildamynda aðeins 3% en árið 2010 var hlutfall langra, leikinna mynda 67% og heimildarmynda 15%. Ekki er rétt að leggja mikið upp úr sveiflum milli ára en mynd 3.5 sýnir að langar, leiknar kvikmyndir fá bróðurpartinn af úthlutunarfénu ár hvert og er það á bilinu 60% til 70% síðustu ár

og er það svipað hlutfall og í úthlutunum dönsku kvikmyndastofnunarinnar, Det Danske Filminstitut (*Facts & Figures*, 2010).

Heimildamyndir fá oftast um 20%, þ.e. fram til ársins 1991 og eftir árið 2003. Menningarsjóður útvarpsstöðva hafði m.a. styrkt gerð heimildamynda en eftir árið 2003, með lögfestingu kvikmyndalaga, átti það að vera hlutverk Kvikmyndamiðstöðvar Íslands. Menningarsjóður útvarpsstöðva var lagður niður árið 2000. Það kemur fram á mynd 3.5 að eftir árið 2003 er hlutdeild til heimildakvikmynda um 20% af heildarúthlutunum.

Mynd 3.6 sýnir hlutfallslega skiptingu úthlutana Kvikmyndasjóðs til leikins sjónvarpsefnis, stuttmynda og teiknimynda.

Mynd 3.6: Hlutdeild leikins sjónvarpsefnis, stuttmynda og teiknimynda af úthlutunum Kvikmyndasjóðs 1979–2010

Á mynd 3.6 vekur athygli að ekki er byrjað að styrkja leikið sjónvarpsefni úr Kvikmyndasjóði fyrr en árið 2002. Stuttmyndir og teiknimyndir fá flest árin undir 5% af úthlutuðu fé. Síðustu ár hefur það aukist verulega að leikið sjónvarpsefni fái styrki og var það hlutfall 17% árið 2010 en það ár var framlag til stuttmynda og teiknimynda aðeins 1%. Hér er þó ekki um nákvæma tölfræði að ræða því að skil milli teiknimynda og leikinna mynda eru oft óljós. Þannig framleiðir fyrirtækið Caoz ehf. kvikmyndir sem eru alfarið byggðar á tölvugrafík og eru því teiknimyndir en þær eru flokkaðar í úthlutunum Kvikmyndamiðstöðvar til leikinna mynda. Þetta á við kvikmyndir Caoz eins og *Síðasti heiðinginn* og stórmyndina *Thor* eða *Legends of Valhalla*. Sú mynd er

stærsta verkefnið sem íslenskt fyrirtæki hefur ráðist í og er það unnið í samstarfi við þýsk og írsk fyrirtæki. Kostnaður er áætlaður 1,3 milljarðar kr. og verður myndin frumsýnd haustið 2011. Hún er unnin að tveimur þriðju hlutum hérlendis og eru um eitt hundrað ársverk bundin í þessari mynd hérlendis (Hilmar Sigurðsson, 2011). Þetta er í samræmi við það sem áður hefur verið nefnt að framfarir í tölvuteikningum hafa stóraukið möguleika í framleiðslu.

Leiknir sjónvarpsþættir að erlendri fyrirmynd, t.d. spennuþættir, hafa aukist verulega. Slík þáttagerð gæti orðið mikilvæg útflutningsvara eins og raunin hefur orðið hjá Bandaríkjamönnum, Bretum, Dönum og Svíum svo dæmi séu nefnd.

3.2.2 Endurgreiðsla á kostnaði vegna kvikmyndagerðar

Lög um endurgreiðslu vegna kvikmyndagerðar hafa reynst vel en samþærileg lagaákvæði eru víða. Meðal annars hafa margar erlendar kvikmyndir fengið endurgreiðslu sem ekki hefðu verið teknar upp hérlendis ef ekki hefði komið til þeirra. Erlendar kvikmyndir, sem teknar eru upp að hluta til hér á landi, hafa í för með sér margvísleg umsvif innlendra fyrirtækja á sviði kvikmynda auk margvíslegrar þjónustu. Ýmsar stórmyndir hafa að hluta til verið teknar upp hérlendis, t.d. *Lara Croft: Tomb*

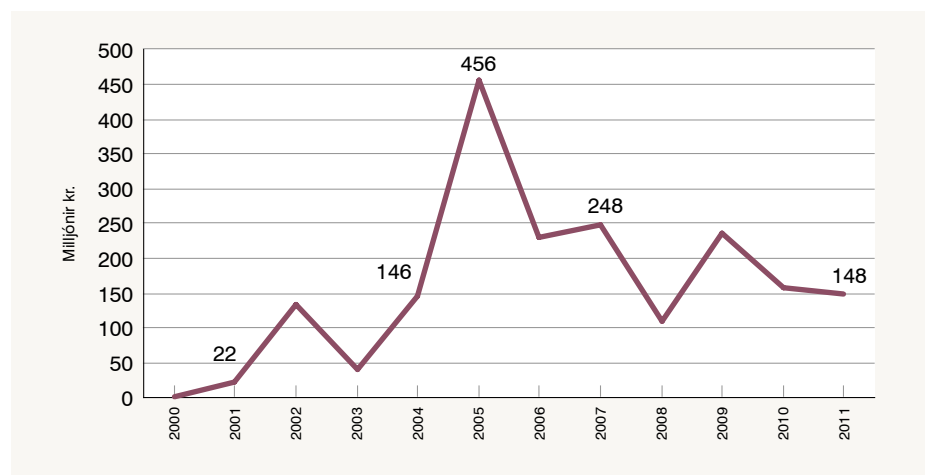
Raider og *Batman Begins*. Við Jökulsárlón á Breiðamerkursandi voru tekin upp atriði í tveimur *James Bond* myndum, *A View to a Kill* og *Die Another Day*. Kvikmyndirnar *Flags of Our Fathers* og *Letters from Iowa* eftir *Clint Eastwood* voru teknar upp að miklu leyti við Grindavík (Hilmar Karlsson, 2005).

Ákveðið er í fjárlögum hvers árs hversu miklu fé skal varið í þessar endurgreiðslur. Þar sem ekki er vitað hve margar eða hvaða kvikmyndir fá endurgreiðslu og endurgreiðslan er hlutfall af framleiðslukostnaði liggur heildarfjárhæðin ekki fyrir fyrr en árið er liðið og þá er upphæðin í fjárlagafrumvarpinu, eða fjárlögum, líklega langt frá því að vera sú rétta. Það er því eðlilegt ríkisreikningar fyrir viðkomandi ár séu skoðaðir til að fá rétta fjárhæð en þeir liggja yfirleitt ekki fyrir fyrr en einu til tveimur árum eftir framlagningu fjárlagafrumvarps.

Gunnar Eyjólfsson fæddist í Keflavík árið 1926. Hann er einn ástsælasti leikari þjóðarinnar og hefur leikið frá blautu barnsbeini. Gunnar lærði leiklist m.a. í Royal Academy of Dramatic Art (RADA) í Bretlandi og starfaði við ýmis störf og var m.a. flugþjónn áður en hann gat helgað leiklistinni líf sitt. Hann leikur oftast burðarhlutverk, t.d. *Hamlet* í leikriti *Shakespeare*, *Pétur Gaut* í leikriti *Ibsen* og skipstjórnann í *Hart í bak* í leikriti *Jökuls Jakobssonar*. Leikur hans í kvikmyndum er jafn rómaður og á sviðinu. Hann lék í fyrstu íslensku talmyndinni *Milli fjalls og fjöru* (1949) í leikstjórn Lofts Guðmundssonar og hefur leikið í fjölmörgum kvikmyndum síðan. Gunnar stundar austurlenska ihugun, er mjög viðmótsþýður og hvers manns hugljúfi. Hann hefur gaman af því að segja sögur og gerir það ákaflega vel. Gunnar er heiðursverðlaunahafi Eddunnar.

Endurgreiðsla vegna kostnaðar getur numið allt að 20% af framleiðslukostnaði en þó er dregið frá framlag frá Kvikmyndamiðstöð Íslands fáist það. Ef gert er ráð fyrir því að kvikmynd kosti eitt hundrað milljónir kr. og að Kvikmyndamiðstöð styrki verkið um þrjátíu milljónir kr. getur endurgreiðslan numið hæst fjórtán milljónum kr., þ.e. 20% af eitt hundrað milljónum kr. að frátöldum þrjátíu milljónum kr. eða af sjötíu milljónum kr. Ef verkið hefði hins vegar ekki fengið styrk frá Kvikmyndamiðstöð gæti endurgreiðslan numið tuttugu milljónum kr. eða 20% af eitt hundrað milljónum kr. Kvikmyndaframleiðendur stefna að því að ná hagstæðu hlutfalli milli Kvikmyndamiðstöðvar og endurgreiðslu kostnaðar og er oft rætt um að æskileg fjármögnum sé 37,5% kostnaðar frá Kvikmyndamiðstöð og 12,5% kostnaðar vegna endurgreiðslu (Ari Kristinsson, 2011) en hámark innlendra styrkveitinga er 50% af kostnaði.

Mynd 3.7 sýnir endurgreiðslur vegna kvikmyndagerðar frá upphafi, frá árinu 2000 til og með árinu 2011, á verðlagi ársins 2010 (*Ríkisreikningar 2000–2009 og Fjárlög 1979–2011*).

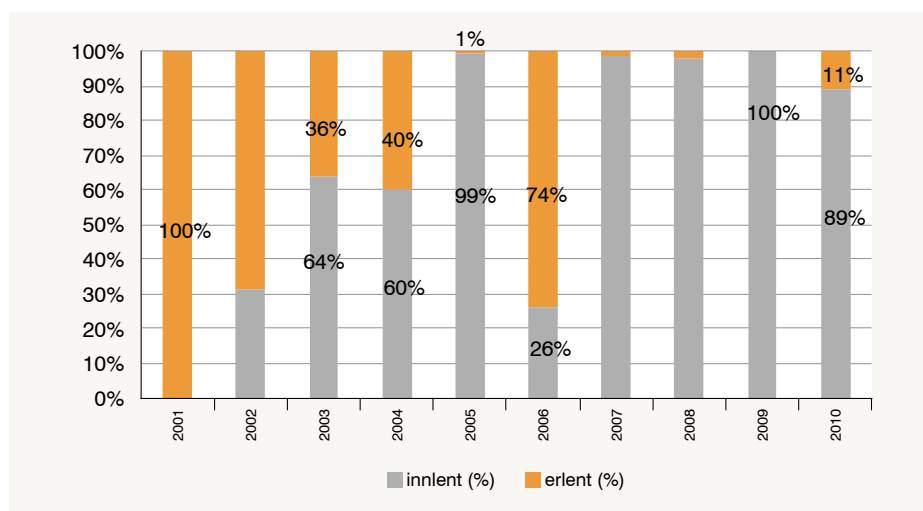

Mynd 3.7: Endurgreiðslur vegna kvikmyndagerðar 2000–2011 á verðlagi ársins 2010

Fyrsta endurgreiðslan, 22 milljónir kr., var árið 2001 en síðan hækk-uðu greiðslurnar og námu þær 146 milljónum kr. árið 2004. Árið 2005 fóru þær í 456 milljónir kr. en það ár voru margar kvikmyndir gerðar hérlandis, bæði innlendar og erlendar. Ekki var gert ráð fyrir þessum miklu útgjöldum í endurgreiðslu árið 2005 og sérstakt viðbótaframlag var samþykkt í fjárukalögum fyrir það ár til endurgreiðslu upp á 275 milljónir kr. (*Frumvarp til fjárukalaga fyrir árið 2005, 2005/2006*).

Því næst lækkaði endurgreiðslan og nam 248 milljónum kr. árið 2007. Fyrir árin 2010 og 2011 er miðað við fjárlög þessara ára þar sem ríkisreikningar liggja ekki fyrir. Árið 2011 er búist við að endurgreiðslan verði 148 milljónir kr. en vísitala er áætluð fyrir það ár. Samtals nema endurgreiðslurnar þessi ellefu ár rétt tæpum 2 milljörðum kr. á verðlagi ársins 2010 en eins og fyrr hefur komið fram voru fjárframlög til Kvikmyndamiðstöðvar (Kvikmyndasjóðs) frá árinu 1979 til ársins 2011, eða í þrjátíu og þrjú ár, rúmlega 10 milljarðar kr. á verðlagi ársins 2010.

Á mynd 3.8 er sýnd hlutfallsleg skipting endurgreiðslna milli innlendra og erlendra kvikmynda (Inga Ósk Jónsdóttir, 2011).

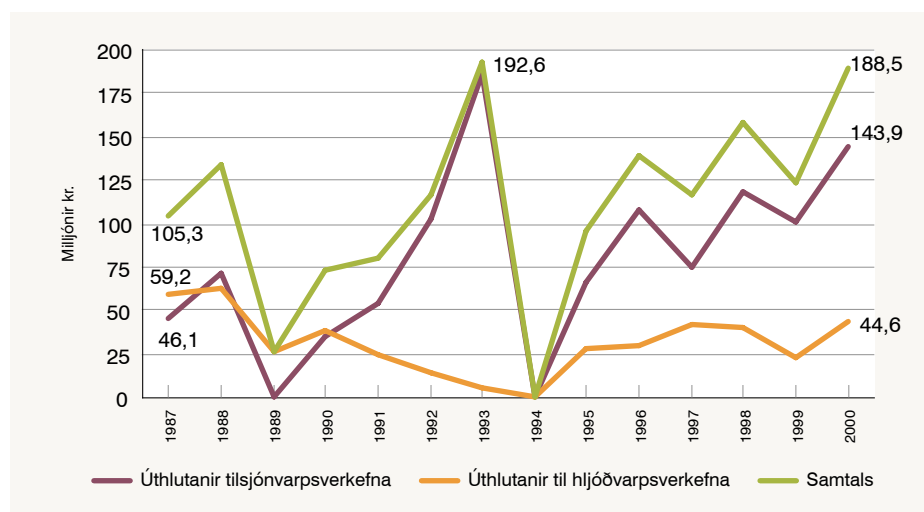
Mynd 3.8: Hlutfallsleg skipting endurgreiðslna milli innlendra og erlendra kvikmynda 2001–2010

Eins og sést á mynd 3.8 rann öll fyrsta úthlutunin árið 2001 til erlendra kvikmynda og árið 2003 var hlutfallið 64% innlendum kvikmyndum í vil en erlendar kvikmyndir fengu 36% það ár. Því næst sækja innlendar kvikmyndir á og síðustu árin fram til 2010 var nær eingöngu endurgreitt til innlendra aðila. Hækkunin upp í 20% endurgreiðslu árið 2009 á þó líklega eftir að draga að fleiri erlendar kvikmyndir. Fjárframlög í Kvikmyndamiðstöð og endurgreiðslur á kostnaði skila sér að verulegu eða öllu leyti til ríkisins aftur í formi skatttekna og í auknum umsvifum í ferðapjónustu eins og síðar verður fjallað um. Endurgreiðsla þekkist víða og hún er til að mynda 25% af kostnaði í Bretlandi og getur numið enn herra hlutfalli í öðrum löndum (*Value of UK tax relief*, 2011).

Hin síðustu ár hefur verið endurgreitt hérlandis kostnaður vegna um fimmtán verkefna á ári. Langar, leiknar kvikmyndir eru í meirihluta þeirra, bæði í fjölda og fjárhæðum, en kostnaður vegna sjónvarpsþátta er einnig endurgreiddur samkvæmt sömu löggjöf (Inga Ósk Jónsdóttir, 2011).

Eins er ógetið í opinberu stuðningskerfi til kvikmynda en það er Menningarsjóður útvarpsstöðva. Menningarsjóður útvarpsstöðva var stofnaður árið 1986 og tekjur hans voru gjald á auglýsingar í ljós-vakamiðlum sem nam 10% af auglýsingatekjum. Sjóðurinn átti einkum að styrkja dagskrárgerð í hljóðvarpi og sjónvarpi. Fyrst var úthlutað úr sjóðnum árið 1987.

Úthlutanir Menningarsjóðs útvarpsstöðva á starfstíma hans frá árinu 1987 til og með árinu 2000 eru sýndar á mynd 3.9 á verðlagi ársins 2010 (*Svar menntamálaráðherra við fyrirspurn Ástu R. Jóhannesdóttur*, 1995/1996 og Ragnar Karlsson, 2003).

Mynd 3.9: Úthlutanir Menningarsjóðs útvarpsstöðva
1987–2000 á verðlagi ársins 2010

Eins og sést á mynd 3.9 var fyrsta starfsárið, 1987, úthlutað 46,1 milljónum kr. til verkefna í hljóðvarpi og 59,2 milljónum kr. í verkefni í sjónvarpi, eða samtals 105,3 milljónum kr. það ár. Úthlutanir jukust með vaxandi tekjum og námu þær 192,6 milljónum kr. árið 1993 og runnu þær allar til verkefna í sjónvarpi. Síðasta árið, 2000, var 44,6 milljónum kr. úthlutað til verkefna í hljóðvarpi og 143,9 milljónum kr. til verkefna í sjónvarpi eða samtals 188,5 milljónum kr. það ár.

Þessi fjórtán ár, 1987–2000, var úthlutað rúmlega 1,5 milljörðum kr. og runnu 28% til verkefna í hljóðvarpi en 72% til verkefna í sjónvarpi en það eru framlög til margvíslegrar þáttagerðar, kvikmynda eða annars myndefnis. Sjóðurinn var mjög umdeildur og með nýjum útvarpslögum var hann lagður niður árið 2000.

3.2.3 Önnur fjármögnun

Fyrirtæki sem tengjast kvikmyndaiðnaði hérlandis eru fjölmörg og starfa einkum í fjórum atvinnugreinum, þ.e. við framleiðslu á kvikmyndum og mynddiskum, við dreifingu þeirra, við rekstur kvikmyndahúsa og myndbandaleiga en þær síðastnefndu leigja og selja mynddiska og myndbönd.

Fjármögnun kvikmynda er um margt óvenjuleg miðað við annan fyrirtækjarekstur. Venjulega afla fyrirtæki fjármagns til starfsemi sinnar með því að leggja fram eigið fé, t.d. í formi hlutafjár, og/eða afla lánsfjár til lengri eða skemmri tíma. Þegar fyrirtæki hafa starfað um nokkurt skeið geta þau einnig fjármagnað hluta, eða jafnvel alla starfsemi sína, með uppsöfnuðum hagnaði eða með sölu eigna (Ágúst Einarsson, 2005a). Varðandi hinar seinni þrjár atvinnugreinar kvikmyndaiðnaðar, þ.e. dreifingu á kvikmyndum, rekstur kvikmyndahúsa og myndbandaleiga, fellur fjármögnun þeirra í hinn fyrrgreinda hefðbundna ramma. Það gildir hins vegar ekki um framleiðslu kvikmynda, sérstaklega ekki í Evrópu þar sem umtalsverð framlög frá opinberum aðilum eru veitt til að styrkja kvikmyndagerð.

Í Bandaríkjunum er venjulega ekki opinber aðstoð við framleiðslu kvikmynda en oft er erfitt að selja erlendar kvikmyndir á bandarískum markaði, m.a. vegna áhugaleysis neytenda á erlendu efni, eins og fyrr var rakið. Stefna stjórnvalda í Evrópu er að styrkja kvikmyndaiðnað, m.a. til að verjast yfirpyrmandi áhrifum bandarískra kvikmynda (Kjartan Þór Þórðarson, 2011), en einnig til að stuðla að jákvæðum ytri áhrifum í mikilvægri atvinnugrein, eins og fyrr hefur verið vikið að.

Fjármögnun á framleiðslu myndefnis hérlandis er með misjöfnum hætti eftir því um hvers konar framleiðslu er að ræða. Langar, leiknar kvikmyndir fá stærsta hlutann af framlögum Kvikmyndamiðstöðvar Íslands, eða um 70% af framlögum síðustu ára, eins og sýnt var á mynd 3.5. Heimildamyndir fá töluvert minni hlutdeild þótt úthlutun til heimildamynda hafi aukist síðustu ár. Sjónvarpsefni fær hlutfallslega minnst úr opinberu styrkjakerfi, a.m.k. enn sem komið er. Kannanir á fjármögnun langra, leikinna kvikmynda á árunum fyrir 2004 leiddu í ljós að um eða tæpur fjórðungur af kostnaðinum var fjármagnaður af

Kvikmyndamiðstöð (Ragnar Karlsson, 2011). Aðrar kannanir staðfesta þetta (*Kvikmyndaiðnaðurinn á Íslandi*, 1998 og *Hverjir fjármagna íslensk kvikmyndaverk?*, 2010).

Endurgreiðsla á kostnaði getur að hámarki numið 20% af framleiðslukostnaði, eins og fyrr var vikið að. Fjölpjódlegar reglur, sem Íslendingar eru bundnir af, kveða á um að innlendir styrkir megi ekki nema meiru en 50% af framleiðslukostnaði en hærra hlutfall er talið skekkja samkeppnisstöðu gagnvart öðrum. Reyndar er hægt að fá undanþágu frá þessu hámarki. Þannig hafa Norðmenn fengið undanþágu á grundvelli þess að Noregur er fámennnt málavæði (Ari Kristinsson, 2011 og Kjartan Þór Þórðarson, 2011). Hið sama ætti að geta gilt um Ísland, ef eftir því væri leitað og ef vilji stjórnvalda væri fyrir hendi, til þess að veita íslenskum kvikmyndum hærri styrk en sem nemur 50% af kostnaði. Ekki er óalgengt að fjármögnun langra, leikinna kvikmynda hérlandis sé samtals um 40-45% frá Kvikmyndamiðstöð og vegna endurgreiðslu á kostnaði. Þá þarf að brúa 55-60% kostnaðar og enn hærra í sjónvarps-efni. Íslenskum kvikmyndaframleiðendum reynist þetta oftast erfitt.

Til viðbótar innlendum opinberum styrkjum frá Kvikmyndamiðstöð og endurgreiðslu vegna kostnaðar eru framlög erlendra sjóða mikilvæg auk fjármögnunar frá erlendum meðframleiðendum eða kaupendum eins og sjónvarpsstöðvum, innlendum og erlendum.

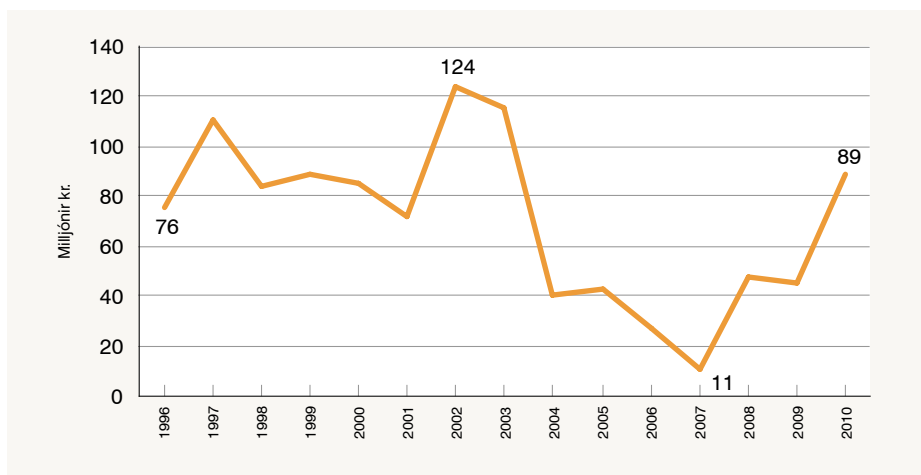
Media 2007 er heiti yfir stuðning Evrópu-sambandsins við framleiðslu og dreifingu á myndefni. Media stendur fyrir *Measures to Encourage the Development of the European Industry of the Audiovisual Production* og er ætlað að efla evrópskan kvikmynda-, sjónvarps- og margmiðlunariðnað. Með samningnum um evrópska efnahagssvæðið (EES) árið 1994 urðu nokkur aðildarríki Fríverslunarbandalags Evrópu (EFTA), þ.e. Ísland, Noregur og Liechtenstein, fullgildir aðilar að Media áætluninum (*Um Media áætlunina*, 2011). Núgildandi Media áætlun, Media 2007, gildir frá árinu 2007 til og með árinu 2013 en áður var í gildi svokölluð Media Plús áætlun. Á hinum sjö ára gildistíma Media 2007 áætlunarinnar er gert ráð fyrir að 755 milljónum evra verði ráðstafað

Katharine Hepburn fæddist árið 1907 í Bandaríkjunum og lést árið 2003. Hún var ein besta kvikmyndaleikona heims. Hepburn var margverðlaunuð og fékk fern Óskarsverðlaun sem besta kvenleikkonan og hefur engin leikkona hlotið þau verðlaun jafn oft. Ferill hennar spannaði meira en 60 ár og lék Hepburn á mótí öllum helstu karlkvikmyndaleikurum sögunnar. Hún átti í langvinnu ástarsambandi við leikarann **Spencer Tracy** og lék í mörgum myndum með honum. Hepburn lék á mótí **Humphrey Bogart** í *Afrikudrottningunni* (1951) sem nú er sígild kvikmynd. Sama gildi um hlutverk hennar sem **Eleanor af Aquitaine**, drottning Frakklands og Englands í kvikmyndinni *Lion in Winter* (1968) þar sem hún lék á mótí **Peter O'Toole** og hlaut hún Óskarsverðlaunin fyrir það hlutverk. Þess má geta að Hepburn gat reyndar rakið ættir sínar til Eleanor af Aquitaine.

til þessa verkefnis, eða um 120 milljörðum íslenskra króna. Hækkunin frá Media Plús áætluninni nemur 35%.

Media upplýsingaþjónustan er rekin hérlandis af höfuðstöðvum Media í Brussel og af Kvikmyndmiðstöð Íslands fyrir hönd mennta- og menningarmálaráðuneytisins. Upplýsingaþjónustan annast jafnframt samskiptin við Eurimages sem er kvikmyndasjóður Evrópuráðsins (Sigríður Margét Vigfúsdóttir, 2011). Framlög íslenskra aðila til Media 2007 áætlunarinnar og áður Media Plús áætlunarinnar eru einungis hluti af því fjármagni sem er veitt í gegnum þessar áætlanir til framleiðslu á íslensku myndefni. Styrkir Media 2007 er af fjölbreytilegum toga, s.s. styrkir vegna undirbúnings, framleiðslu, lána- og tryggingarkostnaðar, dreifingar og kvikmyndahátíða. Á árunum fyrir 2007 voru framlög á vegum Media áætlanna að hluta til í formi lána.

Mynd 3.10 sýnir framlög í gegnum Media áætlanirnar frá árinu 1996 til ársins 2010 á verðlagi ársins 2010 (Media II áætlun ESB, 2001, Media Plús áætlun ESB, 2007 og Media 2007 áætlun ESB, 2011).²

Mynd 3.10: Framlag Media áætlana ESB til undirbúnings, framleiðslu og dreifingar á íslensku myndefni 1996–2010 á verðlagi ársins 2010

Eins og sést á mynd 3.10 voru framlög Media áætlunar Evrópusambandsins til íslenskra verkefna 76 milljónir kr. árið 1996 og 124 milljónir kr. árið 2002 en það var hæsta framlagið á tímabilinu. Framlögin lækkuðu síðan verulega og árið 2007 voru þau einungis 11 milljónir

² Í Media áætlunum eru framlögin í evrum eftir 1999 en fram að þeim tíma í ECU (European Currency Unit) en hér eru framlögin umreiknuð af höfundi í íslenskar krónur á meðalgengi evru og ECU fyrir viðkomandi ár og umreiknuð á verðlag ársins 2010.

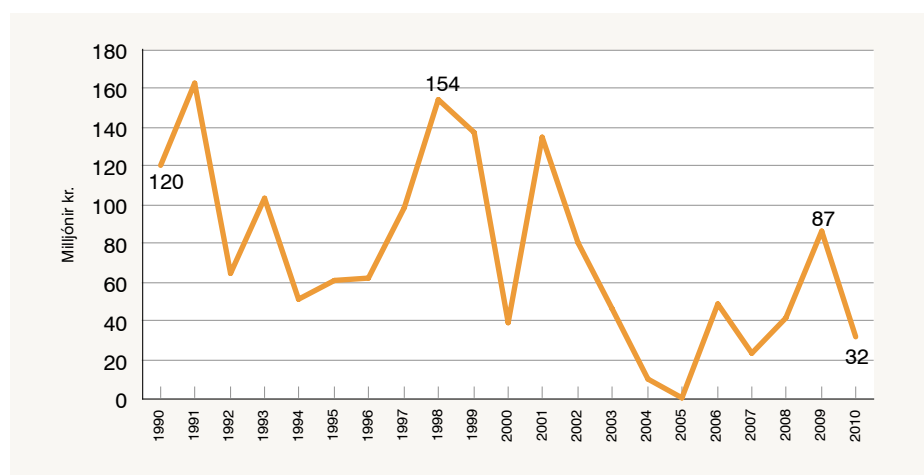
kr. en uxu síðan mikið eftir hrunið árið 2008 og árið 2010 voru þau 89 milljónir króna.

Frá árinu 1996 hefur rétt rúmlega einum milljarði kr. (1.060 milljónir kr.) á verðlagi ársins 2010 verið varið í framlög til íslensks myndefnis af hálfu Media áætlana ESB. Framlög Íslands til Media, þar með talin hlutdeild í rekstri Media upplýsingaþjónustunnar hérlandis, hafa numið innan við fjórðungi þess (24%) þannig að ljóst er að Íslendingar eru þarna þiggjendur eins og hefur reyndar verið venjan í tengslum við þátttöku Íslendinga í alþjóðlegu samstarfi.

Árlegt framlag úr Media áætluninni til íslenskra verkefna þessi fimmtán ár, eða frá árinu 1996 til ársins 2010, nam að meðaltali rúmlega 70 milljónum kr. á ári að núvirði. Sé það borið saman við framlag ríkisins til Kvikmyndastöðvar árið 2011 upp á 490 milljónir kr. og endurgreiðslu ársins 2011 upp á um 150 milljónir kr. er ljóst að framlög Media skipta mjög miklu máli fyrir íslenska kvikmyndaframleiðendur.

Eurimages, kvikmyndasjóður Evrópuráðsins, veitir að jafnaði ekki styrki nema kvikmyndagerðarmenn sem um þá sækja njóti einnig innlendra styrkja. Í Media 2007 áætluninni er aftur á móti hægt að sækja um undirbúningsstyrki án heimastyrkja en heimastyrkir eru þó oftast forsenda fyrir frekari styrkveitingu (Sigríður Margrét Vigfúsdóttir, 2011).

Mynd 3.11 sýnir úthlutanir á vegum Eurimages frá árinu 1990 til ársins 2010 á verðlagi ársins 2010 (Eurimages, 2011) og er umreiknað á sama hátt og fyrir framlög úr Media áætlununum.

Mynd 3.11: Framlag Eurimages til undirbúnings, framleiðslu og dreifingar á íslensku myndefni 1990–2010 á verðlagi ársins 2010

Eins og sést á mynd 3.11 var framlag Eurimages til íslenskra verkefna 120 milljónir kr. árið 1990 og lækkaði nokkuð næstu ár en fór í 154 milljónir kr. árið 1998 en lækkaði síðan. Ekkert framlag var veitt árið 2005 en eftir það jukust framlögin og urðu 87 milljónir kr. árið 2009 og 32 milljónir kr. árið 2010. Mikið fé hefur því runnið frá Evrópuráðinu til íslenskra kvikmynda í gegnum Eurimages.

Yfir þau tuttugu og eitt ár sem sýnd eru á mynd 3.11 er framlag Eurimages samtals 1,5 milljarður kr. á verðlagi ársins 2010 eða 74 milljónir kr. á ári að meðaltali. Það er ívið meira en fengist hefur að meðaltali í gegnum Media áætlanir ESB. Þessir tveir erlendu kvikmyndasjóðir styrkja því íslenska framleiðslu álíka og 20% endurgreiðslan á kostnaði.

Fleiri opinberir kvikmyndasjóðir, en þar má nefna Norræna kvikmynda- og sjónvarpssjóðinn, styrkja kvikmyndir með framlögum og tengist það oft sjóðum sem eru í þeim löndum þaðan sem meðframleiðendur koma. Það er nánast regla að íslenskar kvikmyndir séu framleiddar af fleiri en Íslendingum eða íslenskum fyrirtækjum og oft eru íslensku aðilarnir einungis lítill hluti framleiðenda. Ef skoðaðar eru þær þrjátíu og fjórar kvikmyndir, sem fengu styrk frá Eurimages frá árinu 1990 til ársins 2007 og Íslendingar eru meðframleiðendur að, má sjá að íslensk fyrirtæki eru að meðaltali með rúm 40% framleiðslunnar en erlendir aðilar með tæp 60% (Eurimages, 2011). Þessir erlendu meðframleiðendur, sem oft eru kvikmyndasjóðir ýmissa landa í fjölþjóðlegri framleiðslu, eru ábyrgir fyrir hluta af fjármögnuninni. Fjármögnun erlendra aðila, m.a. í gegnum opinbera erlenda sjóði, getur þannig numið um helmingi af kostnaði við gerð íslensks myndefnis. Aðrar kannanir staðfesta þetta (*Kvikmyndaiðnaðurinn á Íslandi*, 1998 og *Hverjir fjármagna íslensk kvikmyndaverk?*, 2010).

Þessi mikla þátttaka í fjármögnun erlendis frá undirstrikar einmitt mikilvægi kvikmyndaiðnaðarins í gjaldeyrisöflun. Þrátt fyrir að styrkir fáiist til kvikmyndagerðar úr ýmsum áttum þá er ekki á vísan að róa í þeim eignum og fjármögnun er eitt mesta, ef ekki mesta, vandamál íslenskra kvikmyndaframleiðenda og hefur verið svo um áratuga skeið. Eins og áður var lýst skila fæstar kvikmyndir hagnaði og á það jafnt við um íslenskar myndir og kvikmyndaframleiðslu í nálægum löndum. Hjá mörgum framleiðslufyrirtækjum skipta stuðningsþættir eins gerð auglýsinga fyrir innlendan og erlendan markað og leiga á tækjabúnaði til innlendra og erlendra aðila miklu máli við að styðja við fjármögnun kvikmynda hjá viðkomandi fyrirtækjum.

Í dönsku líkani sem sýnir fjármögnun kvikmynda í Danmörku er gert ráð fyrir fjármögnun hinnar dönsku kvikmyndmiðstöðvar sem

nemur 40% af kostnaði og eigin framlagi upp á 25% (*Filmproducenterne*, 2001). Hér munar mestu í samanburði við fjármögnun að hérlandis er eigið framlag mun hærra en í Danmörku en þar eru sjónvarpsstöðvarnar, t.d. Danmarks Radio (DR), vel virkar í fjármögnun kvikmynda og greiða auk þess vel fyrir sýningarréttinn og endursýningar. Íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa oft gagnrýnt Ríkisútvarpið (RÚV) harðlega fyrir það hversu litlum fjármunum það ver til fjármögnunar kvikmynda (Ragnar Bragason, 2011).

Í Danmörku, eins og hérlandis, fá framleiðendur kvikmynda síðast greitt fyrir framlag sitt þar sem dreifingarfyrirtæki og sýningaraðilar taka sinn hlut áður en framleiðandinn fær sitt. Þar sem fæstar kvikmyndir skila hagnaði staðfestir þetta enn og aftur að afkoman við gerð kvikmynda hérlandis er bágborin og áhættan mikil. Hvað áhættuna varðar má líkja kvikmyndaframleiðslu við lyfjaiðnaðinn en áhætta við þróun lyfja er mjög mikil og fæst hinna nýju lyfja ná mjög mikilli sölu þótt eitt og eitt lyf gerir það. Lyfjaiðnaður krefst því mikils fjármagns til mjög langs tíma (*Filmproducenterne*, 2001) en það er nokkuð sem ekki er til staðar í íslenskri kvikmyndaframleiðslu.

3.3 Áhrif kvikmyndaiðnaðar á vinnumarkað, ferðaþjónustu og ríkisfjármál

Störf í kvikmyndaiðnaði eru víða, m.a. í framleiðslu á myndrænu efni, í dreifingu, við sýningar í kvikmyndahúsum og í myndbandaleigum. Auk þess eru störf sem tengjast kvikmyndum í auglýsingageiranum og í opinberri þjónustu, eins og í Kvikmyndamiðstöð Íslands og í söfnum, svo og í sjónvarpsstöðvum í opinberri eigu og í einkaeigu. Þessu til viðbótar eru störf sem tengjast óbeint kvikmyndum við að afla aðfanga frá öðrum fyrirtækjum eins og gistihús, flutningar og veitingahús og ýmiss konar þjónusta við kvikmyndaiðnaðinn. Þá ber að nefna að rætt er um afleidd störf sem leiða af beinum og óbeinum störfum með aukinni neyslu þeirra sem teknanna afla (*Endurgreiðslur á kostnaði við kvikmyndagerð*, 2006).

Innan hagfræðinnar eru þessi störf stundum tengd saman með margföldurum. Beinu áhrifin eru samkvæmt þessu talin utanaðkomandi eftirspurn sem drífur efnahagslífið áfram í óbeinu og afleiddu tilliti. Ef bein störf í kvikmyndum eru táknuð með v_b , óbein störf með v_o og afleidd störf með v_a og margfaldari með M þá lýsir jafna 3.1 þessu samhengi.

Jafna 3.1: $v_b + v_o + v_a = M \cdot v_b$

Samhengið, sem lýst er í jöfnu 3.1, byggist á því að tengja saman aðföng og afurðir í ákveðnum geira innan efnahagslífsins. Með þessu er hægt að rökstyðja að störf skapi önnur störf og má það til sanns vegar færa. Þessi aðferðafræði er oft notuð til að margfalda fjölda starfa eða efnahagsumsvifa í einni atvinnugrein með tilteknum stuðli, oft á bilinu einn og hálfur til þrír. Umrædd aðferð er þá rökstudd á þann veg að með því að „skapa“ störf fyrir tilstilli atvinnugreinar, sem menn bera fyrir brjósti, sé hægt að gera vægi viðkomandi atvinnugreinar meira í opinberri umræðu og rökstyðja framlög af opinberri hálfu til greinarinnar. Hér þarf að stíga varlega til jarðar því að störf myndast almennt þegar samkeppni ríkir á vinnumarkaði og framleiðni eða afköst í atvinnugreininni stýra velgengi hennar í efnahagslífinu (*Endurgreiðslur á kostnaði við kvikmyndagerð*, 2006). Störf eru í flestum tilvikum sjálfsprottin og þarf ekki stjórnvöld til annars en að stuðla að eðlilegri umgjörð án fyrirstöðu.

Einnig þarf að hafa í huga að innan efnahagslífsins hverfa störf og önnur verða til, allt eftir því hvernig eftirspurn þróast og hvernig framleiðnin er. Vinnumarkaður leitar jafnvægis, m.a. í raunlaunagreiðslum. Opinberir aðilar geta örvað eftirspurn, t.d. með auknum

framkvæmdum eða skattalækkunum, eða dregið úr eftirspurn með minni umsvifum og skatthækkunum. Opinber fjármál gegna þannig veigamiklu hlutverki í hagstjórn og með peningamálastefnu opinberra aðila, þ.e. seðlabanka, ákveðast meginþættir opinberrar hagstjórnar.

Þótt hér að framan sé varað við að ofmeta þátt einstakra atvinnuvega með margföldun starfa einna og sér er rétt að undirstrika að kvikmyndaiðnaðurinn, eins og önnur atvinnustarfsemi, er möskvi í stóru neti atvinnulífsins og hefur áhrif víða. Fyrri rökstuðningur stendur óhaggaður um nauðsyn þess að opinberir aðilar styðji við menningarstarfsemi, eins og kvikmyndagerð, m.a. vegna þess að um verðleikagæði er að ræða og menningarleg umsvif eru mikilvægir þættir í sjálfsmynd hvernar þjóðar auk þess sem þeir skipta efnahagslega miklu máli. Opinberir aðilar fá einnig

Alfred Hitchcock fæddist árið 1899 í Bretlandi og lést árið 1980. Hann var leikstjóri og sem slíkur meistari spennumyndanna. Ferill hans spannaði bæði þöglar myndir og talmyndir. Hann þótti mjög snjall í beitingu tókuvélanna og í því að byggja upp spennu eins og glöggst má sjá í myndinni *Psycho* (1960), magnaðri og nú sígildri sálfræðilegri spennumynd. Hitchcock vann mikið með leikurunum James Steward og **Grace Kelly**, síðar furstaynju í Mónakó, m.a. í myndinni *Rear Window*. Hann átti það til að birtast sjálfur í litlu aukahlutverki í seinni myndum sínum en þegar áhorfendur tóku eftir þessu hafði hann þetta atriði mjög framarlega í viðkomandi myndum þannig að ekki væri verið að bíða eftir því. Einu sinni birtist hann hins vegar á ljósmynd! Hitchcock var aðlaður af Bretadrottningu fyrir störf sín eins og reyndar fleiri í breskum kvikmyndaiðnaði.

stærstan hluta framlaga sinna til baka og oft meira en það í formi skatta af umsvifum, hvort sem um er að ræða kaup á vörum og/eða þjónustu eða launagreiðslur.

Fjölmargir vinna í kvikmyndaiðnaði en í töflu 3.4 er yfirlit yfir ársverk í kvikmyndaiðnaði.

	Ársverk
Framleiðsla myndefnis	250
Dreifing og sýningar	120
Myndbandaleigur	50
Opinber starfsemi	80
Óbein og afleidd störf	250
Samtals	750

Tafla 3.4: Sundurliðun ársverka í kvikmyndaiðnaði

Miðað við veltutölur í framleiðslu kvikmynda og annars myndræns efnis, án auglýsingagerðar, er hægt að áætla að í þeim þætti kvikmyndaiðnaðar séu um 250 ársverk og er það í samræmi við fyrri áætlanir (*Endurgreiðslur á kostnaði við kvikmyndagerð*, 2006), sbr. töflu 3.4. Þess má geta að mörg störf í kvikmyndaiðnaði eru hlutastörf. Þannig greiddi Sagafilm, stærsta kvikmyndafyrirtækið hérlandis, um níu hundruð einstaklingum laun í formi beinna launa eða verktakagreiðslna á árinu 2010 en fastráðnir starfsmenn voru um fjörutíu talsins (Kjartan Þór Þórðarson, 2011).

Til viðbótar 250 ársverkum í framleiðslu á myndrænu efni eru starfsmenn dreifingaraðila kvikmynda og kvikmyndahúsa 350 talsins í 120 stöðugildum eða ársverkum samkvæmt gögnum Hagstofu Íslands (Ragnar Karlsson, 2011). Gera má ráð fyrir að ársverk innan myndbandaleiga séu um 50 talsins og í annarri starfsemi hjá einkaaðilum og opinberum aðilum, t.d. hjá sjónvarpsstöðvum, sem tengjast beint kvikmyndaiðnaði séu um 80 ársverk. Samtals gera þetta um 500 ársverk í kvikmyndaiðnaði. Hægt er að telja óbein og afleidd áhrif vera 250 ársverk, sem svarar til þess að margfaldarinn í jöfnu 3.1 sé 1,5, og eru þá alls um 750 ársverk í kvikmyndaiðnaði, sbr. töflu 3.4. Hér er þannig gert ráð fyrir að hvert starf í kvikmyndaiðnaði skapi hálf talsins starf til viðbótar í óbeinum og afleiddum störfum og er það varfærið mat.

Velta í kvikmyndaiðnaði er umtalsverð. Í töflu 3.5 er á verðlagi ársins 2010 yfirlit yfir veltuna og er byggt á ársreikningum fyrirtækja frá Hagstofu Íslands (Stefán Jansen, 2011), eins og síðar verður vikið nánar að.

	Árleg velta í milljónum kr.
Framleiðsla myndefnis	3.000
Dreifing	900
Kvikmyndahús	2.100
Myndbandaleigur	1.500
Önnur starfsemi	500
Óbein og afleidd starfsemi	2.500
Samtals	10.500

Tafla 3.5: Sundurliðun árlegrar veltu í kvikmyndaiðnaði

Árleg velta í kvikmyndaiðnaði hérlandis er í framleiðslu á myndrænu efni um 3.000 milljónir kr., í dreifingu um 900 milljónir kr., í kvikmyndahúsum um 2.100 milljónir kr. og í myndbandaleigum um 1.500 milljónir kr. eða samtals 7.500 milljónir kr. á verðlagi ársins 2010 samkvæmt ársreikningum fyrirtækja í greininni. Árleg velta í annarri starfsemi sem tengist kvikmyndaiðnaðinum beint er áætluð um 500 milljónir króna. Þannig er árleg velta hinna 500 ársverka í kvikmyndaiðnaði áætluð 8.000 milljónir kr. Óbein og afleidd störf eru 250 talsins eins og fyrr segir og velta vegna þeirra er áætluð 2.500 milljónir kr. og hér er enn og aftur lagt varfærið mat á hagtölur tengdum kvikmyndaiðnaði en margfaldari efnahagsáhrifa er hér um það bil 1,3. Samtals með óbeinum og afleiddum áhrifum eru ársverkin talin vera um 750 og veltan um 10.500 milljónir kr., sbr. töflu 3.5.

Af þessari 10.500 milljónum kr. veltu eru launagreiðslur um 4.000 milljónir kr. miðað við 750 ársverk í greininni og er þar miðað við heildarmeðallaun nokkurra atvinnugreina árið 2010 (*Laun á almennum vinnumarkaði*, 2010). Skatttekjur ríkisins vegna umsvifa í kvikmyndaiðnaði eru verulegar og eru þær sýndar í töflu 3.6.

	Milljónir kr.
Tekjuskattur vegna launa í kvikmyndaiðnaði	440
Virðisaukaskattur vegna umsvifa í kvikmyndaiðnaði	1.500
Samtals tekjur ríkisins	1.940
Framlag ríkisins til Kvikmyndastöðvar Íslands	490
Endurgreiðsla kostnaðar vegna kvikmyndagerðar	150
Samtals gjöld ríkisins	640
Beinn árlegur ávinningur ríkisins af kvikmyndaiðnaði	1.300

Tafla 3.6: Beinn ávinningur ríkisins á ári vegna kvikmyndaiðnaðar

Skatttekjur ríkisins af þessari veltu og launagreiðslum eru áætlaðar um 1.940 milljónir kr. á ári á verðlagi ársins 2010. Þessar tekjur eru m.a. vegna tekjuskatts af launum og er tekjuskatturinn 11% af 4.000 milljónum kr. launagreiðslum eða 440 milljónir kr. Eðlilegt er að miða við 11% hlutfall en það er hlutfallið milli launa og tengdra gjalda og tekjuskatts einstaklinga árið 2009 (*Þjóðhagsreikningar og opinber fjármál*, 2011).

Ríkið hefur umtalsverðar tekjur af virðisaukaskatti sem lagður er á verðmætasköpun í efnahagslífinu en launagreiðslur eru hluti af verðmætasköpuninni. Virðisaukaskattur af 4.000 milljónum kr. launum í kvikmyndaiðnaði er um 1.000 milljónir kr. og áætlað er að auk þess skili önnur starfsemi í kvikmyndaiðnaði með 6.500 milljóna kr. veltu 500 milljónum kr. til viðbótar í virðisaukaskatt þannig að tekjur ríkisins vegna virðisaukaskatts af kvikmyndaiðnaði og tengdri starfsemi er 1.500 milljónir kr. á ári. Þetta er samanlagt miklu meira en sem nemur framlagi ríkisins til Kvikmyndamiðstöðvar Íslands (490 milljónir kr.) og til endurgreiðslu kostnaðar (150 milljónir kr.) en það eru samtals 640 milljónir kr. Beinn ávinningur ríkisins á ári vegna kvikmyndaiðnaðar er því 1.300 milljónir kr., sbr. töflu 3.6 Auk þessa hefur ríkissjóður umtalsverðar tekjur af erlendum ferðamönnum sem koma til landsins vegna áhrifa af íslensku myndefni og af þjónustu við erlend kvikmyndafyrirtæki.

Ferðapjónusta er ein stærsta atvinnugrein í heimi og er hún mjög fjölbreytileg. Hún spannar allt frá fjöldaferðum á sólríkar strendur til sérhæfðra náttúruskoðunarferða í óbyggðum. Ferðapjónusta er vaxandi atvinnugrein hérlandis og hún aflar mjög mikils gjaldeyris eða um 155 milljarða kr. árið 2009 (*Ferðapjónustureikningar 2000–2008*, 2010). Þessar miklu gjaldeyristekjur standa undir mikilli verðmætasköpun í landinu. Flestir erlendir ferðamenn sem ferðast til landsins þekkja til íslensks myndefnis, hvort sem það eru kvikmyndir, sjónvarpsvarpsþættir eða myndrænar auglýsingar um landið. Þessi tengsl eru í eðli sínu að mörgu leyti dulin og erfitt að greina þau í sundur.

Erlendum ferðamönnum hefur fjölgað mikið hér á landi undanfarin ár en þeir voru 142.000 talsins árið 1990, 303.000 árið 2000 og 495.000 árið 2010 (*Talnaefni*, 2011). Þannig tvöfaldaðist fjöldi erlendra ferðamanna frá árinu 1990 til ársins 2000 á aðeins tíu árum og jókst um tæp 70% á næstu tíu árum frá árinu 2000 til ársins 2010. Þetta er gífurleg aukning á skömmum tíma. Alþjóðavæðingin hefur stuðlað mjög að vexti ferðapjónustu í heiminum og segja má að ferðapjónusta sé sannkallaður upplifunariðnaður eins og kvikmyndalistin er.

Þótt oft vilji gleymast að flest störf í ferðapjónustu eru láglounastörf og fjárfestingar í gistirými og annarri þjónustu eru kostnaðarfrekar þá

verður að hafa í huga að ferðapjónusta er oft viðbót við aðra atvinnustarfsemi á mörgum stöðum, einkum á landsbyggðinni þar sem fjölbreytni atvinnulífs er oft lítil.

Tekjur vegna erlendra ferðamanna verða m.a. til vegna fargjalda til og frá landinu, vegna gistingar, matar og drykkja, vegna skoðunarferða, þátttöku í atburðum, t.d. menningaratburðum, og vegna verslunar. Umsvifin geta því verið mikil og fyrir ríkisvaldið eru erlendir ferðamenn í ríkum mæli skattstofn, m.a. vegna virðisaukaskatts á þeim vörum og þjónustu sem þeir kaupa í landinu og vegna aukinna umsvifa í efnahagslífinu, en ríkisvald og sveitarfélög taka sinn skerf af þeirri verðmætasköpun og hann ekki lítinn.

Ísland hefur margt að bjóða erlendum ferðamönnum, sérstaklega fágæta náttúru. Ferðapjónustan er þó orðin mun fjölbreyttari en áður og oft er rætt um menningartengda ferðapjónustu eða menningarferðapjónustu en með því átt við að einkum sé boðið upp á menningarlega upplifun, eins og listsýningar. Tónlistar- og kvikmyndahátíðir eru dæmi um þetta. Ferðamenn sem einkum sækjast eftir menningarlegri upplifun verja að meðtali meira fé á ferðalögum sínum en aðrir ferðmenn og því er eftir nokkru að slægjast á þeim vettvangi (Richards, 2007).

Áhrifamáttur kvikmynda og annars myndræns efnis kom skýrt fram í skýrslu Aflvaka um kvikmyndaiðnaðinn frá árinu 1998 en þar kom í ljós að tekjur ríkisins af erlendum ferðamönnum sem ákváðu Íslandsferð eftir að hafa horft á íslenskt myndefni voru mun hærri en sem nam framlögum til Kvikmyndasjóðs á þeim tíma (*Kvikmyndaiðnaðurinn á Íslandi*, 1998). Í þeirri könnun kom fram að hjá 10-15% erlendra ferðamanna vaknaði hugmyndin um Íslandsför eftir þátt í útvarpi eða sjónvarpi. Síðari kannanir staðfesta þessar tölur en í könnun meðal erlendra ferðamanna árið 2010 kom í ljós að kveikjan að Íslandsferð hjá erlendum ferðamönnum var hjá 5-7% þeirra vegna efnis um Ísland í sjónvarpi eða útvarpi og hjá öðrum 5-7% þeirra var kveikjan vegna íslenskra bókmennta eða kvikmynda (Rögnvaldur Guðmundsson, 2010) eða samtals 10-14% erlendra ferðamanna. Í frekari útreikningum hér er miðað er við lægri töluna um áhrif miðla á ferðamenn, þ.e. 10%, til að áætla aðeins fyrir um áhrif kvikmynda.

Í töflu 3.7 er sýndur árlegur fjárhagslegur ávinningur ríkisvaldsins af áhrifum kvikmyndaiðnaðarins á komu ferðamanna hingað til lands og er byggt á eigin útreikningum á þeim opinberu upplýsingum sem gerð hefur verið grein fyrir í þessari bók.

Af umsvifum innlendarar ferðapjónustu má rekja 55% til erlendra ferðamanna á árinu 2008. Erlendir ferðamenn keyptu vörur og

	Milljónir kr.
Útgjöld erlendra ferðamanna hérlandis	93.500
Nettótekjur vegna erlendra ferðamanna sem hluti af landsframleiðslu	67.300
Áhrif kvikmynda, 10%	6.730
Skatttekjur ríkisins, 31%	2.100

Tafla 3.7: Ávinningur ríkisins af áhrifum kvikmynda á ferðamenn

Þjónustu hér á landi fyrir 93,5 milljarða kr. það ár (*Ferðapjónustureikningar 2000–2008*, 2010). Útgjöld erlendra ferðamanna hérlandis eru endanleg eftirspurn og útflutningur sem ganga að öllu leyti til hækkunar á landsframleiðslu. Þó ber að draga frá innflutning sem tengist þessum ferðamönnum. Hér er byggt á hlutfalli innfluttra neysluvara af innlendri neyslu í efnahagslífinu að viðbættum tekjum vegna erlendra ferðamanna sem eru lagðar saman í nefnara. Þessi hlutdeild er margfölduð með útflutningstekjum erlendra ferðamanna og með því fæst innflutningur tengdur þeim sem síðan er dregin frá nefndum útflutningi. Þannig verða til nettótekjur vegna erlendra ferðamanna sem eru hluti af landsframleiðslu en þær eru 67.300 milljónir kr., sbr. töflu 3.7. Miðað við að 10% af því sé vegna kvikmynda, eins og fyrr var rakið, eru áhrif kvikmyndaiðnaðarins 6.730 milljónir kr. af þessu tekjum. Tekjur ríkisins sem hlutfall af vergri landsframleiðslu var 31% fyrir árið 2010 (*Opinber fjármál*, 2011). Sé það hlutfall reiknað af þeim tekjum sem kvikmyndaiðnaðurinn hefur í för með sér fæst að 2.100 milljónir kr. eru skatttekjur ríkisins vegna áhrifa kvikmynda á ferðamenn, sbr. töflu 3.7, sem er margfalt, eða meira en þrefalt, það sem ríkisvaldið leggur til kvikmyndaframleiðslu á hverju ári, sbr. töflu 3.7.

Ef tekjur og gjöld ríkisins vegna kvikmyndaiðnaðar í töflum 3.6 og 3.7 eru dregnar saman fæst sú niðurstaða sem er sýnd í töflu 3.8.

	Milljónir kr.
Tekjuskattur vegna launa í kvikmyndaiðnaði	440
Virðisaukaskattur vegna umsvifa í kvikmyndaiðnaði	1.500
Tekjur af ferðamönnum vegna áhrifa kvikmyndiðnaðarins	2.100
Samtals tekjur ríkisins	4.040
Framlag ríkisins til Kvikmyndastöðvar Íslands	490
Endurgreiðsla kostnaðar vegna kvikmyndagerðar	150
Samtals gjöld ríkisins	640
Árlegur ávinningur ríkisins af kvikmyndaiðnaði	3.400

Tafla 3.8: Samtals ávinningur ríkisins á ári vegna kvikmyndaiðnaðar

Eins og fram kemur í töflu 3.8 er samtals ávinningur ríkisins vegna kvikmyndaiðnaðar 3,4 milljarðar kr. á ári. Það er því ljóst að ríkisvaldið fær fyrir hverja krónu sem það leggur til kvikmynda fimm krónur á móti í tekjur og eru fáar, ef nokkrar, atvinnugreinar jafn arðbærar fyrir ríkisvaldið og kvikmyndaiðnaður.

Þótt bætt væri við um 100 milljónum kr. í kostnað ríkisins við Kvikmyndasafn Íslands og aðra opinbera stjórnsýslu í tengslum við kvikmyndir breytir það engu um heildarmyndina enda hefur hér ekki verið reiknað sérstaklega með tekjum ríkisins af erlendum kvikmyndatöku-fyrirtækjum hérlendis. Ef endurgreiðslur vegna kvikmynda væru hér ekki er nær öruggt að sáralítið væri um að erlend fyrirtæki tækju upp myndefni hérlendis og ríkisvaldið yrði af þó nokkrum tekjum.

Hér þarf að hafa í huga að ríkisvaldið hefur margvíslegum skyldum að gegna í samfélaginu og þarf m.a. að fjármagna velferðar-, heilbrigðis- og menntakerfið og þannig er ekki óeðlilegt að einstaka atvinnuvegir stuðli að tekjuöflun ríkisins. Ljóst er þó í ljósi framan-

greindra niðurstaðna að kvikmyndaiðnaðurinn er drjúgur í tekjuöflun fyrir ríkið. Hlutverk opinbers valds felst ekki hvað síst í því að stuðla að því að innviðir samfélagsins séu öflugir til að fyrirtæki geti dafnað. Þetta á við um ferðapjónustu og stuðningsþætti hennar, sem kvikmynda- og þáttagerð tvímælalaust eru. Stuðningur ríkisvaldsins við kvikmyndagerð er því ekkert annað en liður í því að efla innviði samfélagsins þannig að arðbær og vaxandi atvinnurekstur, eins og ferðapjónustan er, geti dafnað.

Kvikmyndir og sjónvarpsþættir geta haft mikil áhrif á þá ákvörðun útlendinga að ferðast til landsins en margir ferðamenn vilja oft fara á þá staði þar sem stórmyndir eru teknar. Þannig varð þríleikurinn um *Hringadróttinssögu*, sem tekinn var upp á Nýja-Sjálandi, til þess að kippur kom í aðsókn ferðamanna þangað og margs konar iðnaður skapaðist í kjölfar þessara geysivinsælu kvikmynda (Beeton, 2006). Bein áhrif kvikmynda í ferðapjónustu geta verið þau að fólk vilji heimsækja

John Huston fæddist í Bandaríkjunum árið 1906 og lést árið 1987. Hann leikstýrði fjölda þekktra kvikmynda eins og *Möltufálkanum* (1941), *Key Largo* (1948) og *Atrikudrottningunni* (1951), öllum með **Humphrey Bogart** sem var náinn vinur hans. Huston fékk tvenn Óskarsverðlaun og leikstýrði hann föður sínum, **Walter Huston**, í hinni rómuðu mynd *The Treasure of the Sierra Madre* (1948) og hlaut hann Óskarsverðlaunin fyrir leik sinn í þeirri mynd. John Huston leikstýrði einnig dóttur sinni, **Anjelica Huston**, í *Prizzi's Honor* en hún hlaut Óskarsverðlaunin fyrir hlutverk sitt í myndinni. Huston leikstýrði m.a. myndinni *The Man Who Would Be King* (1975) með **Sean Connery** og **Michael Caine**. Leikur Huston í *Chinatown* í leikstjórn **Roman Polanski** þykir magnaður. Meðal vina Huston voru **Orson Wells** og **Ernest Hemingway**. Hann skrifaði sjálfur handritið að flestum myndum sínum. Huston fluttist til Írlands vegna áhrifa frá **McCarthy**-ofsóknunum og gerðist írskur ríkisborgari.

tökustaði kvikmynda, kvikmyndaver og dvalarstaði eða heimili þekktra kvikmyndaleikara.

Dæmi um áhrif tökustaða í ferðapjónustu hérlandis er að í Reykjavík fara margir erlendir ferðamenn sérstaklega í Norðurmýrina til að skoða það umhverfi sem [Arnaldur Indriðason](#) lætur söguna *Mýrina* gerast að miklu hluta í. Sú bók varð geysivinsæl hérlandis sem og erlendis og kvikmynd eftir bókinni fékk mikla aðsókn á erlendum mörkuðum. Sama máli gegnir um hina útbreiddu bók *Ég man þig* eftir Yrsu Sigurðardóttur en nú er vinsælt að fara í sérstakar ferðir á Hesteyri í Jökulfjörðum en þar er helsta sögusvið bókarinnar.

Þessu til viðbótar eru hin efnahagslegu áhrif sem taka erlendra kvikmynda hér á landi hefur í för með sér en þeim fylgja mikil umsvif sem skipta miklu máli. Þannig hlaupa útgjöld erlendra kvikmyndafyrirtækja, sem taka stórmynd upp að hluta til hér á landi, á hundruðum milljóna króna (*Endurgreiðslur á kostnaði við kvikmyndagerð*, 2006). Auk þess eru tökustaðir slíkra erlendra kvikmynda oftast á landsbyggðinni þar sem einkenni íslenskrar náttúrufegurðar eru nýtt. Umsvif stórmynda, sem hafa verið teknar upp við Jökulsárlón, Grindavík og Dettisfoss, hafa verið mjög mikil og orðið lyftistöng fyrir fámenn byggðarlög sem eru nærri slíkum tökustöðum.

Hér hefur verið vandlega gætt að ofmeta ekki þátt kvikmyndalistarinnar. Niðurstaða þessarar umfjöllunar er að augin umsvif í kvikmyndaíðnaði eru góð fjárfesting fyrir ríkisvaldið fyrir utan að þau auka fjölbreytni og dýpt í menningu Íslendinga.

3.4 Löggjöf, eftirlit og söfn

3.4.1 Lög er varða kvikmyndir

Kvikmyndir heyra stjórnsýslulega undir mennta- og menningarmálaráðuneytið. Við upphaf heimastjórnar árið 1904 heyrðu kennslumál til fyrstu skrifstofu stjórnarráðsins en það var stofnað það sama ár. Árið 1917 voru kennslumál færð til dóms- og kirkjumálaráðuneytisins og árið 1947 var menntamálaráðuneytið formlega stofnað (*Menning, menntun og vísindi*, 2005). Frá árinu 2009 er nafn þess mennta- og menningarmálaráðuneytið. Í mörgum löndum, einkum í Evrópu, er sérstakt menningarmálaráðuneyti þar sem menningarmál eru vistuð. Það gefur menningarmálum aukið vægi af opinberri hálfu og umsvif slíks ráðuneytis hérlandis yrðu meiri en margra núverandi ráðuneyta. Þetta hefur verið lagt til hérlandis en því miður ekki náð fram að ganga (Ágúst Einarsson, 1997/1998).

Elstu gögn um kvikmyndir frá menntamálaráðuneytinu sem eru varðveitt á Þjóðskjalasafninu eru frá árinu 1942. Þar kemur m.a. fram að lög voru sett árið 1944 (lög nr. 1/1944) um lestrarfélög og kennslukvikmyndir. Reglugerð var þó ekki sett fyrr en tíu árum seinna. [Hannibal Valdimarsson](#) lagði fram frumvarp til laga á Alþingi veturinn 1953/1954 um að Kvikmyndastofnun yrði sett á laggirnar en það frumvarp náði ekki fram að ganga. Árið 1957 var samþykkt frumvarp til laga um menningarsjóð og menntamálaráð og gegndu þær stofnanir lykilhlutverki í menningarmálum um langa hrið (Þjóðskjalasafn Íslands. *Frumvörp*, 1944 og 1957). Menningarsjóður veitti minniháttar styrki til kvikmynda-gerðar á árunum 1972 til 1978 (Erlendur Sveinsson, 1981a).

Veturinn 1973/1974 lögðu [Ragnar Arnalds](#), [Jón Ármann Héðinsson](#) og [Steingrímur Hermannsson](#) fram frumvarp til laga á Alþingi um stofnun kvikmyndasjóðs í tengslum við menningarsjóð. Þar var gert ráð fyrir sjóði sem fengi tekjur af skemmtanaskatti auk beinna framlaga. Málið var endurflutt tveimur árum síðar og hafði þá [Axel Jónsson](#) bæst við í hóp flutningsmanna. Í greinargerð var rætt um að styrkja íslenska kvikmyndagerð, koma á fót kvikmyndasögusafni og bæta kvikmyndamenningu (Þjóðskjalasafn Íslands. *Frumvörp*, 1974 og 1975). Þetta eru meginþættir löggjafar um þessi mál sem lögfest var árið 1978 en þá með sérstakri stofnun.

Frumvarpi fjórmeninganna var vísað til ríkisstjórnarinnar og [Vilhjálmur Hjálmarsson](#), þáverandi menntamálaráðherra, tók málið að sér og skipaði nefnd árið 1976 til að semja frumvarp um aðstoð við kvikmyndagerð. Sú nefnd skilaði tillögu að stofnun kvikmyndasjóðs sem var lögfest árið 1978 með lögum um Kvikmyndasafn Íslands og Kvikmyndasjóð Íslands. Þeim lögum var svo breytt árið 1985 með nýrri löggjöf um kvikmyndamál (nr. 94/1984) þar sem ein meginbreytingin var sú að Kvikmyndasafn Íslands var felld undir starfsemi Kvikmyndasjóðs og hætti því að vera sjálfstæð stofnun um tíma.

Kvikmyndasjóður hafði fljótt mikil áhrif á innlenda kvikmyndagerð og frá árinu 1979 til ársins 1988 var úthlutað til tuttugu og fimm kvikmynda og fimmtíu og tveggja heimildamynda og veittir voru þrjátíu kynningar- og dreifingarstyrkir. Íslenskar kvikmyndir höfðu þá verið sýndar í yfir þrjátíu löndum fyrir á þriðja hundrað milljóna áhorfenda. Í bréfi þáverandi framkvæmdastjóra Kvikmyndasjóðs, [Guðbrands Gíslasonar](#), frá árinu 1988 segir: „Myndir á tjaldi og skjám eru prentverk nútímans. Ekkert mótar börn okkar meir. Þessar myndir verða að vera sem mest frá okkur sjálfum. Við eigum ekkert meira knýjandi sjálfstæðis- og menningamál“ (Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis.

Bréf Guðbrands Gíslasonar til ráðherra, 1985–1989). Árið 1989 gerðist Ísland aðili að Eurimage, kvikmyndasjóði á vegum Evrópuráðsins, og varð stofnaðili að Norræna kvikmyndasjóðnum árið 1990 (Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis. *Minnisblað Þórunnar Hafstein*, 1985–1989).

Frumvarp til kvikmyndalaga var lagt fram til kynningar á 126. löggjafarþingi (2000/2001) og á 127. löggjafarþingi (2001/2002) og var síðan afgreitt sem lög með gildistöku 1. janúar 2003 (Ágúst Einarsson, 2006). Sú löggjöf kom í stað fyrri laga um kvikmyndamál frá árinu 1985. Engar breytingar voru gerðar á frumvarpinu við endurflutning. Lögunum er m.a. ætlað að skýra stjórnarsýslulega framkvæmd opinberra aðila til að efla íslenska kvikmyndamenningu (*Frumvarp til kvikmyndalaga*, 2001/2002). Markmið kvikmyndalaga er að efla kvikmyndagerð og kvikmyndamenningu á Íslandi. Hugtakið kvikmynd er skýrt í lögunum en með kvikmynd er átt við „hvers konar hreyfimyndaefni án tillits til þess hvers konar tækni eða aðferð er beitt“ (Kvikmyndalög, lög nr. 137/2001, 1. grein).

Haft var samráð við kvikmyndafólk og hagsmunafélög þeirra við gerð frumvarpsins auk forsvarsmanna Kvikmyndasjóðs Íslands. Verkefni Kvikmyndasjóðs, sem var áður meginvettvangur opinberra afskipta af kvikmyndum, voru með setningu kvikmyndalaga falin tveimur stofnunum. Almenn verkefni Kvikmyndasjóðs voru færð í Kvikmyndamiðstöð Íslands og safna- og varðveisluhlutverkið var falið sérstakri stofnun, Kvikmyndasafni Íslands. Með þessum lögum fékk Kvikmyndasafn Íslands aftur stöðu sem sjálfstæð stofnun en var ekki hluti af Kvikmyndasjóði eins og það hafði verið frá árinu 1985. Aðeins smávægilegar breytingar voru gerðar á frumvarpinu í meðförum Alþingis en að því bínu var frumvarpið afgreitt samhljóða á Alþingi.

Samkvæmt kvikmyndalögum fer mennta- og menningarmálaráðherra með yfirstjórn kvikmyndamála. Reyndar koma fleiri ráðuneyti og hagsmunasamtök að málaflokknum, m.a. með tilnefningum. Með kvikmyndalögum var stofnað kvikmyndaráð sem er stjórnvöldum til ráðuneytis um málefni kvikmynda. Kvikmyndaráð gerir tillögur til menntamálaráðherra um stefnu í þessum málum. Í kvikmyndaráði sitja sjö fulltrúar, skipaðir til þriggja ára í senn. Ekki má þó skipa sama einstakling lengur en til sex ára samfleytt eða í tvö kjörtímabil. Ráðherra skipar formann og varaformann í ráðið. Hinir fimm eru skipaðir samkvæmt tilnefningum Félags kvikmyndagerðamanna, Framleiðendafélagsins-SÍK, Samtaka kvikmyndaleikstjóra, Félags kvikmyndahúsa-eigenda og Bandalags íslenskra listamanna (BÍL). Fjögur fyrstnefndu félögin eru helstu hagsmunafélög íslensks kvikmyndaíðnaðar.

Framleiðaendafélagið-SÍK, eins og það er í kvikmyndalögum, heitir nú Samband íslenskra kvikmyndaframleiðenda. Fyrir árið 2010 var einnig starfandi Félag sjálfstæðra kvikmyndaframleiðenda (FSK) en þessi tvö félög sameinuðust árið 2010 undir nafni Sambands íslenskra kvikmyndaframleiðenda (SÍK) og nú eru íslenskir kvikmyndaframleiðendur því sameinaðir í einu félagi. Fulltrúi Bandalags íslenskra listamanna í kvikmyndaráði undirstrikar vægi kvikmynda sem listgreinar. Reyndar eiga bæði Félag kvikmyndagerðarmanna og Samtök kvikmyndaleikstjóra aðild að Bandalagi íslenskra listamanna og eru þau tvö af fjórtán aðildarfélögum Bandalags íslenskra listamanna.

Í öðrum ákvæðum kvikmyndalaga er menntamálaráðherra veitt heimild til að skipa markaðsnefnd kvikmynda til þriggja ára í senn. Fulltrúar í þá nefnd eru skipaðir samkvæmt tilnefningu frá iðnaðar- og viðskiptaráðherra, Kvikmyndamiðstöð Íslands, utanríkisráðherra og Útflutningsráði. Hlutverk nefndarinnar er að veita innlendum og erlendum aðilum þjónustu sem snýr að gerð kvikmynda á Íslandi og kynna Ísland sem vettvang kvikmyndagerðar. Þessi nefnd hefur ekki verið skipuð.

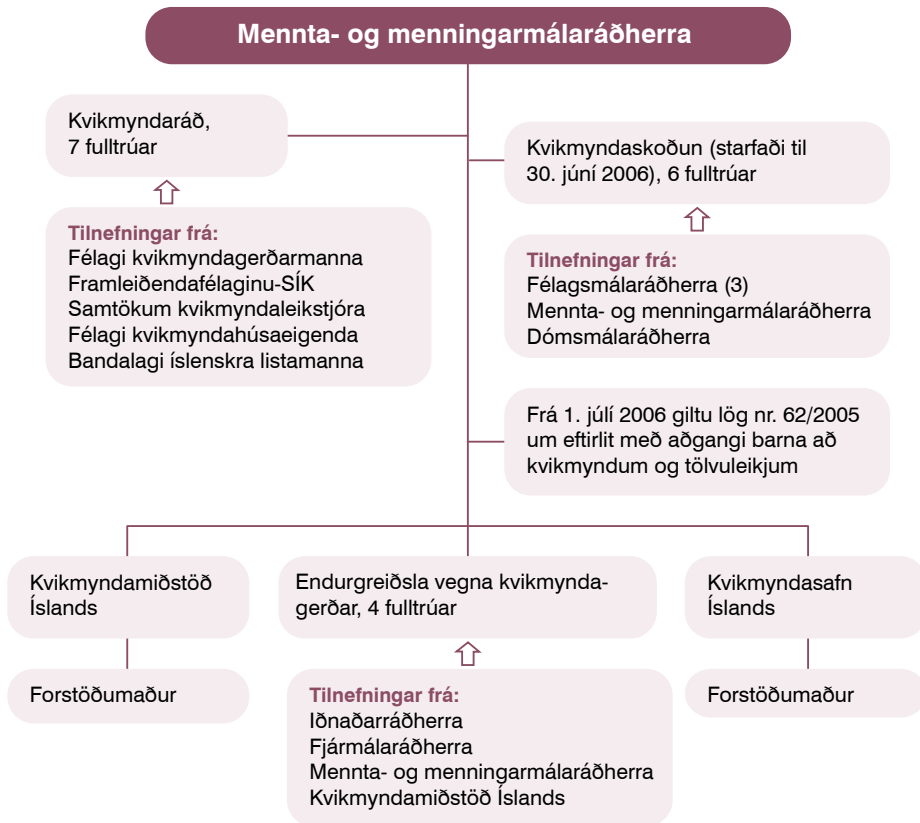
Lög um skoðun kvikmynda og bann við ofbeldiskvikmyndum, þ.e. lög um kvikmyndaskoðun, eru nr. 47 frá árinu 1995 og tóku gildi 9. mars 1995 og giltu til 1. júlí 2006. Þá tóku við lög nr. 62 frá árinu 2006 og varða þau eftirlit með aðgangi barna að kvikmyndum og tölvuleikjum.

Árið 1999 voru sett lög um tímabundna endurgreiðslu vegna kvikmyndagerðar á Íslandi (lög nr. 43/1999). Með þeim var veitt heimild til að endurgreiða úr ríkissjóði hluta af framleiðslukostnaði kvikmynda sem voru teknar hér á landi. Rökstuðningur fyrir þessu fyrirkomulagi er margvíslegur, m.a. sá að endurgreiðslan muni laða að erlend kvikmynda-fyrirtæki til að taka upp myndefni hérlandis, og styrkja um leið innlendan kvikmyndaiðnað. Mörg lönd hafa þetta form á endurgreiðslu. Upphaflega var endurgreiðslan 12% af framleiðslukostnaði en það hlutfall var hækkað í 14% árið 2006 og upp í 20% árið 2009 (Lög um tímabundnar endurgreiðslur vegna kvikmyndagerðar á Íslandi nr. 43, 1999).

Margvísleg skilyrði eru sett fyrir endurgreiðslu, m.a. þau að innlent félag sé stofnað um framleiðsluna og að sérstök fjögurra manna nefnd fari yfir umsóknir um endurgreiðslur. Kvikmyndir, sem fá endurgreitt, skulu hafa menningarlegt gildi og kynna landið, náttúru og sögu þess. Iðnaðarráðherra fer með yfirstjórn þessara endurgreiðslna. Í matsnefndinni sitja fulltrúar frá iðnaðar-, fjármála- og menntamálaráðherra auk fulltrúa frá Kvikmyndamiðstöð Íslands (Ágúst Einarsson, 2006).

Lögin voru tímabundin en þau gátu ekki tekið gildi á áætluðum tíma vegna athugasemda frá Eftirlitsstofnun EFTA. Þær athugasemdir lutu að því að hér væri um ólögmætan ríkisstyrk að ræða og mismunun gagnvart innlendum og erlendum aðilum og að áhersla á menningarþátt kvikmyndanna væri ekki nægjanlega skýr. Brugðist var við þessum athugasemdum með lagabreytingu árið 2000. Þetta ferli sýnir að aðgerðir geta verið á mörkum hins leyfilega ef þær eru of sértækar (Ágúst Einarsson, 2006).

Mynd 3.12 sýnir í skipuriti meginþætti kvikmyndalaga, laga um eftirlit með kvikmyndum og laga um endurgreiðslu vegna kvikmyndagerðar.

Mynd 3.12: Skipurit kvikmyndamála samkvæmt kvikmyndalögum (nr. 137/2001), lögum um tímabundna endurgreiðslu vegna kvikmyndagerðar á Íslandi (nr. 43/1999), lögum um skoðun kvikmynda (nr. 47/1995), sem giltu til 1. júlí 2006, og lögum um eftirlit með aðgangi barna að kvikmyndum og tölvuleikjum (nr. 62/2005) sem giltu frá 1. júlí 2006

Öðrum helstu lögum þar sem getið er um kvikmyndir og tengd efni er lýst í töflu 3.9.

Lagaheiti	Efnisatriði
210 gr. almennra hegningarlaga (nr. 19/1940).	Hér er kveðið á um bann við innflutningi og vörslu á barnaklámi.
1. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er lögfest sú skipan að kvikmyndir teljist til „bókmennta og lista“.
8. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er kveðið á um að höfundur kvikmyndaverks teljist vera sá sem er nafngreindur með þeim hætti í verkinu.
14. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er lögfest heimild til að vitna til kvikmyndaverks á sama hátt og til bókmenntaverks.
15. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er kveðið á um að heimilt sé að birta myndir eða teikningar af listaverkum í tengslum við frásögn af dægurviðburðum.
24. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er lögfest að óheimilt sé að lána út kvikmyndverk án leyfis höfundar.
41. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er kveðið á um að geri höfundur samning um efni í kvikmynd geti hann ekki hindrað dreifingu þeirrar kvikmyndar nema önnur ákvæði í samningnum kveði á um það. Þetta gildir þó ekki um meginefni eða -framlag og má þar nefna kvikmyndahandrit, samtalstexta eða aðalleikstjórn en réttur þeirra höfunda er varinn sérstaklega með höfundalögum.
43. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er lögfest að höfundaréttur að kvikmyndum gildir í sjötíu ár frá láti listamanns.
60. gr. höfundalaga (nr. 72/1972).	Hér er kveðið á um að kvikmyndaverk falli undir íslenskan höfundarétt ef aðsetur framleiðanda (einstaklingur eða fyrirtæki) er hér á landi.
Lög nr. 80/1972 um staðfestingu Bernarsáttmálans.	Bernarsáttmálinn verndar bókmenntir og listaverk og þar eru kvikmyndir felldar undir ákvæði sáttmálans og eru höfundalög byggð á honum. Í sáttmálanum er sú almenna regla staðfest að gildistími til verndar höfundarétti sé æviskeið höfundar og í fimmtíu ár eftir lát hans. Hér er kveðið á um að aðildarríki sáttmálans geti í tilviki kvikmynda ákveðið að gildistíma verndarinnar ljúki fimmtíu árum eftir að kvikmynd hefur verið sýnd almenningi eða gerð ef ekki hefur orðið af sýningu.
2. gr. laga um virðisaukaskatt (nr. 50/1988).	Hér er lögfest að aðgangseyrir að kvikmyndum sé undanskilinn virðisaukaskatti. Framkvæmd þessa ákvæðis hefur hins vegar kallað á vandkvæði þar sem sýningaraðili kvikmynda og framleiðandi er ekki sami aðilinn.

86. gr. laga um meðferð opinberra mála (nr. 19/991).	Hér er veitt heimild til að taka kvikmyndir af grunuðum í þágu rannsókna með sama hætti og gildir um hleranir. Þetta ákvæði á þó aðeins við þegar mjög mikilvægir rannsóknarhagsmunir liggja fyrir. Þó er heimilt að taka kvikmyndir af fólki á almannaferi eins og gert er með eftirlitsmyndavélum en slíkt verður þó að samræmast ákvæðum um persónuvernd.
17. gr. útvarpslaga (nr. 53/2000).	Hér er lögfest að rjúfa megi útsendingar kvikmynda og sjónvarpsþátta sem eru lengri en 45 mínútur til þess að setja inn auglýsingar.
2. gr. laga um flutning menningarverðmæta úr landi og um skil menningarverðmæta til annarra landa (nr. 105/2001).	Hér er kveðið á um að ekki megi flytja úr landi kvikmyndir sem eru eldri en fimmtíu ára nema með sérstöku leyfi og sem ekki eru í eigu höfunda myndanna. Ástæða þessa er sú að slíkar kvikmyndir teljast til menningarminja eins og fornminjar, eldri málverk og bækur o.fl.p.h.
Lög nr. 20/2002 um skylduskil til safna.	Þessi lög skylda framleiðendur kvikmynda til að skila til Kvikmyndasafns Íslands tveimur eintökum af myndinni. Jafnframt skal frumeintak afhent innan sjö ára frá frumsýningardegi. Skilaskylda kvikmynda er sambærileg og skilaskylda bóka til Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns.
82.gr. laga um meðferð sakamála (nr. 88/2008).	Hér er heimilað að taka kvikmyndir af fólki án þess að það viti af því sé það í þágu rannsóknar, enda liggja fyrir úrskurður dómara, sbr. ákvæði laga um meðferð opinberra mála (nr. 19/1991).

Tafla 3.9: Nokkrir lagabálkar er varða kvikmyndir

Eins og fram kemur í töflu 3.9 er í höfundalögum notað orðalagið „bókmenntir og listir“ þar sem bókmenntir eru aðgreindar frá listum. Þetta lýsir þróun á umræðu um höfundarétt. Sú umræða snerist í fyrstu aðallega um bókmenntaverk og því er þetta orðalag notað, sem er alþjóðlegt, og kemur það m.a. fram í alþjóðasamningum (Ágúst Einarsson, 2006).

Höfundaréttur tryggir rétt listamannsins í sjötíu ár frá láti hans. Hvað kvikmyndir varðar gildir höfundarétturinn í sjötíu ár eftir dánarár þess sem lengst lifir af eftirtöldum höfundum kvikmynda, þ.e. í fyrsta lagi aðalleikstjórar, í öðru lagi handritshöfundar, þar með taldir höfundar samtaltexta, og í þriðja lagi tónhöfundar, sé tónlistin sérstaklega samin til afnota í kvikmyndaverkum (Höfundalög, lög nr. 73/1972, 43. gr.).

Listamenn og erfingjar þeirra fá greiðslu fyrir hugverk sín rétt eins og ef þeir hefðu fundið upp nýja tækni, nýtt lyf eða nýja vél.

Höfundaréttur er mjög mikilvægur á menningarsviðinu til að tryggja rétt þess sem skapar verk eða hugsar það. Þessi réttur er gamall en hann verður sífellt viðtækari í tengslum við hugverk. Það er hægt að eiga viðskipti með þennan rétt, t.d. greiðir leikhús, sem setur upp leikrit, höfundum eða rétthöfum leikritsins fyrir að fá að sýna leikritið.

Höfundaréttur vegna kvikmynda er tryggður með sambærilegum hætti og hjá öðrum listaverkum. Það þarf þó að hafa í huga að kvikmynd er mjög margþætt sköpunarverk og mjög margir koma að gerð hennar. Þó nýtur ekki allt skapandi starf í tengslum við kvikmyndir verndar á sviði höfundaréttar og má þar má nefna ýmiss konar tækni- legar útfærslur. Þannig reyndi íslensk kvikmyndakona, sem vann við gerð myndanna um bangsann Paddington en hún lagði m.a. til rithönd bangsans, að fá viðurkenndan höfundarétt sinn á þessum þætti og eðlilegar greiðslur fyrir en hún hafði ekki erindi sem erfiði.

Til viðbótar lögum og reglugerðum gerðu mennta- og menningarmálaráðuneytið og fjármálaráðuneytið samkomulag við samtök kvikmyndagerðarmanna um stefnumörkun til að efla íslenska kvikmyndagerð sem lýsir vilja stjórnvalda að auka framlög til kvikmynda á árunum 2006 til 2010 (*Samkomulag um stefnumörkun til að efla íslenska kvikmyndagerð*, 1996). Slíkt samkomulag er algengt í íslenskri stjórnsýslu og lýsir vilja stjórnvalda á hverjum tíma en það er þó alltaf háð fjárlögum hverju sinni og því ekki bindandi af hálfu stjórnvalda enda var ekki staðið við þetta tiltekna samkomulag eftir hrunið árið 2008.

Í lagasafni er ekki notað orðið *bíó* heldur kvikmynd eða kvikmyndahús. Orðið *bíó* er tökuorð úr Norðurlandamálunum en er nú fullgilt íslenskt orð. Upphaflega kemur það úr grísku, þ.e. *bios* sem þýðir líf. Samsvarandi orð í ensku og þýsku, þ.e. *cinema* og *Kino*, eru einnig úr grísku en þau eru hins vegar dregin af gríska orðinu *kinema* sem þýðir hreyfing (Þorsteinn Þorsteinsson, 1991).

3.4.2 Eftirlit með kvikmyndum

Opinbert eftirlit með kvikmyndum var lengi við lýði hérlendis. Það hófst með stofnun Kvikmyndaeftirlits ríkisins árið 1932 en þá voru sett lög um opinbera skoðun kvikmynda hérlendis. Sérstök nefnd, sem kynnti

Kristbjörg Kjeld fæddist í Innri-Njarðvík árið 1935. Hún hefur leikið við Þjóðleikhúsið í meira en hálfa öld. Sama ár og hún útskrifaðist sem leikari lék hún aðalhlutverkið í *Dagbók Önnu Frank* og hófst þá óslitin sigurganga hennar. Þótt leiksigrarnir á leiksviði séu margir eru þeir ekki færri í kvikmyndum en hún hefur leikið burðarhlutverk í fjölmörgum vinsælum kvikmyndum, m.a. í *Mömmu Gógó* í leikstjórn Friðriks Þórs Friðrikssonar. Kristbjörg er fjölhæf listakona og hún skrifaði leikritið *Inúk* með eiginmanni sínum, Guðmundi Steinssyni leikhöfundi. Kristbjörg hefur einnig leikstýrt fjölda leikrita en hún var ein af stofnendum leikhópsins Grímu. Hún er margheiðruð fyrir störf sín og hefur m.a. hlotið heiðursverðlaun Eddunnar.

sér allar kvikmyndir og myndbönd sem sýnd voru hérlandis, sá um þetta eftirlit og mat hvort banna ætti sýningar eða takmarka aðgang að þeim, þ.e. hvort banna ætti aðgang barna og unglunga innan 10 ára, 12 ára, 14 ára, 16 ára eða hafa engar aldurstakmarkanir (Ágúst Einarsson, 2006).

Um opinbert kvikmyndaeftirlit giltu síðast lög nr. 47/1995 um skoðun kvikmynda og bann við ofbeldiskvikmyndum. Þau giltu frá árinu 1995 til ársins 2006 og í þeim var m.a. lagt bann við framleiðslu, innflutningi og dreifingu ofbeldiskvikmynda eins og segir í heiti laganna. Menntamálaráðherra fór með yfirstjórn þessa eftirlits og skipaði hann sex manns í nefnd sem bar heitið Kvikmyndaskoðun. Þrír nefndarmanna voru tilnefndir af félagsmálaráðherra með tilvísun í lög um vernd barna og unglunga (lög nr. 588/1992). Félag kvikmyndagerðamanna og dómsmálaráðherra skipuðu hvort um sig einn mann í Kvikmyndaskoðun og menntamálaráðherra skipaði einn án tilnefningar (Ágúst Einarsson, 2006).

Um 4.300 kvikmyndir voru skoðaðar af Kvikmyndaskoðun á árunum 1995 til 2006 en einungis tíu kvikmyndir voru bannaðar, eða um 0,3%. Flestar kvikmyndanna voru leyfðar fyrir alla aldurhópa eða um helmingur og um fjórðungur var bannaður innan 16 ára aldurs. Varðandi myndbönd var miðað við aldurstakmarkanirnar 12 ára eða 16 ára (Ágúst Einarsson, 2006).

Margt kemur til kasta íslenskra ráðuneyta. Hinn 10. júlí 1985 bað Hilmar Oddsson, kvikmyndagerðarmaður, menntamálaráðuneytið um leyfi til að fella eitt hreindýr utan hefðbundins veiðitíma þar sem það atriði skipti miklu máli í kvikmyndinni *Eins og skepnan deyr*. Ráðuneytið veitti leyfið enda yrði hreindýraeftirlitsmaður á Borgarfirði eystra hafður með í ráðum og hefði umsjón með veiðinni eins og Hilmar lagði til í bréfi sínu (Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis. *Bréf um hreindýraveiðar*, 1983–1985).

Oft hafa kvikmyndir valdið deilum og það hafa jafnvel verið gerðar samþykktir um það. Þannig barst menntamálaráðuneytinu 10. október 1977 samþykkt aðalfundar Kvenfélagssambands Suður-Þingeyinga hinn 27. september 1977 um að skora „á íslenska sjónvarpið og menntamálaráðuneytið að standa ekki frammar að gerð slíkrar myndar sem „*Blóðrætt sólarlag*“ er, þar sem við teljum að þessi mynd hafi hvorki menningarlegt né listrænt gildi. Er það líka skoðun fundarins að myndin sé óæskileg landkynning.“ (Þjóðskjalasafn Íslands. *Samþykkt aðalfundar Kvenfélagssambands Suður-Þingeyinga*, 1975–1978). Kvikmyndin *Blóðrætt sólarlag* er verk Hrafns Gunnlaugssonar leikstjóra en kvikmyndir eftir hann hafa oft komið róti á huga landsmanna.

Kvikmyndaskoðun setti sér nákvæmar reglur og meðal þeirra er kveðið á um að ekki séu klippt atriði úr kvikmyndum. Kvikmyndirnar eigi að sýna eins og höfundar þeirra ætlast til. Þetta var mikilvæg regla því að það þekkist erlendis að klippt séu atriði úr kvikmyndum af kvikmyndaskoðun viðkomandi landa og slíkt getur vitaskuld skemmt fyrir heildaráhrifum verkanna.

Kvikmyndaskoðun flokkaði kvikmyndir eftir efni og af um tvö hundruð kvikmyndum, sem algengt var að skoða á ári hverju, voru dramatískar myndir algengastar en síðan voru gamanmyndir og spennu myndir með svipaða hlutdeild. Barna- og fjölskyldu myndir hafa alltaf verið vinsælar en þær voru þó ekki stór hluti af öllum sýndum kvikmyndum hérlandis en hin síðari ár hefur þó slíkum myndum fjölgað, m.a. vegna fleiri teiknimynda sem höfðu til barna og unglinga.

Gjaldtaka Kvikmyndaskoðunar var oft deiluefni og kvartanir kvikmyndahúsa og innflytjenda myndefnis voru algengar. Opinber kvikmyndaskoðun er þó algeng erlendis, ekki hvað síst í Bandaríkjunum þar sem hún hefur mikil áhrif á áhorf kvikmynda, og oft hefur því verið haldið fram að henni hafi verið beitt þar til ritskoðunar (Lunde, 1998).

Það að opinberir aðilar komi að eftirliti á kvikmyndum á sér rætur í stjórnarskrá Íslands þar sem segir að „Börnum skal tryggð í lögum sú vernd og umönnun sem velferð þeirra krefst.“ (*Stjórnarskrá Íslands*, 3. mgr. 76. gr., 2010). Þetta leggur m.a. þær skyldur á herðar framkvæmdavaldsins að það framfylgi eftirliti á kvikmyndum sem var gert með þeim hætti sem lýst er hér að framan. Þó geta ákvæði þáverandi laga um skoðun kvikmynda og bann við ofbeldis-kvikmyndum haft á sér yfirbragð ritskoðunar og geta þannig gengið gegn nýlegum ákvæðum um mannréttindi á alþjóðavísu en ráðherra-nefnd Evrópuráðsins gerði athugasemd við þessa þáverandi löggjöf okkar um skoðun kvikmynda. Löggjöfin var því endurskoðuð, bæði með tilliti til þessa og í ljósi þess að lögin og eftirlitið sneri einkum að kvikmyndahúsum og dreifingaraðilum en sjónvarpsstöðvar voru nánast undanskildar. Sú tilhögun samræmist ekki jafnræði auk þess sem stefna þáverandi stjórnvalda var að hafa opinbert eftirlit ekki umfangsmeira en þyrfti (*Frumvarp til laga um eftirlit með aðgangi barna að kvikmyndum og tölvuleikjum*, 2005/2006).

Frumvarp um nýja löggjöf um eftirlit með kvikmyndum var fyrst lagt fram árið 2002 en það var endurskoðað og síðan lagt fram í endanlegri mynd árið 2006 og náði þá einnig yfir tölvuleiki. Barnaverndarstofa fékk tiltekið eftirlitshlutverk við framkvæmd laganna, m.a. í formi úttekta. Að öðru leyti var dreifingar- og sýningaraðilum, eins og

kvikmyndahúsum, falið að fylgja eftirlitinu eftir í samræmi við ákvæði laganna og merkja kvikmyndir og tölvuleiki á viðunandi hátt, t.d. ef þeir væru einungis til sýningar eða notkunar fyrir fullorðna (*Frumvarp til laga um eftirlit með aðgangi barna að kvikmyndum og tölvuleikjum*, 2005/2006).

Þessir eftirlitsaðilar hérlendis settu sér verklagsreglur og Samtök myndrétthafa á Íslandi (SMÁÍS) er sá aðili hérlendis sem samræmir þetta eftirlit á grunni alþjóðlegra flokkunarkerfa. Þannig er byggt á hollensku skoðanakerfi NICAM (Netherlands Institute for the Classification of Audiovisual Media) þegar kvikmyndir eru skoðaðar og á samevrópsku flokkunarkerfi PEGI (Pan European Games Information) fyrir tölvuleiki (*Aldursmerkingar á kvikmyndum og tölvuleikjum*, 2010).

Þessi flokkunarkerfi hafa fyrst og fremst velferð barna í huga við mat á kvikmyndum og tölvuleikjum en tölvuleikir verða sífellt fullkomnari og flóknari og margir þeirra innihalda mun meira ofbeldi en raunin var fyrir nokkrum árum og því er mikilvægt að eftirlit sé virkt. Það er hægt að draga þá ályktun af þessum tiltölulega nýju lögum um eftirlit með aðgangi barna að kvikmyndum og tölvuleikjum að þetta nýja form á eftirliti hafi reynst vel og ekki virðist ágreiningur um framkvæmd þess hérlendis.

3.4.3 Kvikmyndasafn Íslands

Kvikmyndasafn Íslands var sett á stofn með löggjöf um Kvikmyndasjóð sem tók gildi árið 1978. Kvikmyndasafnið var sjálfstæð stofnun fram til ársins 1985 en var þá felld inn í Kvikmyndasjóð. Safnið var síðan aftur gert var að sjálfstæðri stofnun með kvikmyndalögum sem tóku gildi árið 2003, eins og fyrr var vikið að (*Frumvarp til kvikmyndalaga*, 2001/2002). Kvikmyndasafn Íslands starfar jafnframt eftir lögum um skylduskil til safna (lög nr. 20/2002).

Meginverkefni Kvikmyndasafns Íslands er að safna, skrá og varðveita kvikmyndir sem og prentað mál sem tengist íslenskum og erlendum kvikmyndum sem hafa skýra skírskotun til Íslands. Safninu er einnig ætlað að safna tækjabúnaði til kvikmyndagerðar. Það skal jafnframt stunda rannsóknir og miðla þekkingu á kvikmyndum og kvikmynda-menningu (Kvikmyndalög nr. 137, 2001). Rannsóknir og miðlun þekkingar, m.a. með sýningum kvikmynda, eru mikilvægar fyrir þróun kvikmyndaíðnaðarins og til að auka skilning á vægi þessarar listgreinar.

Bæjarbíó í Hafnarfirði er nú í umsjón Kvikmyndasafns Íslands og þar eru sýndar athyglisverðar kvikmyndir og ýmislegt sögulegt myndefni. Þar hafa oft verið haldnar kvikmyndahátíðir. Kvikmyndasafn

Íslands starfar á ábyrgð forstöðumanns en safnið er ekki með sérstaka stjórn (Ágúst Einarsson, 2006).

Kvikmyndagerðarmennirnir Erlendur Sveinsson og Sigurður Sverrir Pálsson rituðu hinn 17. nóvember 1976 bréf til páverandi menntamálaráðherra, Vilhjálms Hjálmarssonar, þar sem sótt var um styrk til að varðveita íslenskar kvikmyndir. Þeir vísuðu í starf Magnúsar Jóhannssonar, sem fyrr var vikið að, við að varðveita kvikmyndir, einkum kvikmyndir Lofts Guðmundssonar. Þeir greindu jafnframt frá því í þessu bréfi að kvikmyndir Óskars Gíslasonar lægju undir skemmdum. Knútur Hallsson, þá starfsmaður í ráðuneytinu og síðar ráðuneytisstjóri og mikill áhugamaður um kvikmyndir, vakti athygli á málinu gagnvart fjárveitingarnefnd og ræddi í því sambandi um stofnun kvikmyndasafns. Erlendur og Sigurður Sverrir sóttu síðan um 200.000 kr. styrk til Alþingis og var þeim veittur 100.000 kr. styrkur í fjárlögum fyrir árið 1977 (Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf til ráðherra frá Erlendi Sveinssyni og Sverri Sigurði Pálssyni*, 1975–1978). Þessar fjárhæðir voru gamlar krónur en 1. janúar 1980 voru tvö núll tekin aftan af krónunni. Því var styrkurinn til Erlends og Sigurðar Sverris 1.000 nýjar krónur sem svarar til rúmlega 150.000 kr. á verðlagi ársins 2010.

Allir þessir menn áttu eftir að skipta miklu máli í íslenska kvikmyndavorinu. Vilhjálmur Hjálmarsson ráðherra fékk nýja löggjöf um kvikmyndamál samþykkt á Alþingi og Knútur Hallsson var fyrsti formaður Kvikmyndasjóðs og Kvikmyndasafns Íslands. Vilhjálmur og Knútur eru báðir handhafar heiðursverðlauna Eddunnar sem eru verðlaun íslenskra kvikmyndagerðarmanna. Erlendur og Sigurður Sverrir eru afkastamiklir kvikmyndagerðarmenn og hafa unnið ötullega að varðveislu kvikmynda hérlandis. Erlendur sat í fyrstu stjórn Kvikmyndasafns Íslands og var jafnframt fyrsti starfsmaður safnsins en í hálfu starfi (Eggert Þór Bernharðsson, 2008).

Samkvæmt kvikmyndalögum ber að skila tveimur eintökum af hverri kvikmynd til Kvikmyndasafns og þar af einu frum-eintaki (Kvikmyndalög nr. 137, 2001). Fyrsta kvikmyndin sem safnið eignaðist var einmitt danska myndin af heimsókn íslenskra þingmanna til Danmerkur en sú kvikmynd var

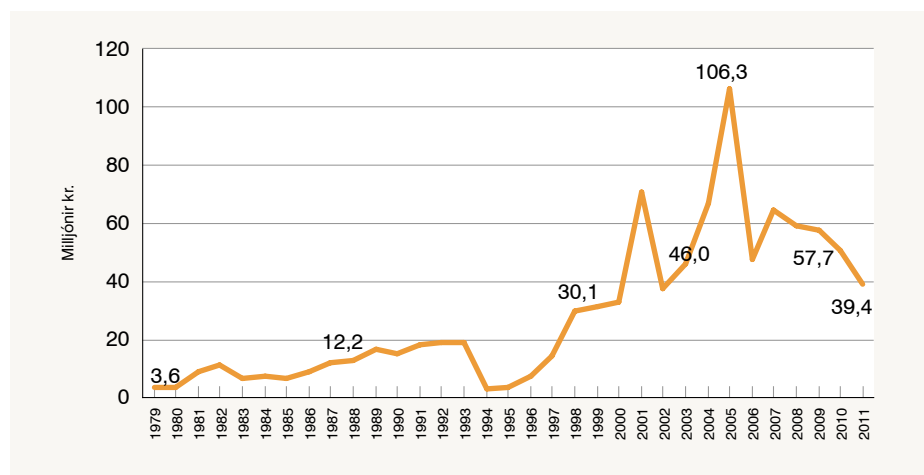
Akira Kurosawa fæddist árið 1910 í Japan og lést árið 1998. Hann er talinn einn merkasti leikstjóri heims og japönsk kvikmyndalist reis hæst með honum. Meðal mynda sem hann gerði er *Sjö samúræjar* (1954) þar sem hann lýsir baráttu stríðsmanna 16. aldar við glæpamenn sem kúga bændafólk í litlu þorpi. Þessi mynd hafði mikið áhrif á leikstjóra víða um heim. Ein af seinustu myndum Kurosawa var *Ran* (1985), nú sígilt verk, þar sem víðfangsefnið er *Lér konungur*, sá hinn sami og *Shakespeare* gerði ódauðlegan í samnefndu leikriti. Kurosawa var þekktur fyrir nákvæmni í vinnubrögðum og yfirfór hann sjálfur hvert atriði sem tengdist þeirri kvikmynd sem verið var að vinna að hverju sinni.

sú fyrsta sem sýnd var hérlandis hinn 2. nóvember 1906, eins og áður var lýst, og markar upphaf kvikmyndaaldar hérlandis.

Á næstu árum eignaðist safnið fjölda kvikmynda og árið 1985 voru í safninu um 800 kvikmyndir og árið 2007 voru kvikmyndirnar orðnar tæplega 10.000 talsins. Kvikmyndasafn Íslands gekk strax árið 1979 í Alþjóðasamband kvikmyndasafna (FIAF) og tók þannig frá upphafi þátt í alþjóðlegu samstarfi (Eggert Þór Bernharðsson, 2008).

Kvikmyndasafnið fékk framlag á sérstökum fjárlagalið (02-908) frá árinu 1979 til ársins 1994. Þá var fjárveiting til safnsins sameinuð fjárlagalið Kvikmyndasjóðs (02-981). Það breyttist svo aftur frá árinu 2003 því að þá var safnið sett á ný á sjálfstæðan fjárlagalið. Þótt safnið væri ekki á sérstökum fjárlagalið í mörg ár var greint frá því í fjárlagafrumvörpum þess tíma hvað safnastarfssemin átti að fá háa fjárhæð.

Mynd 3.13 sýnir fjárframlög til Kvikmyndasafns Íslands frá árinu 1979 til ársins 2011 á verðlagi ársins 2010 og er miðað við ríkisreikninga viðkomandi árs (*Fjárlög 1979–2011*; *Ríkisreikningar 2000–2009*; Ragnar Karlsson, 2003 og úrvinnsla höfundar).

Mynd 3.13: Framlög ríkisins til Kvikmyndasafns Íslands 1979–2011 á verðlagi ársins 2010

Eins og sést á mynd 3.13 hefur verið mikill tröppugangur í framlögum ríkisins til Kvikmyndasafns Íslands. Fyrsta árið fékk safnið einungis 3,6 milljónir kr. á verðlagi ársins 2010. Það hækkaði í 12,2 milljónir kr. árið 1987 og hélst nær óbreytt í tæp tíu ár þegar safnið var ekki lengur á sérstökum fjárlagalið.

Safnið fékk sérstakan fjárlagalið aftur árið 2003 og þá hækkuðu framlögin og urðu þau hæst 106,3 milljónir kr. árið 2005, sbr. mynd 3.13. Ástæðan er sú að þá var safnið að koma sér fyrir í nýju framtíðarhúsnæði að Hvaleyrarbraut í Hafnarfirði. Síðan lækkaði framlagið og árið 2009 var það komið niður í 57,7 milljónir kr. Tölurnar fyrir árin 2010 og 2011 eru úr fjárlagafrumvarpi hvors árs enda liggja ríkisreikningar ekki fyrir en árið 2011 er gert ráð fyrir að verja 39,4 milljónum kr. til safnsins.

Til Kvikmyndasafns Íslands hefur samtals verið veitt um 860 milljónum kr. á verðlagi ársins 2010, eða um 26 milljónum kr. á ári að meðaltali, á þeim þrjátíu og þremur árum sem það hefur starfað. Til samanburðar má geta þess að framlag til Kvikmyndasafnsins þessi þrjátíu og þrjú ár svarar til þeirrar fjárhæðar sem Þjóðskjalasafn Íslands hefur fengið á síðustu þremur árum og er þó alls ekki verið að gera lítið úr fjárveitingum til þess mikilvæga safns.

Séu fjárveitingar til Kvikmyndasafns Íslands skoðaðar í samhengi við önnur söfn kemur skýrt í ljós, sbr. mynd 3.13, að Kvikmyndasafnið hefur verið olnbogabarn ríkisvaldsins alla tíð og hin síðari ár eru framlögin svipuð og þau voru fyrir meira en áratug síðan, sem er reyndar sama staðan og er hjá Kvikmyndmiðstöð Íslands.

Bakslagið eftir hrunið er hið sama hjá Kvikmyndasafni Íslands og hjá Kvikmyndamiðstöð Íslands, eins og fyrr var vikið að, og er það áhyggjuefni. Þessu til viðbótar hefur hin stafræna bylting valdið því að hætt er að gera og varðveita kvikmyndir á filmu. Ekki er hægt að endurgera filmueintök hérlandis og sá búnaður verður sífellt sjaldgæfari á heimsvísu. Þess vegna er brýnt að gera stafræna útgáfu af þeim sem fyrst (Ari Kristinsson, 2011). Slíkt krefst fjármagns en annars er hætt við að kvikmyndir glatist eins og oft hefur gerst áður í sögunni. Safnið hefur verið á mörgum stöðum á tiltölulega stuttri ævi sinni en nú er það með fast og varanlegt aðsetur að Hvaleyrarbraut 13 í Hafnarfirði og hefur auk þess yfirráð yfir Bæjarbíói sem er þar skammt frá.

Kvikmyndir og annað myndrænt efni er geymt á fleiri söfnum þótt Kvikmyndasafn Íslands sé helsti varðveislustaðurinn. Myndasafn Ríkisútvarpsins er mjög stórt og þar eru ómetanlegar heimildir um myndrænt efni fyrri tíma. Landsbókasafn Íslands – Háskólabókasafn varðveitir einnig myndrænt efni svo og fjölmörg byggðasöfn víða um land, bókasöfn og önnur söfn.

4. Framleiðsla, dreifing og afkoma

Og niðandi rödd þeirra rís, fellur,
roðar þögnina, streymir mér til hjarta,
í einum svip rennur ljós hins liðna
ljós hins ókomna dags yfir fjallið.

Snorri Hjartarson. Úr kvæðinu *Í náttstað* í *Laufum og stjörnum*, 1966.

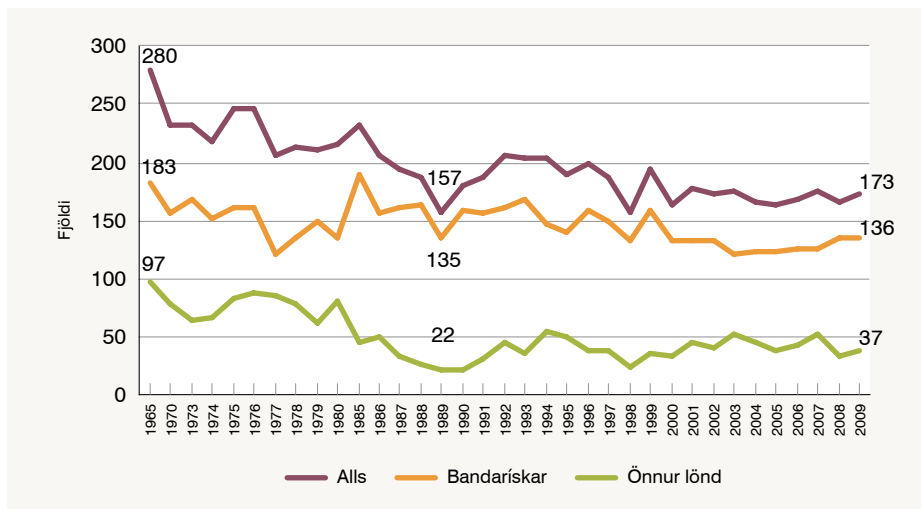
4.1 Framleiðsla

Í kafla 4, sem skiptist í framleiðslu, dreifingu og sýningar, sem og í rekstur og efnahag fyrirtækja, er lýst í hagrænum stærðum sem leiða af framleiðslu kvikmynda og eftirspurn þeirra. Þessi umfjöllun er því eins konar haglýsing á kvikmyndaíðnaði sem byggir á fræðilegri umfjöllun fyrri kafla.

4.1.1 Fjöldi frumsýndra kvikmynda og framleiðsluland

Uppistaðan í kvikmyndum sem frumsýndar eru hérlandis í kvikmyndahúsum eru erlendar myndir, einkum frá Bandaríkjunum. Mynd 4.1 sýnir fjölda frumsýndra kvikmynda hérlandis í kvikmyndahúsum frá árinu 1965 til ársins 2009 og er skipt eftir því hvort þær eru frá Bandaríkjunum eða ekki (*Frum-sýndar langar, leiknar kvikmyndir*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

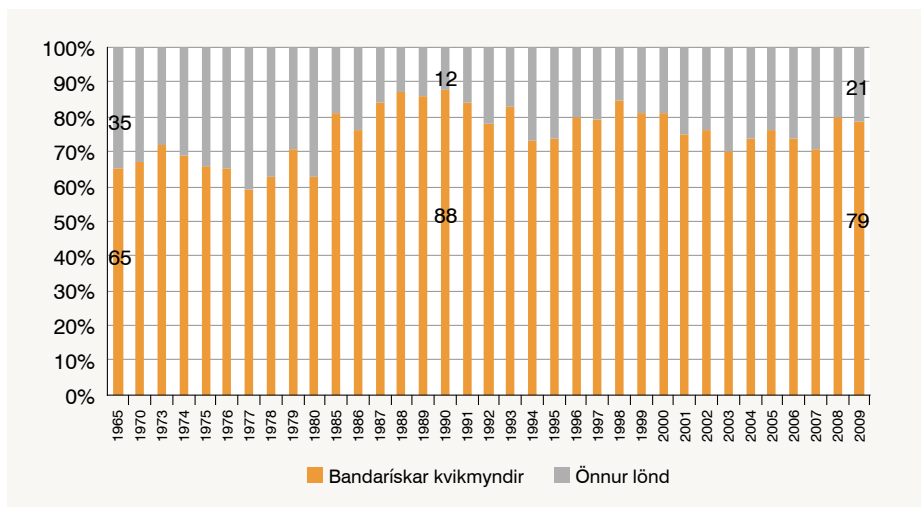
Langflestar kvikmyndir, sem frumsýndar eru hérlandis í kvikmyndahúsunum, koma frá Bandaríkjunum, eins og sést á mynd 4.1. Frumsýndum kvikmyndum hérlandis hefur þó fækkað mikið undanfarna áratugi. Árið 1965 voru frumsýndar tvö hundruð og áttatíu langar, leiknar kvikmyndir hérlandis. Þarf af voru eitt hundruð áttatíu og þrjár frá Bandaríkjunum og níutíu og sjö frá öðrum löndum, þar á meðal frá Íslandi. Árið 1989 var heildarfjöldi kvikmyndanna kominn niður í eitt hundruð fimmtíu og sjö og voru eitt hundruð þrjátíu og fimm þeirra

Mynd 4.1: Fjöldi frumsýndra langra, leikinna kvikmynda 1965–2009

frá Bandaríkjunum og tuttugu og tvær frá öðrum löndum. Þetta stóð nokkuð í stað næstu árin og árið 2009 var heildarfjöldi kvikmynda, sem frumsýndar voru hérlandis í kvikmyndahúsinum, eitt hundrað sjötíu og þrjár talsins og voru eitt hundrað þrjátíu og sex þeirra frá Bandaríkjunum og þrjátíu og sjö frá öðrum löndum, eins og sjá má á mynd 4.1.

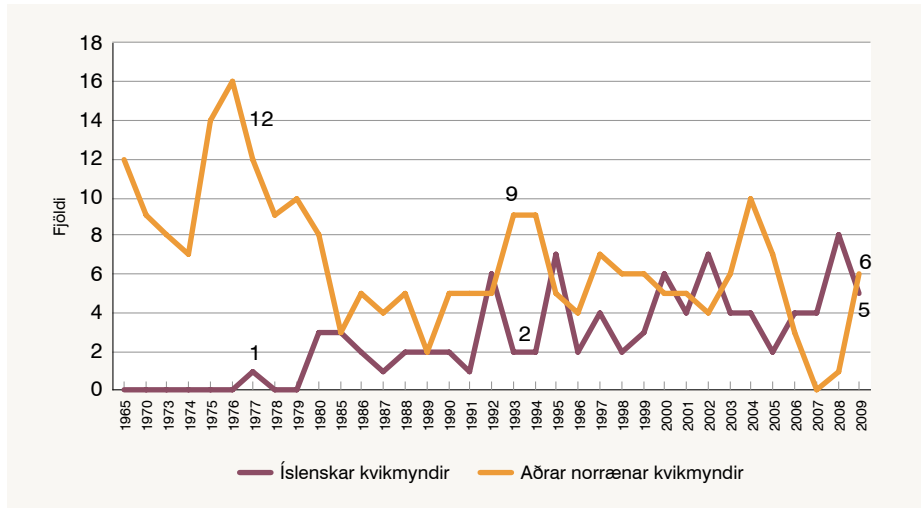
Hlutfallstölur fyrir mynd 4.1 má sjá á mynd 4.2. Hlutfall bandarískra kvikmynda hér á landi var 65% árið 1965 en fór hæst í 88% árið 1990 og

Mynd 4.2: Hlutfall langra, leikinna kvikmynda frá Bandaríkjunum og öðrum löndum sem voru frumsýndar hérlandis 1965–2009

var 79% árið 2009. Þetta er gífurlega hátt hlutfall og þegar haft er í huga að efni í sjónvarpi hérlandis er mest bandarískt, eins og sjónvarpsþættir, er ljóst að áhrif bandaríks kvikmyndaefnis eru yfirgnæfandi hér á landi.

Þróun á fjölda frumsýndra kvikmynda sem framleiddar eru á Íslandi og á öðrum Norðurlöndum er sýnd á mynd 4.3 (*Frumskýndar langar, leiknar kvikmyndir*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

Mynd 4.3: Fjöldi frumsýndra kvikmynda sem voru framleiddar á Íslandi og á öðrum Norðurlöndum 1965–2009

Eins og sést á mynd 4.3 þá voru norrænar kvikmyndir fyrirferðarmiklar fyrri hluta þessa tímabils en þá voru íslensku myndirnar fáar. Árið 1977 var aðeins ein löng, leikin íslensk kvikmynd frumsýnd, *Morðsaga*, í leikstjórn [Reynis Oddssonar](#) en það ár voru tólf myndir frá öðrum Norðurlöndum frumsýndar í kvikmyndahúsum hérlandis. Árið 1993 voru tvær íslenskar kvikmyndir frumsýndar og níu frá öðrum Norðurlöndum en árið 2009 voru íslensku myndirnar fimm talsins en frá öðrum Norðurlöndum voru sex kvikmyndir frumsýndar það ár.

Aðrar Norðurlandþjóðir eru mikilsvirtar og afkastamiklar kvikmyndarþjóðir sem framleiða mikið af kvikmyndum en þær rata núorðið fæstar til almennra sýninga í kvikmyndahúsum á Íslandi. Einhæfni íslensks markaðar er mjög mikil og er bandarískt efni yfirgnæfandi þar, eins og er víða í öðrum löndum. Kvikmyndir frá öðrum Norðurlöndum og öðrum kvikmyndarþjóðum utan Bandaríkjanna eru þó sýndar á kvikmyndahátíðum en kvikmyndahátíðum hefur fjölgaði mikið undanfarinn áratug.

Árið 2009 voru frumsýndar tvö hundruð og ellefu langar, leiknar kvikmyndir í Danmörku en eitt hundruð sjötíu og þrjár hérlandis. Munurinn er aðeins þrjátíu og átta myndir þrátt fyrir að Danir séu rúmlega sautján sinnum fleiri en við. Þetta sýnir að flestar kvikmyndir á alþjóðavísu eru sýndar hérlandis. Tafla 4.1 sýnir uppruna frumsýndra kvikmynda fyrir árið 2009 fyrir Danmörku og Ísland (*Facts & Figures*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

	Samtals kvikmyndir	Íslenskar/ Danskar	Önnur Evrópulönd	Bandaríkin	Önnur lönd
Ísland	173 (100%)	2%	17%	79%	2%
Danmörk	211 (100%)	13%	30%	52%	5%

Tafla 4.1: Upprunalönd langra, leikinna kvikmynda sem voru frumsýndar árið 2009 í Danmörku og á Íslandi (hlutfallstölur)

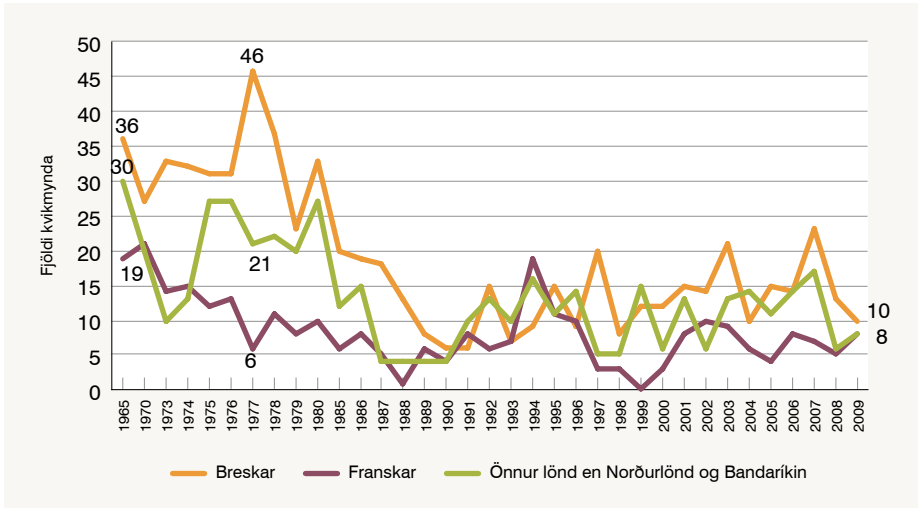
Árið 2009 voru íslenskar kvikmyndir 2% af frumsýndum kvikmyndum hérlandis. Það ár var þetta hlutfall 13% fyrir danskar kvikmyndir í Danmörku. Hlutdeild annarra Evrópuþjóða var 17% fyrir Ísland en 30% fyrir Danmörk, eins og sést í töflu 4.1. Þegar kemur að

Bandaríkjunum var hlutdeild bandarískra kvikmynda hérlandis 79% árið 2009 en aðeins 52% í Danmörku. Danir sýndu 5% kvikmynda frá öðrum löndum þetta ár og má þar nefna kvikmyndir frá Asíu, Afríku, Ástralíu og Ameríku utan Bandaríkjanna en það hlutfall var einungis 2% á Íslandi.

Á mynd 4.4 er sýndur fjöldi frumsýndra langra, leikinna kvikmynda frá Bretlandi, Frakklandi og öðrum þjóðum utan Norðurlandanna og Bandaríkjanna (*Frumskýndar langar, leiknar kvikmyndir*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

Eins og sést á mynd 4.4 hefur frumsýndum kvikmyndum frá stórum kvikmyndapjóðum eins og Bretalandi og Frakklandi fækkað undanfarna áratugi. Árið 1965 voru frumsýndar þrjátíu og sex breskar kvikmyndir í kvikmyndahúsum hér á landi og árið 1977 fjölgaði þeim í fjörutíu og sex en fækkaði í tíu árið 2009. Svipaða

Loftur Guðmundsson fæddist í Kjósinni árið 1892 og lést árið 1952. Hann var þekktasti ljósmyndari landsins á fyrri hluta aldarinnar og rak ljósmyndastofu með marga í vinnu. Þótt hann sé einn helsti frumkvöðull kvikmyndagerðar hérlandis er hann jafnframt einn af fyrstu markaðsmönnum íslensks samfélags en hann auglýsti á mjög nýstárlegan hátt. Hann tók myndir fyrir Leikfélag Reykjavíkur um árabíl. Þó verða það kvikmyndir hans sem halda nafni hans á lofti um aldur og ævi. Hann gerði fyrstu íslensku kvikmyndina, *Ævintýri Jóns og Gvendar* (1923), sem var þögl stuttmynd. Loftur skrifaði sjálfur handritin að kvikmyndum sínum og hann gerði fyrstu íslensku talmyndina, *Milli fjalls og fjöru* (1949). Hann gerði einnig margar heimildamyndir og var óþreytandi í gerð kvikmynda. Loftur vann að þessu hugðarefni sínu allt til síðasta dags.

Mynd 4.4: Fjöldi frumsýndra kvikmynda sem voru framleiddar í Bretlandi, Frakklandi og í öðrum löndum utan Norðurlandanna og Bandaríkjanna 1965–2009

sögu er að segja um franskar kvikmyndir. Þær voru nítján talsins árið 1965, sex árið 1977 og átta árið 2009.

Kvikmyndir frá öðrum þjóðum en hér hefur verið rætt um, þ.e. þjóðir utan Norðurlandanna, Bandaríkjanna, Bretlands og Frakklands, voru þrjátíu talsins árið 1965, tuttugu og ein árið 1977 og átta árið 2009. Þar á meðal eru margar miklar kvikmyndarþjóðir eins og Ítalir, Þjóðverjar, Japanir og Indverjar.

Ef skoðaður er fjöldi langra, leikinna kvikmynda eftir framleiðslulöndum sem hér hafa verið sýndar í kvikmyndahúsum, sem eru bæði frumsýndar myndir og þær myndir sem eru sýndar aftur, kemur fram saman mynstrið og í frumsýndum kvikmyndum, þ.e. mikil aukning bandarískra kvikmynda og fækkun kvikmynda frá öðrum þjóðum. Hér er því mjög skýr þróun hvað varðar kvikmyndahúsin sem eru burðarás í sýningu kvikmynda hérlandis og erlendis.

4.1.2 Langar, leiknar, íslenskar kvikmyndir frá árinu 1980

Í töflu 4.2 er skrá yfir leiknar, íslenskar kvikmyndir og erlendar kvikmyndir, sem eru teknar á Íslandi og/eða hafa mjög sterka tengingu við landið, frá árinu 1980 til ársins 2010 þar sem getið er um ár frumsýningar, nöfn kvikmynda og leikstjóra (Ragnar Karlsson, 2011; Þórarinn Guðnason, 2008; *Íslenskar kvikmyndir, 2006–2010* og *Íslenskar bíómyndir. Heildarlisti*, 2011). Myndunum er raðað í stafrófsröð innan frumsýningarárs.

Ár frum-sýningar	Nafn kvikmyndar	Leikstjóri
1980	<i>Land og synir</i>	Ágúst Guðmundsson
	<i>Óðal feðranna</i>	Hrafn Gunnlaugsson
	<i>Punktur punktur komma strik</i>	Þorsteinn Jónsson
	<i>Veiðiferðin</i>	Andrés Indriðason
1981	<i>Jón Oddur og Jón Bjarni</i>	Þráinn Bertelsson
	<i>Útlaginn</i>	Ágúst Guðmundsson
1982	<i>Með allt á hreinu</i>	Ágúst Guðmundsson
	<i>Okkar á milli</i>	Hrafn Gunnlaugsson
	<i>Rökk í Reykjavík</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Sóley</i>	Ragnhildur Óskarsdóttir (Róska) og Manrico Pavolettoni
1983	<i>Annar dans</i>	Lárus Ýmir Óskarsson
	<i>Á hjara veraldar</i>	Kristín Jóhannesdóttir
	<i>Húsið</i>	Egill Eðvarðsson
	<i>Nýtt líf</i>	Þráinn Bertelsson
	<i>Skilaboð til Söndru</i>	Kristín Pálsdóttir
1984	<i>Atómstöðin</i>	Þorsteinn Jónsson
	<i>Dalalíf</i>	Þráinn Bertelsson
	<i>Gullsandur</i>	Ágúst Guðmundsson
	<i>Hrafninn flýgur</i>	Hrafn Gunnlaugsson
	<i>Kúrekar norðursins</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Nickel Mountain</i>	Drew Denbaum
1985	<i>Hringurinn</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Hvítir mávar</i>	Jakob Frímann Magnússon
	<i>Löggulíf</i>	Þráinn Bertelsson
	<i>Skammdegi</i>	Þráinn Bertelsson
1986	<i>Eins og skepnan deyr</i>	Hilmar Oddsson
	<i>Stella í orlofi</i>	Þórhildur Þorleifsdóttir
1987	<i>Skytturarnar</i>	Friðrik Þór Friðriksson
1988	<i>Foxtrot</i>	Jón Tryggvason
	<i>Í skugga hrafnins</i>	Hrafn Gunnlaugsson
1989	<i>Kristnihald undir Jökli</i>	Guðný Halldórsdóttir
	<i>Magnús</i>	Þráinn Bertelsson
1990	<i>Ryð</i>	Lárus Ýmir Óskarsson
	<i>The Juniper Tree</i>	Nietzchka Keene
	<i>Ævintýri Pappírs Pesa</i>	Ari Kristinsson
1991	<i>Börn náttúrunnar</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Hvíti víkingurinn</i>	Hrafn Gunnlaugsson

Ár frum-sýningar	Nafn kvikmyndar	Leikstjóri
1992	<i>Ingaló</i>	Ásdís Thoroddsen
	<i>Karлакórinn Hekla</i>	Guðný Halldórsdóttir
	<i>Sódóma Reykjavík</i>	Óskar Jónasson
	<i>Svo á jörðu sem á himni</i>	Kristín Jóhannesdóttir
	<i>Veggfóður</i>	Júlíus Kemp
	<i>Ævintýri á Norðurlóðum</i>	Marius Olsen, Katrin Ottarsdóttir og Kristín Pálsdóttir
1993	<i>Hin helgu vé</i>	Hrafn Gunnlaugsson
	<i>Stuttur Frakki</i>	Gísli Snær Erlingsson
1994	<i>Bíódagar</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Skýjahöllin</i>	Þorsteinn Jónsson
1995	<i>Agnes</i>	Egill Eðvarðsson
	<i>Á köldum klaka</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Benjamín dúfa</i>	Gísli Snær Erlingsson
	<i>Ein stór fjölskylda</i>	Jóhann Sigmarsson
	<i>Einkalíf</i>	Þráinn Bertelsson
	<i>Nei er ekkert svar</i>	Jón Tryggvason
	<i>Tár úr steini</i>	Hilmar Oddsson
	<i>The Viking Sagas</i>	Michael Chapman
1996	<i>Breaking the Waves</i>	Lars von Trier
	<i>Djöflaeyjan</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Draumadísir</i>	Ásdís Thoroddsen
	<i>Jerusalem</i>	Bille August
1997	<i>Blossi/810551</i>	Júlíus Kemp
	<i>María</i>	Einar Heimisson
	<i>Perlur og svín</i>	Óskar Jónasson
	<i>Stikkfrí</i>	Ari Kristinsson
1998	<i>Dansinn</i>	Ágúst Guðmundsson
	<i>Popp í Reykjavík</i>	Ágúst Jakobsson
	<i>Sporlaust</i>	Hilmar Oddsson
	<i>Vildspor</i>	Simon Staho
1999	<i>Baráttan um börnin</i>	Canan Gerede
	<i>Hellisbúinn</i>	Sigurður Sigurjónsson
	<i>Myrkrahöfðinginn</i>	Hrafn Gunnlaugsson og Benedikt Árnason
	<i>(Ó)eðli</i>	Haukur Margeir Hrafnsson
	<i>Ungfrúin góða og húsið</i>	Guðný Halldórsdóttir
2000	<i>101 Reykjavík</i>	Baltasar Kormákur Samper

Ár frum-sýningar	Nafn kvikmyndar	Leikstjóri
	<i>Dancer in the Dark</i>	Lars von Trier
	<i>Englar alheimsins</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Ég var einu sinni nörd</i>	Jón Gnarr Kristinsson
	<i>Fiaskó</i>	Ragnar Bragason
	<i>Íkingut</i>	Gísli Snær Erlingsson
	<i>Íslenski draumurinn</i>	Róbert Ingi Douglas
	<i>Óskabörn þjóðarinnar</i>	Jóhann Sigmarsson
2001	<i>Eldborg-sónn íslensk útihátíð</i>	Ágúst Jakobsson
	<i>Gæsaþartí</i>	Böðvar Bjarki Pétursson
	<i>Í faðmi hafsins</i>	Jóakim Reynisson og Lýður Árnason
	<i>Lalli Johns</i>	Þorfinnur Guðnason
	<i>Málarinn og sálmurinn hans um litinn</i>	Erlendur Sveinsson
	<i>Mávahlátur</i>	Ágúst Guðmundsson
	<i>Villiljós</i>	Ragnar Bragason, Dagur Kári Pétursson, Inga Lís Middleton, Ásgrímur Sverrisson og Einar Þór Gunnlaugsson
2002	<i>Fálkar</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Gemsar</i>	Mikael Torfason
	<i>Hafið</i>	Baltasar Kormákur Samper
	<i>Í skóm drekans</i>	Hrönn Sveinsdóttir og Árni Sveinsson
	<i>Íronía</i>	Baldvin Zophoníasson
	<i>Maður eins og ég</i>	Róbert Ingi Douglas
	<i>No Such Thing</i>	Hal Hartley
	<i>Regína</i>	María Sigurðardóttir
	<i>Reykjavík Guesthouse: Rent a Bike</i>	Unnur Ösp Stefánsdóttir og Björn Thors
	<i>Stella í framboði</i>	Guðný Halldórsdóttir
2003	<i>Didða og dauði kötturinn</i>	Helgi Sverrisson
	<i>Fyrsti apríl</i>	Haukur Margeir Hrafnsson
	<i>Nói albínói</i>	Dagur Kári Pétursson
	<i>Opinberun Hannesar</i>	Hrafn Gunnlaugsson
	<i>Mótmælandi Íslands</i>	Þóra Fjelsted og Jón Karl Helgason
	<i>Salt</i>	Bradley Rust Gray
	<i>Stormy Weather</i>	Sólveig Anspach

Ár frum-sýningar	Nafn kvikmyndar	Leikstjóri
	<i>U.S.S.S...</i>	Eiríkur Leifsson
	<i>Priðja nafnið</i>	Einar Þór Gunnlaugsson
2004	<i>Dís</i>	Silja Hauksdóttir
	<i>Í takt við tímann</i>	Ágúst Guðmundsson
	<i>Kaldaljós</i>	Hilmar Oddsson
	<i>Konunglegt bros</i>	Gunnar Björn Guðmundsson
	<i>Love Is in the Air</i>	Ragnar Bragason
	<i>Næsland</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>One Point O</i>	Jeff Renfroe og Marteinn Þórsson
	<i>Sterkt kaffi</i>	Börkur Gunnarsson
2005	<i>A Little Trip to Heaven</i>	Baltasar Kormákur Samper
	<i>Africa United</i>	Ólafur Jóhannesson
	<i>Gargandi snilld</i>	Ari Alexander Ergis Magnússon
	<i>Strákarnir okkar</i>	Róbert Ingi Douglas
	<i>Reiði guðanna</i>	Jón E. Gústafsson
	<i>Voksne menneske</i>	Dagur Kári Pétursson
2006	<i>Act Normal</i>	Ólafur Jóhannesson
	<i>Beowulf & Grendal (Bjólfskviða)</i>	Sturla Gunnarsson
	<i>Blóðbönd</i>	Árni Ólafur Ásgeirsson
	<i>Börn</i>	Ragnar Bragason
	<i>Direktøren for det hele</i>	Lars von Trier
	<i>Flóttinn</i>	Örn Ingi Gíslason
	<i>Köld slóð</i>	Björn Brynjúlfur Björnsson
	<i>Mýrin</i>	Baltasar Kormákur Samper
	<i>The Bothersome Man</i>	Jens Lien
	<i>Þetta er ekkert mál</i>	Steingrímur Jón Þórðarson
2007	<i>Astrópía</i>	Gunnar Björn Guðmundsson
	<i>Duggholufólkið</i>	Ari Kristinsson
	<i>Embla: Valkyrja hvíta víkingsins</i>	Hrafn Gunnlaugsson
	<i>Foreldrar</i>	Ragnar Bragason
	<i>Heima</i>	Steingrímur (Denni) Karlsson
	<i>Steypa</i>	Markús Þór Andrésson og Ragnheiður Gestsdóttir
	<i>Syndir feðranna</i>	Ari Alexander Ergis Magnússon og Bergsteinn Björgúlfsson
	<i>The Last Winter</i>	Larry Fessenden
	<i>Tímamót</i>	Guðmundur Erlingsson og Herbert Sveinbjörnsson
	<i>Veðramót</i>	Guðný Halldórsdóttir

Ár frum-sýningar	Nafn kvikmyndar	Leikstjóri
2008	<i>Anna Dablan: Handan tómsins</i>	Ingvar Ágúst Þórisson
	<i>Brúðguminn</i>	Baltasar Kormákur Samper
	<i>Dieder Roth Puzzle</i>	Hilmar Oddsson
	<i>Heiðin</i>	Einar Þór Gunnlaugsson
	<i>Queen Raquela</i>	Ólafur Jóhannesson
	<i>Reykjavík Rotterdam</i>	Óskar Jónasson
	<i>Skoppa og Skrýtla í bió</i>	Þórhallur Sigurðsson
	<i>Skrapp út</i>	Sólveig Anspach
	<i>Stóra planið</i>	Ólafur Jóhannesson
	<i>Sveitabúðkaup</i>	Valdís Óskarsdóttir
	<i>Alfred Elíasson og Lofleiðir</i>	Sigurgeir Orri Sigurgeirsson
2009	<i>Algjör Sveppi og leitin að Villa</i>	Bragi Þór Hinriksson
	<i>Árásin á Goðafoss</i>	Björn Brynjúlfur Björnsson
	<i>Bjarnfredarson</i>	Ragnar Bragason
	<i>Desember</i>	Hilmar Oddsson
	<i>Draumalandið</i>	Þorfinnur Guðnason og Andri Snær Magnason
	<i>Gott silfur gulli betra</i>	Þór Elís Pálsson
	<i>Guð blessi Ísland</i>	Helgi Felixson
	<i>Jóhannes</i>	Þorsteinn Gunnar Bjarnason
	<i>Orðið tónlist: Jörunn Viðar</i>	Ari Alexander Ergis Magnússon
	<i>Reykjavík Whale Watching Massacre</i>	Júlíus Kemp
	<i>Sólskinsdrengurinn</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Stelpurnar okkar</i>	Þóra Tómasdóttir
	<i>The Good Heart</i>	Dagur Kári Pétursson
	<i>Algjör Sveppi og dularfulla hótélherbergið</i>	Bragi Þór Hinriksson
	<i>Boðberi</i>	Hjálmar Einarsson
2010	<i>Brim</i>	Árni Ólafur Ásgeirsson
	<i>Gauragangur</i>	Gunnar Björn Guðmundsson
	<i>Hringurinn II</i>	Eysteinn Guðni Guðnason
	<i>Inhale</i>	Baltasar Kormákur Samper
	<i>Kóngavegur</i>	Valdís Óskarsdóttir
	<i>Mamma Gógó</i>	Friðrik Þór Friðriksson
	<i>Með hangandi hendi</i>	Árni Sveinsson
	<i>Órói</i>	Baldvin Zophoníasson
	<i>Sumarlandið</i>	Grímur Hákonarson

Tafla 4.2: Skrá yfir leiknar, íslenskar kvikmyndir og erlendar kvikmyndir með mjög sterka tengingu við landið sem voru frumsýndar 1980–2010

Álitaefni getur verið um nokkrar myndir í töflu 4.2. Til að mynda er tenging erlendra kvikmynda við landið matsatriði og einnig hvort mynd teljist frekar vera heimildamynd en leikin kvikmynd enda margar heimildamyndir leiknar. Í töflunni eru þannig margar, langar heimildamyndir, þ.e. þær sem eru lengri en ein klukkustund, sem einkum voru framleiddar til sýninga í kvikmyndahúsum. Erlendu kvikmyndirnar eru a.m.k. í meðframleiðslu íslenskra aðila og eru þannig fjölþjóðlegar eins og gildir um mjög margar kvikmyndir, auk þess sem margir íslenskir leikarar leika oft í slíkum myndum. Margir þættir hafa verið gerðir sérstaklega fyrir sjónvarp sem ekki er getið um sérstaklega. Ekki er alltaf skýr munur á flokkun kvikmynda en þó eru stuttmyndir ekki taldar upp í töflu 4.2.

Í töflu 4.2 eru eitt hundrað sjötíu og fjórar langar kvikmyndir sem hafa verið frumsýndar eftir 1979. Fyrir þann tíma, eins og sýnt var í töflu 1.1, voru framleiddar þrjátíu og sex kvikmyndir þannig að Íslendingar hafa framleitt yfir tvö hundruð lengri kvikmyndir frá því að kvikmyndaðnaður hófst fyrir rúmri öld.

Forsvarsmenn íslenskrar kvikmyndaframleiðslu gera sér vel grein fyrir áhættunni í þessum rekstri og telja að dreifing áhættu sé eitt helsta markmiðið. Einnig er mikilvægt að framleiða íslenskar kvikmyndir á ensku þannig að hægt sé að markaðssetja þær betur erlendis og laða þannig að erlenda meðframleiðendur og fjármögnunaraðila (Mikilvægt að dreifa áhættunni, 2006).

Ein merkileg staðreynd fylgir kvikmyndum en hún er sú að leikstjórar eru að miklum meirihluta karlmenn. Það á einnig við um íslenskar kvikmyndir. Að þeim eitt hundrað sjötíu og fjórum kvikmyndum í töflu 4.2 og þeim þrjátíu og sex kvikmyndum í töflu 1.1, eða samtals tvö hundruð og tíu kvikmyndum, eru skráðir tvö hundruð þrjátíu og fjórir leikstjórar. Af þeim eru tvö hundruð og sex karlmenn eða 88% en einungis tuttugu og átta konur eða 12%. Þetta hlutfall hefur ekki breyst neitt að ráði síðustu tíu árin en þó er 15% hlutdeild kvenleikstjóra á þeim tíma. Það er því ljóst að jafnrétti stendur ekki framarlega hvað starf leikstjóra í kvikmyndaframleiðslu hérlendis varðar. Þetta er þó einnig algengt erlendis. Í Bandaríkjunum leikstýrðu konur einungis

Sophia Loren fæddist árið 1934 á Ítalíu. Hún er langfrægasta leikkona Ítalíu og þekkt um allan heim. Loren er margfaldur verðlaunahafi fyrir leik sinn og hlaut m.a. Óskarsverðlaun sem besta leikkonan í *Two Women* (1960). Hún ólst upp í fátækt á Suður-Ítalíu en með dugnaði og hæfileikum braust hún til frægðar og frama. Fegurð hennar er mæð um allan heim og er hún nánast í guðatölu í Napólí þar sem hún ólst upp. Loren lék í fjölmörgum þekktum kvikmyndum eins og *El Cid* (1961) með **Charlton Heston** og *Yesterday, Today, and Tomorrow* (1963) með **Marcello Mastroianni**. Í heimildarkvikmynd um líf sitt lék hún bæði sjálfa sig og móður sína.

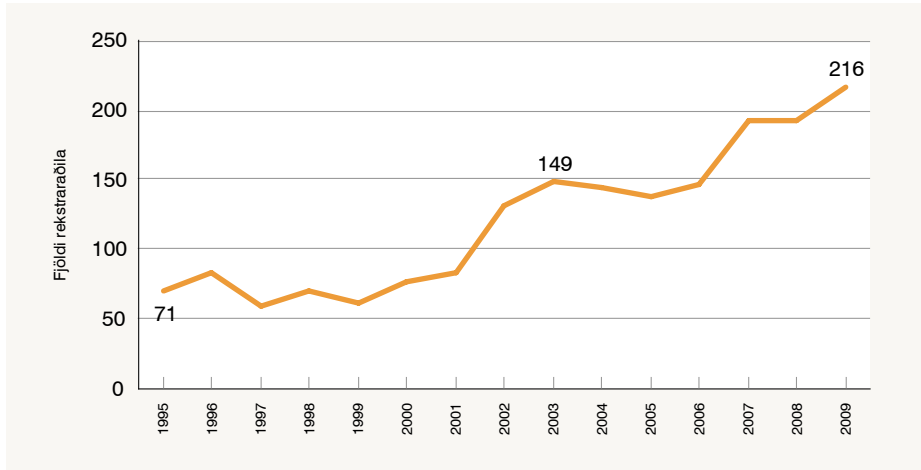
7% af tvö hundruð og fimmtíu aðsóknarhæstu kvikmyndunum árið 2005. Í ráðandi stöðum við framleiðslu þessara tvö hundruð og fimmtíu kvikmynda (leikstjórn, framleiðsla, handritsgerð og kvikmyndun) voru 17% konur en 83% karlar (Lauzen, 2006). Það bendir margt til þess að af hinum sjö listgreinum sé jafnréttið styst á veg komið innan kvikmynda-listarinnar. Þjóðir eins og Norðmenn hafa gripið til sértækra aðgerða til að jafna kynjahlutföll í kvikmyndagerð (*Íslensk kvikmyndagerð fyrir íslenska menningu, áhorfendur og tungu*, 2010).

Aðsókn að íslenskum kvikmyndum er yfirleitt góð en að meðaltali hafa um 13.000 manns á ári séð íslenska kvikmynd síðastliðin fjórtán ár, þ.e. frá árinu 1996 til ársins 2009. Ef síðustu fimm árin eru skoðuð, eða frá árinu 2005 til ársins 2009, má sjá að meðalaðsókn á íslenska kvikmynd er um 17.000 manns, eða um 6% þjóðarinnar. Um fimmtungur þjóðarinnar fer aldrei í bíó og um 30% sjaldan. Þannig fara um 50% þjóðarinnar nokkrum sinnum á ári eða oft í bíó (Ragnar Karlsson, 2011). Þó er mun meira en helmingur þjóðarinnar áhugafólk um kvikmyndir, sem sýndar eru í kvikmyndahúsum, því að hér eru allir taldir með, þ.m.t. smábörn og gamalmenni. Það er því ljóst að kvikmyndir eru áhugamál mjög margra hérlandis og sést það einnig á aðsókn í alþjóðlegum samburði, eins og fyrr var vikið að, sem og á fjölbreytilegum og umfangsmiklum kvikmyndahátíðum.

4.1.3 Íslenskir framleiðendur

Fjöldi rekstraraðila í framleiðslu kvikmynda og myndbanda hefur aukist verulega síðastliðin fimmtán ár eins og sést á mynd 4.5 (Ragnar Karlsson, 2011). Á mynd 4.5 sést að árið 1995 voru rekstraraðilarnir í framleiðslu og fjölföldun kvikmynda og myndbanda sjötíu og einn talsins, eitt hundrað fjörutíu og níu árið 2003 og tvö hundruð og sextán árið 2009. Þessar tölur eru byggðar á virðisaukaskattskýrslum einstakra ára en mörg þessara fyrirtækja hafa mjög takmarkaða starfsemi. Samt sýnir þróunin að fyrirtækjunum hefur fjölgað mikið á þessu sviði þótt aðeins hluti þeirra framleiðir kvikmyndir í fullri lengd.

Íslenskir kvikmyndaframleiðendur hafa verið margir frá upphafi. Flestir þeirra sem nú starfa eru félagar í Sambandi íslenskra kvikmyndaframleiðenda (SÍK) en það eru samtök fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir. Eftir sameiningu tveggja samtaka kvikmyndaframleiðenda, Sambands íslenskra kvikmyndaframleiðenda (SÍK) og Félags sjálfstæðra kvikmyndaframleiðenda, sem fyrr var getið um, eru félagsmenn SÍK sextíu og átta talsins árið 2010 og eru þeir taldir upp í töflu 4.3 ásamt tengiliðum (*Félagaskrá*, 2010).

Mynd 4.5: Fjöldi rekstraraðila í framleiðslu og fjölföldun kvikmynda og myndbanda 1995–2009

Nafn félags	Nafn tengiliðs	Nafn félags	Nafn tengiliðs
Andrá films	Kári Schram	Köggull sf.	Bergsteinn Björg- úlfsson
Artio Films	Jón E. Gústafsson	Landmark	Dúi Jóhannsson Landmark
Ax films	Ólafur Rögnvaldsson	Leiknar myndir ehf.	Friðrik Þór Frið- riksson
Baldur films	Baldur Hrafnkell Jónsson	Litla gula hænán ehf.	Ásthildur Kjartans- dóttir
BÍÓ ehf.	Schumann Didriksen	Lífsmýnd Film	Valdimar Leifsson
CAOZ hf.	Arnar Þórisson og Hilmar Sigurðsson	Ljósband ehf.	Anna María Karls- dóttir
Emmson Film ehf.	Magnús Magnússon	Loki	Sæmundur Norð- fjörð
Ergis	Ari Alexander Ergis Magnússon	Markell	Örn Marinó Arnar- son og Þorkell Sig- urður Harðarson
Filmus ehf.	Arnar Knútsson	Mypocket Productions	Helena Jónsdóttir
Fossafélagið Títan	Hákon Már Oddsson	New Live Productions	Þráinn Bertelsson
Frost film	Karl Óskarsson	Passport kvikmyndir	Einar Þór Gunn- laugsson

Nafn félags	Nafn tengiliðs	Nafn félags	Nafn tengiliðs
Fræ kvikmyndir ehf.	Anton Máni Svansson	Pegasus Pictures	Snorri Þórisson
Gjóra	Ásdís Thoroddsen	Plús Film	Sveinn Magnús Sveinsson
GOS ehf.	Guðmundur Kristjánsson	Poppoli ehf.	Ólafur Jóhannesson
GRIMS Film	Sigurður Grímsson	Prjónastofan ehf.	Ragnhildur Ásvaldsdóttir
Ground Control Productions	Hanna Björk Valsdóttir	Profilm	Anna Dís Ólafsdóttir
Græna Gáttin kvikmyndagerð	Jón Axel Egilsson	Reykjavík Films	Björn Brynjúlfur Björnsson
Heimildamynd ehf.	Sigurgeir Orri Sigurgeirsson	Sagafilm	Kjartan Þór Þórðarson og Magnús Viðar Sigurðsson
Hringsjá	Baldur Hermannsson	Sagnaland	Ágúst Guðmundsson
Hughrif ehf.	Guðrún Edda Þórhannesdóttir	Seylan Film Production	Hjálmtýr Heiðdal
Hugó film	Ingvar Ágúst Þórisson	SPARK	Viðar Garðarsson
Hvítjallið Niflungur	Þór Elís Pálsson	SR ehf.	Jóhann Sigmarsson
I.L.M. ehf.	Hrafn Gunnlaugsson	SÖGN ehf.	Baltasar Kormákur Samper og Agnes Johansen
Í einni sæng	Jóakim Reynisson	Sögur ehf.	Kristlaug María Sigurðardóttir
Ísmedia	Kristlaug María Sigurðardóttir	TAKA Film Productions	Ari Kristinsson
JKH Kvikmynda-gerð	Jón Karl Helgason	Thor	Jón Þór Hannesson
KAM film	Konráð Gylfason	Tröllakirkja	Hrönn Kristinsdóttir
Klipp ehf.	Anna Þóra Steinþórsdóttir	Tuttugu geitur	Böðvar Bjarki Pétursson
Krumma Films	Hrafnhildur Gunnarsdóttir	Umbi film ehf.	Halldór Þorgeirsson
Kvik Film Productions	Páll Steingrímsson	Verkstæðið	Sigurjón Sighvatsson
Kvikmynd	Þorsteinn Jónsson	Villingur Productions ehf.	Þorfinnur Guðnason og Gísli Gíslason

Nafn félags	Nafn tengiliðs	Nafn félags	Nafn tengiliðs
Kvikmyndafélag Íslands	Ingvar Þórðarson og Júlíus Kemp	Víðsýn	Steinþór Birgisson
Kvikmyndafélagið Nýja Bíó sf.	Guðbergur Davíðsson og Guðmundur Kristjánsson	Völuspá	Kristín Jóhannesdóttir
Kvikmyndaverstöðin	Erlendur Sveinsson	Zik Zak Filmworks	Skúli Friðrik Malmquist og Þórir Snær Sigurjónsson

Tafla 4.3: Félagar í Samtökum íslenskra kvikmyndaframleiðenda og tengiliðir árið 2010

Eins og algengt er í félagatölum samtaka eru margir félagsmenn ekki virkir eða hafa hætt starfsemi án þess að ganga úr viðkomandi samtökum. Reikna má með að af félögum í töflu 4.3 sé um helmingur þeirra nú virkur við framleiðslu kvikmynda. Samband íslenskra kvikmyndaframleiðenda (SÍK) eru heildarsamtök kvikmyndaframleiðenda á Íslandi og gæta m.a. hagsmuna kvikmyndaframleiðenda gagnvart stjórnvöldum.

Fjölmörg önnur fyrirtæki vinna að gerð myndefnis, t.d. auglýsinga, en ekki er óalgengt að kvikmyndafyrirtæki vinni auglýsingar, bæði fyrir innlenda og erlenda aðila, og hafi þaðan hluta, og jafnvel stóran hluta, tekna sinna.

4.2 Dreifing og sýningar

4.2.1 Dreifing kvikmynda

Áhrifapættir í dreifingu á kvikmyndum í kvikmyndahúsum eru einkum neytendur, sýningaraðilar og samkeppni. Eftirspurn neytanda, eins og fyrr var vikið að, er háð ýmsu en felst þó fyrst og fremst í smekk hans, verði á aðgöngumiðum og þeim væntingum sem neytandinn hefur um myndina, sem byggjast m.a. á umtali vina hans og kunningja. Aðrir þættir sem koma við sögu eru sýningartímar kvikmyndarinnar, auglýsingar, tegund myndarinnar, leikendur, leikstjóri, gagnrýni og aðstaða í kvikmyndahúsinu (Moul og Shugan, 2005).

Óvissan í eftirspurn eftir kvikmyndum kemur m.a. fram í því að þótt hægt sé að áætla heildareftirspurn, t.d. aðsókn á kvikmyndir á hvern íbúa yfir árið, þá vandast málið þegar kemur að einstökum kvikmyndum. Einnig þarf að hafa í huga að fæstar af hugmyndum um kvikmyndir ná

það langt að verða hrint í framkvæmd og þetta á ekki hvað síst við um hugmyndir um sjónvarpsþætti (Ágúst Einarsson, 2011). Tengsl milli framleiðenda, dreifingaraðila og sýningarfyrirtækja eru oft tiltölulega lítil. Framleiðendur treysta einfaldlega dreifingaraðilum til að koma afurðinni í sýningu hjá endanlegum neytanda og sýningaraðilar treysta á dreifingaraðila til að sjá þeim fyrir nægjanlegu magni af kvikmyndum.

Stærsti hlutinn af þeim tekjum sem koma inn fyrir miðasölu rennur til dreifingarfyrirtækisins að frátöldum umsömdum kostnaði kvikmyndahússins. Ekki er óalgengt að þriðjungur miðasölnunnar fari í kostnað kvikmyndahússins og af þeim tveimur þriðju hlutum sem þá eru eftir fer 90% til dreifingarfyrirtækisins og 10% til kvikmyndahússins. Dreifingaraðilinn þarf að greiða fyrir auglýsingar og dreifingu og borga framleiðandanum fyrir hans hluta, sem er annaðhvort hluti af hagnaði eða, sem er algengara, tiltekin þóknun fyrir framleiðslu kvikmyndarinnar. Bandarískir kvikmyndaframleiðendur hafa sterka stöðu gagnvart dreifingaraðilum til að tryggja sér væna sneið af miðasölu-tekjunum sem koma í hlut dreifingaraðila. Stóru bandarísku kvikmyndaframleiðendurnir eru einnig oft með eigin dreifingu á sínum kvikmyndum en samsvarandi fyrirkomulag er almennt ekki við lýði í Evrópu (Hoskins *et al.*, 1997).

Marilyn Monroe fæddist árið 1926 í Bandaríkjunum og lést árið 1962. Marilyn Monroe var sviðsnafr en upphaflega hét hún Norma Jeane Mortenson. Hún hóf feril sinn sem fyrirsæta en varð síðar leikkona. Vörumerki Monroe var ljósa hárið en hún var mjög falleg og lék oft ljóskúr þar sem gert var meira úr útliti en gáfna-fari og má þar nefna kvikmyndir eins og *Gentlemen Prefer Blondes* (1963) og *How to Marry a Millionaire* (1953). Henni líkaði ekki ljóskustimillinn enda góð leikkona en þó losnaði hún aldrei úr því hlutverki að vera kyntákn. Einkalíf hennar var erfitt, m.a. vegna sjúkdóma. Hún giftist m.a. **Joe Di Maggio**, einum þekktasta hafnarbolta-leikmanni Bandaríkjanna, og síðar hinu heimþekktu leikritaskáldi **Arthur Miller**. Monroe lést aðeins 36 ára gömul og er talið að hún hafi fyrirfarið sér.

Í Bandaríkjunum er hin skapandi vinna í kvikmyndum drifin áfram af hagnaðarvon-inni og allt kapp er lagt á að dæmið gangi fjárhagslega upp og myndin fái góða aðsókn enda litlir opinberir styrkir í boði. Í Evrópu er hið listræna oftast í forgrunni en ekki hinn fjárhagslegi ávinningur eða fjöldaað-sókn. Auðvitað má þó ekki alhæfa um þetta út frá heilum heimsálfum en þó eru skýr mismunandi einkenni á kvikmyndaíðnaði vestan og austan Atlantshafsins. Smáir sjálf-stæðir kvikmyndaframleiðendur, sem fram-leiða kvikmyndir með tiltölulega litlum kostnaði, eru sveigjanlegri í starfsháttum og geta oft einbeitt sér að sérhæfðum áhorf-endum í sínu heimalandi og þannig náð að láta enda ná saman (Hoskins *et al.*, 1997).

Tímasetning menningaratburða, eins og kvikmynda, er liður í samkeppni. Það að fyrirtæki marki sér stöðu með ákveðna vöru

er sígilt efni innan fræða stefnumótunar. Stjórnendur og vísindamenn hafa lengi reynt að finna kosti og galla við hina mismunandi stöðu og stefnu fyrirtækja á markaði (Porter, 1980 og Shamsie *et al.*, 2006).

Vitaskuld skiptir staður og tímasetning fyrirtækja mjög miklu máli. Spurningin um tímasetningu getur til dæmis verið mjög mikilvæg hvað varðar sjónvarpsþætti, þ.e. að finna þau kvöld og þann tíma innan kvöldsins sem öllu máli skiptir með áhorf, m.a. með tilliti til sjónvarpsþátta samkeppnisaðila. Þetta er mikilvæg ákvörðun hjá stóru sjónvarpsstöðvunum í Bandaríkjunum og má yfirfæra á margs konar aðra menningarframleiðslu, eins og hljómleikahald og útgáfu á diskum eða bók (Shamsie *et al.*, 2006). Mikilvægi tímasetningar er einnig vel kunnugt hérlandis þar sem nær ómögulegt er að gefa bækur út á öðrum tíma en rétt fyrir jólin. Margar tilraunir hafa verið gerðar af hálfu bókaútgefenda og prentsmiðja að dreifa útgáfutímanum yfir árið en árangurinn hefur orðið lítill.

Sýningaraðili ákveður hvað hann sýnir kvikmyndina í mörgum kvikmyndasölum, á hvaða tíma, hvert miðaverð sé og hversu lengi kvikmyndin er sýnd í kvikmyndahúsi eða kvikmyndahúsum hans. Oft er lengt í sýningartímabilinu með því að færa kvikmyndina í smærri sýningarsal (Moul og Shugan, 2005). Sýningaraðilinn stendur einnig frammi fyrir ákvörðunum eins og hvort byggja eða leigja eigi ný kvikmyndahús. Hann þarf að gera samninga um kvikmyndir og húsnæði, hanna kvikmyndahús og ákveða um tæknibúnað auk þess sem hann þarf að ráða og þjálfa starfsfólk. Sá sem stendur fyrir kvikmyndasýningum þarf enn fremur að markaðssetja fyrirtækið og ákveða verð á aðgöngumiðum að teknu tilliti til markaðsaðstæðna og samkeppnisaðila (Eliashberg, 2005). Þessar ákvarðanir eru ekki einfaldar og óvissa er þar í ýmsu eins og er í kvikmyndagerð almennt.

Kvikmyndir eru margsýndar á mörgum mismunandi stigum. Fyrst eru þær sýndar í kvikmyndahúsum heimalandsins, því næst í kvikmyndahúsum erlendis, síðan á mynddiskum, sem neytandinn annaðhvort kaupir eða leigir, í áskriftarsjónvarpsstöðvum, á myndbandaleigum, í kvikmyndaleigum á netinu eða í sjónvarpi og á kvikmyndahátíðum. Það líða venjulega nokkrir mánuðir á milli þessara stiga (Eliashberg, 2005).

Það er greinilegt að markaðssamþjöppun á sviði fjölmiðlunar hefur aukist mikið undanfarna áratugi. Þannig eru sífellt færri fyrirtæki í Bandaríkjunum með yfir helming framleiðsluverðmætis á sviði fjölmiðlunar. Þetta er í samræmi við hin nýju, stóru alhliða fyrirtæki á sviði miðlunar, sem áður hefur verið vikið að, og eru mjög áberandi í

kvikmyndagerð í Bandaríkjunum. Sama er uppi á teningnum í Evrópu en þó má ekki ofmeta þessa þróun því að sjónvarpsstöðvar voru sárafaár í flestum ríkjum fyrir nokkrum áratugum en þar hefur fyrirtækjum fjölgað til muna. Þótt fyrirtækjum hafi fjölgað hafa einnig mörg þeirra sameinast (Hesmondhalgh, 2002).

Undanfarin ár hafa bandarískar kvikmyndir oft verið frumsýndar nær samtímis í Bandaríkjunum og erlendis. Ástæður þess er m.a. óttinn við að sjóræningjaútgáfur skemmi fyrir markaðssetningu erlendis. Með því er átt við að kvikmyndin er afrituð ólöglega, t.d. með því að fara með töku vél inn í kvikmyndahús og taka hana þar upp. Síðan er kvikmyndin sett á mynddisk og seld á svörtum markaði, t.d. á netinu. Gæði slíkrar framleiðslu eru vitanlega mjög léleg en það er þó mikill markaður fyrir hana. Hagkvæmni þess að frumsýna kvikmyndir sem víðast á nær sama tíma felst ekki síst í því að þá er hægt að hafa samræmda auglýsingaherferð víða um lönd og nýta samtengdar rásir gervihnattasjónvarpsstöðva sem eru oft í eigu kvikmyndaframleiðendanna (Weinberg, 2005).

Dreifing á erlendum kvikmyndum hérlandis, sem eru langstærsti hluti sýndra kvikmynda, á sér stað fyrir tilverkan erlendra dreifingarfyrirtækja sem dreifa kvikmyndum til hinna þriggja kvikmyndahúsafyrirtækja hérlandis, stundum aðeins til eins sýningarfyrirtækis en stundum til fleiri. Oftast er seldur réttur til sýningar í kvikmyndahúsum, á myndbandi og mynddiski og í sjónvarpi en ekki í flugvélum en venjulega er selt sérstaklega til flugfélaga. Stundum er þó ekki samið um dreifingu á mynddiskum. Dreifingarfyrirtækin gera oft samninga við kvikmyndahúsin til nokkurra ára og þau dreifa líka kvikmyndum í öðrum löndum Evrópu. Einnig þekkjast beinir samningar og umboð fyrir kvikmyndaframleiðendur. Þannig eru Sambíóin með umboð fyrir Time Warner og Sena fyrir Twentieth Century Fox. Sænskir aðilar eiga fyrirtæki sem heitir Scanbox og er það fyrirtæki stundum með réttinn fyrir erlendar kvikmyndir fyrir öll Norðurlöndin. Dreifingarfyrirtækin ákveða t.d. að kvikmynd sé sýnd í Háskólabíói og í Sambíói en þau gefa ekki fyrirmæli um lengd sýningar eða markaðssetningu (Einar Sigurjón Valdimarsson, 2010).

Fyrir utan stóru dreifingarfyrirtækin og bein samskipti við framleiðendur eru líka sjálfstæð fyrirtæki á markaðnum sem eru sölufyrirtæki fyrir lítil kvikmyndaframleiðslufyrirtæki. Þetta fyrirkomulag er algengt í Evrópu. Haldnar eru sérstakar kaupstefnur um kvikmyndir og eru þær helstu í Cannes, og þá í tengslum við hina árlegu kvikmyndahátíð þar, Los Angeles og Berlín. Þessar kaupstefnur standa oftast í um eina viku í senn. Á kvikmyndahátíðum eru kvikmyndir oft lánaðar. Hérlandis er algengt að greiðslur til dreifingarfyrirtækja séu um 50-80%

af miðasölutekjum, að frátöldum auglýsingakostnaði og stundum að frátöldu svokölluðu bíógjaldi sem getur verið um 20% af miðasölutekjum. Kvikmyndahúsin fá í sinn hlut allar tekjur af sælgætissölu og auglýsingum í hléum og fyrir aðra sölu. Ekki er óalgengt að miðasölutekjur séu um 80% af heildartekjum kvikmyndahúss og aðrar tekjur, eins og fyrir sælgætissölu, séu um 20%. Oft fer um 50% af tekjunum til hinna erlendu dreifingarfyrirtækja og þá er einfaldlega greitt á gengi þess dags sem er yfirfært á (Einar Sigurjón Valdimarsson, 2010).

Oft hlýst mikill kostnaður af því fyrir kvikmyndahúsin að sýna kvikmyndir frá litlum framleiðendum en þær myndir ganga stundum mjög stutt. Þá er stundum greitt, auk hlutfalls af aðgangseyri, sérstakt gjald fyrir slíkar kvikmyndir frá litlum framleiðendum. Stundum eru nokkrar kvikmyndir settar saman í pakka í dreifingu og á það sérstaklega við um myndir frá litlum framleiðendum. Sala og leiga á mynddiskum er mikilvægur þáttur í sýningum á kvikmyndum og ekki hvað síst *mynd eftir þöntun* (“video on demand”) í sjónvarpi, eins og hægt er t.d. að nýta sér í sjónvarpi símafyrirtækjanna hérlandis.

Árið 2009 voru þrír aðilar sem dreifðu kvikmyndum hérlandis, langmest erlendum kvikmyndum, og voru þeir allir með sýningar- aðstöðu. Þessir aðilar eru Sambíóin, Sena ehf. og Kvikmyndahöllin ehf. (Myndform ehf.). Sambíóin eru heiti yfir kvikmyndahús sem eru í eigu Samfélagsins ehf. Samfélagið er einkafyrirtæki [Árna Samúelssonar](#) og fjölskyldu hans. Þau koma úr kvikmyndahúsaumhverfi í Keflavík og hafa byggt upp fjölda kvikmyndahúsa um allt land. Sena ehf. rekur kvikmyndahús og dreifir kvikmyndum undir sama nafni. Kvikmyndahöllin ehf., sem rekur Laugarásbíó, og Myndform ehf., sem sér einkum um dreifingu á kvikmyndum og mynddiskum, er í eigu sömu aðila. Af um eitt hundrað og sjötíu kvikmyndum sem dreift er hérlandis á ári er hlutur hvers þessara þriggja fyrirtækja frá 25-40%, Sambíóin stærst og Kvikmyndahöllin (Myndform) minnst (Ragnar Karlsson, 2011 og Ákvörðun nr. 15/2009, 2009).

Eigendur Laugarásbíós (Kvikmyndahöllin ehf.) ætluðu að kaupa helmingshlut í rekstrarfélagi Háskólabíós á móti Senu ehf. árið 2008 en Samkeppniseftirlitið bannaði þau kaup árið 2009 með þeim rökum að Sena og Kvikmyndahöllin yrðu þá í markaðsráðandi stöðu eins og Sambíóin eru og gæti sú staða leitt til markaðsmisnotkunar (Ákvörðun nr. 15/2009, 2009). Þetta ferli sýnir vel að mikil fákeppni er á kvikmyndahúsamarkaðnum.

Erlendis er algengara að sjálfstæð dreifingarfyrirtæki án sýningaraðstöðu séu áberandi í dreifingu kvikmynda innan einstakra landa. Þess

ber þó að gæta að öll íslensku kvikmyndahúsin, þar sem einungis þrjú fyrirtæki eru nær allsráðandi á markaðnum, skipta aðallega við erlend dreifingarfyrirtæki. Samþjöppun dreifingarfyrirtækja erlendis er mjög mikil. Ef tekjur dreifingarfyrirtækja eru skoðaðar kemur í ljós að meira en 90% af tekjum dreifingarfyrirtækja fellur aðeins til 10% af fjölda þeirra (De Vany, 2005).

Þegar markaðssamþjöppun er lýst er oft notaður svokallaður Herfindahl-Herschman-stuðull (HHS) en hann er reiknaður skv. jöfnu 4.1.

Jafna 4.1:
$$HHS = \sum_{i=1}^I s_i^2$$

Í jöfnu 4.1 er s_i markaðshlutdeild fyrirtækis i og það eru I fyrirtæki á markaðnum. Með því að hefja markaðshlutdeildina í annað veldi vega stærstu fyrirtækin enn meira. Ef aðeins eitt fyrirtæki er á markaði er HHS 10.000. Ef markaðurinn skiptist jafnt á milli nær óteljandi lítilla fyrirtækja er HHS nálægt 0. HHS sveiflast því á milli 0 og 10.000.³

Tafla 4.4 sýnir HHS fyrir sýningar á kvikmyndum á öllu landinu árið 2008 og markaðshlutdeild (MH) fyrir stærsta fyrirtækið (MH(1)) og þrjú stærstu fyrirtækin (MH(3)). Markaðshlutdeild Sambíóannna það ár var 53%, Senu 35% og Kvikmyndahallarinnar 13% (Ákvörðun nr. 15/2009, 2009, bls. 16).

	HHS	MH(1)	MH(3)
2008	4.203	53%	100%

Tafla 4.4: Herfindahl-Herschman stuðull og markaðshlutdeild kvikmyndahúsa á Íslandi 2008

Þetta er mjög mikil samþjöppun á sýningum kvikmynda hérlendis í kvikmyndahúsum. Það er þó víða mikil samþjöppun sýningaraðila þó að hún sé ekki eins mikil og á Íslandi. Í Bretlandi eru fimm stærstu kvikmyndahúsakeðjurnar með yfir 60% markaðshlutdeild í sýningarsölum talið. Þessi samþjöppun er mun minni í Bandaríkjunum eða um 50% (Eliashberg, 2005, bls. 143-144).

Íslendingar eru ekki óvanir fákeppni í mörgum atvinnugreinum eins og á matvörumarkaði, í tryggingum, við olíusölu, í flutningum og á ýmsum öðrum sviðum enda landið fámennt og stórt. Fákeppni er markaðsform sem er ekki hagstætt neytendum og því starfa

³ Ef fimm fyrirtæki skipta markaði á milli sín þannig að tvö fyrirtæki hafa 25% markaðshlutdeild hvort, tvö fyrirtæki með 20% markaðshlutdeild og eitt með 10% markaðshlutdeild, þá er $HHS = 2.150 = (25^2 + 25^2 + 20^2 + 20^2 + 10^2)$.

samkeppnisyfirvöld í flestum löndum sem hafa eftirlit með því að viðskiptaaðilar misnoti ekki markaðsráðandi stöðu sína.

Ef einungis höfuðborgarsvæðið er skoðað fyrir árið 2008 þá var markaðshlutdeild Senu 45-50%, Sambíóanna 35-40% og Kvikmyndahallarinnar 10-15% (Ákvörðun nr. 15/2009, 2009, bls. 20). Ef tekin eru meðaltöl fyrir Senu og Sambíóin (47,5% og 37,5%) og hærri talan (15%) fyrir Kvikmyndahöllina þá sést Herfindahl-Herschman stuðull (HHS) og markaðshlutdeild (MH) kvikmyndasýninga á höfuðborgarsvæðinu í töflu 4.5.

	HHS	MH(1)	MH(3)
2008	3.888	47,5%	100%

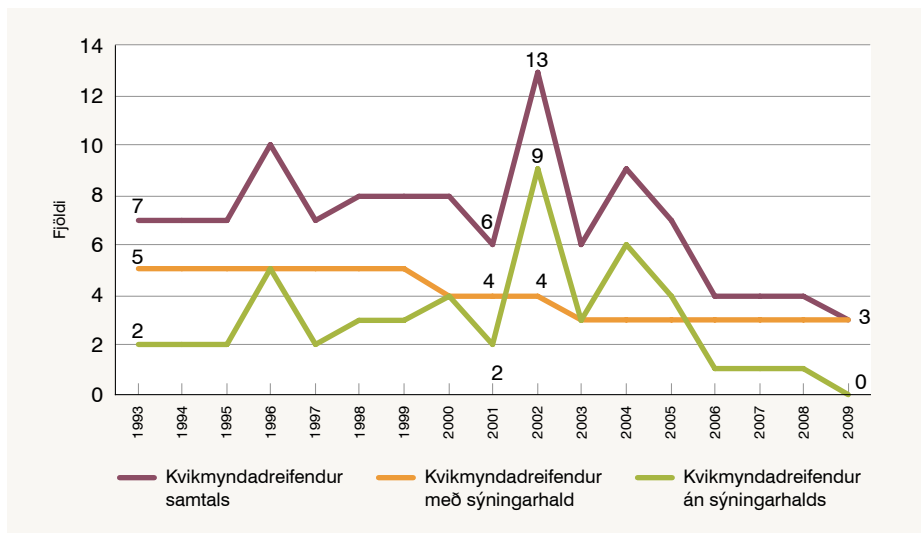
Tafla 4.5: Herfindahl-Herschman stuðull og markaðshlutdeild kvikmyndahúsa á höfuðborgarsvæðinu 2008

Munurinn á töflu 4.5 og töflu 4.4 er óverulegur og samþjöppunin er mjög mikil. Bandarísk samkeppnisyfirvöld, eins og önnur samkeppnisyfirvöld, nota HHS við mat á samruna fyrirtækja (Reynolds og Cuthbertson, 2004). Í Bandaríkjunum er HHS milli 1.000 og 1.800 talið sýna ekki mjög mikla samþjöppun. Ef gildið er hærra en 1.800 er hætta á mikilli samþjöppun og hugsanlegur frekari samruni við þær aðstæður er skoðaður mjög vandlega, skv. bandarískum lögum (Ágúst Einarsson, 2008b). Það sést vel að stuðull sem er um 4.000, eins og hann er hérlandis, teldist því mjög hár á erlendan mælikvarða. Dreifing og framleiðsla kvikmynda er þó víða í höndum tiltölulega fárra fyrirtækja, einkum í Bandaríkjunum (Björkegren, 1996 og Litman, 1998), eins og áður hefur verið rætt um.

4.2.2 Dreifingaraðilar, kvikmyndahús og sýningarsalir

Mynd 4.6 sýnir fjölda aðila sem dreifir kvikmyndum í fullri lengd hérlandis, flokkað eftir því hvort viðkomandi aðilar eru með sýningaraðstöðu og sýna kvikmyndir í eigin kvikmyndahúsum eða ekki (*Kvikmyndadreifendur*, 2010).

Paul Newman fæddist í Bandaríkjunum árið 1925 og lést árið 2008. Hann var einn þekktasti leikari Bandaríkjanna og fékkst við margt um ævina. Hann fékk fjölmörg verðlaun sem leikari, þ.á.m. Óskarsverðlaunin. Newman keppti í kappakstri og vann hann einnig þar til fjölda verðlauna. Newman stofnaði matvælafyrirtækið Newman’s Own sem starfar í þágu mannúðarmála og hefur það varið hundruðum milljóna dollara til þeirra. Newman barðist í seinni heimsstyrjöldinni og lauk hann háskólagráðum í ensku og leiklist. Newman lék á móti **Elizabeth Taylor** í *Cat on a Hot Tin Roof* (1958) eftir leikriti **Tennessee Williams**. Hann tók virkan þátt í stjórnmálum sem frjálslyndur umbótamaður og var níundi á óvinalista **Richard Nixon**, páverandi forseta Bandaríkjanna. Newman sagði það vera mesta hrós sem hann hefði fengið um ævina.

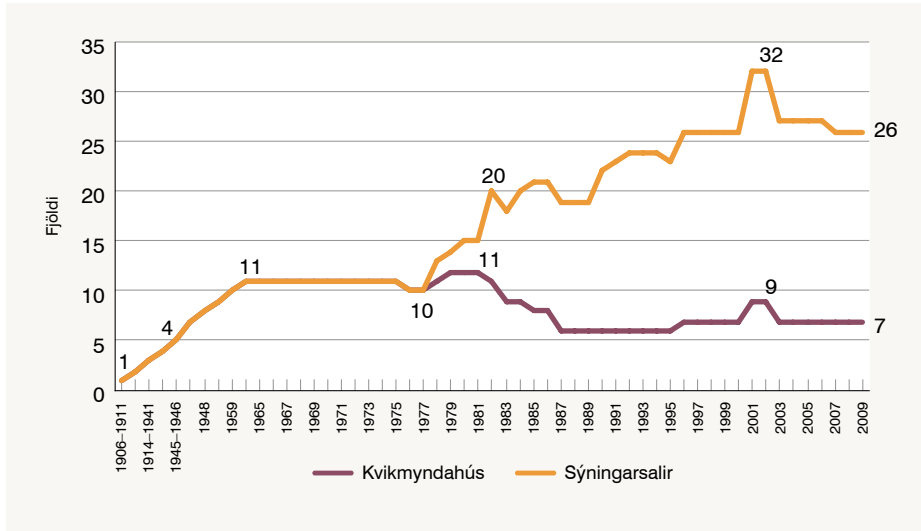

Mynd 4.6: Fjöldi aðila sem dreifir kvikmyndum hérlandis með eða án sýningarhalds 1993–2009

Eins og sést á mynd 4.6 eru ekki mörg fyrirtæki sem dreifa kvikmyndum hérlandis. Árið 1993 voru þau sjö talsins og þar af voru fimm með sýningaraðstöðu en tvö án hennar. Þetta hélst svipað næstu ár og árið 2001 voru sex fyrirtæki í dreifingu kvikmynda og fjögur þeirra með sýningaraðstöðu og tvö án hennar. Árið 2002 varð stökkbreyting á fjöldanum en þá dreifðu þrettán fyrirtæki kvikmyndum hérlandis og þar af voru níu með sýningaraðstöðu.

Mynd 4.7 sýnir fjölda kvikmyndahúsa og sýningarsala á höfuðborgarsvæðinu frá árinu 1906 til ársins 2009, eða í rúma öld (*Kvikmyndahús 1985–2008*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011). Ástæða þess að gerður er greinarmunur á höfuðborgarsvæðinu og landsbyggðinni er að þróun og aðsókn að kvikmyndasýningum eru mjög mismunandi á þessum tveimur svæðum.

Eins og sést á mynd 4.7 voru kvikmyndahús ekki mörg í upphafi hérlandis. Í fyrstu, árið 1906, var aðeins Fjalakötturinn til staðar en svo bættist Nýja bíó við árið 1912. Árið 1945 voru kvikmyndahúsin hérlandis fjögur talsins. Þau voru orðin ellefu árið 1965 og tíu árið 1977 og voru þau öll með einn sýningarsal hvert. Upp úr 1977 hófst sú þróun að kvikmyndahús væru með fleiri en einn kvikmyndasál, þ.e. svokölluð fjölsalakvikmyndahús litu dagsins ljós. Þá fækkaði kvikmyndahúsunum mikið en fjöldi sýningarsala jókst verulega. Árið 1982 voru kvikmyndahúsin ellefu talsins og níu árið 2002. Sýningarsalir voru hins vegar

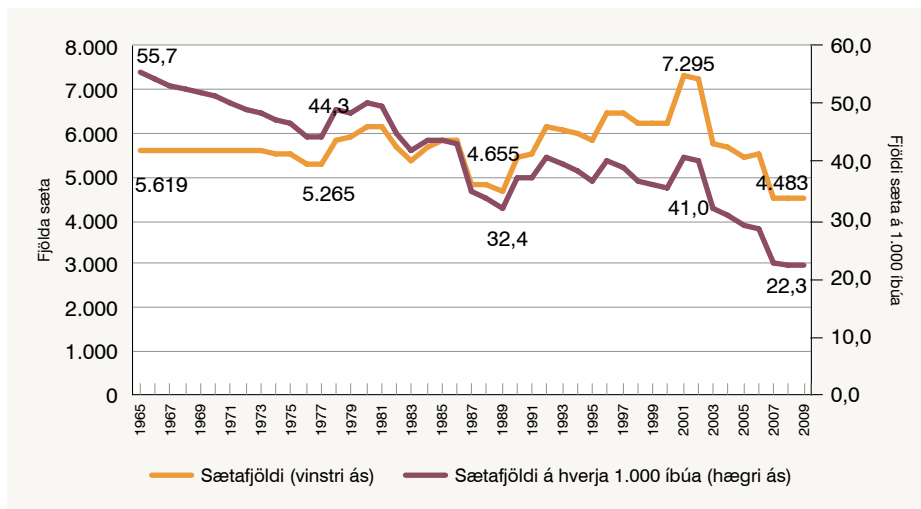
Mynd 4.7: Fjöldi kvikmyndahúsa og sýningarsala á höfuðborgarsvæðinu 1906–2009

tuttugu árið 1982 og þrjátíu og tveir á höfuðborgarsvæðinu árið 2002 eins og sést á mynd 4.7. Kvikmyndahúsum fækkaði hins vegar í sjö árið 2009 og kvikmyndasalirnir voru þá tuttugu og sex talsins.

Fjöldi kvikmyndahúsa og sýningarsala segir þó ekki nema hálfa söguna um dreifingu kvikmynda í kvikmyndahúsum því að fjöldi sæta almennt og fjöldi sæta á hverja 1.000 íbúa segja meira um mögulegt framboð af kvikmyndasýningum. Mynd 4.8 sýnir þróun á fjölda sæta í kvikmyndahúsum á höfuðborgarsvæðinu og fjölda sæta í kvikmyndahúsum á hverja 1.000 íbúa á höfuðborgarsvæðinu frá árinu 1965 til ársins 2009 (*Kvikmyndahús 1985–2008*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

Á mynd 4.8 er sætafjöldi á vinstri ás og fjöldi sæta á hverja 1.000 íbúa á hægri ás. Sætafjöldi í kvikmyndahúsum á höfuðborgarsvæðinu hefur aukist mikið á síðustu fjörutíu og fimm árum. Árið 1965 var fjöldi sæta 5.619 talsins en lækkaði fram til ársins 1977 í 5.265 og enn frekar fram til ársins 1989, eða í 4.655, en hækkaði þá aftur og var árið 2001 kominn í 7.295 sæti en lækkaði síðan. Árið 2009 var fjöldi sæta í kvikmyndahúsum á höfuðborgarsvæðinu 4.483 sæti, sbr. mynd 4.8.

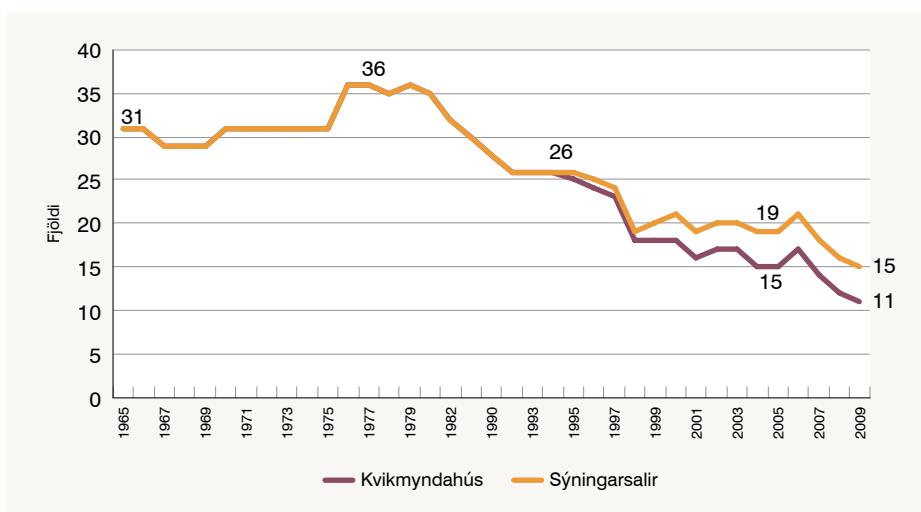
Þróunin í sætafjölda á hverja 1.000 íbúa á höfuðborgarsvæðinu, sem er á hægri ásnum á mynd 4.8, sýnir að sætaframboð á íbúa hefur lækkað mikið á síðustu fjörutíu og fimm árum. Árið 1965 var það 55,7 sæti á hverja 1.000 íbúa en 44,3 árið 1977, 32,4 árið 1989 en hækkaði í 41 árið 2001 en hefur lækkað mikið síðan. Framboðið var komið

Mynd 4.8: Sæta fjöldi í kvikmyndahúsum í þúsundum (vinstri ás) og fjöldi sæta á hverja 1.000 íbúa (hægri ás) á höfuðborgarsvæðinu 1965–2009

niður í 22,3 sæti á hverja 1.000 íbúa árið 2009. Ein helsta skýringin á þessu er að önnur afþreying en að fara í bíó hefur aukist mikið síðustu áratugin.

Svipuð þróun er á landsbyggðinni. Mynd 4.9 sýnir fjölda kvikmyndahúsa og fjölda sýningarsala á landsbyggðinni, þ.e. utan höfuðborgarsvæðisins, á árunum 1965 til 2009 (*Kvikmyndahús 1985–2008*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

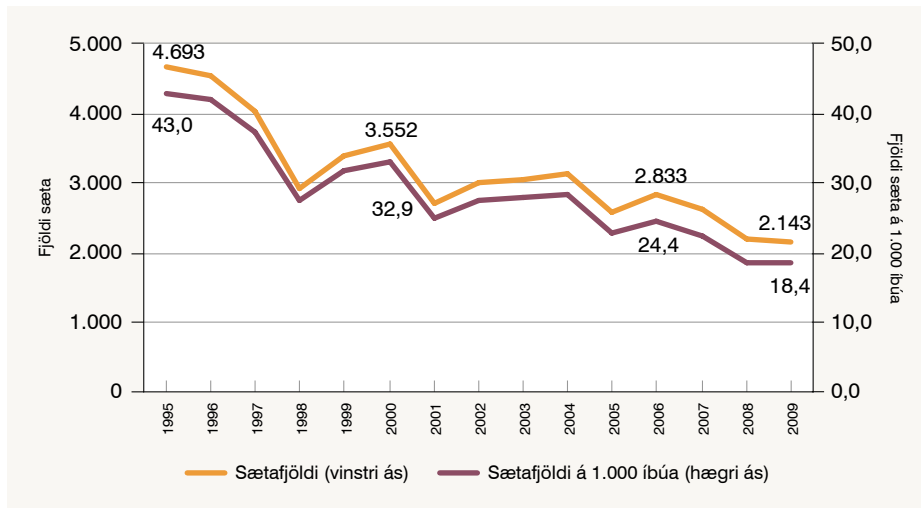

Mynd 4.9: Fjöldi kvikmyndahúsa og sýningarsala á landsbyggðinni 1965–2009

Kvikmyndahús og sýningarsalir á landsbyggðinni voru þrjátíu og eitt talsins árið 1965 og voru þrjátíu og sex árið 1977 en fækkaði í tuttugu og sex árið 1994. Þá fyrst varð til fjölsalakvikmyndahús á landsbyggðinni en þau urðu þó mjög fá. Eftir 1994 fækkaði bæði kvikmyndahúsum og sýningarsölum ört á landsbyggðinni og árið 2009 voru kvikmyndahúsin þar ellefu með fimmtán sýningarsölum.

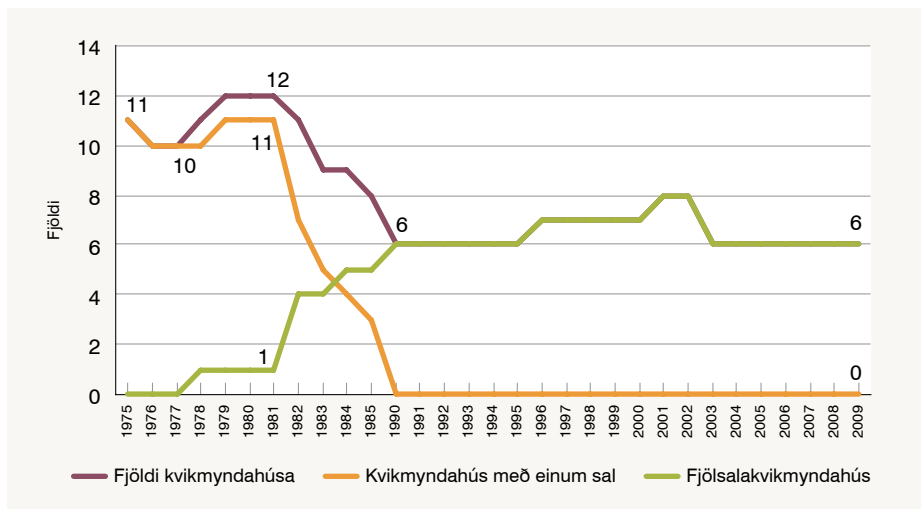
Þar sem um þriðjungur þjóðarinnar býr nú á landsbyggðinni en tveir þriðjungar á höfuðborgarsvæðinu er fjöldi kvikmyndahúsa á landsbyggðinni hlutfallslega meiri en á höfuðborgarsvæðinu og sýningarsalir einnig hlutfallslega fleiri. Það segir þó ekki alla söguna því að í flestum kvikmyndahúsum á landsbyggðinni eru fáar sýningar og flest þeirra eru notuð í aðra starfsemi eins og fundi og alls kyns samkomur.

Mynd 4.10 sýnir þróunina í fjölda sæta í kvikmyndahúsum á landsbyggðinni og fjölda sæta á hverja 1.000 íbúa (*Kvikmyndahús 1985–2008*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

Mynd 4.10: Sætafjöldi í kvikmyndahúsum í þúsundum (vinstri ás) og fjöldi sæta á hverja 1.000 íbúa (hægri ás) á landsbyggðinni 1995–2009

Sætum í kvikmyndahúsum á landsbyggðinni fækkaði mjög síðustu fimmtán árin eins og sést á vinstri ás á mynd 4.10. Þau voru 4.693 talsins árið 1995 en fækkaði í 3.552 árið 2000 og í 2.833 árið 2006. Árið 2009 fækkaði þeim í 2.143. Sama gildir um fjölda sæta á hverja 1.000 íbúa, sbr. hægri ás á mynd 4.10. Árið 1995 voru þau 43 talsins en fækkaði í 32,9 árið 2000 og fækkaði síðan enn frekar, eða í 24,4 árið 2006, og í 18,4 árið 2009. Þróun sæta á íbúa er þó svipuð á landsbyggðinni og á

Mynd 4.11: Fjöldi kvikmyndahúsa á höfuðborgarsvæðinu með einum eða fleiri sýningarsölum 1975–2009

höfuðborgarsvæðinu sem sést ef myndir 4.8 og 4.10 eru bornar saman. Árið 2009 voru sæti á höfuðborgarsvæðinu 22,3 talsins á hverja 1.000 íbúa en það ár voru þau 18,4 á landsbyggðinni.

Óskar Gíslason fæddist í Reykjavík árið 1901 og lést árið 1990. Hann var ljósmyndari að mennt og vann sem slíkur en Óskar var einn af brautryðjendum íslenskrar kvikmyndagerðar. Óskar gerði bæði leiknar myndir og heimildamyndir á árunum 1944 og fram undir 1960. *Síðasti bærinn í dalnum* (1950) og kvikmyndin um lýðveldisstofnunina árið 1944 eru löngu sígild verk. Kvikmyndagerð frumkvöðla á borð við Óskar var að langmestu leyti á kostnað þeirra sjálfra þannig að oft var erfitt að fjármagna verkin. Þegar Óskar vann að kvikmyndinni um björgun togarans Dhooon á Vestfjörðum, *Björgunaraufrekið við Látrabjarg* (1949), strandaði annar togarari, Sargon, og tók Óskar þann atburð upp og nýtti í heimildamyndina með mjög góðum árangri. Óskar ánaðnaði Kvikmyndasafni Íslands kvikmyndir sínar.

Hins vegar kemur fram munur milli höfuðborgarsvæðis og landsbyggðar ef skoðuð er þróunin á fjölda kvikmyndahúsa með einum eða fleiri sýningarsölum (*Kvikmyndahús, kvikmyndasýningar og aðsókn*, 2010; *Kvikmyndahús eftir fjölda sala*, 2010 og Ragnar Karlsson 2011). Mynd 4.11 sýnir það samhengi.

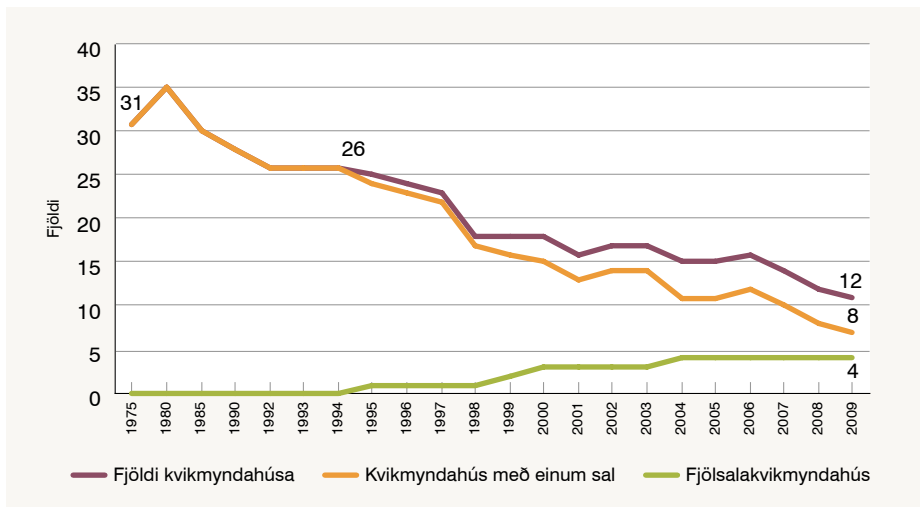
Á árunum 1975 til 1977 var fjöldi kvikmyndahúsa og sýningarsala á höfuðborgarsvæðinu jafn, eða tíu til ellefu talsins, en árið 1978 kom fyrsta fjölsalakvikmyndahúsið til sögunnar. Fjölsalahúsunum fjölgaði smátt og smátt og árið 1990 hvarf síðasta kvikmyndahúsið úr rekstri á höfuðborgarsvæðinu sem hafði aðeins einn sýningarsal, sbr. mynd 4.11.

Eftir 1990 og alveg fram til ársins 2010 voru oftast sex kvikmyndahús á höfuðborgarsvæðinu og voru þau öll með marga

sýningarsali. Árið 2010 voru þau orðin fimm talsins en þá hætti Regnboginn starfsemi sem almennt kvikmyndahús. Það sama ár var Regnboganum breytt í kvikmyndaklúbb (Bíó Paradís) þar sem sýndar eru valdar kvikmyndir og þar er einnig vettvangur fyrir umræðu um kvikmyndir. Seinni hluta ársins 2010 var tekið í notkun kvikmyndahús í Egilshöll í Grafavogi sem er með fjórum sýningarsölum og hefur Sam-félagið ehf. leigt húsnæðið og rekur kvikmyndahúsin þar. Þar með jókst hlutdeild Sambíóanna á kvikmyndahúsamarkaðnum enn frekar.

Hin fimm kvikmyndahúsin á höfuðborgarsvæðinu árið 2010 eru Háskólabíó með sjö sýningarsali, Laugaásbíó með þrjá, Sambíóin Kringlunni með þrjá, Sambíóin Álfabakka með sex og Smárabíó með fimm sýningarsali. Sam-félagið ehf. rekur Sambíóin og Sena ehf. rekur Smárabíó og Háskólabíó. Kvikmyndahöllin ehf. rekur Laugarásbíó. Það eru engin kvikmyndahús lengur í nágrannasveitarfélögum Reykjavíkur fyrir utan Smárabíó í Kópavogi. Í Bæjarbíói í Hafnarfirði er sýningar- aðstaða Kvikmyndasafns Íslands en þar eru ekki daglegar sýningar eins og er í hinum kvikmyndahúsunum þótt þar séu kvikmyndir sýndar reglulega yfir vetrarmánuðina.

Önnur þróun er á landsbyggðinni hvað varðar fjölda kvikmynda- húsa með einum eða fleiri sýningarsölum eins og sjá má á mynd 4.12 (*Kvikmyndahús, kvikmyndasýningar og aðsókn, 2010; Kvikmyndahús eftir fjölda sala, 2010 og Ragnar Karlsson 2011*).

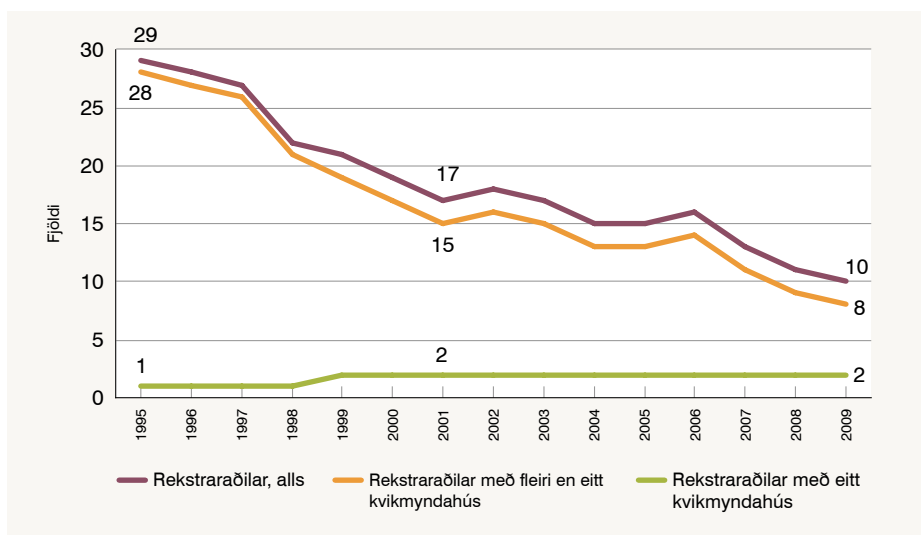

Mynd 4.12: Fjöldi kvikmyndahúsa á landsbyggðinni með einum eða fleiri sýningarsölum 1975–2009

Árið 1975 voru þrjátíu og eitt kvikmyndahús á landsbyggðinni og öll með aðeins einum sýningarsal. Árið 1994 hafði þeim fækkað niður í tuttugu og sex en þá urðu til kvikmyndahús með fleiri en einum sýningarsal. Árið 2009 voru tólf kvikmyndahús á landsbyggðinni og þar af voru átta með aðeins einum sýningarsal en fjögur með fleiri sölum, sbr. mynd 4.12.

Þessi fjögur kvikmyndahús eru Sambíóin Akureyri með tvo sýningarsali, Sambíóin Keflavík með tvo og Sambíóin Selfossi með tvo sýningarsali. Borgarbíó á Akureyri er einnig með tvo sýningarsali. Þessi fjögur kvikmyndahús eru nútímaleg kvikmyndahús en hin eru fjölnota hús, t.d. félagsheimili, þar sem stundum eru sýndar kvikmyndir en þó ekki með reglubundum hætti. Hér sést vel hin sterka staða Sambíóanna en á þessum fjórum stöðum eru þau á þremur. Borgarbíó á Akureyri er að 2/3 hlutum í eigu Senu ehf. og að 1/3 hluta í eigu eigenda Laugarásbíós.

Mikil samþjöppun hefur átt sér stað undanfarin ár með fækkun rekstraraðila kvikmyndaúsá eins og sýnt er á mynd 4.13 (*Rekstraraðilar kvikmyndaúsá, 2010*).

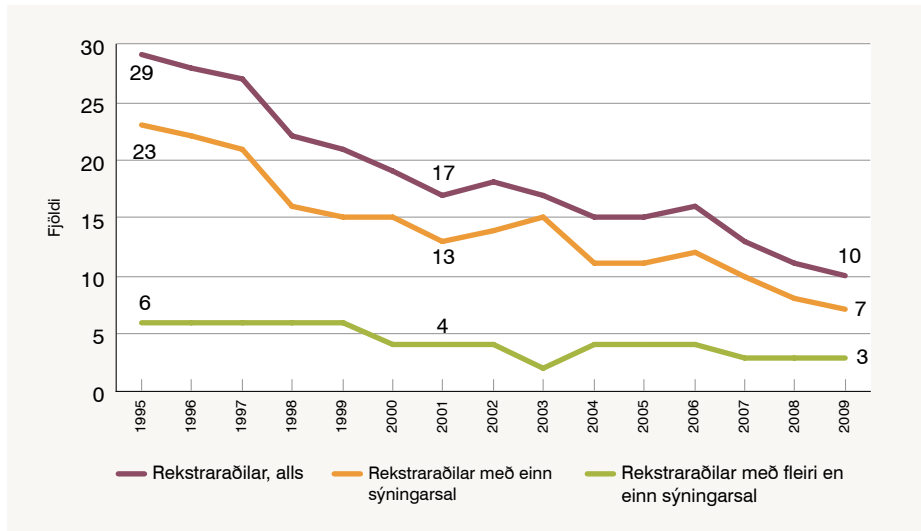

Mynd 4.13: Fjöldi rekstraraðila með eitt eða fleiri kvikmyndahús 1995–2009

Árið 1995 voru tuttugu og níu aðilar sem ráku kvikmyndahús og þar af var einn aðili með fleira en eitt hús eins og sést á mynd 4.13. Það voru Sambíóin sem þá voru með þrjú kvikmyndahús. Árið 2001 hafði rekstraraðilum fækkað úr tuttugu og níu í sautján og þá voru

tveir aðilar með fleiri en eitt hús (Sambíóin og Sena). Þessi fækkun á rekstraraðilum hélt áfram og árið 2009 voru einungis tíu aðilar eftir sem reka kvikmyndahús og þar af eru Sambíóin með fimm kvikmynda-hús og Sena með fjögur. Einu húsi, Regnboganum, fækkaði eftir það hjá Senu. Hinir átta aðilarnir eru einungis með eitt kvikmyndahús.

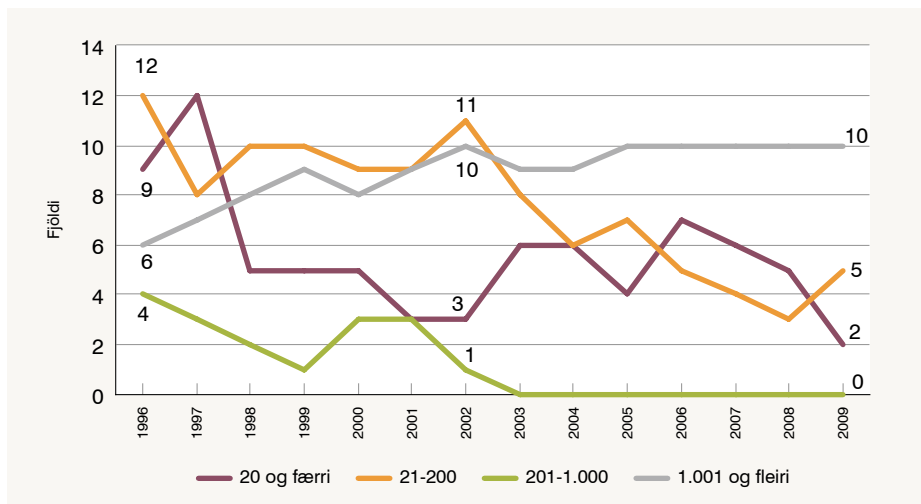
Þessi samþjöppun í þróuninni á fjölda sýningarsala hjá einstökum rekstraraðilum sést glögglega á mynd 4.14 (*Rekstraraðilar kvikmyndahúsa*, 2010).

Mynd 4.14: Fjöldi rekstraraðila með einn eða fleiri sýningarsali 1995–2009

Árið 1995 voru rekstraraðilar tuttugu og níu talsins og tuttugu og þrír þeirra með einn sýningarsal en sex með fleiri sali. Rekstraraðilum fækkaði fram til ársins 2001 í sautján. Þá voru þrettán þeirra með einn sal en fjórir með fleiri sýningarsali, eins og sést á mynd 4.14. Árið 2009 var fjöldi rekstraraðila kominn niður í tíu og voru sjö þeirra einungis með einn sýningarsal. Þá voru þrír rekstraraðilar með fleiri sýningarsali, þ.e. Kvikmyndahöllin ehf. með þrjá sali í Laugarásbíói og Sena ehf. og Sam-félagið ehf. með fleiri en þrettán sýningarsali hvort félag. Langflestir sýningarsalir landsins eru því í eigu einungis tveggja fyrirtækja.

Eins og áður hefur verið vikið að eru mörg kvikmyndahús með litla starfsemi. Með því að flokka kvikmyndahúsin eftir fjölda sýninga á ári sést vel hversu mörg kvikmyndahús standa undir nafni með það að halda uppi reglubundnum sýningum. Mynd 4.15 sýnir þetta samhengi (*Kvikmyndahús eftir fjölda sýninga*, 2010).

Mynd 4.15: Fjöldi kvikmyndahúsa sem flokkuð eru eftir fjölda sýninga 1996–2009

Árið 1996 voru tólf kvikmyndahús með 21 til 200 sýningar á ári en þeim fækkaði í ellefu hús árið 2002 og í fimm árið 2009. Árið 1996 voru níu hús með 20 sýningar eða færri á ári en þessum húsum fækkaði niður í tvö árið 2009 eins og sjá má á mynd 4.15. Kvikmyndahús sem eru með

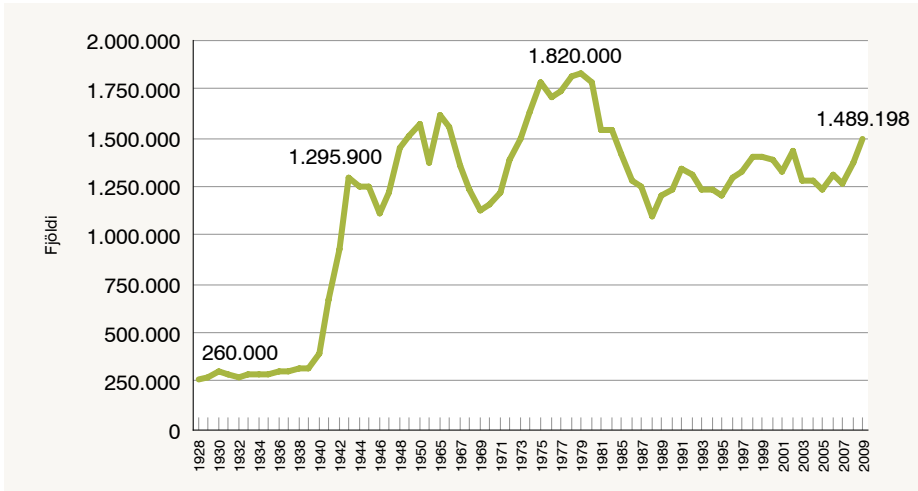
yfir 1.001 sýningar á ári voru sex talsins árið 1996 en voru tíu árið 2002 og einnig árið 2009. Kvikmyndahúsum sem voru með 201 til 1.000 sýningar á ári fækkaði úr fjórum árið 1996 í ekkert árið 2003.

Hægt er að halda því fram að af þeim sautján kvikmyndahúsum sem eru starfandi árið 2011 eru einungis tíu kvikmyndahús sem hægt er að líta á sem alvöru kvikmyndahús og eru þau öll með fleiri en einn sýningarsal. Þetta eru sex Sambíó, þ.e. á Akureyri, í Álfbakka, í Kringlunni, í Egilshöll, í Keflavík og á Selfossi. Hin kvikmyndahúsin fjögur eru hús Senu ehf., þ.e. Háskólabíó, og Smárabíó og meirihlutinn í Borgarbíói á Akureyri á móti Kvikmyndahöllinni ehf. sem auk þess rekur Laugarásbíó. Sjö kvikmyndahús eru með mjög fáar sýningar á ári, eða nokkrar tugi, sem þýðir að þar er varla kvikmynda-sýning einu sinni í viku að meðaltali.

Ósvaldur Knudsen fæddist á Fáskrúðsfirði árið 1899 og lést árið 1975. Meðal kvikmynda hans eru *Heklugosið* frá árinu 1948, *Hornstrandir* frá árunum 1949 til 1954, *Sveitin milli sanda* frá árunum 1952 til 1964 og fjallar hún um Örfæin og *Reykjavík* frá árinu 1955 en þar er sýnd borg í vexti en þá bjuggu í Reykjavík tæplega 65.000 manns. **Vilhjálmur**, sonur Ósvalds, vann með föður sínum og heldur starfi hans áfram. Myndir Ósvalds um íslenska náttúru eru ómetanlegar fyrir söguna og veittu þær Íslendingum, og ekki hvað síst útlendingum, góða innsýn í náttúru-fegurð Íslands. Myndir Ósvalds voru sýndar um allan heim og eru margverðlaunaðar. Þessar kvikmyndir gerðu mikið til þess að vekja áhuga útlendinga á því að koma til Íslands og þannig reyndist starf Ósvalds mjög mikilvægt fyrir íslenska ferðapjónustu.

4.2.3 Aðsókn að kvikmyndahúsum

Íslendingar sækja mest kvikmyndasýningar á íbúa miðað við önnur lönd, eins og fyrr var vikið að. Mynd 4.16 sýnir þróunina í aðsókn á höfuðborgarsvæðinu frá árinu 1928 (*Kvikmyndahús 1985–2008*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

Mynd 4.16: Fjöldi kvikmyndahúsagesta á höfuðborgarsvæðinu 1928–2009

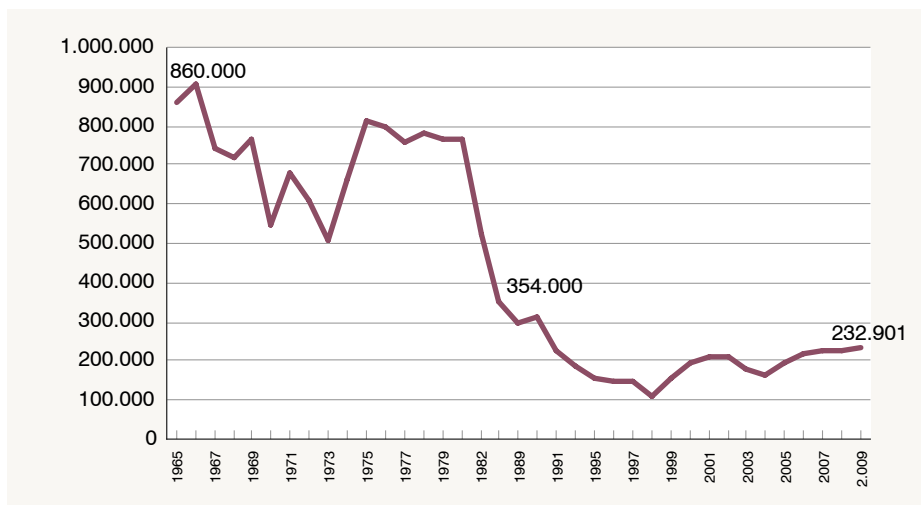
Árið 1928 var fjöldi kvikmyndahúsagesta á höfuðborgarsvæðinu 260.000 talsins og aðsóknin jókst hratt. Árið 1943, í miðri seinni heimsstyrjöldinni, var fjöldinn kominn í 1.295.900 og fór hann hæst í 1.820.000 árið 1978. Síðan dró mikið úr aðsókn miðað við fyrri tíð og var hún 1.489.198 kvikmyndahúsagestir árið 2009 eins og sést á mynd 4.16.

Þótt tölur um aðsókn séu frá árinu 1928 þá vantar upplýsingar inn á milli. Þannig vantar tölur frá árinu 1951 til ársins 1965, eða í yfir fjórtán ár, í gögn Hagstofunnar. Rétt fyrir það tímabil voru áhorfendur um 1,5 milljónir á ári og rétt eftir þann tíma voru þeir álíka margir. Önnur heimild frá árinu 1963 bendir til þess að á þessum árum hafi aðsókn verið svipuð milli ára (Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf Guðjóns Guðjónssonar forstöðumanns Fræðslumyndsafns ríkisins*, 1957–1963). Það er því óhætt að draga þá ályktun að ekki hafi orðið grundvallarbreytingar á þessu tímabili.

Fólki fjölgaði mikið á höfuðborgarsvæðinu á viðmiðunartímanum og eftir 1980 voru skemmtanir mun fjölbreyttari en áður þannig að hægt var að gera margt annað sér til afþreyingar en fara í bío.

Myndbandavæðingin hélt t.d. innreið sína og var þá hægt að horfa á kvikmyndir án þess að fara í bíó.

Þróunin á landsbyggðinni var með öðrum hætti eins og sýnt er á mynd 4.17 (*Kvikmyndahús 1985–2008*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

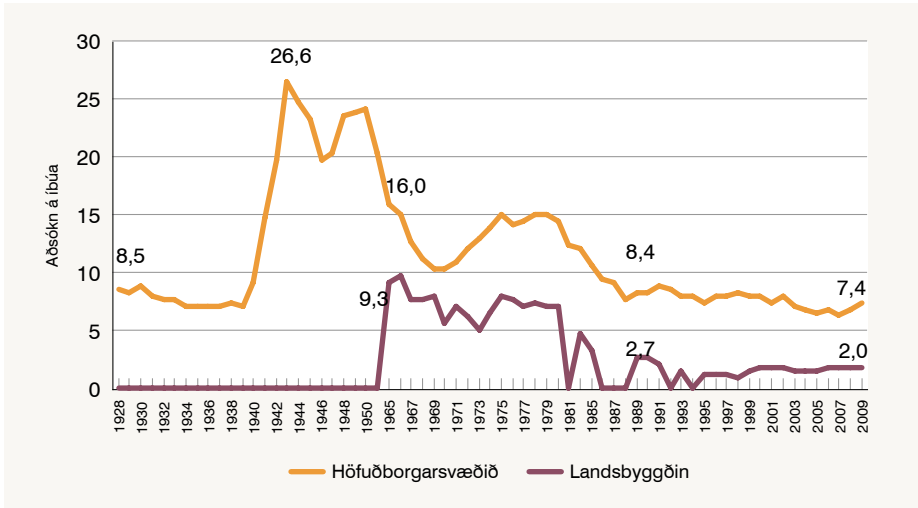

Mynd 4.17: Fjöldi kvikmyndahúsagesta á landsbyggðinni 1965–2009

Árið 1965 voru gestir kvikmyndahúsa á landsbyggðinni 860.000 talsins en fækkaði í 354.000 árið 1985 og í 232.901 árið 2009. Þetta er mikil fækkun og mun meiri en sem nemur fólksfækkun á landsbyggðinni.

Sá mælikvarði sem gefur einna gleggstu myndina af aðsókn og áhuga fólks á að sjá kvikmyndir í kvikmyndahúsum og er notaður í alþjóðlegum samanburði er að skoða hversu oft hver einstaklingur fer að meðaltali í bíó á ári. Sú þróun fyrir höfuðborgarsvæðið og landsbyggðina sést á mynd 4.18 (*Kvikmyndahús, kvikmyndasýningar og aðsókn*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

Þróunin fyrir höfuðborgarsvæðið frá 1928 er mjög athyglisverð, sbr. mynd 4.18. Þegar mælingar hófust árið 1928 var aðsóknin 8,5 sýningar á ári og hélst hún svipuð fram að hersetu Íslands í seinni heimsstyrjöldinni árið 1940. Þá snarjókst kvikmyndaaðsóknin og árið 1943 fór hún í 26,6 kvikmyndir á ári á hvern einstakling, kornabörn sem gamalmenni. Við hersetuna fjölgaði íbúum landsins um nær helming, eða um rúmlega fimmtíu þúsund manns, en landsmenn voru þá um eitt hundrað og tuttugu þúsund talsins (Björn Tryggvason, 1977). Aukna aðsókn í kvikmyndahúsin má að hluta til rekja til þess að hermenn sóttu mikið bíó. Aðsóknin minnkaði síðan mikið eftir 1950 og árið 1965 var hún

Mynd 4.18: Aðsókn á kvikmyndir á hvern íbúa á höfuðborgarsvæðinu 1928–2009 og á landsbyggðinni 1965–2009

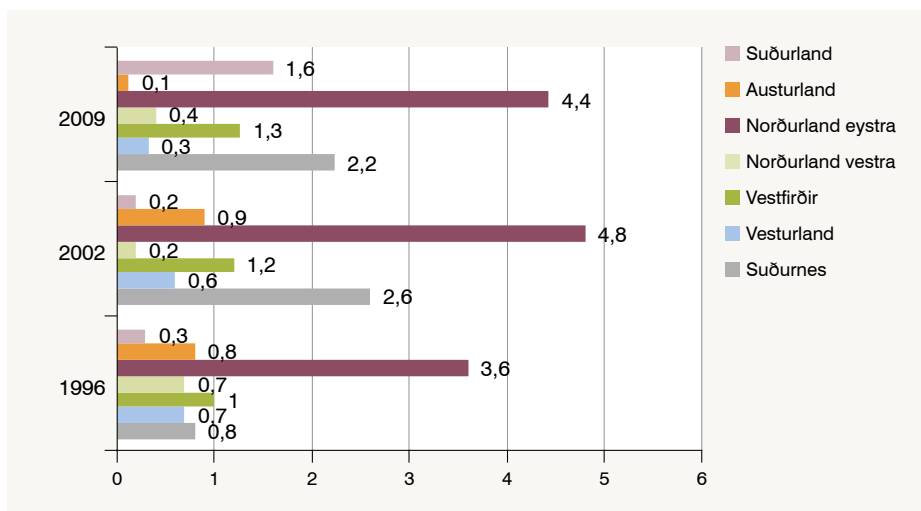
16 myndir á ári. Hún fór niður í 8,4 árið 1989 og árið 2009 var hún 7,4 kvikmyndir á ári.

Á landsbyggðinni var miklu minni aðsókn. Á mynd 4.18 sést að árið 1965, sem er fyrsta árið sem tölur voru teknar saman fyrir landsbyggðina, var aðsóknin 9,3 myndir á ári þegar hún er 16 fyrir höfuðborgarsvæðið. Árið 1989 var aðsóknin á landsbyggðinni 2,7 en var það ár 8,4 á höfuðborgarsvæðinu. Árið 2009 var aðsóknin aðeins 2,0 á landsbyggðinni en 7,4 á höfuðborgarsvæðinu.

Það er mikill munur á aðsókn innan landsbyggðarinnar eins og sýnt er á mynd 4.19 (*Kvikmyndahús, kvikmyndasýningar og aðsókn*, 2010 og Ragnar Karlsson, 2011).

Árið 1996 var aðsóknin á Suðurlandi aðeins 0,3 kvikmyndir á ári, árið 2002 var hún 0,2 en árið 2009 var hún orðin 1,6. Aukningin er hinum nýju Sambíóum Selfossi að þakka sem tóku til starfa árið 2004. Á Austurlandi hrapaði aðsóknin úr 0,8 í 0,1 en núna eru varla nokkrar kvikmyndir sýndar á Austurlandi. Á Norðurlandi eystra er annað uppi á teningnum þar sem Akureyri og bíóin þar halda aðsókninni í 4-5 kvikmyndum á íbúa á ári. Nú eru tvö tveggja sala kvikmyndahús á Akureyri. Þó vantar mikið upp á að aðsóknin sé svipuð og á höfuðborgarsvæðinu.

Á Norðurlandi vestra minnkaði aðsóknin mikið á þessum árum og árið 2008 var hún aðeins 0,2 sem þýðir, eins og á Austurlandi, að varla

Mynd 4.19: Aðsókn á kvikmyndir á hvern íbúa á landsbyggðinni eftir landshlutum árin 1996, 2002 og 2008

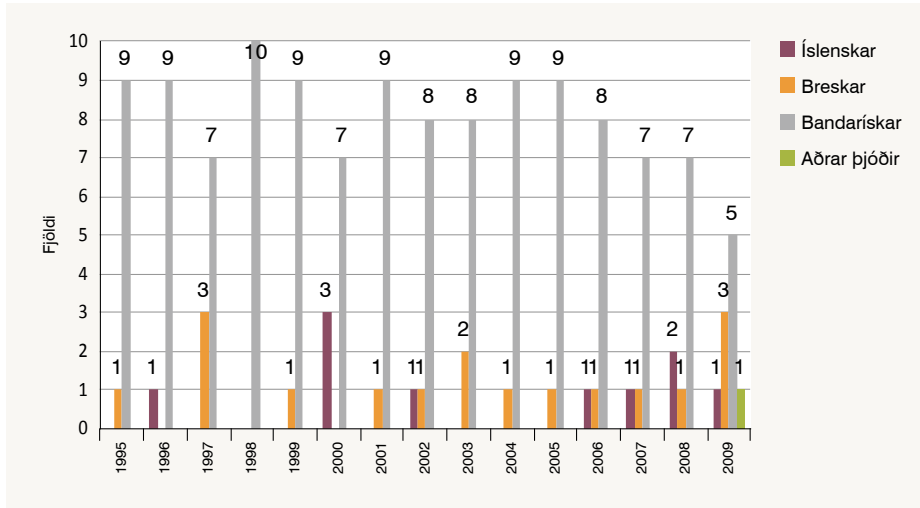
er nokkur kvikmynd sýnd þar lengur. Vestfirðir eru með að meðaltali eina kvikmynd á ári á íbúa en kvikmyndir hafa alltaf verið sýndar á Ísafirði þótt það sé ekki í miklum mæli.

Vesturland fer niður í 0,3 sem þýðir, eins á Austurlandi og á Norðurlandi vestra, að þar eru varla sýndar nokkrar kvikmyndir. Á Suðurnesjum eykst aðsóknin upp í 2,2 myndir á ári frá árinu 2002 eins og sést á mynd 4.19. Það er vegna Sambíóanna Keflavík en þar var seinni sýningarsal bætt við árið 2001 (*Kvikmyndahúsið*, 2010).

Ekki er rétt að draga þá ályktun af þessu að landsbyggðarfólk fari nær ekkert í bíó því að oft notar fólk tækifærið þegar það kemur á höfuðborgarsvæðið og fer þá í bíó. Íbúar á höfuðborgarsvæðinu fara þó mun oftar í bíó en landsbyggðarfólk (Andrea Dofradóttir *et al.*, 2010).

Þegar skoðað er frá hvaða löndum þær kvikmyndir koma sem fá mesta aðsókn á hverju ári kemur vel í ljós yfirburðarstaða bandarískra kvikmynda (*Uppruni mest sóttu löngu, leiknu kvikmyndanna*, 2011). Þetta samhengi er sýnt á mynd 4.20.

Leni Riefenstahl fæddist í Þýskalandi árið 1902 og lést árið 2003, þá eitt hundrað og eins árs gömul. Hún var leikkona, leikstjóri og ljósmyndari. Hún er þekktust fyrir kvikmyndir sem hún gerði fyrir Nasistaflokkinn á tímum Þriðja ríkisins. Mynd hennar *Triumph des Willens* (1934) fjallaði um flokksþing nasista í Nürnberg þar sem kvikmynda-tækninni var beitt í að sýna áhrifamikla skrautsýningu. Hún leikstýrði einnig víðfrægri kvikmynd um Ólympíuleikana í Berlín árið 1936. Riefenstahl var vinur Adolfs Hitlers og það var lagt henni til lasts eftir stríð. Riefenstahl er talin einn fremsti kvenleikstjóri sögunnar en hún átti erfitt með að fá að gera myndir eftir stríðið. Þá sneri hún sér að ljósmyndun og náði þar miklum árangri. Umræða um fortíðina vegna tengslanna við Hitler og nasista fylgdi henni þó allt til æviloka.

Mynd 4.20: Framleiðslulönd tíu aðsóknarmestu kvikmyndanna í kvikmyndahúsum 1995–2009

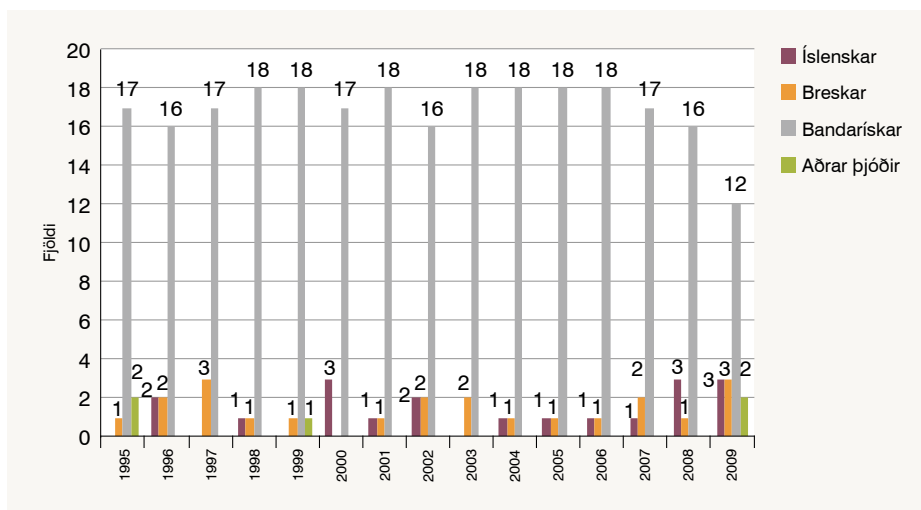
Eins og sjá má á mynd 4.20 hafa bandarískar kvikmyndir langmestu aðsóknina en árið 1995 voru níu af tíu aðsóknarmestu kvikmyndunum frá Bandaríkjunum. Ein kvikmynd frá Bretlandi komst þá á listann. Yfir þetta fimmtán ára tímabil voru Bandaríkin með sjö til tíu myndir á listanum, nema árið 2009 en þá voru þær „einungis“ fimm talsins. Það ár var ein sænsk kvikmynd á listanum en öll viðmiðunarárin var aldrei kvikmynd frá Frakklandi, Ítalíu eða Þýskalandi á listanum.

Þessar tíu mest sóttu kvikmyndir eru með um 30% af öllum áhorfendum og þegar haft er í huga að sýndar eru um eitt hundrað og sjötíu kvikmyndir ár hvert skipta eitt hundrað og sextíu kvikmyndir með sér um 70% af markaðnum. Hinar tíu mest sóttu kvikmyndir skila jafnframt um 30% af aðgangseyri í kvikmyndahúsin (Ragnar Karlsson, 2011).

Nokkur árin komast íslenskar kvikmyndir á listann en það er ekki algengt. Árið 1996 var ein íslensk kvikmynd á þessum lista, eða *Djöflaeyjan* í leikstjórn Friðriks Þórs Friðrikssonar. Árið 2000 voru þrjár íslenskar kvikmyndir á listanum, eða *Englar alheimsins* í leikstjórn Friðriks Þórs Friðrikssonar, Íslenski draumurinn í leiksstjórn Róberts Inga Douglas og *101 Reykjavík* í leikstjórn Baltasar Kormáks Samper. Árið 2002 var *Hafið* í leikstjórn Baltasar Kormáks Samper á listanum, árið 2006 *Mýrin* í leikstjórn Baltasar Kormáks Samper og 2007 *Astrópía* í leikstjórn Gunnars Björns Guðmundssonar. Árið 2008 voru *Brúðguminn* í leikstjórn Baltasar Kormáks Samper og *Reykjavík-Rotterdam* í leikstjórn Óskars Jónassonar á listanum og árið 2009 var *Jóhannes* í leikstjórn

Þorsteins Gunnars Bjarnasonar á þessum lista yfir tíu aðsóknarmestu kvikmyndirnar.

Mjög svipuð staða kemur í ljós þegar tuttugu aðsóknarmestu kvikmyndirnar eru skoðaðar (*Uppruni mest sóttu löngu, leiknu kvikmyndanna*, 2011), sbr. mynd 4.21.

Mynd 4.21: Framleiðslulönd tuttugu aðsóknarmestu kvikmyndanna í kvikmyndahúsum 1995–2009

Af tuttugu aðsóknarmestu kvikmyndunum í kvikmyndahúsum eru sextán til átján frá Bandaríkjunum, nema árið 2009 þegar þær eru tólf talsins. Bretland og Ísland eru flest árin með einstaka myndir á þessum lista en aðrar þjóðir varla nokkurn tímann. Hér sést greinilega hversu vinsælar kvikmyndir frá Bandaríkjunum eru.

Þessi samanburður yfir vinsælustu kvikmyndirnar sýnir mikla einsleitni. Það verður þó að hafa í huga að bandarískar kvikmyndir eru alls ekki allar af sama tagi þótt oft megi sjá sambærileg efnistök við framleiðslu margra þeirra. Þær kvikmyndir sem eru í ellefta til tuttugasta sæti á lista yfir aðsóknarhæstu kvikmyndirnar eru með um 15% áhorfenda. Þannig eru þær tuttugu kvikmyndir sem fá flesta áhorfendur ár hvert með um 45% af markaðnum, bæði hvað varða fjölda áhorfenda og tekjur vegna aðgangseyris (Ragnar Karlsson, 2011). Þetta er mikil samþjöppun tiltölulega fárra kvikmynda en tuttugu kvikmyndir eru rúmlega 10% af þeim um eitt hundrað og sjötíu kvikmyndum sem eru sýndar hér árlega.

4.2.4 Kvikmyndahátíðir

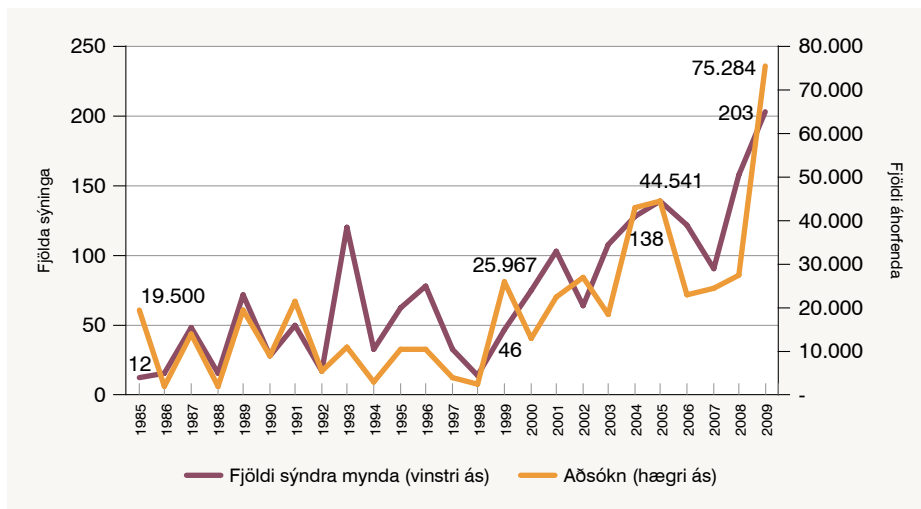
Kvikmyndahátíðir eru viðburðir sem haldnir eru um allan heim þar sem kvikmyndir eru sýndar, rætt er um þær, viðskipti eru gerð og oft eru verðlaun veitt. Þær eru mikilvægur vettvangur fyrir lærða sem leika og þar gefst tækifæri til að sjá kvikmyndir sem oft eru ekki sýndar almennt í kvikmyndahúsum. Kvikmyndahátíðir eru algengar hérlandis og eru þær oft í samvinnu við erlenda aðila. Fyrsta alþjóðlega kvikmyndahátíðin hérlandis var haldin af Listahátíð 2. til 12. febrúar árið 1978 (Þjóðskjalasafn Íslands. *Fyrsta alþjóðlega kvikmyndahátíðin*, 1975–1978).

Alþjóðlega kvikmyndahátíðin í Reykjavík (Reykjavík International Film Festival (RIFF)) er stærsta kvikmyndahátíðin hérlandis. Hún hefur verið haldin frá árinu 2004 og vaxið ár frá ári. Á bilinu eitt hundrað til eitt hundrað og fimmtíu kvikmyndir eru sýndar þar árlega. Á hátíðinni eru veitt verðlaun fyrir bestu kvikmyndina og nefnast verðlaunin Gyllti lundinn sem er skemmtileg tilvísun í íslenskt umhverfi. Fjölmargir erlendir fagaðilar eins og leikstjórar, blaðamenn og fulltrúar dreifingar- og framleiðslufyrirtækja sækja hátíðina ár hvert. Á hátíðum sem þessari kynnist fólk og þar verða til sambönd sem síðar geta leitt til samstarfs í framleiðslu og dreifingu. Velta hátíðarinnar árið 2010 var um 50 milljónir kr. en auk þess verja erlendir gestir fé til ferðalaga hingað og í dvalarkostnað þannig að umtalsverð verðmætasköpun er vegna kvikmyndahátíða hérlandis (Mikið viðskiptalegt gildi fyrir Ísland, 2010).

Á mynd 4.22 er þróuninni lýst síðasta aldarfjórðung með því að skoða fjölda kvikmynda er sýndar hafa verið á kvikmyndahátíðum og á sérsýningum kvikmyndahúsanna, að meðtöldum sýningum Kvikmyndasafns Íslands í Bæjarbíói frá árinu 2000. Hér eru heimildamyndir og stuttmyndir einnig taldar með (*Kvikmyndahátíðir*, 2010).

Kvikmyndahátíðum hefur fjölgað jafnt og þétt undanfarna ártugi sem og þeim kvikmyndum sem þar eru sýndar svo og áhorfendum eins og sést á mynd 4.22. Fjöldi kvikmynda er á vinstri ás og fjöldi áhorfenda er á hægri ás á mynd 4.22. Árið 1985 voru tólf kvikmyndir sýndar á kvikmyndahátíðum og áhorfendur voru 19.500 talsins. Árið 1999 voru myndirnar orðnar fjörutíu og sex og áhorfendur 25.967. Árið 2005 voru eitt hundrað þrjátíu og átta kvikmyndir sýndar á kvikmyndahátíðum og áhorfendur voru 44.541 og árið 2009 voru myndirnar orðnar tvö hundruð og þrjár og hafði þá áhorfendum fjölgað mjög mikið en þeir voru 75.284 það ár.

Það að nær tvö hundruð kvikmyndir séu sýndar árlega á kvikmyndahátíðum er mjög mikið miðað við það að fjöldi kvikmynda í

Mynd 4.22: Fjöldi kvikmyndasýninga (vinstri ás) og fjöldi áhorfenda (hægri ás) á kvikmyndahátíðum og sérsýningum kvikmyndahúsa 1985–2009

almennum kvikmyndahúsum er um eitt hundrað og sjötíu kvikmyndir á ári. Þar sem hér er í mjög mörgum tilvikum ekki um sömu myndirnar að ræða tvöfaldast framboð af kvikmyndum með kvikmyndahátíðum hérlendis. Kvikmyndahátíðir eru því mjög mikilvægar fyrir áhugafólk um kvikmyndir og hér á landi er fjöldinn allur af kvikmyndahátíðum haldinn ár hvert og eru margar þeirra á landsbyggðinni.

Eins og sést á mynd 4.22 er eðlilega mikið samræmi milli fjölda kvikmynda og fjölda áhorfenda. Aukningin á þessu tvennu var mjög mikil á tímabilinu og árlegt andvirði seldra aðgöngumiða síðustu árin náði nær fimm tugum milljóna kr. þar sem árið 2009 var sérstaklega gott ár (Ragnar Karlsson, 2011). Það er ekki að efa að kvikmyndahátíðir og fjölgun þeirra endurspeglar vel hinn mikla áhuga Íslendinga á kvikmyndum. Fjölmargir erlendir gestir koma einnig til landsins til að fara á kvikmyndahátíðir og hefur koma þeirra jákvæð hagræn áhrif.

Kvikmyndir á kvikmyndahátíðum koma frá mörgum löndum og þar kemur ekki fram yfirburðastaða Bandaríkjanna eins og í almennum kvikmyndahúsum. Áhugavert er að skoða frá hvaða löndum kvikmyndir á kvikmyndahátíðum hérlendis koma (*Sýndar kvikmyndir á kvikmyndahátíðum*, 2010). Með því að reikna meðaltal síðustu tíu ára til að sjá hversu hátt hlutfall kvikmynda er frá einstökum löndum fæst skýr hugmynd um dreifingu þessara kvikmynda eftir framleiðslulöndum. Þetta samhengi er sýnt í töflu 4.6.

Framleiðsluland	Hlutdeild
Bandaríkin	20%
Ísland	14%
Önnur Norðurlönd	13%
Frakkland	12%
Spánn	4%
Bretland	4%
Þýskaland	4%
Ítalía	4%
Önnur Evrópulönd	9%
Kanada	2%
Ástralía og N-Sjáland	1%
Önnur lönd	13%
Samtals	100%

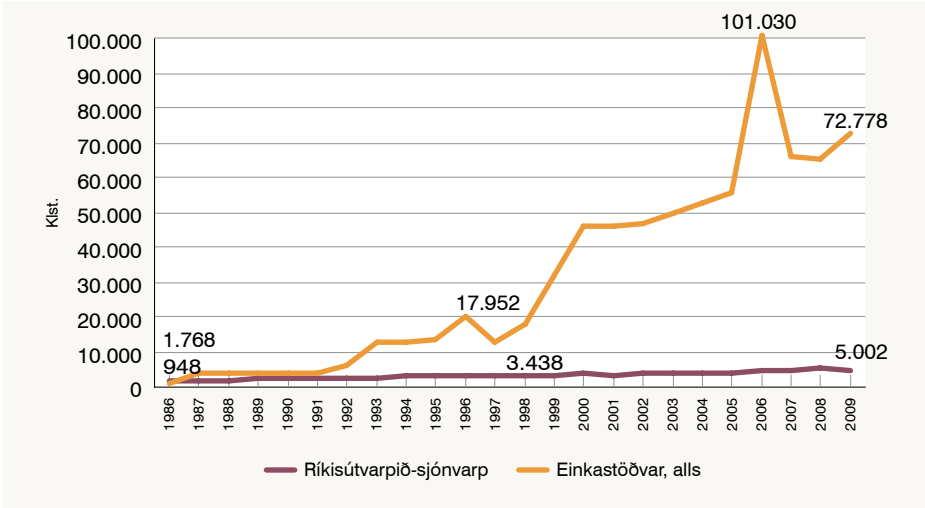
Tafla 4.6: Hlutdeild einstakra landa í kvikmyndum sýndum á kvikmyndahátíðum 2000–2009

Frá Bandaríkjunum koma 20% kvikmynda á kvikmyndahátíðum, 14% frá Íslandi og 4% frá Bretlandi svo dæmi séu tekin úr töflu 4.6. Athygli vekur sterk staða Frakklands (12%) og endurspeglar hún það forystuhlutverk sem franskur kvikmyndaiðnaður hefur haft lengi innan Evrópu. Fáar kvikmyndir eru frá Kanada og Eyjaálfu og kemur það nokkuð á óvart miðað við í hversu mikilli sókn þessar þjóðir eru á kvikmyndasviðinu.

4.2.5 Sjónvarp, mynddiskar og tölvur
Sýningarstaður kvikmynda og annars myndræns efnis er ekki hvað síst í sjónvarpi. Í því samhengi er athyglisvert að skoða útsendingartíma sjónvarps hérlandis eins og gert er á mynd 4.23.

Eins og sést á mynd 4.23 hefur útsendingartími sjónvarps aukist mjög mikið hérlandis en aukningin er fyrst og fremst hjá einkastöðvum. Árið 1986 var útsendingartími Ríkisútvarpsins-sjónvarps 1.768 klst. en 948 klst. hjá einkasjónvarpsstöðvunum. Árið 1989 var útsendingartími Ríkisútvarpsins 3.438 klst. en hjá einkastöðvunum var hann

Peter Sellers fæddist í Bretlandi árið 1925 og lést árið 1980. Hann var gamanleikari þótt hann léki einnig alvarleg hlutverk. Sellers hóf feril sinn í útvarpi og þar komu í ljós þeir eiginleikar hans að líkja eftir hreimi fólk frá mismunandi löndum. Hann gat breytt sér í allra kvikinda líki enda sagði leikkonan **Bette Davis** að hann væri eins og kamelljón. Leikur hans sem Inspector **Clouseau** í *Bleika pardusnum* (1963) í leikstjórn **Blake Edwards** færði honum mikið lof. Margar myndir um Clouseau fylgdu í kjölfarið. Hann lék í *Dr. Stangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb* (1964) í leikstjórn **Stanley Kubrick** en þar lék Sellers mörg hlutverk. Ein besta mynd hans er *Being There* (1979) þar sem hann lék hinn einfalda garðyrkjumann, **Chance**. Sellers þótti erfiður í umgengni en hann átti tryggja vini eins og **Bítlana George Harrison** og **Ringo Starr** og leikstjórnann **Roman Polanski**.

Mynd 4.23: Útsendingartími sjónvarps í klukkustundum hjá Ríkisútvarpinu og einkastöðvum 1996–2009

17.952 klst. Árið 2009 var útsendingartími Ríkisútvarpsins orðinn 5.002 klst. og hafði tæplega þrefaldast frá árinu 1986. Útsendingartími einkastöðvanna var orðinn 72.778 klst. árið 2009 og hafði sjötíu og sexfaldast frá árinu 1986 en það er árlegur vöxtur í útsendingartíma upp á 20,8% sem er gríðarlega mikill vöxtur yfir langt tímabil, eða tuttugu og þrjú ár (*Sjónvarpsstöðvar og útsendingartími sjónvarps*, 2011).

Í töflu 4.7 eru sýndar meðaltalstölur fyrir hlutfallslega skiptingu útsendingartíma almennra sjónvarpsstöðva hérlendis. Stöðvarnar eru þrjár talsins, RÚV, Stöð 2 og Skjár 1. Viðmiðunarárin fyrir RÚV eru frá árinu 2001 til ársins 2009, fyrir Stöð 2 frá árinu 1996 til ársins 2009 og fyrir Skjá 1 frá árinu 2000 til ársins 2009.

	RÚV	Stöð 2	Skjár 1
Upplýsing og menning	23%	15%	4%
Leikið efni og skemmtiefni	36%	57%	25%
Tónlist	2%	2%	61%
Íþróttir	15%	3%	1%
Börn og unglingar	14%	13%	0%
Annað	10%	11%	9%
Samtals	100%	100%	100%

Tafla 4.7: Meðaltalstölur fyrir hlutfallslega skiptingu á útsendingartíma almennra sjónvarpsstöðva eftir efnisflokkum

Í töflu 4.7 sést að 23% af útsendingartíma Ríkisútvarpsins-sjónvarps flokkast sem upplýsing og menning, leikið efni og skemmtiefni er 36% en annað minna. Leikið efni og skemmtiefni er 57% hjá Stöð 2 og tónlist er 61% af útsendingartíma hjá Skjá 1. Aðaláhersla hjá Skjá 1 er tónlist en hjá Stöð 2 er megináherslan á leikið efni og skemmtiefni en það er blandað hjá RÚV. Íþróttir eru með lágt hlutfall hjá Stöð 2 enda er íþróttum gerð skil á sérstakri íþróttastöð hjá 365 miðlum sem reka Stöð 2 (*Dagskrá almennra sjónvarpsstöðva eftir meginflokkum efnis*, 2011).

Í töflu 4.8 er sýnt hvernig útsendingar hinna þriggja almennu sjónvarpsstöðva skiptast milli innlends og erlends efnis. Fyrir RÚV er miðað við árin frá árinu 1967 til ársins 2009, fyrir Stöð 2 frá árinu 1997 til ársins 2009 og fyrir Skjá 1 frá árinu 2000 til ársins 2009 (*Dagskrá almennra sjónvarpsstöðva eftir uppruna*, 2011).

	RÚV	Stöð 2	Skjár 1
Innlent efni	36%	19%	22%
Erlent efni	64%	81%	78%
Samtals	100%	100%	100%

Tafla 4.8: Skipting á útsendingum almennra sjónvarpsstöðva milli innlends og erlends efnis

Eins og sést í töflu 4.8 er 36% af efni RÚV innlent en 64% erlent. Stöð 2 er með aðeins 19% af innlendu efni en 81% af erlendu og Skjár 1 er mitt á milli með 22% af útsendingum á innlendu efni en 78% er af erlendum toga. Þetta hlutfall hefur ekki breyst mikið hjá einstökum stöðvum á viðmiðunartímabilinu.

Í töflu 4.9 er sýnt hvernig skiptingin er milli frumsýnds efnis og endursýninga og er miðað við árin frá árinu 2000 til ársins 2009 fyrir Ríkisútvarpið, Stöð 2 og Skjá 1 (*Frumnýnt og endurnýnt efni á almennum sjónvarpsstöðvum*, 2011).

	RÚV	Stöð 2	Skjár 1
Frumnýningar	71%	33%	48%
Endurnýningar	29%	67%	52%
Samtals	100%	100%	100%

Tafla 4.9: Skipting á útsendingum almennra sjónvarpsstöðva milli frumsýninga og endursýninga 2000–2009

Í töflu 4.9 sést að 2/3 af efni Stöðvar 2 eru endursýningar og skýrist langur útsendingartími Stöðvar 2 miðað við RÚV af því að Stöð 2

endursýnir stöðugt sitt efni. Skjár 1, sem reyndar sendir út mestan hluta sólarhringsins, er með mjög mikið af frumsýndu efni og tiltölulega lítið af endursýningum miðað við „stóru stöðvarnar“.

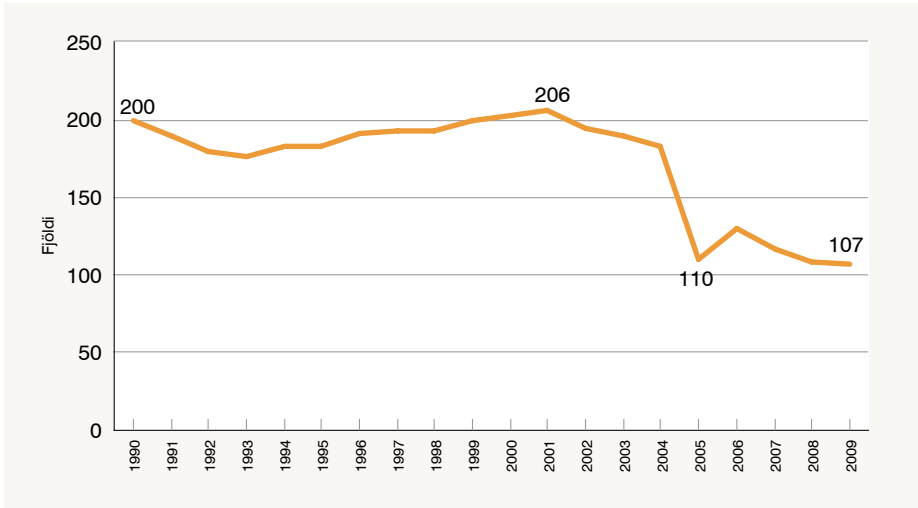
Í töflu 4.10 er í efri hluta töflunnar sýndur meðalútsendingartími á ári fyrir einkastöðvar skipt eftir almennum stöðvum og sérefnisstöðvum miðað við síðustu ár, þ.e. frá árinu 2005 til ársins 2009. Almennar einkastöðvar sýna margháttað efni og hérlandis eru þær tvær talsins, þ.e. Stöð 2 og Skjár 1. Ríkisútvarpið-sjónvarp er almenn sjónvarpsstöð en í eigu opinberra aðila. Hver sérefnisstöð einblínir á aðeins einn efnisflokk eins og fréttir og talmál, íþróttir, leikið efni, tónlist, trúmál, staðbundið efni og barnaefni en engin sérstök sjónvarpsstöð er hérlandis þar sem eingöngu er sent út barnaefni (*Einkasjónvarpsstöðvar eftir dagskrársniði*, 2011).

	Meðalútsendingartími á ári miðað við árin 2005 til 2009	Hlutfall
Allar einkastöðvar	72.325	100%
Almennar einkastöðvar	16.981	23%
Sérefnisstöðvar	55.345	77%
<i>Efnisflokkar sérefnisstöðva</i>		
Fréttir og talað mál	5.521	8%
Íþróttir	19.037	26%
Leikið efni	14.845	21%
Tónlist	3.477	5%
Trúmál	8.765	12%
Staðbundið efni	3.701	5%
		77%

Tafla 4.10: Meðalútsendingartími einkastöðva á ári 2005–2009, skipt eftir almennum stöðvum og sérefnisstöðvum, ásamt efnisflokkum sérefnastöðva

Í töflu 4.10 sést að sérefnisstöðvar eru með 77% af útsendingartíma einkastöðva. Af efnisflokkum sérefnisstöðva hérlandis eru íþróttir og leikið efni, aðallega kvikmyndir, vinsælastar.

Nokkuð er um að Íslendingar séu áskrifendur að erlendum sjónvarpsstöðum í gegnum gervihnattadiska. Fjöldi áskrifenda að slíkum stöðvum var 20.000 árið 2000 og jókst í 25.000 árið 2006 en snarfjölgaði í 41.000 árið 2007. Áskrifendum fækkaði þó jafnhrað aftur niður í 27.000 árið 2008 og í 26.000 árið 2009 (*Endurvarp erlends sjónvarps*, 2011). Á sveiflunum á árunum 2006 til 2009 má glögglega sjá dæmisögu um ris og fall íslenska efnahagslífsins á þessum tíma.

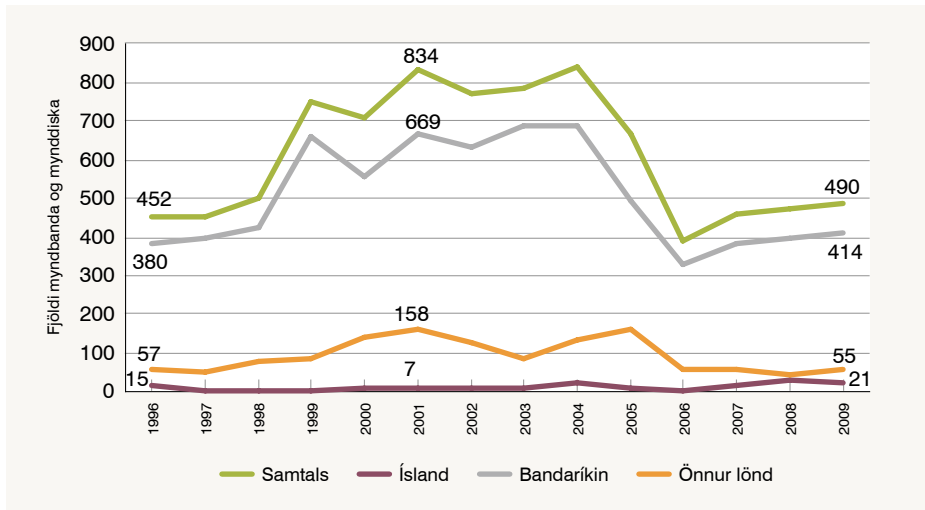

Mynd 4.24: Fjöldi leigu- og sölustaða á myndböndum og mynddiskum 1990–2009

Mynd 4.24 sýnir fjölda leigu- og sölustaða á myndböndum og mynddiskum á árunum frá 1990 til 2009 (*Myndaleigur og sölustaðir*, 2011). Eins og sést á mynd 4.24 voru leigu- og sölustaðir á myndböndum og mynddiskum tvö hundruð talsins árið 1990 og hélst sá fjöldi óbreyttur næsta áratuginn. Árið 2001 voru þeir tvö hundruð og sex talsins en eftir það fækkaði þeim mikið og voru þessir staðir eitt hundrað og sjö talsins árið 2009. Þá var önnur afþreying komin til sögunnar eins og að leigja mynddisk í gegnum sjónvarp eða tölvur og einnig hafði sala á mynddiskum aukist verulega sem dró úr leigu.

Á leigu- og sölumarkaði fyrir mynddiska eru þrjú fyrirtæki með nær öll viðskiptin. Það eru Myndform, Sam-félagið og Sena, eða sömu þrjú fyrirtækin og ráða kvikmyndahúsamarkaðnum. Markaðshlutdeild fyrirtækjanna er nokkuð jöfn, eða um þriðjungur fyrir hvert fyrirtæki (*Útgáfa leigu- og sölumyndbanda og mynddiska*, 2011). Vinsælustu mynddiskarnir, bæði í sölu og leigu hérlandis, eru bandarískir. Þannig er ekki óalgengt að af tíu vinsælustu mynddiskunum í leigu og sölu á ári hverju komi nær allir frá Bandaríkjunum (*Tíu söluhæstu myndböndin og mynddiskarnir*, 2011).

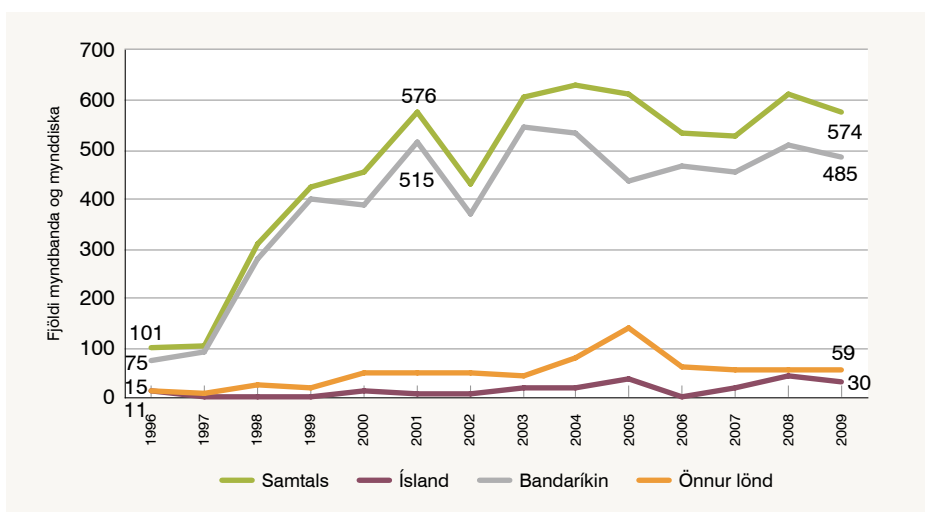
Mynd 4.25 sýnir fjölda leigðra myndbanda frá árinu 1996 til ársins 2009, skipt eftir upprunalandi (*Útgáfa myndbanda og mynddiska eftir framleiðendalandi*, 2011). Á mynd 4.25 sést að árið 1996 voru 452 myndbönd og mynddiskar leigðir hérlandis og langflestir þeirra voru frá Bandaríkjunum eða 380 talsins. Íslensk myndbönd og mynddiskar voru 15 það

Mynd 4.25: Fjöldi leigðra myndbanda og mynddíska eftir upprunalandi 1996–2009

ár en frá öðrum löndum voru þeir 57. Á næstu árum varð mikil aukning á leigðu efni og árið 2001 var heildarfjöldinn kominn í 834 og var langstærsti hlutinn frá Bandaríkjum eða 669 en fáir eða 7 frá Íslandi. Árið 2009 hafði leigðum mynddískum fækkað niður í 490 og það ár var 21 mynddiskur frá Íslandi.

Mynd 4.26 sýnir þróunina í seldum myndböndum og mynddískum eftir upprunalandi frá árinu 1996 til ársins 2009 (*Útgáfa myndbanda og mynddíska eftir framleiðendalandi*, 2011). Eins og sést á mynd 4.26

Mynd 4.26: Seld myndbönd og mynddíska eftir upprunalandi 1996–2009

var lítil sala í upphafi, eða aðeins 101 myndband og mynddiskur, og voru flestir þeirra frá Bandaríkjunum. Síðan jókst salan verulega og voru myndböndin og mynddiskarnir 576 árið 2001 og hélst sá fjöldi svipaður næstu árin. Árið 2009 voru seldir 574 mynddiskar, þar af 485 frá Bandaríkjunum, 30 frá Íslandi og 59 frá öðrum löndum, og virtist markaðurinn þá vera kominn í jafnvægi til lengri tíma. Meira er þó selt af mynddiskum en kemur fram á mynd 4.26 því að margir kaupa mynddiska á ferðalögum erlendis og flytja til landsins og eru þau kaup ekki innifalin í þeim sölutölum sem liggja mynd 4.26 til grundvallar. Kvikmyndir eru einnig sýndar í tölvum þannig að leigt er í gegnum gagnabanka og mun það væntanlega aukast á næstu árum.

4.3 Rekstur og efnahagur fyrirtækja

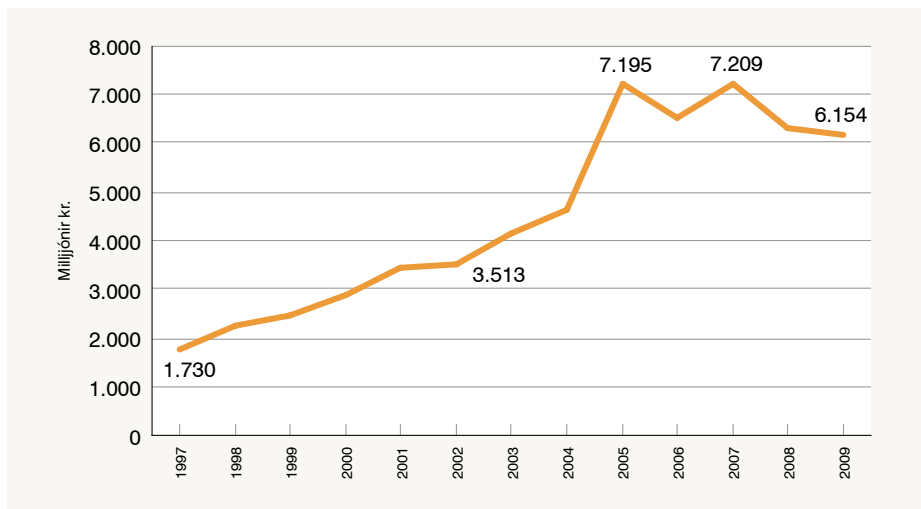
4.3.1 Framleiðsla

Mörg fyrirtæki framleiða kvikmyndir og mynddiska hérlendis og eru sum þeirra smá í sniðum en önnur stærri. Í þessu sambandi er átt við bæði framleiðslu á mynddiskum og myndböndum en framleiðsla myndbanda hefur minnkað verulega undanfarin ár og er nær horfin en mynddiskar eru orðnir miklu algengari. Velta þessara framleiðslufyrirtækja hefur vaxið mikið á undanförunum árum og felst meginstarfsemi þeirra í að framleiða kvikmyndir, sjónvarpsþætti og mynddiska. Auk þess talsetja þau og texta erlent efni og fást við gerð auglýsinga. Mynd 4.27 sýnir tekjur þessara fyrirtækja á þrettán ára tímabili frá árinu 1987 til ársins 2009.⁴

Eins og sést á mynd 4.27 voru tekjur fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska 1.730 milljónir kr. árið 1997 en þær meira en tvöfölduðust næstu fimm árin á sambærilegu verðlagi og voru 3.513 milljónir kr. árið 2002 og héldu síðan áfram að vaxa. Árið 2005 og 2007 voru tekjurnar um 7,2 milljarðar kr. hvort ár en lækkuðu síðan nokkuð og voru 6.154 milljónir kr. árið 2009, eins og sést á mynd 4.27.

Árlegur vöxtur þessi tólf ár var 12,2% sem er mjög mikið. Það er ljóst á mynd 4.27 að framleiðsla á myndrænu efni er umfangsmikil og hefur vaxið mikið en það ber vott um mikla grósku síðasta áratug þótt dregið hafi úr vextinum við hrúnið árið 2008.

⁴ Hagstofa Íslands flokkar fyrirtæki eftir atvinnugreinum skv. alþjóðlegum stöðlum og í þessum og næstu þremur undirköflum verður rætt um um rekstur og efnahag fyrirtækja í kvikmyndaíðnaði. Í úrvinnslu höfundar þessarar bókar er einkum byggt á talnaefni Hagstofu Íslands eins og ársreikningum fyrirtækja (Stefán Jansen, 2011).

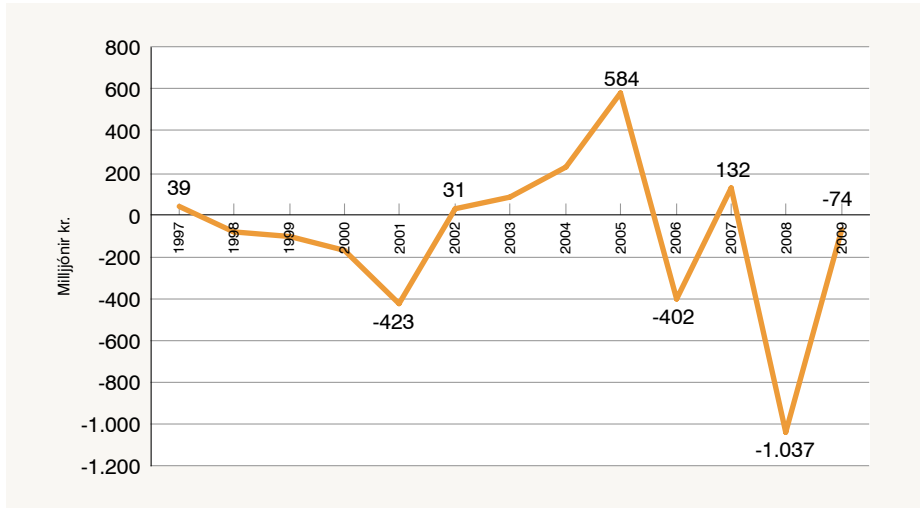
Mynd 4.27: Tekjur fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

Hér þarf að hafa í huga að fjöldi skráðra fyrirtækja sem framleiðir kvikmyndir og myndbönd vinnur aðallega auglýsingamyndir en það er stór markaður, bæði fyrir innlenda og erlenda aðila. Nákvæm

aðgreining á því hvers konar myndefni er framleitt, t.d. langar, leiknar kvikmyndir, heimildakvikmyndir, teiknimyndir eða auglýsingar, er ekki möguleg. Þó má áætla að um helmingur tekna á mynd 4.27 sé vegna framleiðslu á myndefni sem ekki telst til auglýsinga. Miðað við það mat má áætla að framleiðsluverðmæti myndefnis fyrir utan auglýsingar sé um þrír milljarðar kr. á ári á verðlagi 2010.

Frank Sinatra fæddist í Bandaríkjunum árið 1915 og lést árið 1998. Hann var geysivinsæll söngvari og leikari og hann vann Óskarsverðlaunin fyrir hlutverk sitt í *From Here to Eternity* (1953). Hann stofnaði sitt eigið plötu-fyrirtæki, var þekktur í samkvæmis-lífinu og umgekkst frægt fólk eins og **John F. Kennedy** forseta Bandarík-anna. Sinatra var einn af stofnendum Rottugengisins ("Ratpack") en það var nafn á hópi þekktra leikara og söngvara eins og **Dean Martin** og **Sammy Davis**. Hópurinn tók virkan þátt í réttindabaráttu blökkumanna og félagarnir sniðgengu hótél og spilavíti sem heimiluðu ekki blökkumönnum aðgang. Nafnið Rottugengið má rekja til **Humphrey Bogart** sem stofnaði hóp með þessu nafni löngu fyrr. Lög sem Sinatra söng eins og "My Way" og "New York, New York" hljóma enn reglulega í útvarpi víða um heim.

Mynd 4.28 sýnir þróun hagnaðar af reglulegri starfsemi fyrirtækja í framleiðslu kvikmynda og mynddiska frá árinu 1997 til ársins 2009. Á mynd 4.28 sést að hagnaður var 39 milljónir kr. árið 1997 og að hann lækkaði síðan verulega, eða í 423 milljóna kr. tap, árið 2001 en hækkaði síðan í 584 milljónir kr. árið 2005. Eftir það lækkaði hann verulega og var tapið 1.037 milljónir kr. árið 2008. Afkoman lagaðist mikið árið

Mynd 4.28: Hagnaður fyrirtækja af reglulegri starfsemi sem framleiða kvikmyndir og mynddiska 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

2009 en þó var tapið þá 74 milljónir króna. Mjög miklar sveiflur eru í afkomu og er tapið meira en hagnaðurinn yfir þetta tímabil og sýnir það alvarlega stöðu atvinnugreinarinnar því að árin fram að árinu 2008 ættu frekar að teljast uppgangsár í efnahagslífinu.

Athyglisvert er að skoða nánari sundurliðun á afkomu þessara fyrirtækja og sýnir tafla 4.11 samandregið yfirlit yfir þrettán ár frá árinu 1997 til ársins 2009 og hlutfallslega skiptingu gjalda og er sundurliðuninni skipt í tvö tímabil. Velta fyrirtækjanna þessi þrettán ár var rúmlega 50 milljarðar kr. á verðlagi ársins 2010 sem sýnir hið mikla umfang.

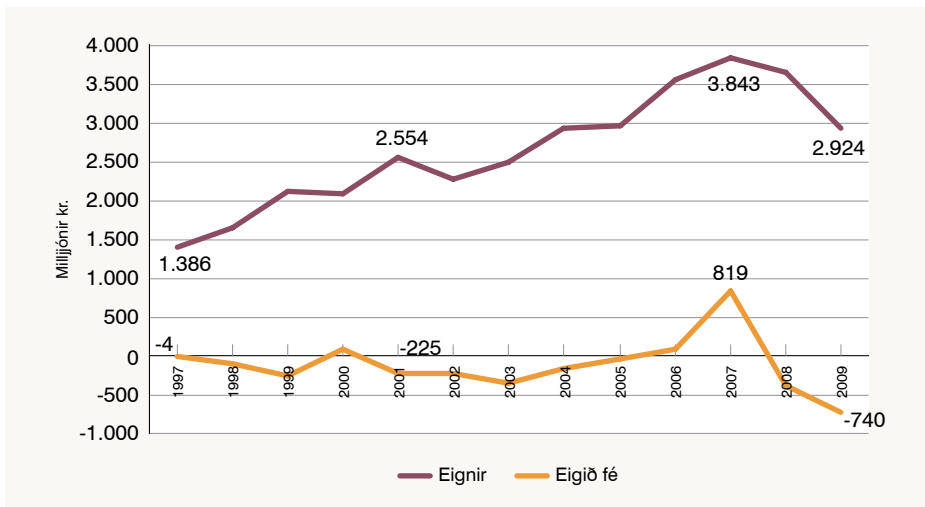
	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2009	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2002	Hlutfalleg skipting gjalda 2003–2009
Tekjur	100%	100%	100%
Laun	21%	22%	21%
Önnur rekstrargjöld	74%	74%	73%
Afskriftir	3%	4%	3%
Fjármagnstekjur og -gjöld	-4%	-4%	-4%
Hagnaður af reglulegri starfsemi.	-2%	-4%	-1%

Tafla 4.11: Hlutfallsleg skipting á gjöldum fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska 1997–2009, skipt eftir fyrra og seinna tímabili

Eins og sést í öðrum dálki í töflu 4.11 skiptast gjöld þannig frá árinu 1997 til ársins 2009 að launakostnaður var 21% af tekjum, önnur rekstrargjöld 74% af tekjum, afskriftir 3% og fjármagnsgjöld 4%. Tap var sem nam 2% af veltu. Önnur rekstrargjöld eru öll rekstrargjöld önnur en laun. Afskriftir og fjármagnstekjur og -gjöld eru sýnd sérstaklega í töflu 4.11. Hér þarf að hafa í huga að laun í framleiðslufyrirtækjum sem eru í töflu 4.11 sem 21% af gjöldum á viðmiðunarárunum eru einkum laun fastráðinna starfsmanna. Fjölmargir einstaklingar fá þó greitt sem verk-takar fyrir vinnu við kvikmyndagerð og er sá kostnaður oft færður undir önnur rekstrargjöld.

Ef þessum tólf árum er skipt upp í fyrra tímabil frá árinu 1997 til og með árinu 2002 þá var tap á því tímabili sem nam 4% af veltu eins og sést í þriðja dálki í töflu 4.11. Seinni hluti tímabilsins er í fjórða dálki og þá var tap 1% af veltu en aðrir liðir breyttust hlutfallslega lítið. Þá ályktun má draga af þessu að afkoma í framleiðslu kvikmynda er bágborin og fyrirtæki sem framleiða kvikmyndir eru ekki vel undir það búin að takast á við verkefni í framtíðinni miðað við núverandi stöðu. Þetta sést enn betur ef skoðaður er efnahagur hjá fyrirtækjum sem framleiða kvikmyndir og mynddiska.

Mynd 4.29 sýnir þróun eigna og eigin fjár hjá fyrirtækjum sem framleiða kvikmyndir og mynddiska í árslok árunna 1997 til 2009 en eigið fé er mismunur á eignum og skuldum. Eins og sést á mynd 4.29 jukust eignir framleiðslufyrirtækja í kvikmyndaiðnaði mikið á þessu tólf ára

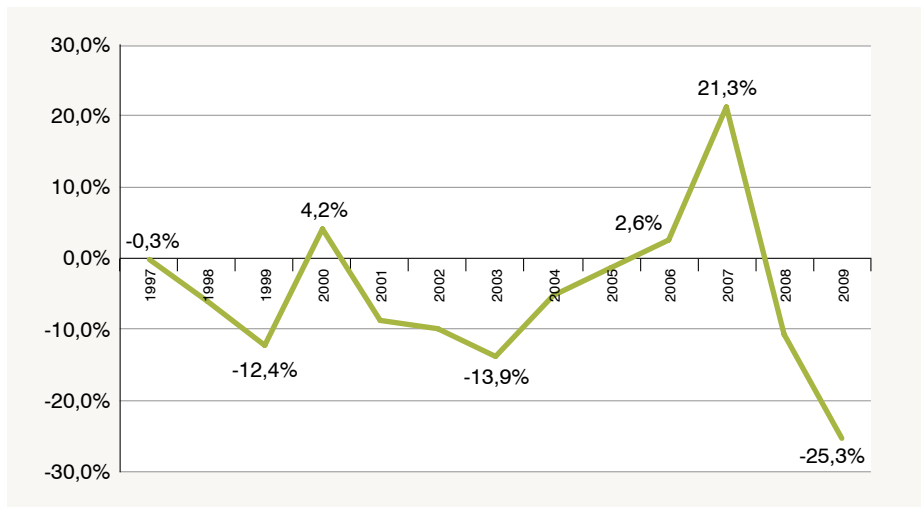
Mynd 4.29: Eignir og eigið fé fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska í árslok 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

tímabili. Eignirnar voru tæplega 1,4 milljarðar kr. árið 1997 en nær tvöfölduðust á fjórum árum og svo gott sem þrefölduðust á tíu árum og námu því 3,8 milljörðum kr. árið 2007 en féllu mikið fram til ársins 2009 eða í 2,9 milljarða kr., allt á sama verðlagi. Flest viðmiðunarárin, og mörg árin þar á undan, var eigið fé við núllið sem þýðir að fyrirtækin áttu ekki fyrir skuldum.

Árið 2007 kom kippur upp á við í eigið fé og var það 819 milljónir kr. í árslok ársins 2007 en lækkaði síðan í neikvæða fjárhæð upp á 740 milljónir kr. í árslok 2009 sem þýðir að á þessum tíma var atvinnugreinin nær gjaldþrota en fyrirtæki með neikvætt eigið fé geta einungis verið í rekstri um takmarkaðan tíma. Hér ber þó að athuga að um heildartölur er að ræða þannig að mörg fyrirtæki geta verið betur stödd en þá eru önnur fyrirtæki með enn verri stöðu.

Þróun eiginfjárhlutfalls sýnir stöðu fyrirtækja en eiginfjárhlutfall er kennitala sem er eigið fé deilt með eignum. Eiginfjárhlutfall gefur góða mynd af styrkleika fyrirtækja og þróun þess fyrir fyrirtæki í framleiðslu kvikmynda og mynddiska er sýnd frá árinu 1997 til ársins 2009 á mynd 4.30.

Miklar sveiflur voru í eiginfjárhlutfalli framleiðenda á þessum árum og algengast var að það væri um 0% frá árinu 1997 til ársins 2009 en þó fór það niður í -13,9% árið 2003 en upp í 21,3% árið 2007 sem er alger undantekning, sbr. mynd 4.30. Síðan féll eiginfjárhlutfallið niður í -25,3% árið 2009 sem er mjög lítið og sýnir að atvinnugreinin er að

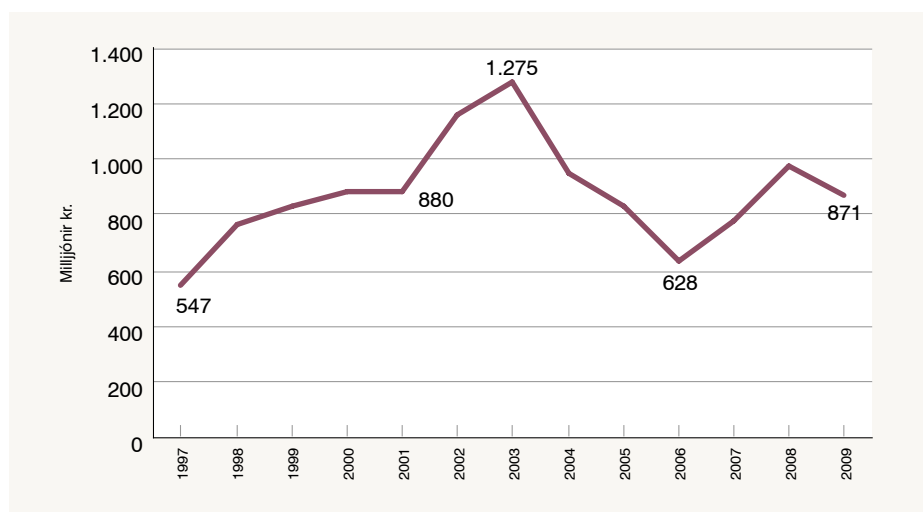
Mynd 4.30: Eiginfjárhlutfall fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska í árslok 1997–2009

meðaltali gjaldþrota. Oft er talið að eiginfjárhlutfall verði að vera um 25-40% til að fyrirtæki teljist vera eignalega vel statt og það er langt frá því að það eigi við um framleiðendur kvikmynda og mynddiska.

Þótt fyrri fyrirvari gildi um að sum fyrirtæki geti verið mun betur stödd en önnur er ljóst að fjárhags- og eignastaða framleiðslufyrirtækja í kvikmyndiðnaði er mjög bágborin. Eitt brýnasta úrlausnarefni þeirra er að styrkja eiginfjárstöðu sína, hvort sem það gerist með nýju eigin fé, sameiningu við önnur fyrirtæki eða meiri tekjum, en engin af þessum leiðum er auðveld í framkvæmd.

4.3.2 Dreifing

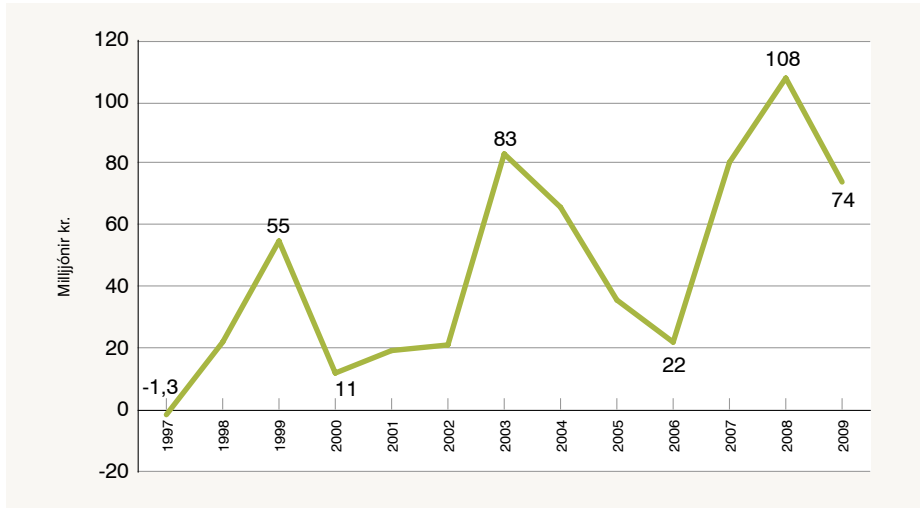
Það eru ekki margir aðilar sem dreifa myndefni hérlandis og á það bæði við um kvikmyndir, mynddiska og/eða myndbönd. Mynd 4.31 sýnir tekjur þessara fyrirtækja frá árinu 1997 til ársins 2009 á verðlagi ársins 2010.

Mynd 4.31: Tekjur fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

Árið 1997 var velta þessara fyrirtækja rúmur hálfur milljarður kr. og óx hún á næstu árum upp í tæpa 1,3 milljarða kr. árið 2003 en lækkaði síðan og var tæpar níu hundruð milljónir kr. árið 2009, sbr. mynd 4.31.

Mynd 4.32 sýnir þróun hagnaðar af reglulegri starfsemi hjá þessum fyrirtækjum frá árinu 1997 til ársins 2009 á sama verðlagi. Á mynd 4.32 sést að töluverðar sveiflur voru í hagnaði þessara fyrirtækja á viðmiðunarárunum en afkoman var jákvæð nær öll árin og mestur

Mynd 4.32: Hagnaður fyrirtækja af reglulegri starfsemi sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

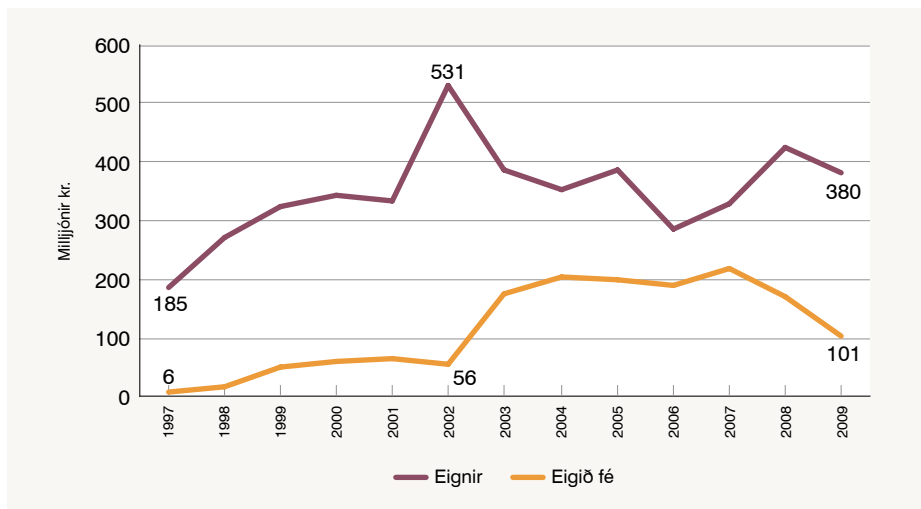
hagnaður var árið 2008, enda bendir ekkert til þess að dregið hafi úr kvikmyndaðsókn í kjölfar hrunsins.

Sundurliðun gjalda frá árinu 1997 til ársins 2009 er sýnd í töflu 4.12. Eins og sést í töflu 4.12 var bærileg afkoma hjá fyrirtækjum í dreifingu myndefnis hérlendis á viðmiðunarárunum. Laun eru um 10% af tekjum og fjármagnskostnaður lágur. Afkoman er betri seinni hluta tímabilsins og hagnaður af reglulegri starfsemi upp á 7% af veltu er góð afkoma.

Mynd 4.33 sýnir þróun eigna og eigin fjár hjá dreifingarfyrirtækjum frá árinu 1997 til ársins 2009 á verðlagi ársins 2010. Á mynd 4.33 sést að það er umtalsverð aukning á eignum og eigin fé dreifingarfyrirtækja.

	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2009	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2002	Hlutfalleg skipting gjalda 2003–2008
Tekjur	100%	100%	100%
Laun	11%	8%	13%
Önnur rekstrargjöld	82%	86%	79%
Afskriftir	1%	2%	1%
Fjármagnstekjur og -gjöld	-1%	-1%	0%
Hagnaður af reglulegri starfsemi.	5%	3%	7%

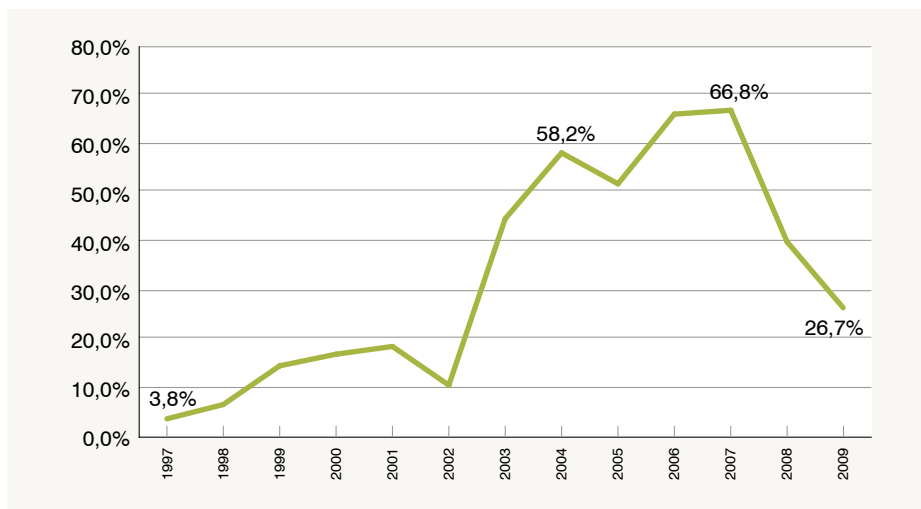
Tafla 4.12: Hlutfallsleg skipting á gjöldum fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum 1997–2009, skipt eftir fyrri og seinna tímabili

Mynd 4.33: Eignir og eigið fé fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum í árslok 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

Verðmæti þeirra fór úr 185 milljónum kr. árið 1997 í 380 milljónir kr. árið 2009 á sama verðlagi. Eigið fé, sem er skuldlaus bókfærð eign, fór úr 6 milljónum kr. í 101 milljónir kr. í lok tímabilsins.

Sterk staða dreifingarfyrirtækja sést einnig á eiginfjárhlutfalli þeirra en þróun þess er sýnd frá árinu 1997 til ársins 2009 á mynd 4.34. Eiginfjárhlutfall dreifingarfyrirtæka var 3,8% í byrjun tímabilsins en fór í

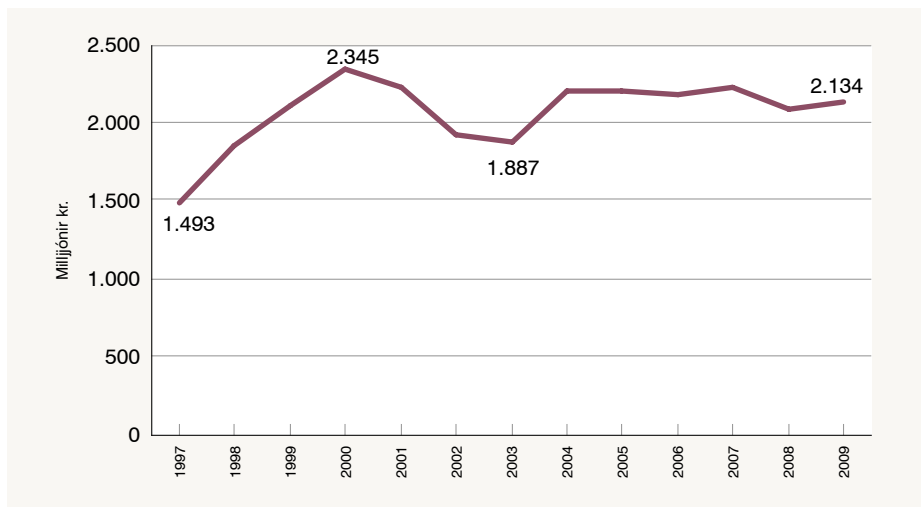

Mynd 4.34: Eiginfjárhlutfall fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum í árslok 1997–2009

58,2% árið 2004 og var 26,7% árið 2009, sbr. mynd 4.34. Í lok tímabilsins var eiginfjárhlutfallið þökkalegt þótt það hefði lækkað verulega síðustu árin. Niðurstaða þessarar athugunar leiðir í ljós að fyrirtæki, sem vinna að dreifingu á myndefni, kvikmyndum og mynddiskum, standa vel að vígi, bæði hvað varðar rekstur og eignir.

4.3.3 Kvikmyndahús

Eins og fyrr hefur verið rakið eru rekstraraðilar kvikmyndahúsa ekki margir hérlandis og eru þeir einungis þrír á höfuðborgarsvæðinu en það er langstærsta markaðssvæðið. Á mynd 4.35 eru sýndar tekjur kvikmyndahúsa frá árinu 1997 til ársins 2009 á verðlagi ársins 2010.

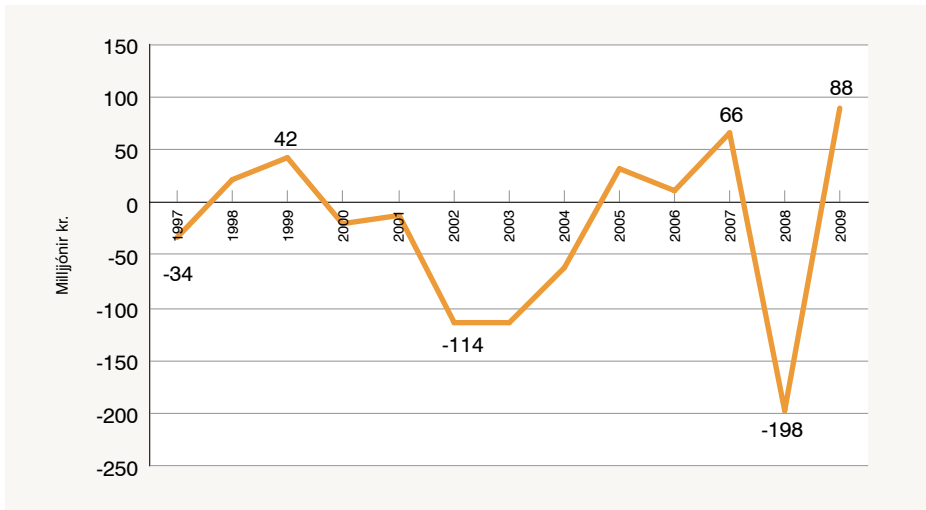
Mynd 4.35: Tekjur kvikmyndahúsa 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

Árið 1997 voru tekjurnar tæpar 1,5 milljarður kr. en árið 2007 voru þær rúmir 2,1 milljarður kr.. Þetta er töluverð aukning, eða 3% raunaukning á ári yfir tímabilið, en hér þarf að hafa í huga, eins og sést á mynd 4.35, að aukningin varð öll fyrstu þrjú ár tímabilsins og að tekjurnar stóðu meira eða minna í stað á föstu verðlagi síðastliðin tíu ár. Andvirði af sölu aðgöngumiða er um 2/3 hluti af tekjum kvikmyndahúsa (Stefán Jansen, 2011). Einn þriðjungur er vegna sölu sælgætis, auglýsinga og annarra tekna.

Það hafa alltaf verið sveiflur á verði bíómiða hérlandis og miðaverð fylgir ekki alltaf nákvæmlega öðru verðlagi þótt það geri það yfir lengri tíma en kostnaður kvikmyndahúsanna er bæði innlendur og erlendur. Bíómiðaverð á Íslandi hækkaði þannig til dæmis frá árinu

2002 til ársins 2006 um 4% (*Óbreytt verð á miðum*, 2008). Á sama tíma hækkaði vísitala neysluverðs um 17%. Í október 2010 var algengt miðaverð á höfuðborgarsvæðinu 1.000 krónur (*Upplýsingar um miðaverð*, 2010). Það svaraði á þeim tíma til 8,7 bandarískra dollara en meðalverð í Bandaríkjunum á bíómiða var 7,2 bandarískir dollarar árið 2008 og 7,5 bandarískir dollarar árið 2009 (*Average U.S. Ticket Prices*, 2009).

Á mynd 4.36 sést þróun á hagnaði af reglulegri starfsemi kvikmyndahúsa frá árinu 1997 til ársins 2009 á verðlagi ársins 2010.

Mynd 4.36: Hagnaður kvikmyndahúsa af reglulegri starfsemi 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

Á mynd 4.36 sést að miklar sveiflur eru í afkomu kvikmyndahúsa, eða frá 114 milljóna kr. tapi árið 2003 upp í 66 milljóna kr. hagnað árið 2007, en árið eftir var tapið 198 milljónir kr. en síðan varð 88 milljóna kr. hagnaður árið 2009.

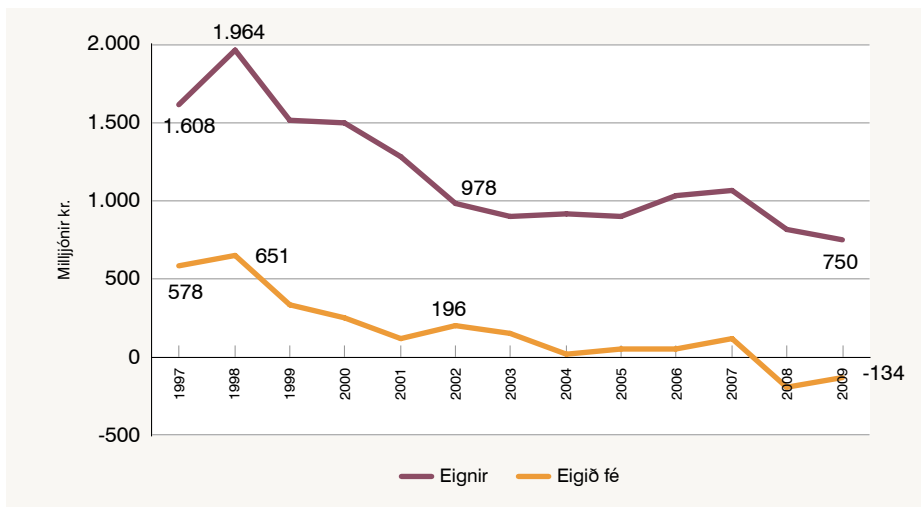
Sundurliðun gjalda fyrir viðmiðunarárin er sýnd í töflu 4.13. Eins og sést í töflu 4.13 var tap á reglulegri starfsemi kvikmyndahúsa sem nam 1% af veltu á tímabilinu og breyttist afkoman sáralítið milli fyrri og seinni hluta tímabilsins. Kostnaðarliðir voru nær eins hlutfallslega en ekki er hægt að telja þessa afkomu viðunandi fyrir hin þrettán ár viðmiðunartímabilsins.

Þróun á verðmæti eigna og eigin fjár kvikmyndahúsa frá árinu 1997 til ársins 2009 á verðlagi ársins 2010 er sýnd á mynd 4.37. Á mynd 4.37 sést að mjög dró úr virði eigna og eigin fjár á viðmiðunarárunum. Í

	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2009	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2002	Hlutfalleg skipting gjalda 2003–2009
Tekjur	100%	100%	100%
Laun	20%	18%	21%
Önnur rekstrargjöld	75%	77%	75%
Afskriftir	4%	5%	3%
Fjármagnstekjur og -gjöld	-2%	-1%	-2%
Hagnaður af reglulegri starfsemi.	-1%	-1%	-1%

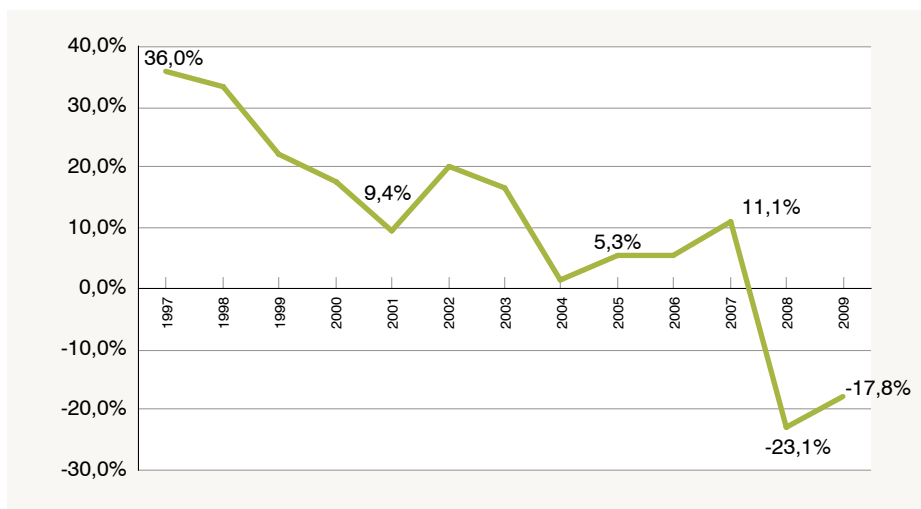
Tafla 4.13: Hlutfallsleg skipting á gjöldum kvikmyndahúsa
1997–2009, skipt eftir fyrra og seinna tímabili

upphafi tímabilsins, árið 1997, voru eignir 1,6 milljarða kr. virði og hækkuðu um rúmar 300 milljónir kr. árið 1988 en síðan féll verðmæti bókfærðra eigna niður í 750 milljónir kr. í árslok 2009 sem var meira en helmingsrýrnun á eignum kvikmyndahúsa. Sama gildi um eigið fé kvikmyndahúsa en það lækkaði úr um 600 milljónum kr. í upphafi tímabilsins árin 1997 og 1998 niður í neikvætt eigið fé upp á 134 milljónir kr. í árslok 2009. Þegar á heildina er litið hefur þetta tímabil því verið kvikmyndahúsum erfitt. Þótt afkoma og eignastaða einstakra kvikmyndahúsa geti verið góð draga önnur hús meðtalt afkomu og eignastöðu niður.

Mynd 4.37: Eignir og eigið fé kvikmyndahúsa í
árslok 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

Þróun á eiginfjárhlutfalli kvikmyndahúsa frá árinu 1997 til ársins 2009 er sýnd á mynd 4.38.

Mynd 4.38: Eiginfjárhlutfall kvikmyndahúsa í árslok 1997–2009

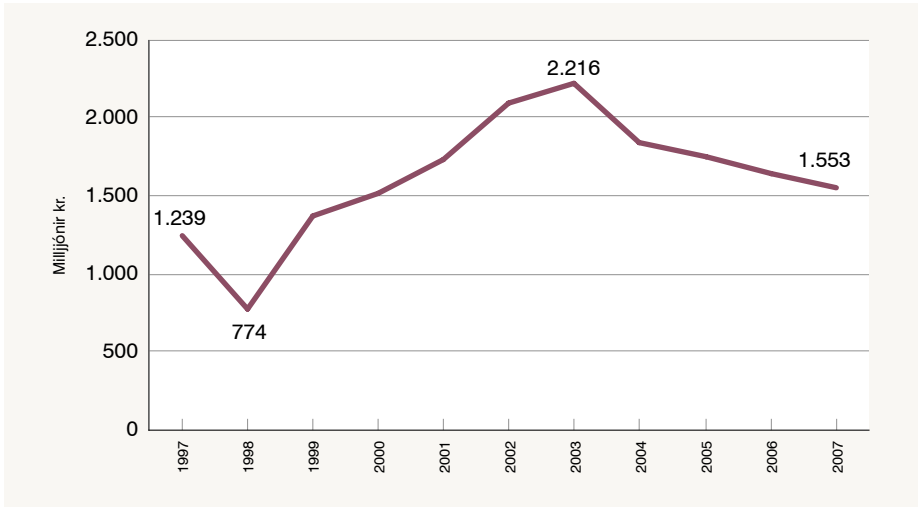
Steven Spielberg fæddist árið 1946 í Bandaríkjunum. Hann er sá leikstjóri sem hefur náð einna mestum árangri í kvikmyndasögunni hvað varðar aðsókn. Í upphafi gerði hann margar spennu- og ævintýramyndir eins og *Jaws* (1975), *E.T.* (1982) og *Jurassic Park* (1993). Spielberg hefur hlotið tvenn Óskarsverðlaun fyrir bestu leikstjórn, þ.e. fyrir *Schindler's List* (1993), sem fjallar um útrýmingu nasista á Gyðingum, og fyrir *Saving Private Ryan* (1993), sem þykir gefa einkar raunsæja mynd af ógnum styrjaldar. Hann stofnaði kvikmyndaframtækið DreamWorks og leikstýrði kvikmyndinni *Raiders of the Lost Ark* (1981) þar sem **Indiana Jones**, leikinn af **Harrison Ford**, var kynntur til sögunnar. Kvikmyndin hlaut geysimikla aðsókn og margar myndir voru gerðar í kjölfarið. Spielberg er mjög afkastamikill og frjór leikstjóri og hefur leikstýrt eða framléitt kvikmyndir sem hafa hlotið fjölmörg Óskarsverðlaun.

Þróun á eiginfjárhlutfalli kvikmyndahúsa á mynd 4.38 staðfestir erfiða stöðu kvikmyndahúsa undanfarin ár en eiginfjárhlutfallið fór úr 36% í lok ársins 1997 í -23,1% í lok ársins 2008 og í -17,8% í lok ársins 2009 en sú þróun endurspeglar mjög slaka eignastöðu að meðaltali.

4.3.4 Myndabandaleigur

Rekstur myndbandaleiga er fjölbreytilegur og nær hann jafnt yfir sérhæfðar og stórar myndbandaleigur sem umfangslitla hliðarstarfsemi í sjoppum. Þær tölur sem hér er byggt á úr gögnum Hagstofunnar (Stefán Jansen, 2011) ná yfir þau fyrirtæki sem eru flokkuð í hagskýrslum sem myndbandaleigur. Þar sem mynddiskar og myndbönd eru einnig leigð og seld í annars konar atvinnustarfsemi, t.d. í verslunum, eins og ráða má af fjölda fyrirtækja skráð í þessari atvinnugrein, má búast við að raunveruleg

velta sé töluvert hærri en hér er sýnd frá árinu 1997 til ársins 2009 á mynd 4.39.⁵ Þar að auki er mikið selt af mynddiskum en sala mynddiska er yfir einn milljarður kr. á ári á verðlagi ársins 2010 (*Sala leigu- og sölumynda*, 2011).

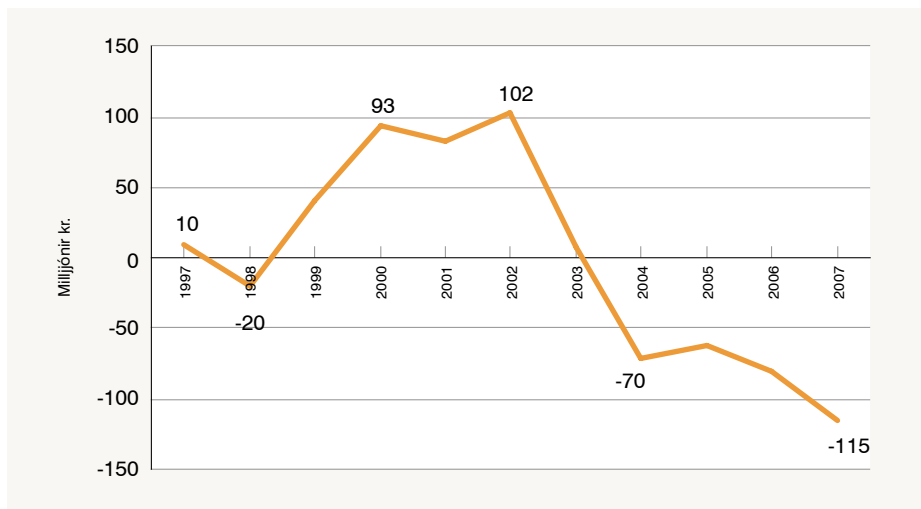

Mynd 4.39: Tekjur myndbandaleiga 1997–2007 á verðlagi ársins 2010

Eins og sést á mynd 4.39 voru miklar sveiflur í veltu myndbandaleiga á viðmiðunartímanum, einkum þó í upphafi tímabilsins, en árið 2003 var veltan 2,2 milljarðar kr. sem lækkaði niður í 1,5 milljarð kr. árið 2007 þannig að tekjur myndbandaleiga hafa dregist saman undanfarin ár á föstu verðlagi. Hér er bæði um að ræða tekjur vegna leigu á myndböndum og mynddiskum en einnig tekjur vegna sölu myndbanda og mynddiska en sundurliðun á því er ekki möguleg.

Próun á hagnaði myndbandaleiga frá árinu 1997 til ársins 2009 á verðlagi ársins 2010 er sýnd á mynd 4.40. Hagnaður myndbandaleiga þróast svipað og tekjurnar á mynd 4.39 og frá árinu 2003 er tap á rekstrinum. Um 100 milljóna kr. hagnaður á ári var frá árinu 2000 til ársins 2003 en síðan hallaði undan fæti og árið 2007 var 115 milljón kr. tap.

⁵ Í næstu fjórum myndum og samsvarandi töflum eru aðeins sýndar tölur frá árinu 1997 til ársins 2007 þar sem nýrri tölur eru af höfundum ekki taldar endurspegla nógu vel rekstur og efnahag í þessari afmörkuðu atvinnugrein.

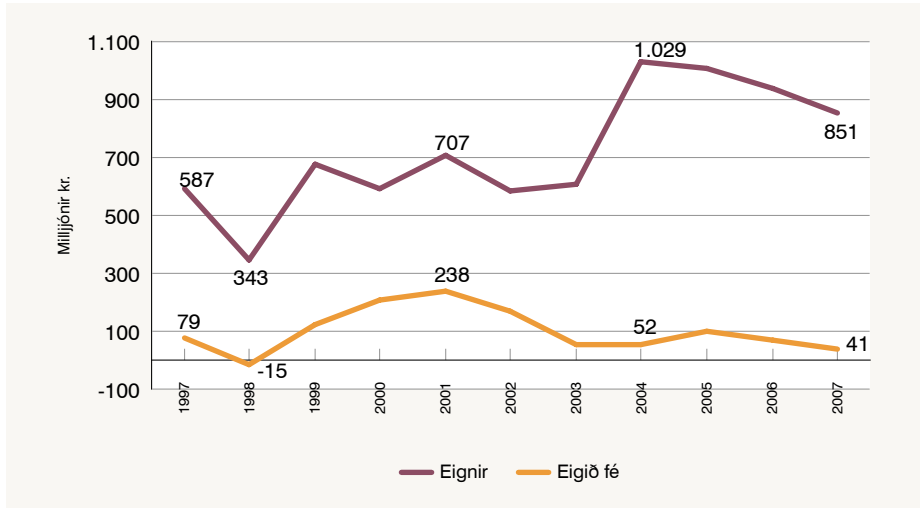
Mynd 4.40: Hagnaður myndbandaleiga af reglulegri starfsemi 1997–2009 á verðlagi ársins 2010

	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2007	Hlutfalleg skipting gjalda 1997–2002	Hlutfalleg skipting gjalda 2003–2007
Tekjur	100%	100%	100%
Laun	10%	9%	10%
Önnur rekstrargjöld	85%	82%	87%
Afskriftir	2%	3%	2%
Fjármagnstekjur og -gjöld	-3%	-2%	-5%
Hagnaður af reglulegri starfsemi.	0%	4%	-4%

Tafla 4.14: Hlutfallsleg skipting á gjöldum myndbandaleiga 1997–2007, skipt eftir fyrri og seinna tímabili

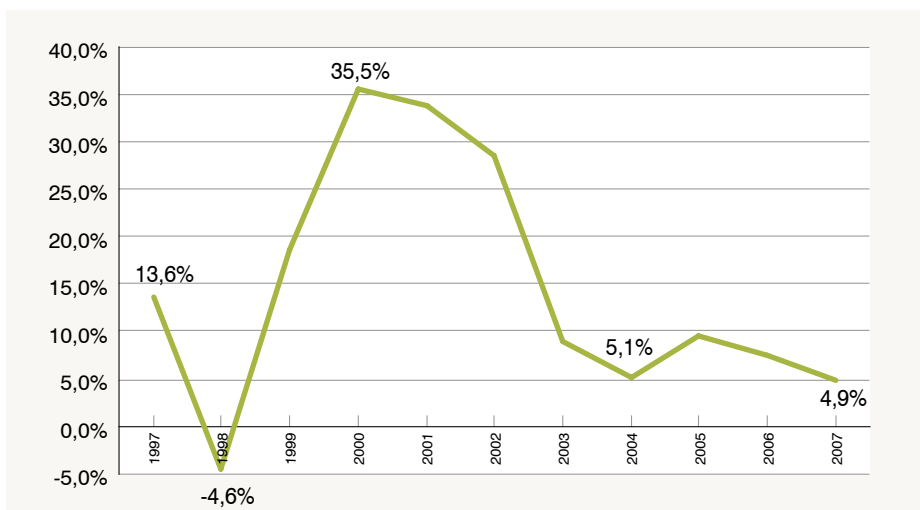
Sundurliðun gjalda á viðmiðunarárunum er sýnd í töflu 4.14. Hér skiptir í tvö horn. Fyrri hluta tímabilsins var starfsemi myndbandaleiga jákvæð sem nam 4% af veltu en síðari hluta tímabilsins var tap upp á 4% af veltu og veldur því m.a. minni velta síðara tímabilið. Ein helsta ástæðan fyrir versnandi afkomu myndbandaleiga síðustu ár er að nú eru í boði fjölbreyttari möguleikar en áður til að sjá kvikmynd, t.d. er hægt að leigja mynd í gegnum sjónvarpsstöðvar eða á netinu, og dregur það úr eftirspurn eftir þjónustu hefðbundinna myndbandaleiga.

Mynd 4.41 sýnir þróunina á eignum og eigin fé myndbandaleiga frá árinu 1997 til ársins 2009.

Mynd 4.41: Eignir og eigið fé myndbandaleiga í árslok 1997–2007 á verðlagi ársins 2010

Eins og sést á mynd 4.41 hafa eignir myndbandaleiga aukist verulega viðmiðunarárin, eða úr um 350 milljónum kr. til 600 milljónum kr. í um 900 milljónum kr. Eigið fé hefur hins vegar sveiflast mikið, allt frá því að vera neikvætt um 15 milljónir kr. í árslok 1998 upp í jákvæða stöðu upp á 238 milljónir kr. í árslok 2001, en eftir það lækkaði það mikið og var 41 milljón kr. í árslok 2007.

Mynd 4.42: Eiginfjárlutfall myndbandaleiga í árslok 1997–2007

Mynd 4.42 sýnir þróun á eiginfjárlutfalli myndbandaleiga frá árinu 1997 til ársins 2007. Þróun á eiginfjárlutfalli endurspeglar versnandi stöðu myndbandaleiga undanfarin ár en hlutfallið, sem var rúmlega 35% í árslok 2000, var komið niður í um 5% í árslok 2007. Það er alltof lágt til að eignastaðan geti talist viðunandi og að viðbættum taprekstri horfir alls ekki vel fyrir þessari starfsemi.

5. Mennta- og félagskerfi kvikmyndafólks

Um skynjun mína fellur hin hljóða, en hraða hrynjandi þess sem er til. Berst mér í senn einum kliði, hrynjandi stundar og staða.

Hannes Pétursson. Úr kvæðinu *Guðinn Janus* í *Stund og staðir*, 1962.

5.1 Menntun í kvikmyndaiðnaði

Í kvikmyndaiðnaði er þörf fyrir margs konar menntun og langflestir starfsmenn í kvikmyndaiðnaði hérlandis hafa menntun umfram skyldunám. Mörg störf í kvikmyndageiranum eru þó svipuð og í öðrum atvinnugreinum og það þarf því ekki alltaf sérhæfða menntun í kvikmyndafræðum. Þetta eru til dæmis störf endurskoðenda, lögfræðinga, markaðsfræðinga, rafvirkja, snyrti- og fördunarfræðinga, tölvufræðinga, verkfræðinga og viðskiptafræðinga.

Síðan eru störf sem krefjast sérhæfðrar menntunar í kvikmyndafræðum eins og störf klippara, kvikmyndatökumanna, leikara, leikstjóra og ljósamanna, eða önnur sérhæfð störf við framleiðslu kvikmynda og annars mynðræns efnis. Almenn iðnmenntun er því nauðsynleg, t.d. eins og hjá rafvirkjum, eða sérhæfð menntun, eins og hjá leikurum. Oftast er þörf á sérhæfðri háskólamenntun eins og hjá handritshöfundum og leikstjórum. Auðvitað starfa margir í kvikmyndaiðnaði sem ekki hafa lokið formlegu skólanámi en hafa öðlast mikla reynslu með tímanum. Hins vegar er það undantekning meðal yngra fólks í atvinnugreininni að vera án formlegrar námsgráðu.

Í árdaga kvikmynda höfðu kvikmyndagerðarmenn oft lært ljósmyndun. Síðar sóttu margir sér menntun erlendis og hafa Íslendingar menntað sig í kvikmyndagerð í mjög mörgum löndum (Ásgrímur Sverrisson, 2006). Árið 1975, hinn 2. janúar, sótti Ágúst Guðmundsson, þá 27 ára, um styrk til menntamálaráðuneytisins vegna náms í Bretlandi

í kvikmyndagerð við The National Filmschool. **Baldur Möller**, ráðuneytisstjóri, afgreiddi málið með áritun á bréf Ágústs. „Þessi piltur er við nám í kvikmyndagerð. Hann hefur góðan undirbúning – menntun (BA-próf) og námið er mjög dýrt þótt hann njóti venjulegra námslána. Legg til að Guðmundi [hér er misritun á nafni Ágústs] verði veittur 100 þús. kr. styrkur frá ráðuneytinu.“ Þetta ritar Baldur 8. janúar 1975 og **Vilhjálmur Hjálmarsson**, ráðherra, skrifaði á bréf Ágústs: „Samþykktur 9/1’75. VH“ (Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf frá Ágústi Guðmundssyni*, 1974 og 1975). Ágúst varð síðar þekktur kvikmyndagerðarmaður og forystumaður í hagsmunabaráttu kvikmyndagerðarfólks auk þess sem hann varð síðar forseti Bandalags íslenskra listamanna.

Í grunn- og framhaldsskólum hérlendis er ekki mikið um list- og menningarfræðslu þótt til séu sérstakar listbrautir í nokkrum framhaldsskólum. Í Kvikmyndaskóla Íslands er sérhæft nám fyrir kvikmyndaiðnaðinn. Kvikmyndaskólinn starfar sem framhaldsskóli og er viðurkenndur sem slíkur af hálfu mennta- og menningarmálaráðuneytisins. Skólinn er einkaskóli og var stofnaður árið 1992. Þar stunda nú um áttatíu nemendur nám og þaðan hafa útskrifast á sjötta hundrað nemendur (*Saga skólans*, 2010).

Kvikmyndaskóli Íslands er ekki á háskólastigi en árið 2010 óskaði hann eftir viðurðum og samstarfi við Listaháskóla Íslands um að byggja upp nám í kvikmyndagerð á háskólastigi en Listaháskólinn hafnaði þessari ósk, m.a. með tilvísun í löggjöf um háskóla. Háskólar hérlendis starfa eftir lögum um háskóla (lög 63/2006) og þurfa starfsleyfi mennta- og menningarmálaráðuneytis á tilteknu fræðasviði eða fræðasviðum og leyfi er ekki veitt fyrr en að lokinni úttekt erlendra sérfræðinga á starfsemi viðkomandi skóla.

Námgreinarnar í Kvikmyndaskóla Íslands eru m.a. kjarnagreinar þar sem kennd eru gunnatriði í kvikmyndagerð, í lestri og greiningu kvikmynda, í tæknibúnaði og í notkun tækja. Að öðru leyti er námið í fjórum deildum (*Nám í boði*, 2010). Í fyrstu deild er kennd leikstjórn og framleiðsla. Nemendur fá þjálfun í að starfa við auglýsingar, fréttavinnslu, heimildamyndir, sjónvarpsþáttagerð og tónlistarmyndbandagerð en mesta áherslan er lögð á leikið efni. Nemendur framleiða og leikstýra í náminu a.m.k. þremur leiknum stuttmyndum og vinna auk þess að fjölda einstaklings- og hópverkefna. Í annarri deild eru menntaðir hljóðhönnuðir, klipparar, kvikmyndatökumenn og leikmyndahönnuðir. Nemendur í þessari deild framleiða einnig tvær stuttmyndir. Í þriðju deild er fjallað um handrit og leikstjórn. Þar er nemendum kennt að skrifa kvikmyndahandrit og leikstýra þeim, allt frá einföldum

iðnaðarmyndum til kvikmynda í fullri lengd. Nemendur vinna að mörgum handritum samtímis og leikstýra lokaverkefni á hverri önn. Fjórða deildin er leiklistarsvið og þar er nemendum kennt að verða leikarar í kvikmyndum. Námið er hefðbundið leiklistarnám og nemendur leika í fjölda verkefna og stjórnar gerð tveggja stuttmynda þar sem þeir leika aðalhlutverkið. Nám í þessari deild er háð því að standast inntöku-próf í leikhæfileikum.

Listaháskóli Íslands, sem var stofnaður árið 1998, starfar á háskólastigi og útskrifar hann einkum nemendur með grunngráðu eftir þriggja til fjögurra ára nám en meistaranám er einnig í boði við skólann á tilteknum sviðum. Fimm deildir eru við skólann, þ.e. hönnunar- og arkitektúrdeild, leiklistar- og dansdeild, listkennsludeild, myndlistardeild og tónlistardeild, en innan flestra þeirra eru nokkrar brautir. Þær brautir er varða sérstaklega menntun í kvikmyndalist eru annars vegar leikarabraut í leiklistar- og dansdeild og hins vegar hljóðfæraleikur, söngur og tónsmíðar í tónlistardeild. Margt annað nám í Listaháskóla Íslands hentar vel til starfa í kvikmyndaiðnaði en hin fyrrgreindu sérsvið falla mjög vel að hinum sérhæfðu störfum í kvikmyndageiranum (*Námsbrautir*, 2010).

Námið á leikarabraut er fjögurra ára nám sem lýkur með B.F.A. (Bachelor of Fine Arts) gráðu í leiklist. Í náminu er lögð áhersla á sjálfstæð vinnubrögð sem listamaður. Fyrstu tvö árin er kennd undirstaða í tæknifögum og leiklistarsaga. Á þriðja ári er megináhersla á leiktúlkunarkennslu og fræðileg námskeið. Á fjórða ári eru sett upp þrjú verk undir stjórn atvinnuleikstjóra í nemendaleikhúsi auk lokaverkefnis og ritgerðar. Leikarar sem útskrifast frá Listaháskólanum, eða forvera hans, Leiklistarskóla Íslands, sem var stofnaður árið 1975 og varð síðar ein af deildunum í Listaháskóla Íslands (*Leiklistarskóli Íslands stofnaður*, 2010), eru uppistaðan í leikarahópi stóru atvinnuleikhúsanna hérlandis, Þjóðleikhúsinu, Leikfélagi Reykjavíkur í Borgarleikhúsinu og Leikfélagi Akureyrar. Auk þess leika þeir m.a. í íslenskum kvikmyndum og sjónvarpsþáttum sem og í öðru myndefni.

Nám í hljóðfæraleik og söng við tónlistardeild Listaháskólans er þriggja ára nám

Elizabeth Taylor fæddist í Bretlandi árið 1932 og lést árið 2011. Hún fluttist sem barn til Bandaríkjanna og varð barnastjarna í kvikmyndum og fylgdi því eftir með löngum og glæsilegum leikferli. Hún þótti mjög fögur kona og hafði mikla persónutöfra. Taylor vann Óskarsverðlaunin tvívegis, fyrir *Butterfly 8* (1960) og fyrir *Who is Afraid of Virginia Woolf* (1966) þar sem hún lék á móti eiginmanni sínum, velska leikaranum **Richard Burton**. Taylor fór ætíð sínar eigin leiðir. Hún barðist af alefli gegn afleiðingum eyðnisjúkdómsins og lagði mikið af mörkum til rannsókna á því sviði. Hún var ein sú fyrsta sem beitti sér opinberlega gegn þessum sjúkdómi. Hún átti viðburðaríkt einkalíf og giftist átta sinnum, þar af Burton tvívegis. Hún var öðluð af Bretadrottningu fyrir störf sín.

og lýkur með B.Mus. (Bachelor of Music) gráðu. Námið er þrjúþætt, þ.e. í fyrsta lagi inniheldur það kjarna fræðigreina og í öðru lagi sérhæfingu í söng eða hljóðfæraleik þar sem hægt er að velja um blásturshljóðfæri, píanó, strengjahljóðfæri eða önnur hljóðfæri. Í þriðja lagi inniheldur það val úr fræði- og tæknigreinum eða úr námsgreinum annarra deilda skólans (*Hljóðfæraleikur og söngur*, 2010).

Nám í tónsmíðum við tónlistardeild Listaháskólans er þrjúþætt árá nám og lýkur því með B.A. gráðu. Námið er þrjúþætt eins og námið í hljóðfæraleik og söng. Í fyrsta lagi inniheldur það kjarna fræðigreina og í öðru lagi sérhæfingu í tónsmíðum og þar er hægt að velja almennar tónsmíðar, kvikmyndatónlist, nýmiðla, sviðstónlist eða upptökustjórn. Í þriðja lagi inniheldur námið val úr fræði- og tæknigreinum eða úr námsgreinum annarra deilda skólans (*Tónsmíðar*, 2010). Auk þess er hægt að ljúka tveggja ára M.A. meistaraþráðu (Master of Arts) í tónsmíðum við Listaháskóla Íslands.

Í Háskóla Íslands er kennd kvikmyndafræði til 120 eininga á hugvísindasviði í íslensku- og menningardeild og svarar það nám til tveggja ára náms. Ef bætt er við aukagrein er hægt að ljúka B.A. (Bachelor of Arts) gráðu með kvikmyndagrein sem aðalgrein. Í þessu námi eru fimm

Shirley Temple fæddist í Bandaríkjunum árið 1928. Hún er þekktasta barnastjarna kvikmyndanna og hóf leikferil sinn þrjúþætt árá gömul. Hún sló í gegn í myndinni *Bright Eyes* (1934). Hún fékk sérstök Óskarsverðlaun aðeins sjö ára gömul. Myndir Temple einkenndust af von og bjartsýni. **Franklin D. Roosevelt**, forseti Bandaríkjanna, sagði það vera dásamlegt að hægt væri að fara í bíó fyrir fimmtán sent og sjá þetta brosand barnandlit og gleyma öllum áhyggjum. Eftir að barnaferlinum lauk lék Temple í nokkrum myndum sem unglingur en hún hætti öllum leik í kvikmyndum 22ja ára þótt hún hafi komið fram í sjónvarpi seinna meir. Hún haslaði sér síðar völl innan viðskipta og sat í stjórnnum fjölmargra stórfyrirtækja. Temple reyndi fyrir sér í stjórnmálum en hafði þar ekki árangur sem erfiði. Hún varð síðar sendiherra Bandaríkjanna í Ghana og í Tékkóslóvakíu.

skyldunámskeið, þ.e. aðferðir og hugtök, bókmenntaritgerðir, kvikmyndafræði, kvikmyndasaga og menningarheimar. Auk þess eru valgreinar þar innanborðs og skrifuð er lokaritgerð. Markmið námsins eru m.a. að veita yfirlit yfir sögu kvikmynda á Vesturlöndum og að ýmsu leyti í öðrum hlutum heims, að þjálfar nemendur í að skilja og túlka kvikmyndir frá ýmsum sjónarhornum og að kynnast helstu hugtökum og vinnuaðferðum í kvikmyndafræði. Einnig er hægt að nema kvikmyndafræði sem aukagrein, þ.e. til 60 eininga, en það svarar til eins árs náms (*Kvikmyndafræði*, 2010).

Ýmiss konar annað grunnám er í boði við Háskóla Íslands sem gagnast vel í störfum í kvikmyndaíðnaði og má þar nefna nám í bókmenntum, listfræði og ritlist. Við Háskóla Íslands er einnig fjölbreytt meistara-nám í bókmenntum og menningarfræði en þær greinar tengist kvikmyndum. Við

Háskólinn á Bifröst er meistaranám í menningarstjórnun sem einnig getur fallið vel að störfum í kvikmyndaiðnaði.

Erlendis eru sérhæfðir skólar í kvikmyndafræðum. Einn þekktasti og virtasti skólinn er New York Film Academy. Þar er hægt að ljúka B.F.A. gráðu á þremur árum með stífu námi á haust-, vor- og sumarönn öll árin. Nemendur læra leikstjórn, handritsgerð, kvikmyndatöku, framleiðslu og klippingu. Ennfremur er þeim kennt að beita mismundi tækni við upptökur. Hver nemandi skrifar, tekur upp, stjórnar og klippir tólf kvikmyndir á námstímanum auk þess sem hann er hluti af vinnuhópi við þrjátíu aðrar kvikmyndir. Við New York Film Academy er einnig eins árs nám en þar er að auki hægt að stunda meistaranám í kvikmyndafræðum að loknu grunnámi (*BFA in Filmmaking*, 2010).

5.2 Félög kvikmyndafólks

Félagskerfi í kvikmyndaiðnaði hérlandis er fjölbreytilegt. Það einkennist annars vegar af opinberu kerfi og hins vegar af frjálsum félagasamtökum kvikmyndafólks. Hinu opinbera kerfi hefur áður verið lýst en í því felst einkum löggjöf um kvikmyndamál og innlendir og erlendir sjóðir og þeir skólar, sem fyrr var greint frá, hvort sem þeir eru opinberri eigu eða einkaeigu.

Hvað varðar frjáls félagasamtök hefur fyrr verið gerð grein fyrir Sambandi íslenskra kvikmyndaframleiðenda (SÍK). Félag kvikmynda-gerðarmanna (FK) er elsta hagsmunafélag kvikmyndafólks hérlandis og það var stofnað árið 1966. Félagið á fulltrúa í kvikmyndaráði og fulltrúa í stjórnnum Íslensku kvikmynda- og sjónvarpsakademiunnar, Media upp-lysingapjónustunnar og Innheimtumiðstöðvar gjalda.

Íslenska kvikmynda- og sjónvarpsakademían (ÍKSA) er vettvangur kvikmyndagerðarmanna. Markmið Akademíunnar er að stuðla að eflingu íslenska kvikmynda- og sjónvarpsgeirans og það eru einkum tvö hlutverk sem forsvarsmenn hennar ætla sér. Annars vegar er það veiting íslensku kvikmynda- og sjónvarpsverðlaunanna, Eddunnar, sem er árleg verðlaunaveiting, og hins vegar er það útgáfa mál gagns kvikmyndagerðarmanna sem heitir *Land og synir* og er nú gefið út á vefnum (www.logs.is).

Samtök kvikmyndaleikstjóra (SKL), sem eru samtök leikstjóra við kvikmyndir og sjónvarp, gæta hagsmuna leikstjóra hérlandis. Samtökin eiga fulltrúa í kvikmyndaráði og fulltrúa í stjórnnum Innheimtumiðstöðvar gjalda og Íslensku kvikmynda- og sjónvarpsakademiunnar. Tafla 5.1 sýnir félagatal samtakanna með 53 félagsmenn (*Félagatal*, 2011).

Andrés Indriðason Anna Theodóra Rögnvaldsdóttir Ari Alexander Ergis Magnússon Ari Kristinsson Ágúst Guðmundsson Ásdís Thoroddsen Árni Ólafur Ásgeirsson Árni Sveinsson Ásgrímur Sverrisson Ásthildur Kjartansdóttir Baltasar Kormákur Samper Björn Brynjúlfur Björnsson Börkur Gunnarsson Dagur Kári Pétursson Egill Eðvarðsson Einar Þór Gunnlaugsson Friðrik Þór Friðriksson	Gísli Snær Erlingsson Guðný Halldórsdóttir Gunnar Björn Guðmundsson Hilmar Oddsson Hjálmtýr Heiðdal Hrafn Gunnlaugsson Hrönn Sveinsdóttir Inga Lís Middleton Ingvar Ágúst Þórisson Jakob Frímann Magnússon Jóakim Reynisson Jóhann Sigmarsson Jón Tryggvason Júlíus Kemp Kristín Jóhannesdóttir Kristín Pálsdóttir Lárus Ýmir Óskarsson Lýður Árnason María Sigurðardóttir	Marteinn Þórssón Óskar Jónasson Ragnar Bragason Reynir Lyngdal Reynir Oddsson Sigurbjörn Aðalsteinsson Sigurður Pálsson Silja Hauksdóttir Sólveig Anspach Valdimar Leifsson Viðar Víkingsson Þorkell Sigurður Harðarson Þorsteinn Gunnar Bjarnason Þorsteinn Jónsson Þórhildur Þorleifsdóttir Þráinn Bertelsson Örn Marínó Arnarson
--	--	---

Tafla 5.1: Skrá yfir félaga í Samtökum kvikmyndaleikstjóra árið 2011

Samtök myndrétthafa á Íslandi (SMÁÍS) fara með hagsmuni handhafa rétthafa myndefnis hérlandis. Félagsmenn eru kvikmyndahús, framleiðendur kvikmynda og sjónvarpsefnis, sjónvarpsstöðvar og dreifingaraðilar myndræns efnis.

Orson Wells fæddist árið 1915 í Bandaríkjunum og lést árið 1985. Hann var undrabarn í kvikmyndum og gat innt öll störf af hendi. Hann lék, leikstýrði, skrifaði handrit og framleiddi. Wells varð fyrst þekktur um öll Bandaríkin þegar hann leikstýrði *Innrásinni frá Mars* í útvarpi aðeins 23ja ára gamall. Þetta var það lifandi útsending að fjölmargir trúðu því að um raunverulega innrás væri að ræða og olli það víða skelfingu. Síðar gerði Wells kvikmyndina *Citizen Kane* um blaðakónginn **William Randolph Hearst**. Sú kvikmynd er oft talin vera sú besta sem hefur verið framleidd. Hearst gerði allt sem hann gat til að hefta útbreiðslu myndarinnar og spilla fyrir Wells og tókst það að mörgu leyti. Það gekk á ýmsu hjá Wells í að útvega sér verkefni en hann gerði margar kvikmyndir og þætti í útvarpi. Wells skrifaði mikið um stjórnmál en hann var alla tíð virkur í þjóðfélagsumræðunni.

Konur í kvikmyndum og sjónvarpi (KIKS) er Íslandsdeild hinna alþjóðlegu samtaka kvenna í kvikmyndum og sjónvarpi (Women in Film and Television (WIFT)). Samtökin hafa það að markmiði að virkja konur innan kvikmynda og sjónvarps (*Innlendir samstarfsaðilar*, 2011).

Yngsta félagið í kvikmyndaíðnaði er Félag íslenskra kvikmyndatökustjóra (ÍKS) en það er félagsskapur þeirra sem stjórna tökum á kvikmyndum og öðru leiknu myndrænu efni. Félagið var stofnað í febrúar 2011 (*Um félagið*, 2011).

Ýmis önnur félög tengjast kvikmyndaíðnaði beint þótt þau starfi innan fleiri listgreina. Þannig eru starfandi Félag leikskálda og handritshöfunda, Félag íslenskra leikara og Félag leikmynda- og búningahönnuða en félagsmenn í þessum félögum starfa margir að kvikmyndagerð. Auk

Þessara félaga eru fjölmörg félög tónlistarmanna en nær ekkert myndrænt efni er framleitt án tónlistar. Þessi félög listamanna eru aðilar að Bandalagi íslenskra listamanna (BÍL) en það eru heildarsamtök listamanna hérlandis (*Aðildarfélög BÍL*. 2011).

Aðildarfélög BÍL eru fjórtán talsins og koma þau öll á einn eða annan hátt að gerð kvikmynda og annars myndræns efnis. Eitt helsta einkenni kvikmyndaiðnaðar er einmitt það hversu fjölbreytilegur hann er og hversu oft hann krefst þátttöku margra listgreina og fjölhæðra listamanna.

Félag kvikmyndahúsaeigenda er félagskapur þeirra fyrirtækja sem eiga og reka kvikmyndahús hérlandis. Félagið gætir hagsmuna þeirra og á m.a. fulltrúa í stjórn Samtaka myndrétthafa á Íslandi (SMÁÍS).

Innheimtumiðstöð gjalda (IHM) er félag rétthafa í listgreinum og annarra sem eiga höfundarétt skv. höfundalögum, eins og tónlistarmenn, rithöfundar og kvikmyndafólk. Samtökin voru stofnuð árið 1999 og annast þau innheimtu fyrir hönd rétthafa. Auk þess safna þau upplýsingum um birtingu verka, annast samskipti við erlend samtök rétthafa og gæta hagsmuna rétthafa hérlandis. Samsetningin á stjórn samtakanna sýnir glögglega uppbyggingu þeirra en sjö fulltrúar sitja í stjórn Innheimtumiðstöðvar gjalda. Samtök tónskálda og eigenda flutningsréttar (STEF) skipa tvo fulltrúa í stjórn, Samband flytjenda og hljómplötuframleiðenda (SFM) einn, Rithöfundasamband Íslands einn, Samband íslenskra kvikmyndaframleiðenda (SÍK) einn og Samtök kvikmyndaleikstjóra (SKL) einn (*Samþykktir fyrir IHM*, 1999).

Merkilegur félagskapur innan kvikmyndageirans er sjálfseignastofnunin Heimili kvikmyndanna sem á Bíó Paradís en það er vettvangur sérhæfðra kvikmyndasýninga og umræðu um kvikmyndir, eins og fyrr var vikið að. Margir félagsmenn í fyrrgreindum félögum í kvikmyndaiðnaði og ýmis af félögunum sjálfum eru aðilar að Heimili kvikmyndanna.

5.3 Edduverðlaunin

Helstu hagsmunafélög kvikmyndagerðarmanna, þ.e. Félag kvikmynda-gerðarmanna (FK), Framleiðendafélagið-SÍK (SÍK) og Samtök kvikmyndaleikstjóra (SKL), stofnuðu upphaflega sameiginlegan vettvang árið 1999 sem er Íslenska kvikmynda- og sjónvarpsakademían (ÍKSA), sem veitir m.a. íslensku kvikmynda- og sjónvarpsverðlaunin, Edduna. Eddan hefur verið veitt frá árinu 1999 en flokkarnir hafa breyst töluvert frá upphafi. Fyrir árið 2010 voru veitt 23 verðlaun í jafnmörgum flokkum (*Starfsreglur*, 2008) og í töflu 7.2 er þeim lýst og getið um forvera þeirra.

Framkvæmd verðlaunanna er þannig háttað að tilnefnt er af nefnd eða nefndum sem stjórn Akademiunnar skipar. Síðan velja félagsmenn Akademiunnar sigurvegarann í atkvæðagreiðslu. Félagsmenn eru þeir einstaklingar sem hafa unnið að tveimur eða fleirum kvikmynda- eða sjónvarpsverkefnum. Auk félagsmanna Akademiunnar á almenningur kost á því að taka þátt í atkvæðagreiðslu í tilteknum flokkum og vegur þátttaka hans tiltekið hlutfall á móti atkvæðum félagsmanna.

Edduverðlaunin voru upphaflega afhent á haustin en árið 2009 var ákveðið að afhenda þau á vorin ár hvert þannig að engin verðlaun voru afhent árið 2009 en í stað þess voru verðlaunin veitt vorið 2010 fyrir tímabilið nóvember og desember 2008 og allt árið 2009 (*Eddan*, 2010). Verðlaunin sem voru veitt vorið 2011 voru fyrir árið 2010.

Handhafar Edduverðlaunanna frá upphafi, eða frá árinu 1999 til ársins 2011, eru sýndir í töflu 5.2 (*Handhafar Eddu frá ári til árs, 1999–2005; Fréttir, 2006–2008 og Eddan, 2010*).

Kvikmynd ársins	
1999	<i>Ungfrúin góða og húsið</i> . Leikstjórn og handrit: Guðný Halldórsdóttir
2000	<i>Englar alheimsins</i> . Leikstjórn: Friðrik Þór Friðriksson . Handrit: Einar Már Guðmundsson
2001	<i>Mávahlátur</i> . Leikstjórn og handrit: Ágúst Guðmundsson
2002	<i>Hafið</i> . Leikstjórn: Baltasar Kormákur Samper . Handrit: Baltasar Kormákur Samper og Ólafur Haukur Símonarson
2003	<i>Nói albínói</i> . Leikstjórn og handrit: Dagur Kári Pétursson
2004	<i>Kaldaljós</i> . Leikstjórn: Hilmar Oddsson . Handrit: Hilmar Oddsson og Freyr Þormóðsson
2005	<i>Voksne Mennesker</i> . Leikstjórn: Dagur Kári Pétursson . Handrit: Dagur Kári Pétursson og Rune Schjott
2006	<i>Mýrin</i> . Leikstjórn og handrit: Baltasar Kormákur Samper
2007	<i>Foreldrar</i> . Leikstjórn og handrit: Ragnar Bragason
2008	<i>Brúðguminn</i> . Leikstjórn: Baltasar Kormákur Samper . Handrit: Baltasar Kormákur Samper og Ólafur Egilsson
2010	<i>Bjarnfredarson</i> . Leikstjórn: Ragnar Bragason . Handrit: Ragnar Bragason , Jón Gnarr Kristinsson , Pétur Jóhann Sigfússon , Jörundur Ragnarsson og Jóhann Ævar Grímsson
2011	<i>Brim</i> . Leikstjórn: Árni Ólafur Ásgeirsson . Handrit: Árni Ólafur Ásgeirsson og Ottó Geir Borg

Leikari/leikkona ársins í aðalhlutverki ⁶	
1999	Ingvar Eggert Sigurðsson í <i>Shurpinum & co.</i> Tinna Gunnlaugsdóttir í <i>Ungfrúnni góðu og húsið</i>

⁶ Fyrir árið 2004 og frá og með árinu 2007 voru veitt verðlaun bæði til leikara og leikkonu fyrir aðalhlutverk.

2000	Björk Guðmundsdóttir í <i>Dancer in the Dark</i> Ingvar Eggert Sigurðsson í <i>Englum alheimsins</i>
2001	Jón Gnarr Kristinsson í <i>Fóstbræðrum</i> Margrét Vilhjálmsdóttir í <i>Mávahlátri</i>
2002	Elva Ósk Ólafsdóttir í <i>Hafinu</i> Gunnar Eyrjólfsen í <i>Hafinu</i>
2003	Sigurlaug (Didda) Jónsdóttir í <i>Stormviðri</i> Tómas Lemarquis í <i>Nóa albínóa</i>
2004	Ingvar Eggert Sigurðsson í <i>Kaldaljósi</i>
2005	Ilmur Kristjánsdóttir í <i>Stelpunum</i>
2006	Ingvar Eggert Sigurðsson í <i>Mýrinni</i>
2007	Ingvar Eggert Sigurðsson í <i>Foreldrum</i> Nanna Kristín Magnúsdóttir í <i>Foreldrum</i>
2008	Hilmir Snær Guðnason í <i>Brúðgumanum</i> Sólveig Arnarsdóttir í <i>Svörtum englum</i>
2010	Jón Gnarr Kristinsson í <i>Bjarnfredarsyni og Fangavaktinni</i> Kristbjörg Kjeld í <i>Mömmu Gógó</i>
2011	Nína Dögg Filippusdóttir í <i>Brimi</i> Ólafur Darri Ólafsson í <i>Roklandi</i>

	Leikari/leikkona ársins í aukahlutverki⁷
2000	Björn Jörundur Friðbjörnsson í <i>Englum alheimsins</i> Margrét Helga Jóhannsdóttir í <i>Englum alheimsins</i>
2001	Kristbjörg Kjeld í <i>Mávahlátri</i> Hilmir Snær Guðnason í <i>Mávahlátri</i>
2002	Herdís Þorvaldsdóttir í <i>Hafinu</i> Sigurður Skúlason í <i>Hafinu</i> og <i>Gemsum</i>
2003	Edda Heiðrún Backman í <i>Áramótaskaupinu</i> Þróstur Leó Gunnarsson í <i>Nóa albínóa</i>
2004	Kristbjörg Kjeld í <i>Kaldaljósi</i>
2005	Pálmi Gestsson í <i>Áramótaskaupinu</i>
2006	Atli Rafn Sigurðarson í <i>Mýrinni</i>
2007	Jörundur Ragnarsson í <i>Veðramótum</i>
2008	Ólafía Hrönn Jónsdóttir í <i>Brúðgumanum</i> Þróstur Leó Gunnarsson í <i>Brúðgumanum</i>
2010	Björn Thors í <i>Fangavaktinni</i> Guðrún Gísladóttir í <i>Desember</i>
2011	Elma Lís Gunnarsdóttir í <i>Roklandi</i> Þorsteinn Bachmann í <i>Óróa</i>

⁷ Verðlaun fyrir leik í aukahlutverki voru fyrst veitt árið 2000. Fyrir árið 2004 og frá og með árinu 2008 voru veitt verðlaun bæði til leikara og leikkonu fyrir aukahlutverk. Árið 2010 var nafni verðlaunanna breytt í Meðleikari ársins og veitt voru tvenn verðlaun til karls og konu en fallið var frá þeirri nafngift árið eftir.

Heimildamynd ársins	
1999	<i>Sönn íslensk sakamál</i> . Leikstjórn: Björn Brynjúlfur Björnsson. Handrit: Sigursteinn Másson
2000	<i>Síðasti valsinn</i> . Leikstjórn og handrit: Margrét Jónasdóttir og Magnús Viðar Sigurðsson
2001	<i>Lalli Johns</i> . Leikstjórn og handrit: Þorfinnur Guðnason
2002	<i>Í skóm drekans</i> . Leikstjórn og handrit: Árni og Hrönn Sveinsbörn .
2003	<i>Hlemmur</i> . Leikstjórn og handrit: Ólafur Sveinsson
2004	<i>Blindsker</i> . Leikstjórn: Ólafur Jóhannesson . Handrit: Ólafur Jóhannesson og Ólafur Páll Gunnarsson
2005	<i>Africa United</i> . Leikstjórn og handrit: Ólafur Jóhannesson
2006	<i>Skuggabörn</i> . Leikstjórn: Lýður Árnason og Jóakim Reynisson . Handrit: Þórhallur Gunnarsson og Lýður Árnason
2007	<i>Syndir feðranna</i> . Leikstjórn og handrit: Ari Alexander Ergis Magnússon og Bergsteinn Björgúlfsson
2008	<i>Kjötborg</i> . Leikstjórn og handrit: Helga Rakel Rafnsdóttir og Hulda Rós Guðnadóttir
2010	<i>Draumalandið</i> . Leikstjórn og handrit: Þorfinnur Guðnason og Andri Snær Magnason
2011	<i>Feathered Cocaine</i> . Leikstjórn og handrit: Örn Marinó Arnarson og Þorkell Sigurður Harðarson

Sjónvarpsþáttur ársins	
1999	<i>Stutt í spunann</i> . Umsjón: Eva María Jónsdóttir og Hjálmar Hjálmarsson . RÚV
2000	<i>Silfur Egils</i> . Umsjón: Egill Helgason . Skjár 1
2001	<i>Mósaík</i> . Umsjón: Jónatan Garðarsson . RÚV
2002	<i>Af fingrum fram</i> . Umsjón: Jón Ólafsson . RÚV
2003	<i>Sjálfstætt fólk</i> . Umsjón: Jón Ársæll Þórðarson og Steingrímur Jón Þórðarson . Stöð 2
2004	<i>Sjálfstætt fólk</i> . Umsjón: Jón Ársæll Þórðarson og Steingrímur Jón Þórðarson . Stöð 2
2005	<i>Sjálfstætt fólk</i> . Umsjón: Jón Ársæll Þórðarson og Steingrímur Jón Þórðarson . Stöð 2
2006	<i>Kompás</i> . Umsjón: Marteinn Þórsson og Jóhannes Kristján Kristjánsson . Stöð 2
2007 ⁸	<i>Naturvaktin</i> . Umsjón: Ragnar Bragason . Stöð 2

Skemmtipáttur/(leikið) sjónvarpsverk ⁹	
1999	<i>Fóstbræður</i> . Umsjón: Óskar Jónasson . Stöð 2
2000	<i>Fóstbræður</i> . Umsjón: Óskar Jónasson . Stöð 2
2001	<i>Fóstbræður</i> . Umsjón: Ragnar Bragason . Stöð 2
2002	<i>Áramótaskaup 2001</i> . Umsjón: Óskar Jónasson . RÚV

⁸ Vinsælasti sjónvarpsþátturinn var valinn í beinni kosningu almennings árið 2007.

⁹ Frá árinu 1999 til og með árinu 2002 voru veitt verðlaun fyrir sjónvarpsverk eða leikið sjónvarpsverk. Árið 2003 voru engin slík verðlaun veitt en frá og með árinu 2004 eru veitt tvönn verðlaun, þ.e. fyrir besta skemmtipáttinn og besta leikna sjónvarpsfnið.

Skemmtipáttur ársins	
2004	<i>Spaugstofan</i> . Umsjón: Karl Ágúst Úlfsson, Pálmi Gestsson, Randver Þorláksson, Sigurður Sigurjónsson og Örn Árnason. RÚV
2005	<i>Sjáumst með Sylvíu Nótt</i> . Umsjón: Gaukur Úlfarsson. Skjár 1
2006	<i>Jón Ólafs</i> . Umsjón Jón Ólafsson. RÚV
2007	<i>Gettu betur</i> . Umsjón: Andrés Indriðason. RÚV
2008	<i>Útsvar</i> . Umsjón: Sigmar Guðmundsson og Þóra Arnórsdóttir. RÚV
2010	<i>Útsvar</i> . Umsjón: Sigmar Guðmundsson og Þóra Arnórsdóttir. RÚV
2011	<i>Spaugstofan</i> . Umsjón: Karl Ágúst Úlfsson, Pálmi Gestsson, Sigurður Sigurjónsson og Örn Árnason. Stöð 2

Leikið sjónvarpsefni	
2004	<i>Njálssaga</i> . Umsjón: Björn Brynjúlfur Björnsson. RÚV
2005	<i>Stelpurnar</i> . Umsjón: Óskar Jónasson og Sigurjón Kjartansson. Stöð 2
2006	<i>Stelpurnar</i> . Umsjón: Ragnar Bragason og Sigurjón Kjartansson. Stöð 2
2007	<i>Næturvaktin</i> . Umsjón: Ragnar Bragason. Stöð 2
2008	<i>Dagvaktin</i> . Umsjón: Ragnar Bragason. Stöð 2
2010	<i>Fangavaktin</i> . Umsjón: Ragnar Bragason. Stöð 2
2011	<i>Réttur 2</i> . Umsjón: Sævar Guðmundsson og Margrét Örnólfsdóttir. Stöð 2

Fagverðlaun ¹⁰	
1999	Ragna Fosberg fyrir förðun í <i>Ungfrúnni góðu og húsinu</i> og Dómsdegi Hilmar Örn Hilmarsson fyrir tónlist í <i>Ungfrúnni góðu og húsinu</i> Þórunn María Jónsdóttir fyrir búninga í <i>Dansinum</i>
2000	Kjartan Kjartansson fyrir hljóðhönnun í <i>Englum alheimsins, 101 Reykjavík, Fíaskó</i> og <i>Myrkrahöfðingjanum</i> Baltasar Kormákur Samper fyrir handrit að <i>101 Reykjavík</i> Sigur Rós og Hilmar Örn Hilmarsson fyrir tónlist í <i>Englum alheimsins</i>
2001	Hrönn Kristinsdóttir fyrir framkvæmdastjórn á <i>Ikingut</i> Þorfinnur Guðnason fyrir klippingu á <i>Lalla Johns</i> Páll Baldvin Baldvinsson fyrir dagskrárstjórn á <i>Tuttugustu öldinni</i>

Hljóð og mynd ¹¹	
2002	Valdís Óskarsdóttir fyrir klippingu á <i>Hafinu</i>
2003	Sigur Rós fyrir tónlist í <i>Hlemmi</i>
2004	Sigurður Sverrir Pálsson fyrir kvikmyndatöku á <i>Kaldaljósi</i>

¹⁰ Fagverðlaun voru veitt árin 1999 til og með 2001 og sjálfstæð verðlaun fyrir handrit frá árinu 2001. Frá árinu 2002 voru veitt verðlaun fyrir útlit myndar. Á árunum 2002 til og með 2004 voru veitt ein verðlaun fyrir hljóð og mynd.

¹¹ Frá og með árinu 2005 til og með árinu 2007 skiptust verðlaunin fyrir hljóð og mynd í tvennt, þ.e. verðlaun fyrir myndatöku og klippingu annars vegar og hljóð og tónlist hins vegar.

Myndtaka og klipping¹²	
2005	Bergsteinn Björgúlfsson fyrir myndatöku í <i>Gargandi snilld</i>
2006	Voru ekki veitt
2007	Bergsteinn Björgúlfsson fyrir myndatöku í <i>Foreldrum</i>
Kvikmyndataka ársins	
2008	Bergsteinn Björgúlfsson fyrir <i>Brúðgumann</i>
2010	Bergsteinn Björgúlfsson fyrir <i>Bjarnfreðarson</i>
2011	Guðmundur Magni Ágústsson fyrir <i>Brim</i>
Klipping ársins	
2008	Elísabet Ronaldsdóttir fyrir <i>Reykjavík-Rotterdam</i>
2010	Sverrir Kristjánsson og Guðni Halldórsson fyrir <i>Fangavaktina</i>
2011	Valdís Óskarsdóttir og Eva Lind Höskuldsdóttir fyrir <i>Brim</i>
Hljóð og tónlist¹³	
2005	Slowblow fyrir tónlist í <i>Voksne mennesker</i>
2006	Örn Elías Guðmundsson (Mugison) fyrir tónlist í <i>Mýrinni</i> og í <i>A Little Trip to Heaven</i>
2007	Gunnar Árnason fyrir hljóðvinnslu í <i>Kaldri slóð</i>
Hljóð ársins	
2008	Kjartan Kjartansson fyrir <i>Reykjavík-Rotterdam</i>
2010	Gunnar Árnason fyrir <i>Hamarinn</i>
2011	Ingvar Lundberg og Kjartan Kjartansson fyrir <i>Brim</i>
Tónlist ársins	
2008	Barði Jóhannsson fyrir <i>Reykjavík-Rotterdam</i>
2010	Hilmar Örn Hilmarsson fyrir <i>Mömmu Gógó</i>
2011	Slowblow fyrir <i>Brim</i>
Leikmynd ársins¹⁴	
2008	Atli Geir Grétarsson og Grétar Reynisson fyrir <i>Brúðgumann</i>
2010	Árni Páll Jóhannsson fyrir <i>Mömmu Gógó</i>
2011	Hálfdán Pedersen fyrir <i>The Good Heart</i>
Búningar ársins¹⁵	
2008	Helga Ingunn Stefánsdóttir fyrir <i>Brúðgumann</i>
2010	Helga Rós V. Hannam fyrir <i>Bjarnfreðarson</i> og <i>Fangavaktina</i>
2011	Helga Rós V. Hannam fyrir <i>The Good Heart</i>

¹² Verðlaun fyrir myndatöku og klippingu voru veitt frá árinu 2005 til og með árinu 2007 en frá árinu 2008 skiptust verðlaunin fyrir myndatöku og klippingu í tvennt, þ.e. verðlaun fyrir kvikmyndatöku annars vegar og klippingu hins vegar.

¹³ Verðlaun fyrir hljóð og tónlist voru veitt frá árinu 2005 til og með árinu 2007 en frá og með árinu 2008 skiptust verðlaunin fyrir hljóð og tónlist í tvennt, þ.e. verðlaun fyrir hljóð annars vegar og tónlist hins vegar.

¹⁴ Verðlaun fyrir leikmynd ársins eru veitt frá og með árinu 2008.

¹⁵ Verðlaun fyrir búninga ársins eru veitt frá og með árinu 2008.

	Gervi ársins¹⁶
2008	Ragna Fossberg fyrir <i>Spaugstofuna</i>
2010	Ragna Fossberg fyrir <i>Áramótaskaupið</i>
2011	Ásta Hafþórsdóttir og Stefán Jörgen Ágústsson fyrir <i>The Good Heart</i>

	Barnaefni ársins¹⁷
2010	<i>Algjör Sveppi og leitin að Villa</i> . Leikstjórn: Bragi Þór Hinriksson. Handrit: Bragi Þór Hinriksson og Sverrir Þór Sverrisson
2011	<i>Stundin okkar</i> . Umsjón: Franz Björgvin Gíslason. RÚV

	Útlit myndar¹⁸
2002	Gunnar Karlsson fyrir listræna stjórnun á <i>Litlu lírfunni ljótu</i>
2003	Jón Steinar Ragnarsson fyrir leikmynd í <i>Nóa albínóa</i>
2004	Helga Rós V. Hannam fyrir búninga í <i>Svínasúpunni</i>
2005	Magnús Scheving og Guðmundur Þór Kárasen fyrir brúður í <i>Latabæ</i>
2006	Óttar Guðnason fyrir kvikmyndatöku í <i>A Little Trip to Heaven</i>
2007	Árni Páll Jóhannsson fyrir leikmynd í <i>Kaldri slóð</i>

	Handrit ársins¹⁹
2001	Ágúst Guðmundsson fyrir <i>Mávahlátur</i>
2002	Baltasar Kormákur Samper og Ólafur Haukur Símonarson fyrir <i>Hafið</i>
2003	Dagur Kári Pétursson fyrir <i>Nóa albínóa</i>
2004	Huldar Breiðfjörð fyrir <i>Næslend</i>
2005	Dagur Kári Pétursson og Rune Schjott fyrir <i>Voksne Mennesker</i>
2006	Ragnar Bragason, Gísli Örn Garðarsson, Nína Dögg Filippusdóttir, Ólafur Darri Ólafsson og leikhópurinn fyrir <i>Börn</i>
2007	Ragnar Bragason, Nanna Kristín Magnúsdóttir, Ingvar Eggert Sigurðsson, Víkingur Kristjánsson og leikhópurinn fyrir <i>Foreldra</i>
2008	Arnaldur Indriðason og Óskar Jónasson fyrir <i>Reykjavík-Rotterdam</i>
2010	Jóhann Ævar Grímsson, Jón Gnarr Kristinsson, Jörundur Ragnarsson, Pétur Jóhann Sigfússon og Ragnar Bragason fyrir <i>Bjarnfreðarson</i>
2011	Dagur Kári Pétursson fyrir <i>The Good Heart</i>

	Leikstjóri ársins
1999	Guðný Halldórsdóttir fyrir <i>Ungfrúna góðu og húsið</i>
2000	Friðrik Þór Friðriksson fyrir <i>Engla alheimsins</i>
2001	Ágúst Guðmundsson fyrir <i>Mávahlátur</i>
2002	Baltasar Kormákur Samper fyrir <i>Hafið</i>
2003	Dagur Kári Pétursson fyrir <i>Nóa albínóa</i>

¹⁶ Verðlaun fyrir gervi ársins eru veitt frá og með árinu 2008.

¹⁷ Verðlaun fyrir barnaefni ársins eru veitt frá og með árinu 2010.

¹⁸ Verðlaun fyrir besta útlit myndar voru veitt frá árinu 2002 til og með árinu 2007. Sjá einnig neðanmálsgrein við Fagverðlaun.

¹⁹ Verðlaun fyrir besta handritið eru veitt frá árinu 2001. Þau verðlaun voru áður í Fagverðlaunum ársins.

Leikstjóri ársins	
2004	Hilmar Oddsson fyrir <i>Kaldaljós</i>
2005	Dagur Kári Pétursson fyrir <i>Voksne Mennesker</i>
2006	Baltasar Kormákur Samper fyrir <i>Mýrina</i>
2007	Ragnar Bragason fyrir <i>Foreldra</i>
2008	Óskar Jónasson fyrir <i>Reykjavík-Rotterdam</i>
2010	Ragnar Bragason fyrir <i>Bjarnfreðarson og Fangavaktina</i>
2011	Dagur Kári Pétursson fyrir <i>The Good Heart</i>

Stuttmynd ársins ²⁰	
2002	<i>Lilla lírfan ljóta</i> . Leikstjórn: Gunnar Karlsson . Handrit: Friðrik Erlingsson
2003	<i>Karamellumyndin</i> . Leikstjórn og handrit: Gunnar Björn Guðmundsson
2004	<i>Síðasti bærinn</i> . Leikstjórn og handrit: Rúnar Rúnarsson
2005	<i>Töframaðurinn</i> . Leikstjórn: Reynir Lyngdal . Handrit: Jón Atli Jónasson
2006	<i>Anna og skafsveiflurnar</i> . Leikstjórn: Gunnar Karlsson . Handrit: Sigurjón Birgir Sigurðsson (Sjón)
2007	<i>Bræðrabylta</i> . Leikstjórn og handrit: Grímur Hákonarson
2008	<i>Smáfuglar</i> . Leikstjórn og handrit: Rúnar Rúnarsson
2010	<i>Njálsgata</i> . Leikstjórn: Ísold Uggadóttir . Handrit: Ísold Uggadóttir og Stephanie Perdoma
2011	<i>Clean</i> . Leikstjórn: Ísold Uggadóttir . Handrit: Ísold Uggadóttir , Stephanie Perdoma og Jonathan Steward

Tónlistarmyndband ársins ²¹	
2002	<i>Á nýjum stað</i> (Sálin hans Jóns míns). Leikstjórn: Samúel Bjarki Pétursson og Gunnar Páll Ólafsson
2003	<i>Mess it up</i> (Quarashi). Leikstjórn: Gaukur Úlfarsson
2004	<i>Stop in the name of love</i> (Bang Gang). Leikstjórn: Ragnar Bragason
2005	<i>Crazy Bastard</i> (70 mínútur vs. Quarashi). Leikstjórn: Sam & Gun

Sjónvarpsfréttamaður ársins ²²	
2001	Ómar Ragnarsson . RÚV
2002	Árni Snævarr . Stöð 2
2003	Ómar Ragnarsson . RÚV

Hvatningarverðlaun Landsbankans ²³	
2005	Stuttmyndin <i>Hið ljúfa lífeftir</i> Elvar Gunnarsson
2006	Stuttmyndin <i>Presturinn, djákninn og brúðguminn</i> eftir Rúnar Inga Einarsson

²⁰ Sérstök verðlaun fyrir bestu stuttmyndina hafa verið veitt frá árinu 2002.

²¹ Verðlaun fyrir besta tónlistarmyndbandið voru veitt frá árinu 2002 til og með árinu 2005.

²² Verðlaun fyrir sjónvarpsfréttamann ársins voru veitt frá árinu 2001 til og með árinu 2003.

²³ Hvatningarverðlaun Landsbankans voru veitt árin 2005 og 2006.

	Frétta- og/eða viðtalsþáttur ársins²⁴
2007	<i>Kompás</i> . Umsjón: Jóhannes Kristján Kristjánsson Út og suður. Umsjón: Gísli Einarsson og Freyr Arnarson
2008	<i>Silfur Egils</i> . Umsjón: Egill Helgason. RÚV
2010	<i>Silfur Egils</i> . Umsjón: Egill Helgason. RÚV
2011	<i>Landinn</i> . Umsjón: Gísli Einarsson. RÚV

	Menningar- og/eða lífstílsþáttur ársins²⁵
2007	<i>Kiljan</i> . Umsjón: Egill Helgason. RÚV
2008	<i>Kiljan</i> . Umsjón: Egill Helgason. RÚV
2010	<i>Kiljan</i> . Umsjón: Egill Helgason. RÚV
2011	<i>Fagur fiskur í sjó</i> . Leikstjórn: Hrafnhildur Gunnarsdóttir. Handrit: Sveinn Kjartansson, Hrafnhildur Gunnarsdóttir og Áslaug Snorraddóttir. RÚV

	Sjónvarpsmaður ársins²⁶
2000	Erpur Eyvindarson (Johnny National). Skjár 1
2001	Logi Bergmann Eiðsson. RÚV
2002	Sverrir Þór Sverrisson (Sveppi). Popp Tíví
2003	Gísli Marteinn Baldursson. RÚV
2004	Ómar Ragnarsson. RÚV
2005	Ágústa Eva Erlendsdóttir (Silvía Nótt). Skjár 1
2006	Ómar Ragnarsson. RÚV
2007	Egill Helgason. RÚV
2008	Egill Helgason. RÚV Pétur Jóhann Sigfússon er vinsælasti sjónvarpsmaðurinn að mati áhorfenda
2010	Þóra Arnórsdóttir. RÚV
2011	Gísli Einarsson. RÚV Þóra Arnórsdóttir er vinsælasti sjónvarpsmaðurinn að mati áhorfenda

	Heiðursverðlaunahafi Eddunnar
1999	Indriði G. Þorsteinsson, rithöfundur og framleiðandi
2000	Þorgeir Þorgeirson, rithöfundur
2001	Gunnar Eyjólfsson og Kristbjörg Kjeld fyrir framlag sitt til íslenskra bíómynda og sjónvarpsmynda
2002	Magnús Magnússon fyrir tæplega fjörutíu ára farsælan feril sem dagskrárgerðarmaður fyrir sjónvarp
2003	Knútur Hallsson, fyrrverandi ráðuneytisstjóri, fyrir framlag sitt til kvikmyndamála á Íslandi

²⁴ Byrjað var að veita verðlaun fyrir besta fréttu- og/eða viðtalsþáttinn árið 2007.

²⁵ Byrjað var að veita verðlaun fyrir besta menningar- og/eða lífstílsþáttinn árið 2007.

²⁶ Sjónvarpsmaður ársins hefur verið valinn frá og með árinu 2000 á mismunandi hátt, stundum í beinni kosningu almennings, í skoðanakönnun eða verið valinn af félögum Íslensku kvikmynda- og sjónvarpsakademíunnar. Frá og með árinu 2008 (þó ekki árið 2009) hefur, auk sjónvarpsmanns ársins völdum af félögum Íslensku kvikmynda- og sjónvarpsakademíunnar, verið valinn vinsælasti sjónvarpsmaðurinn að mati áhorfenda.

	Heiðursverðlaunahafi Eddunnar
2004	Páll Steingrímsson , kvikmyndagerðarmaður, fyrir langan og farsælan feril á sviði heimildamynda, með sérstakri áherslu á náttúru og umhverfi
2005	Vilhjálmur Hjálmarsson , fyrrum menntamálaráðherra, fyrir framlag sitt til stofnunar Kvikmyndasjóðs Íslands árið 1978
2006	Magnús Scheving fyrir <i>Latabæ</i>
2007	Árni Páll Jóhannsson fyrir leikmyndahönnun
2008	Friðrik Þór Friðriksson fyrir leikstjórn
2010	Íslenska þjóðin
2011	Hrafn Gunnlaugsson fyrir leikstjórn

Tafla 5.2: Handhafar Edduverðlaunanna frá upphafi 1999–2011

Tilnefningar Íslands til Óskarverðlauna í flokki erlendra kvikmynda er á forræði Íslensku kvikmynda- og sjónvarpsakademiunnar. Þær kvikmyndir sem hafa verið tilnefndar til Óskarverðlaunanna frá upphafi til og með árinu 2011 eru í töflu 5.3 og er ártalið í töflunni það ár sem Óskarsverðlaunin eru afhent (*Land og synir*, 2011).

	Íslenskar kvikmyndir tilnefndar til Óskarsverðlauna
1981	<i>Land og synir</i> . Leikstjórn: Ágúst Guðmundsson . Handrit: Ágúst Guðmundsson og Indriði G. Þorsteinsson
1982	<i>Útlaginn</i> . Leikstjórn og handrit: Ágúst Guðmundsson
1983	<i>Okkar á milli</i> . Leikstjórn og handrit: Hrafn Gunnlaugsson
1984	<i>Húsið</i> . Leikstjórn og handrit: Egill Eðvarðsson
1985	<i>Hrafninn flýgur</i> . Leikstjórn og handrit: Hrafn Gunnlaugsson
1986	<i>Skamdegi</i> . Leikstjórn: Þráinn Bertelsson . Handrit: Þráinn Bertelsson og Ari Kristinsson
1987	<i>Eins og skepnan deyr</i> . Leikstjórn og handrit: Hilmar Oddsson
1988	<i>Skytturarnar</i> . Leikstjórn: Friðrik Þór Friðriksson . Handrit: Friðrik Þór Friðriksson og Einar Kárason
1989	<i>Í skugga hrafnins</i> . Leikstjórn og handrit: Hrafn Gunnlaugsson
1990	<i>Kristnihald undir jökli</i> . Leikstjórn: Guðný Halldórsdóttir . Handrit: Halldór Laxness og Gerald Wilson
1991	<i>Ævintýri Pappírs Pesa</i> . Leikstjórn: Ari Kristinsson . Handrit: Ari Kristinsson og Herdís Egilsdóttir
1992	<i>Börn náttúrunnar</i> . Leikstjórn: Friðrik Þór Friðriksson . Handrit: Einar Már Guðmundsson
1993	<i>Svo á jörðu sem á himni</i> . Leikstjórn og handrit: Kristín Jóhannesdóttir
1994	<i>Hin helgu vé</i> . Leikstjórn og handrit: Hrafn Gunnlaugsson

Íslenskar kvikmyndir tilnefndar til Óskarsverðlauna	
1995	<i>Bíódagar</i> . Leikstjórn: Friðrik Þór Friðriksson. Handrit: Friðrik Þór Friðriksson og Einar Már Guðmundsson
1996	<i>Tár úr steini</i> . Leikstjórn: Hilmar Oddsson. Handrit: Hilmar Oddsson, Sveinbjörn Ingvar Baldvinsson og Hjalmar Helgi Ragnarsson
1997	<i>Djöflaeyjan</i> . Leikstjórn: Friðrik Þór Friðriksson. Handrit: Einar Kárasen
1998	<i>Blossi/810551</i> . Leikstjórn: Júlíus Kemp. Handrit: Lars Emil Árnason
1999	<i>Stikkfrí</i> . Leikstjórn og handrit: Ari Kristinsson
2000	<i>Ungfrúin góða og húsið</i> . Leikstjórn og handrit: Guðný Halldórsdóttir
2001	<i>Englar alheimsins</i> . Leikstjórn: Friðrik Þór Friðriksson. Handrit: Einar Már Guðmundsson
2002	<i>Mávarhlátur</i> . Leikstjórn og handrit: Ágúst Guðmundsson.
2003	<i>Hafið</i> . Leikstjórn: Baltasar Kormákur Samper. Handrit: Baltasar Kormákur Samper og Ólafur Haukur Símonarson
2004	<i>Nói albínói</i> . Leikstjórn og handrit: Dagur Kári Pétursson
2005	<i>Kaldaljós</i> . Leikstjórn: Hilmar Oddsson. Handrit: Hilmar Oddsson og Freyr Þormóðsson
	<i>Voksne Mennesker</i> . Leikstjórn: Dagur Kári Pétursson. Handrit: Dagur Kári Pétursson og Rune Schjøtt
2007	<i>Börn</i> . Leikstjórn og handrit: Ragnar Bragason
2008	<i>Mýrin</i> . Leikstjórn og handrit: Baltasar Kormákur Samper
2009	<i>Brúðguminn</i> . Leikstjórn: Baltasar Kormákur Samper. Handrit: Baltasar Kormákur Samper og Ólafur Egilsson
2010	<i>Reykjavík-Rotterdam</i> . Leikstjórn: Óskar Jónasson. Handrit: Óskar Jónasson og Arnaldur Indriðason
2011	<i>Mamma Gógó</i> . Leikstjórn og handrit: Friðrik Þór Friðriksson

Tafla 5.3: Íslenskar kvikmyndir tilnefndar til Óskarsverðlauna í flokki erlendra kvikmynda 1981–2011

Eins og sést í töflu 5.3 eru flestar helstu kvikmyndir Íslendinga tilnefndar til Óskarsverðlaunanna en hver þjóð má tilnefnda eina kvikmynd. Úr þeim hópi tilnefnir síðan bandaríska kvikmyndaakademían fimm kvikmyndir sem koma til greina fyrir verðlaunaveitinguna í flokki erlendra kvikmynda. Á árinu 1992 var *Börn náttúrunnar* í leikstjórn Friðriks Þórs Friðrikssonar tilnefnd sem ein af fimm kvikmyndum þess árs. Árið 2006 var stuttmyndin *Síðasti bærinn* í leikstjórn Rúnars Rúnarssonar einnig tilnefnd í þeim flokki.

Undanfarin ár hafa íslenskar kvikmyndir og íslenskir kvikmynda-gerðarmenn unnið til fjölmargra virttra verðlauna víða um heim.

Leikstjórar af yngri kynslóðinni, sem hlotið hafa mörg verðlaun héraðs erlendis sem erlendis, eru m.a. [Baltasar Kormákur Samper](#), [Dagur Kári Pétursson](#) og [Ragnar Bragason](#). Íslenskir kvikmyndaleikarar hafa leikið í alþjóðlegum stórmyndum og má þar nefna [Björk Guðmundsdóttur](#) og [Ingvar Eggert Sigurðsson](#). [Valdís Óskarsdóttir](#) er margverðlaunuð erlendis fyrir klippingar á kvikmyndum og svona mætti lengi telja. Á heimsvísu eru íslenskar kvikmyndir og íslenskt kvikmyndagerðarfólk vel þekkt í kvikmyndageiranum.

6. Niðurstöður og framtíðarhorfur

Langfleygir kliðir líða frá
lúðrum og strengjum þöndum
tónflóðsins öldur takast á,
tengjast í nýjum böndum.

Jón Helgason. Úr kvæðinu *Útvarp* í Landsuðri, 1939

Niðurstöður eru dregnar saman eftir köflum bókarinnar.

6.1 Kvikmyndir, menning og saga

Menning hefur fylgt manninum alla tíð og innan vísinda hefur einkum verið fjallað um kvikmyndir innan hugvísinda. Rannsóknir í hagfræði hafa þó á undanförnum árum í ríkari mæli beinst að menningu og skapandi greinum og þætti þeirra í efnahagslífinu. Kvikmyndalistin er mikilvægur þáttur í menningu Íslendinga og er hún umtalsverður hluti af skapandi atvinnugreinum með tengsl við fjölmörg svið efnahagslífsins. Sköpun í kvikmyndum er jafnsett annarri listrænni sköpun og þar verður til efnahagslegt og menningarlegt virði sem endurspeglar fjárhagslegt og fagurfræðilegt verðmæti.

Hægt er að halda því fram að hinar skapandi atvinnugreinar verði ráðandi atvinnugreinar 21. aldarinnar. Upplifunariðnaðurinn, sem kvikmyndir teljast til, er stærsti atvinnuvegur heims og kvikmyndagerð getur orðið kjölfestuatvinnuvegur Íslendinga á 21. öldinni. Hagræn umsvif menningar eru mikil hérlandis. Framlag menningar til landsframleiðslunnar er um 4% og um fjórðungur af vinnuafli landsmanna er í skapandi atvinnugreinum. Samspil efnahags og menningar fer sífellt vaxandi. Sóknarfæri í þessum geira eru því gríðarleg ef rétt er á málum haldið.

Menningarneysla hérlandis er mjög mikil í alþjóðlegum samanburði og til að mynda mun meiri en er á öðrum Norðurlöndum. Aðsókn að kvikmyndahúsum hér á hvern íbúa er sú mesta í heiminum sem skapar margvísleg tækifæri í kvikmyndaiðnaði. Rætur íslenskrar menningar eru mjög djúpar og menningin í formi tungumálsins og miðaldabókmennta okkar tryggðu tilvist þjóðarinnar á fyrri öldum. Þessi frjósami jarðvegur felur í sér mikil sóknarfæri í heimi breyttra atvinnuvega.

6.2 Eftirspurn og framboð

Eftirspurn eftir kvikmyndum er mikil á heimsvísu og fer vaxandi. Það mun vanta gott myndrænt efni í framtíðinni og í því felast tækifæri auk þess sem eftirspurn eftir kvikmyndum eykst með miklu kvikmyndaáhorfi.

Innan hagfræði er gengið út frá því að það sé smekkur neytandans og sjónarmið hans sem ráði ferðinni. Í ljósi þess ræður neytandinn hvað hann kaupir af menningarafurðum og hér er ekki lagt mat á það hvort eitthvað sé til sem heitir góð eða slæm list. Að mörgu leyti eru áhrifaþættir í eftirspurn eftir kvikmyndum hefðbundnir en í öðru tilliti lýtur eftirspurnin sérstökum lögmálum sem ekki gilda um aðra framleiðslu. Kvikmyndir, eins og aðrir þættir menningar, hafa jákvæð áhrif á umhverfi sitt en kvikmyndaiðnaður er bundinn mikilli óvissu og áhættu. Ógerlegt er að spá fyrir um velgengni einstakra kvikmynda en umtal meðal almennings ræður mestu um aðsókn. Þar sem kostnaður vegna framleiðslu kvikmynda fellur að mestu til áður en tekjur koma inn eykur það áhættuna í framleiðslu enn frekar. Framleiðsla kvikmynda er eins og önnur framleiðsla í efnahagslífinu en tækniframfarir, svo sem stafræn framleiðsla og teikniforrit, hafa stóraukið möguleika í gerð kvikmynda.

Hlutfallslegir yfirburðir Íslendinga í kvikmyndagerð, eins og sérstök náttúrufegurð og stórbrotið landslag, geta nýst mjög vel í kvikmyndaframleiðslu og hæft og vel menntað starfsfólk leiðir til lækkanði framleiðslukostnaðar með tímanum. Samþjöppun kvikmyndastarfsemi á afmörkuðum landsvæðum, ásamt tilheyrandi þekkingarflakki og klasamyndun, getur leitt til mikillar hagkvæmni og hér hefur byggst upp slík sérþekking í kvikmyndaframleiðslu eins og gerst hefur í sjávarútvegi og í tölvuleikjaiðnaði. Í landi þar sem sérhæfing og verkaskipting er ekki jafnráðandi og erlendis getur sveigjanleikinn í kvikmyndagerð hér skapað forskot. Fyrir fjölbreytni efnahagslífs er þetta mikilvæg þróun.

Virðiskeðja í kvikmyndum lýsir fjölþættu framleiðsluferli þar sem list- og viðskiptamenntun auk fjármögnunar eru mikilvægir stuðningsþættir. Það þarf að skipuleggja framleiðslu einstakra kvikmynda mjög vel enda miklir fjármunir í húfi. Kvikmyndir eru einkavara og eru seldar á mörkuðum um allan heim en ólöglegt niðurhal er ein mesta ógnunin við kvikmyndaframleiðslu nútímans.

6.3 Hlutverk hins opinbera við kvikmyndagerð

Stjórnvöld eiga að tryggja öfluga innviði fyrir atvinnulífið, þar með talið fyrir kvikmyndagerð. Auk þess eiga stjórnvöld að styðja kvikmyndagerð sérstaklega þar sem um menningarleg gæði er að ræða sem skilgreina má sem verðleikavörur. Umfjöllunin hér sýnir að þessi gæði hafa jákvæð ytri áhrif. Þau eru grundvölluð í framleiðslu þar sem nokkurra hlutfallslegra yfirburða gætir í skapandi atvinnugrein sem stendur andspænis mikilli eftirspurn.

Stjórnvöld eiga að styðja kvikmyndgerð þar sem hún er mikilvægur hluti menningar okkar sem þarf að vera öllum jafn aðgengileg auk þess sem kvikmyndir varðveita sögu okkar og menningu mjög vel. Þær eiga að vera hluti af menningarstefnu samfélags okkar. Kvikmyndir hafa mikil áhrif á vinnumarkaði og þegar erlend kvikmyndafyrirtæki koma til landsins til að taka upp myndir hefur það góð efnahagsleg áhrif, einkum á landsbyggðinni. Kvikmyndir geta því verið liður í öflugri byggðastefnu og verið vaxtarbroddur á svæðum utan höfuðborgarsvæðisins en þar vantar fjölbreyttari atvinnustarfsemi, enda landið stórt og þjóðin fámenn. Í kvikmyndaiðnaði eru því fjölmörg sóknarfæri fyrir landsbyggðina. Auk þess skiptir jöfnuður í samfélaginu miklu máli hvað varðar aðgengi að menningu og það er stjórnvalda að tryggja þann jöfnuð, m.a. milli kynja, stétta, tekna, búsetu og kynslóða.

Stjórnvöld eiga að styðja kvikmyndagerð þar sem hún leiðir til betri og fjölbreyttari menntunar í atvinnulífinu og stuðlar að klasamyndun og ytri stærðarhagkvæmni sem lækkar kostnað. Með réttum stuðningi getur kvikmyndagerð öðlast slíkan slagkraft að hún verði sjálfbærari í kjölfarið. Með því getur kvikmyndagerð orðið ein af mikilvægari atvinnugreinum okkar ef rétt er á spöðum haldið. Kvikmyndir eru öflugasta tækið okkar til landkynningar og hefur bein áhrif á ferðaþjónustu og skapar miklar tekjur, þ.á.m. gjaldeyrstekjur og skatttekjur. Eðli landkynningar sem samgæða gera það að verkum að hlutverk stjórnvalda verður hér sýnu mikilvægara og er samspil kvikmynda og ferðaþjónustu gríðarlega mikilvægt.

Íslensk stjórnvöld verja hlutfallslega mun meiru til menningarmála en önnur lönd. Framlög í Kvikmyndasjóð Íslands undanfarna áratugi hafa aukist verulega en niðurskurður framlaga eftir hrunið árið 2008 færir starfsemina tíu ár aftur í tímann. Endurgreiðslur á kostnaði vegna kvikmyndagerðar eru mjög mikilvægur þáttur í allri fjármögnun og þær hafa laðað til landsins fjölda erlendra kvikmyndafyrirtækja til að taka kvikmyndir. Erlendir sjóðir á vegum Evrópusambandsins og Evrópuráðsins eru mjög mikilvægir í fjármögnun kvikmyndagerðar og njótum við styrkja langt umfram okkar framlög til þessara sjóða.

Með margfaldaragreiningu má skipta efnahagsumsvifum í kvikmyndagerð í bein, óbein og afleidd áhrif, bæði í formi starfa og efnahagsumsvifa. Í kvikmyndaiðnaði eru 750 ársverk og árleg velta kvikmyndaiðnaðar er 10,5 milljarðar kr. Tekjur ríkisins vegna þessara umsvifa eru 1,9 milljarðar kr. á ári. Tekjur ríkisins vegna erlendra ferðamanna sem ákveða Íslandsferð vegna áhrifa kvikmynda eru 2,1 milljarðar kr. á ári. Samtals eru skatttekjur ríkisins vegna kvikmynda um 4 milljarðar kr. á ári en framlög í Kvikmyndasjóð Íslands og í endurgreiðslu á kostnaði eru 640 milljónir kr. á ári þannig að ávinningur ríkisins vegna kvikmynda er um 3,4 milljarðar kr. á ári. Því er ljóst að aukin umsvif í kvikmyndaiðnaði er góð fjárfesting fyrir ríkisvaldið auk þess sem þau auka fjölbreytni og dýpt í menningu Íslendinga.

Löggjöf um kvikmyndir er vönduð og umfangsmikil og eftirlit með kvikmyndum er gott en mikið vantar á að nægu fé sé varið til Kvikmyndasafns Íslands. Tryggja þarf að eldri kvikmyndir glattist ekki en það er alvarleg hætta á því.

6.4 Framleiðsla, sýningar og afkoma

Frá upphafi kvikmynda hérlandis árið 1906 til ársins 1980 voru framleiddar þrjátíu og sex kvikmyndir en frá árinu 1980 til ársins 2011 voru þær eitt hundrað sjötíu og fjórar talsins. Gríðarleg gróska hefur því verið í kvikmyndagerð síðustu þrjá áratugin. Yfirgnæfandi hluti leikstjóra íslenskra kvikmynda eru karlmenn og eru karlmenn einnig í ráðandi stöðum við kvikmyndagerð erlendis. Af öllum listgreinum er jafnrétti milli kynja styst á veg komið innan kvikmyndalistarinnar.

Einungis þrjú fyrirtæki, Sambíóin, Sena og Kvikmyndahöllin, dreifa nær öllum kvikmyndum hérlandis og eru þessi þrjú fyrirtæki einnig með nær allan kvikmyndahúsamarkaðinn. Mikil fákeppni er því í dreifingu og sýningum kvikmynda hérlandis. Dreifingaraðilum og

kvikmyndahúsum hefur fækkað mikið en fjölsala kvikmyndahús hafa tekið yfir nær allan kvikmyndahúsamarkaðinn. Mjög fáar kvikmyndasýningar eru á landsbyggðinni fyrir utan Akureyri. Aðsókn að kvikmyndahúsum hérlandis hefur staðið í stað síðustu áratugi en hún er þó hlutfallslega sú mesta í heiminum eins og fyrr var vikið að. Dreifing og sýning kvikmynda er þó miklu meiri yfir netið nú en var fyrir nokkrum árum.

Kvikmyndum sem sýndar eru í kvikmyndahúsum hérlandis hefur fækkað töluvert síðustu áratugi og eru um 80% þeirra frá Bandaríkjunum. Aðsóknarmestu kvikmyndirnar hérlandis eru einnig þaðan, eins og raunin er víðast annars staðar í heiminum, en á kvikmyndahátíðum, sem hefur fjölgað mikið undanfarin ár, er mun fjölbreytilegra úrval kvikmynda en er í kvikmyndahúsum. Sjónvarpsútsendingar hafa aukist mikið hérlandis undanfarin ár, sérstaklega hjá einkastöðvunum. Myndbandaleigum hefur fækkað en leiga á kvikmyndum gegnum sjónvarp eða tölvur hefur aukist mikið sem og sala á mynddiskum.

Fjölmörg fyrirtæki framleiða myndrænt efni og eru auglýsingar stór hluti þess. Auglýsingagerð styður oft vel við framleiðslu kvikmynda innan einstakra fyrirtækja. Tekjur framleiðslufyrirtækja eru miklar en hagnaður er lítill sem enginn og efnahagur mjög bágur. Framleiðslufyrirtækin eru því í mjög erfiðri stöðu. Fyrirtæki í dreifingu kvikmynda standa vel hvað varðar rekstur og eignir en rekstur kvikmyndahúsa hefur þó verið þungur að meðaltali undanfarin ár og efnahagur þeirra endurspeglast í slakri stöðu þeirra. Myndbandaleigur hafa átt í rekstrarerfiðleikum undanfarin ár og eignalega standa þær ekki vel. Afkoma og eignastaða fyrirtækja í kvikmyndaiðnaði er því að mestu leyti bágborin og mikilvægt er að freista þess að snúa þeirri þróun við.

6.5 Mennta- og félagskerfi

Menntun í kvikmyndiðnaði hérlandis er almennt góð en brýnt er að kvikmyndagerð verði kennd á háskólastigi þótt einstaka námsgreinar, sem gagnast kvikmyndagerð, séu kenndar í nokkrum háskólum hérlandis. Félagsstarf kvikmyndafólks er öflugt og gott skipulag er á hagsmunagæslu og í faglegru umfjöllun, m.a. við verðlaunaveitingar.

Íslenskar kvikmyndir og íslenskir kvikmyndagerðarmenn hafa unnið til fjölmargra virtra verðlauna víða um heim undanfarin ár. Á heimsvísu eru íslenskar kvikmyndir og íslenskt kvikmyndafólk vel þekkt í kvikmyndageiranum.

Meginniðurstaða þessarar bókar er að mikil tækifæri felist í kvikmyndaiðnaði en staða fyrirtækja er veik. Stjórnvöld hafa stóru hlutverki að gegna í greininni enda er það mjög hagkvæmt fyrir þau. Lagðar eru til eftirfarandi þrjár tillögur, þ.e að

- auka verulega framlög í Kvikmyndasjóð,
- fá undanþágu frá 50% hámarki innlendra styrkja vegna sérstöðu íslenskrar menningar,
- gera menntun í kvikmyndagerð að háskólanámi.

Ef þetta er gert verður innlend kvikmyndagerð stóriðja sem mun bæta lífskjör í landinu verulega þegar til lengri tíma er litið.

Skrá yfir myndir og töflur

Myndir (fyrri talan vísar til kaflans sem myndin er birt í)

Mynd 1.1:	Hugtakið virði innan menningarhagfræði	15
Mynd 1.2:	Sköpun og eiginleikar hennar	18
Mynd 1.3:	Listir, menning og skapandi atvinnugreinar	20
Mynd 1.4:	Nokkrar skilgreiningar á skapandi atvinnugreinum	22
Mynd 1.5:	Hinar fjórar víddir efnahagslífsins	23
Mynd 1.6:	Fjöldi leikhúsa á Norðurlöndum á hverja 100.000 íbúa árin 2000 og 2008.	25
Mynd 1.7:	Fjöldi leiksýninga á hverja 100.000 íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008.	26
Mynd 1.8:	Fjöldi leikhúsferða á hvern íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008	26
Mynd 1.9:	Fjöldi íbúa í þúsundum á bak við upplag hvers dagblaðs að meðaltali á Norðurlöndum árin 2000 og 2007.	27
Mynd 1.10:	Fjöldi heimsóknna á söfn á hvern íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008.	28
Mynd 1.11:	Fjöldi útgefinna bóka á hverja 1.000 íbúa á Norðurlöndum árin 2000 og 2008.	29
Mynd 2.1:	Eftirspurnarferill	42
Mynd 2.2:	Samband magns og nytja innan menningar.	44
Mynd 2.3:	Starfsvettvangur fyrirtækis.	51
Mynd 2.4:	Tengsl framleiðsluþátta og framleiðslu	53
Mynd 2.5:	Stærðarhagkvæmni og lærdómskúrfa	59
Mynd 2.6:	Virðisikeðja í kvikmyndaiðnaði	61
Mynd 2.7:	Framleiðsluferli kvikmynda	64
Mynd 2.8:	Hlutverk kvikmyndaframleiðanda	65
Mynd 3.1:	Opinber útgjöld til menningarmála, þ.m.t. íprótta, sem hlutfall (%) af landsframleiðslu á Norðurlöndum árin 2000 og 2008	82
Mynd 3.2:	Opinber útgjöld til menningarmála án íprótta sem hlutfall (%) af landsframleiðslu á Norðurlöndum árin 2000 og 2008	83
Mynd 3.3:	Fjöldi kvikmyndasýninga sem hver íbúi á Norðurlöndum sér að meðaltali árið 2009.	86
Mynd 3.4:	Framlög ríkisins til Kvikmyndasjóðs (Kvikmyndamiðstöðvar) 1979–2011 á verðlagi ársins 2010	87
Mynd 3.5:	Hlutdeild langra, leikinna kvikmynda og heimildakvikmynda af úthlutunum Kvikmyndasjóðs 1979–2010	90
Mynd 3.6:	Hlutdeild leikins sjónvarpsefnis, stuttmynda og teiknimynda af úthlutunum Kvikmyndasjóðs 1979–2010	91

Mynd 3.7:	Endurgreiðslur vegna kvikmyndagerðar 2000–2011 á verðlagi ársins 2010.....	93
Mynd 3.8:	Hlutfallsleg skipting endurgreiðslna milli innlendra og erlendra kvikmynda 2001–2010.....	94
Mynd 3.9:	Úthlutanir Menningarsjóðs útvarpsstöðva 1987–2000 á verðlagi ársins 2010.....	95
Mynd 3.10:	Framlag Media áætlana ESB til undirbúnings, framleiðslu og dreifingar á íslensku myndefni 1996–2010 á verðlagi ársins 2010.....	98
Mynd 3.11:	Framlag Eurimages til undirbúnings, framleiðslu og dreifingar á íslensku myndefni 1990–2010 á verðlagi ársins 2010.....	99
Mynd 3.12:	Skipurit kvikmyndamála samkvæmt kvikmyndalögum (nr. 137/2001), lögum um tímabundna endurgreiðslu vegna kvikmyndagerðar á Íslandi (nr. 43/1999), lögum um skoðun kvikmynda (nr. 47/1995), sem giltu til 1. júlí 2006, og lögum um eftirlit með aðgangi barna að kvikmyndum og tölvuleikjum (nr. 62/2005) sem giltu frá 1. júlí 2006. .	113
Mynd 3.13:	Framlög ríkisins til Kvikmyndasafns Íslands 1979–2011 á verðlagi ársins 2010.....	121
Mynd 4.1:	Fjöldi frumsýndra langra, leikinna kvikmynda 1965–2009.....	124
Mynd 4.2:	Hlutfall langra, leikinna kvikmynda frá Bandaríkjunum og öðrum löndum sem voru frumsýndar hérlandis 1965–2009.....	124
Mynd 4.3:	Fjöldi frumsýndra kvikmynda sem voru framleiddar á Íslandi og á öðrum Norðurlöndum 1965–2009.....	125
Mynd 4.4:	Fjöldi frumsýndra kvikmynda sem voru framleiddar í Bretlandi, Frakklandi og í öðrum löndum utan Norðurlandanna og Bandaríkjanna 1965–2009.....	127
Mynd 4.5:	Fjöldi rekstraraðila í framleiðslu og fjölföldun kvikmynda og myndbanda 1995–2009.....	135
Mynd 4.6:	Fjöldi aðila sem dreifir kvikmyndum hérlandis með eða án sýningarhalds 1993–2009.....	144
Mynd 4.7:	Fjöldi kvikmyndahúsa og sýningarsala á höfuðborgarsvæðinu 1906–2009.....	145
Mynd 4.8:	Sætafjöldi í kvikmyndahúsum í þúsundum (vinstri ás) og fjöldi sæta á hverja 1.000 íbúa (hægri ás) á höfuðborgarsvæðinu 1965–2009....	146
Mynd 4.9:	Fjöldi kvikmyndahúsa og sýningarsala á landsbyggðinni 1965–2009.....	146
Mynd 4.10:	Sætafjöldi í kvikmyndahúsum í þúsundum (vinstri ás) og fjöldi sæta á hverja 1.000 íbúa (hægri ás) á landsbyggðinni 1995–2009.....	147
Mynd 4.11:	Fjöldi kvikmyndahúsa á höfuðborgarsvæðinu með einum eða fleiri sýningarsölum 1975–2009.....	148
Mynd 4.12:	Fjöldi kvikmyndahúsa á landsbyggðinni með einum eða fleiri sýningarsölum 1975–2009.....	149
Mynd 4.13:	Fjöldi rekstraraðila með eitt eða fleiri kvikmyndahús 1995–2009....	150
Mynd 4.14:	Fjöldi rekstraraðila með einn eða fleiri sýningarsali 1995–2009....	151
Mynd 4.15:	Fjöldi kvikmyndahúsa sem flokkuð eru eftir fjölda sýninga 1996–2009.....	152
Mynd 4.16:	Fjöldi kvikmyndahúsagesta á höfuðborgarsvæðinu 1928–2009....	153
Mynd 4.17:	Fjöldi kvikmyndahúsagesta á landsbyggðinni 1965–2009.....	154
Mynd 4.18:	Aðsókn á kvikmyndir á hvern íbúa á höfuðborgarsvæðinu 1928–2009 og á landsbyggðinni 1965–2009.....	155
Mynd 4.19:	Aðsókn á kvikmyndir á hvern íbúa á landsbyggðinni eftir landshlutum árin 1996, 2002 og 2008.....	156

Mynd 4.20:	Framleiðslulönd tíu aðsóknarmestu kvikmyndanna í kvikmynda- húsum 1995–2009	157
Mynd 4.21:	Framleiðslulönd tuttugu aðsóknarmestu kvikmyndanna í kvikmynda- húsum 1995–2009	158
Mynd 4.22:	Fjöldi kvikmyndasýninga (vinstri ás) og fjöldi áhorfenda (hægri ás) á kvikmyndahátíðum og sérsýningum kvikmyndahúsa 1985–2009 ...	160
Mynd 4.23:	Útsendingartími sjónvarps í klukkustundum hjá Ríkisútvarpinu og einkastöðvum 1996–2009	162
Mynd 4.24:	Fjöldi leigu- og sölustaða á myndböndum og mynddiskum 1990– 2009.	165
Mynd 4.25:	Fjöldi leigðra myndbanda og mynddiska eftir upprunalandi 1996–2009	166
Mynd 4.26:	Seld myndbönd og mynddiskar eftir upprunalandi 1996–2009	166
Mynd 4.27:	Tekjur fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska 1997–2009 á verðlagi ársins 2010	168
Mynd 4.28:	Hagnaður fyrirtækja af reglulegri starfsemi sem framleiða kvikmyndir og mynddiska 1997–2009 á verðlagi ársins 2010	169
Mynd 4.29:	Eignir og eigið fé fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska í árslok 1997–2009 á verðlagi ársins 2010.	170
Mynd 4.30:	Eiginfjárhlutfall fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska í árslok 1997–2009	171
Mynd 4.31:	Tekjur fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum 1997–2009 á verðlagi ársins 2010	172
Mynd 4.32:	Hagnaður fyrirtækja af reglulegri starfsemi sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum 1997–2009 á verðlagi ársins 2010	173
Mynd 4.33:	Eignir og eigið fé fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum í árslok 1997–2009 á verðlagi ársins 2010.	174
Mynd 4.34:	Eiginfjárhlutfall fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum í árslok 1997–2009	174
Mynd 4.35:	Tekjur kvikmyndahúsa 1997–2009 á verðlagi ársins 2010	175
Mynd 4.36:	Hagnaður kvikmyndahúsa af reglulegri starfsemi 1997–2009 á verð- lagi ársins 2010	176
Mynd 4.37:	Eignir og eigið fé kvikmyndahúsa í árslok 1997–2009 á verðlagi ársins 2010	177
Mynd 4.38:	Eiginfjárhlutfall kvikmyndahúsa í árslok 1997–2009	178
Mynd 4.39:	Tekjur myndbandaleiga 1997–2007 á verðlagi ársins 2010	179
Mynd 4.40:	Hagnaður myndbandaleiga af reglulegri starfsemi 1997–2009 á verð- lagi ársins 2010	180
Mynd 4.41:	Eignir og eigið fé myndbandaleiga í árslok 1997–2007 á verðlagi ársins 2010	181
Mynd 4.42:	Eiginfjárhlutfall myndbandaleiga í árslok 1997–2007	181

Töflur (fyrri talan vísar til kaflans sem taflan er birt í)

Tafla 1.1:	Kvikmyndir, leikstjórar og sýningarár kvikmynda sem framleiddar eru hérlandis eða eru með sterka tengingu við landið til og með árinu 1979.	39
Tafla 2.1:	Flokkun vöru og þjónustu eftir notkun og áhrifum á aðra	55
Tafla 2.2:	Þjóðir sem framleiddu flestar langar, leiknar kvikmyndir á árinu 2006	70

Tafla 3.1:	Röksemdir fyrir því að stjórnvöld eigi að styðja við kvikmyndagerð . .	76
Tafla 3.2:	Hlutdeild menningar í atvinnuþátttöku í fimmtán löndum Evrópu árið 2005.	84
Tafla 3.3:	Fjöldi kvikmyndasýninga sem hver íbúi á Norðurlöndum sér að meðaltali árið 2008.	85
Tafla 3.4:	Sundurliðun ársverka í kvikmyndaiðnaði	103
Tafla 3.5:	Sundurliðun árlegrar veltu í kvikmyndaiðnaði.	104
Tafla 3.6:	Beinn ávinningur ríkisins á ári vegna kvikmyndaiðnaðar	104
Tafla 3.7:	Ávinningur ríkisins af áhrifum kvikmynda á ferðamenn	107
Tafla 3.8:	Samtals ávinningur ríkisins á ári vegna kvikmyndaiðnaðar	107
Tafla 3.9:	Nokkrir lagabálkar er varða kvikmyndir	115
Tafla 4.1:	Upprunalönd langra, leikinna kvikmynda sem voru frumsýndar árið 2009 í Danmörku og á Íslandi (hlutfallstölur)	126
Tafla 4.2:	Skrá yfir leiknar, íslenskar kvikmyndir og erlendar kvikmyndir með mjög sterka tengingu við landið sem voru frumsýndar 1980–2010. . .	132
Tafla 4.3:	Félagar í Samtökum íslenskra kvikmyndaframleiðenda og tengiliðir árið 2010	137
Tafla 4.4:	Herfindahl-Herschman stuðull og markaðshlutdeild kvikmyndahúsa á Íslandi 2008	142
Tafla 4.5:	Herfindahl-Herschman stuðull og markaðshlutdeild kvikmyndahúsa á höfuðborgarsvæðinu 2008	143
Tafla 4.6:	Hlutdeild einstakra landa í kvikmyndum sýndum á kvikmyndahátíðum 2000–2009	161
Tafla 4.7:	Meðaltalstölur fyrir hlutfallslega skiptingu á útsendingartíma almennra sjónvarpsstöðva eftir efnisflokkum	162
Tafla 4.8:	Skipting á útsendingum almennra sjónvarpsstöðva milli innlands og erlends efnis	163
Tafla 4.9:	Skipting á útsendingum almennra sjónvarpsstöðva milli frumsýninga og endursýninga 2000–2009.	163
Tafla 4.10:	Meðalútsendingartími einkastöðva á ári 2005–2009, skipt eftir almennum stöðvum og sérefnisstöðvum, ásamt efnisflokkum sér-efnastöðva.	164
Tafla 4.11:	Hlutfallsleg skipting á gjöldum fyrirtækja sem framleiða kvikmyndir og mynddiska 1997–2009, skipt eftir fyrra og seinna tímabili	169
Tafla 4.12:	Hlutfallsleg skipting á gjöldum fyrirtækja sem dreifa kvikmyndum og mynddiskum 1997–2009, skipt eftir fyrra og seinna tímabili	173
Tafla 4.13:	Hlutfallsleg skipting á gjöldum kvikmyndahúsa 1997–2009, skipt eftir fyrra og seinna tímabili	177
Tafla 4.14:	Hlutfallsleg skipting á gjöldum myndbandaleiga 1997–2007, skipt eftir fyrra og seinna tímabili	180
Tafla 5.1:	Skrá yfir félaga í Samtökum kvikmyndaleikstjóra árið 2011.	188
Tafla 5.2:	Handhafar Edduverðlaunanna frá upphafi 1999–2011.	198
Tafla 5.3:	Íslenskar kvikmyndir tilnefndar til Óskarsverðlauna í flokki erlendra kvikmynda 1981–2011	199

Nafnaskrá

A

Adorno, Theodor, 17
Agnes Johansen, 136
Anderson, Lale, 49
Andrés Indriðason, 128, 188, 193
Andri Snær Magnason, 132, 192
Anna María Karlsdóttir, 135
Anna Dís Ólafsdóttir, 136
Anna Theodóra Rögnvaldsdóttir, 188
Anna Þóra Steinþórsdóttir, 136
Anton Máni Svansson, 136
Ari Kristinnson, 11, 128, 129, 131, 136, 188, 198, 199
Ari Alexander Ergis Magnússon, 131, 132, 135, 188, 192
Arnaldur Indriðason, 109, 195, 199
Arnar Knútsson, 135
Arnar Þórisson, 135
Atli Geir Grétarsson, 194
Atli Rafn Sigurðarson, 191
Attenborough, David, 16
August, Bille, 129
Axel Hall, 11
Axel Jónsson, 110
Axel, Gabriel, 39

Á

Ágúst Guðmundsson, 128, 129, 130, 131, 136, 184, 188, 190, 195, 196, 198, 199
Ágúst Jakobsson, 129, 130
Ágústa Eva Erlendsdóttir, 197
Árni Ólafur Ásgeirsson, 131, 132, 188, 190
Árni Páll Jóhannsson, 194, 195, 198
Árni Pétursson, 11
Árni Samúelsson, 141

Árni Snævarr, 196

Árni Stefánsson, 36, 37
Árni Sveinsson, 130, 132, 188, 192
Ásdís Thoroddsen, 129, 136, 188
Ásgeir Long, 37, 39
Ásgrímur Sverrisson, 130, 188
Áslaug Snorradóttir, 197
Ásta Hafþórsdóttir, 195
Ásthildur Kjartansdóttir, 135, 188

B

Bacall, Lauren, 30
Baldur Hermannsson, 136
Baldur Hrafnkell Jónsson, 135
Baldur Möller, 184
Baldvin Zophoníasson, 130, 132
Balling, Erik, 39
Baltasar Kormákur Samper, 129, 130, 131, 132, 136, 157, 188, 190, 193, 195, 196, 199, 200
Bardot, Brigitte, 19
Barði Jóhannsson, 194
Belmondo, Jean-Paul, 88
Benedikt Árnason, 129
Bergman, Ingmar, 25, 63
Bergman, Ingrid, 30
Bergsteinn Björgúlfsson, 131, 135, 192, 194
Björk Guðmundsdóttir, 191, 200
Björn Brynjúlfur Björnsson, 131, 132, 136, 188, 192, 193
Björn Jörundur Friðbjörnsson, 191
Björn Thors, 130, 191
Blaine, Rick, 30
Bogart, Humphrey, 30, 97, 108, 168
Bond, James, 43, 92
Bragi Þór Hinriksson, 132, 195

Brando, Marlon, 34
 Brynjólfur Jóhannesson, 39
 Burton, Richard, 185
 Butler, Rhett, 77
 Böðvar Bjarki Pétursson, 130, 136
 Börkur Gunnarsson, 131, 188

C

Caine, Michael, 108
 Cameron, James, 68
 Chance, 161
 Chandler, Raymond, 30
 Chaplin, Charles, 32, 37, 63
 Chapman, Michael, 129
 Clouseau, Jacques, 161
 Coleby, A. E., 39
 Connery, Sean, 43, 108
 Coppola, Francis Ford, 68
 Crowford, Joan, 77

D

Da Vinci, Leonardo, 17
 Dagur Kári Pétursson, 130, 131, 132, 188, 190, 195, 196, 199, 200
 Davis, Bette, 161
 Davis, Sammy, 168
 de Baroncelli, Jacques, 39
 Denbaum, Drew, 128
 Di Maggio, Joe, 138
 Didriksen, Schumann, 135
 Dietrich, Marlene, 49, 72
 Disney, Walt, 53
 Dúi Jóhannsson Landmark, 135

E

Eastwood, Clint, 92
 Edda Heiðrún Backman, 191
 Edison, Thomas Alva, 29, 30
 Edvarð Sigurgeirsson, 37
 Edwards, Blake, 161
 Egill Eðvarðsson, 128, 129, 188, 198
 Egill Helgason, 192, 197
 Einar Benediktsson, 13
 Einar Már Guðmundsson, 68, 190, 198, 199
 Einar Þór Gunnlaugsson, 130, 131, 132, 135, 188
 Einar Heimisson, 129

Einar Kárasón, 68, 198, 199
 Einar Sigurjón Valdimarsson, 11
 Eiríkur Leifsson, 131
 Eisenstein, Sergei, 58
 Ekberg, Anita, 63
 El Cid, 133
 Eleanor af Aquitaine, 97
 Elísabet Ronaldsdóttir, 194
 Elma Lía Gunnarsdóttir, 191
 Elva Ósk Ólafsdóttir, 191
 Elvar Gunnarsson, 196
 Erlendur Sveinsson, 11, 35, 120, 130, 137
 Erpur Eyvindarson, 197
 Eva Lind Höskuldsdóttir, 194
 Eva María Jónsdóttir, 192
 Eysteinn Guðni Guðnason, 132
 Eyvindur Jónsson (Fjalla-Eyvindur), 35, 38, 39

F

Fassbinder, Rainer Werner, 63
 Fellini, Federico, 63
 Fessenden, Larry, 131
 Fleming, Ian, 43
 Ford, Harrison, 178
 Franz Björgvin Gíslason, 195
 Freyr Arnarson, 197
 Freyr Þormóðsson, 190, 199
 Friðrik Erlingsson, 196
 Friðrik Þór Friðriksson, 10, 39, 68, 116, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 157, 188, 190, 195, 198, 199

G

Gabin, Jean, 72
 Gable, Clark, 77
 Garbo, Greta, 81
 Gaukur Úlfarsson, 193, 196
 Gere, Canan, 129
 Gísli Marteinn Baldursson, 197
 Gísli Einarsson, 197
 Gísli Snær Erlingsson, 129, 130, 188
 Gísli Örn Garðarsson, 195
 Gísli Gíslason, 136
 Godard, Jean-Luc, 88
 Goldman, William, 47
 Gray, Bradley Rust, 130

Grétar Reynisson, 194
 Grímur Hákonarson, 132, 196
 Guðbergur Davíðsson, 137
 Guðbrandur Gíslason, 110
 Guðlaugur Rósinkranz, 38
 Guðmundur Magni Ágústsson, 194
 Guðmundur Einarsson frá Miðdal, 36
 Guðmundur Erlingsson, 131
 Guðmundur Kamban, 36, 39
 Guðmundur Þór Kárasen, 195
 Guðmundur Kristjánsson, 136, 137
 Guðmundur Steinsson, 116
 Guðmundur Thorsteinsson (Muggur), 36
 Guðni Halldórsson, 194
 Guðný Halldórsdóttir, 128, 129, 130, 131, 188, 190, 195, 198, 199
 Guðrún Gísladóttir, 191
 Guðrún Edda Þórhannesdóttir, 136
 Gunnar Árnason, 194
 Gunnar Eyjólfsson, 38, 92, 191, 197
 Gunnar Björn Guðmundsson, 131, 132, 157, 188, 196
 Gunnar Gunnarsson, 36
 Gunnar Karlsson, 195, 196
 Gunnar Páll Ólafsson, 196
 Gustafson, Greta Lovisa, sjá Garbo, Greta

H

Halldór Laxness, 38, 198
 Halldór Þorgeirsson, 136
 Hamlet, 92
 Hanks, Tom, 68
 Hanna Björk Valsdóttir, 136
 Hannes Pétursson, 183
 Hannibal Valdimarsson, 110
 Hansen, Gunnar Robert, 39
 Harrison, George, 161
 Hartley, Hal, 130
 Haukur Margeir Hrafnsson, 129, 130
 Hákon Már Oddsson, 135
 Hálfdán Pedersen, 194
 Hearst, William Randolph, 188
 Helena Jónsdóttir, 135
 Helga Rós V. Hannam, 194, 195
 Helga Rakel Rafnsdóttir, 192
 Helga Ingunn Stefánsdóttir, 194

Helgi Felixsson, 132
 Helgi Sverrisson, 130
 Hemingway, Ernest, 108
 Hepburn, Katharine, 30, 97
 Herbert Sveinbjörnsson, 131
 Herdís Egilsdóttir, 198
 Herdís Þorvaldsdóttir, 191
 Heston, Charlton, 133
 Hilmar Örn Hilmarsson, 193, 194
 Hilmar Oddsson, 11, 117, 128, 129, 131, 132, 188, 190, 196, 198, 199
 Hilmar Sigurðsson, 11, 135
 Hilmir Snær Guðnason, 191
 Hitchcock, Alfred, 102
 Hitler, Adolf, 156
 Hjalmar Einarsson, 132
 Hjalmar Hjalmarsson, 192
 Hjalmar Helgi Ragnarsson, 199
 Hjalmtýr Heiðdal, 136, 188
 Horkheimer, Max, 17
 Hrafn Gunnlaugsson, 39, 117, 128, 129, 130, 131, 136, 188, 198
 Hrafnhildur Gunnarsdóttir, 136, 197
 Hreiðar Marteinnsson, 39
 Hrönn Kristinsdóttir, 136, 193
 Hrönn Sveinsdóttir, 130, 188, 192
 Hulda Rós Guðnadóttir, 192
 Huldar Breiðfjörð, 195
 Huston, Anjelica, 108
 Huston, John, 108
 Huston, Walter, 108

I

Ibsen, Henrik, 92
 Ilmur Kristjánsdóttir, 191
 Indriði Einarsson, 33
 Indriði G. Þorsteinsson, 38, 197, 198
 Inga Ósk Jónsdóttir, 11
 Inga Lís Middleton, 130, 188
 Ingvar Eggert Sigurðsson, 190, 191, 195, 200
 Ingvar Þórðarson, 137
 Ingvar Ágúst Þórisson, 132, 136, 188

Í

Ísold Uggadóttir, 196

J

Jackson, Peter, 60
 Jakob Frímánn Magnússon, 128, 188
 Jones, Indiana, 43, 178
 Jóakim Reynisson, 130, 136, 188, 192
 Jóhann Ævar Grímsson, 190, 195
 Jóhann Sigmarsson, 129, 130, 136, 188
 Jóhann Sigurjónsson, 35
 Jóhannes Kristján Kristjánsson, 192, 197
 Jóhannes úr Kötlum, 75
 Jón Axel Egilsson, 136
 Jón E. Gústafsson, 131, 135
 Jón Þór Hannesson, 136
 Jón Helgason, 201
 Jón Karl Helgason, 130, 136
 Jón Ármann Héðinsson, 110
 Jón Atli Jónasson, 196
 Jón Gnarr Kristinsson, 130, 190, 191, 195
 Jón Ólafsson, 192, 193
 Jón Steinar Ragnarsson, 195
 Jón Tryggvason, 128, 129, 188
 Jón Ársæll Þórðarson, 192
 Jónas Hallgrímsson, 41
 Jónatan Garðarsson, 192
 Júlíus Kemp, 129, 132, 137, 188, 199
 Jökull Jakobsson, 92
 Jörundur Ragnarsson, 190, 191, 195

K

Karl Óskarsson, 135
 Karl Ágúst Úlfsson, 193
 Katrin Ottarsdóttir, 129
 Kári Schram, 135
 Keene, Nietzsche, 128
 Kelly, Grace, 102
 Kennedy, John F., 168
 Keynes, John Maynard, 13
 Kjartan Kjartansson, 193, 194
 Kjartan Þór Þórðarson, 11, 136
 Knútur Hallsson, 120, 197
 Kolbrún Sigurbjörg Ingólfssdóttir, 11
 Konráð Gylfason, 136
 Kristbjörg Kjeld, 38, 116, 191, 197
 Kristín Jóhannesdóttir, 128, 129, 137, 188, 198
 Kristín Pálsdóttir, 128, 129, 188
 Kristín Sölvadóttir, 54

Kristlaug María Sigurðardóttir, 136
 Kubrick, Stanley, 161
 Kurosawa, Akira, 63, 68, 120

L

Lagerlöf, Selma, 81
 Lars Emil Árnason, 199
 Laufey Guðjónsdóttir, 11
 Lárus Ýmir Óskarsson, 128, 188
 Leigh, Vivien, 77
 Lér konungur, 120
 Lien, Jens, 131
 Lind, Alfred, 35
 Loftur Guðmundsson, 36, 37, 39, 72, 92, 120, 126
 Logi Bergmann Eiðsson, 197
 Loren, Sophia, 133
 Lumière, Auguste, 29
 Lumière, Louis, 29
 Lundberg, Ingvar, 194
 Lýður Árnason, 130, 188, 192

M

Magnús Jóhannsson, 37, 120
 Magnús Magnússon, 135, 197
 Magnús Scheving, 73, 195, 198
 Magnús Viðar Sigurðsson, 136, 192
 Maigret, Jules, 72
 Margrét Helga Jóhannsdóttir, 191
 Margrét Jónasdóttir, 192
 Margrét Vilhjálmsdóttir, 191
 Margrét Örnólfssdóttir, 193
 María Sigurðardóttir, 130, 188
 Markús Þór Andrésson, 131
 Marleen, Lili, 49
 Marlowe, Philip, 30
 Marteinn Þórsson, 131, 188, 192
 Martin, Dean, 168
 Mastroianni, Marcello, 63, 133
 Matthías Jochumsson, 33
 Mattson, Arne, 39
 McCarthy, Joseph, 32, 37, 108
 Messi, Lionel, 53
 Mikael Torfason, 130
 Miller, Arthur, 138
 Monroe, Marilyn, 77, 138
 Mortenson, Norma Jeane, sjá Monroe, Marilyn

Mozart, Wolfgang Amadeus, 13, 17
 Murdoch, Rupert, 69

N

Nanna Kristín Magnúsdóttir, 191, 195
 Newman, Paul, 143
 Nixon, Richard, 143
 Nína Dögg Filippusdóttir, 191, 195

O

O'Hara, Scarlett, 77
 O'Toole, Peter, 97
 Olsen, Marius, 129
 Ottó Geir Borg, 190

Ó

Ólafía Hrönn Jónsdóttir, 191
 Ólafur Egilsson, 190, 199
 Ólafur Páll Gunnarsson, 192
 Ólafur Johnson, 35
 Ólafur Jóhannesson, 131, 132, 136, 192
 Ólafur Darri Ólafsson, 191, 195
 Ólafur Rögnvaldsson, 135
 Ólafur Haukur Símonarson, 190, 195, 199
 Ólafur Sveinsson, 192
 Ómar Ragnarsson, 196, 197
 Óskar Gíslason, 36, 39, 72, 120, 148
 Óskar Jónasson, 129, 132, 157, 188, 192, 193, 195, 196, 199
 Ósvaldur Knudsen, 36, 37, 39, 72, 152
 Óttar Guðnason, 195

P

Pavolettoni, Manrico, 39, 128
 Páll Baldvin Baldvinsson, 193
 Páll Steingrímsson, 39, 136, 198
 Pálmi Gestsson, 191, 193
 Perdoma, Stephanie, 196
 Petersen, Peter (Bíópetersen), 34, 35
 Petersen, Wolfgang, 60
 Pétur Gaukur, 92
 Pétur Jóhann Sigfússon, 190, 195, 197
 Picasso, Pablo, 17
 Pocahontas, 71
 Polanski, Roman, 108, 161
 Porter, Michael, 80
 Pavolettino, Manrico, 128

Q

Quinn, Anthony, 63

R

Ragna Fossberg, 193, 195
 Ragnar Arnalds, 110
 Ragnar Bragason, 130, 131, 132, 188, 190, 192, 193, 195, 196, 199, 200
 Ragnar Karlsson, 11
 Ragnheiður Gestsdóttir, 131
 Ragnheiður Melsteð, 73
 Ragnhildur Ásvaldsdóttir, 136
 Ragnhildur Óskarsdóttir (Róska), 39, 128
 Randver Þorláksson, 193
 Reagan, Ronald, 77
 Reinl, Harold, 39
 Renfroe, Jeff, 131
 Renoir, Jean, 72
 Reynir Lyngdal, 188, 196
 Reynir Oddsson, 37, 39, 125, 188
 Riefenstahl, Leni, 159
 Rogers, Roy, 10
 Rohmer, Éric, 88
 Roosevelt, Franklin D., 186
 Róbert Ingi Douglas, 130, 131, 157
 Rúnar Ingi Einarsson, 196
 Rúnar Rúnarsson, 196, 199

S

Samúel Bjarki Pétursson, 196
 Schjott, Rune, 190, 195, 199
 Scorsese, Martin, 63
 Sellers, Peter, 161
 Shakespeare, William, 14, 17, 92, 120
 Sigmar Guðmundsson, 193
 Sigríður Margrét Vigfúsdóttir, 11
 Sigurbjörn Aðalsteinsson, 188
 Sigurður Grímsson, 136
 Sigurður málari Guðmundsson, 33
 Sigurður Pálsson, 188
 Sigurður Sverrir Pálsson, 120, 193
 Sigurður Sigurjónsson, 129, 193
 Sigurður Skúlason, 191
 Sigurgeir Orri Sigurgeirsson, 132, 136
 Sigurjón Kjartansson, 193
 Sigurjón Sighvatsson, 136
 Sigurjón Birgir Sigurðsson (Sjón), 196

Sigurlaug (Didda) Jónsdóttir, 191
 Sigursteinn Másson, 192
 Silja Hauksdóttir, 131, 188
 Simenon, Georges, 72
 Sinatra, Frank, 168
 Sjöström, Victor, 39
 Skúli Friðrik Malmquist, 137
 Smith, Adam, 13
 Snorri Hjartarson, 123
 Snorri Þórisson, 136
 Sommerfelt, Gunnar Adolf, 39
 Sólveig Anspach, 130, 132, 188
 Sólveig Arnarsdóttir, 191
 Sólveig Einarsdóttir, 11
 Spade, Sam, 30
 Spielberg, Steven, 48, 178
 Staho, Simon, 129
 Starr, Ringo, 161
 Stefán Jörgegn Ágústsson, 195
 Stefán Jansen, 11
 Steingrímur Hermannsson, 110
 Steingrímur (Denni) Karlsson, 131
 Steingrímur Jón Þórðarson, 131, 192
 Steinþór Birgisson, 137
 Steinþór Sigurðsson, 36
 Stemmle, Robert Adolf, 39
 Steward, James, 102
 Steward, Jonathan, 196
 Streep, Meryl, 53
 Sturla Gunnarsson, 131
 Superman, 34
 Svala Hannesdóttir, 39
 Sveinbjörn Ingvar Baldvinsson, 199
 Sveinn Kjartansson, 197
 Sveinn Magnús Sveinsson, 136
 Sverrir Kristjánsson, 194
 Sverrir Þór Sverrisson (Sveppi), 197
 Sæmundur Norðfjörð, 135
 Sævar Guðmundsson, 193

T

Tarzan, 10
 Taylor, Elizabeth, 143, 185
 Temple, Shirley, 186
 Thorson, Charles, 54
 Tinna Gunnlaugsdóttir, 190
 Tolkien, John Ronald Reuel, 52
 Tómas Lemarquis, 191

Tracy, Spencer, 97
 Truffaut, François, 88

U

Ullman, Liv, 25
 Unnur Ösp Stefánsdóttir, 130

V

Vadim, Roger, 19
 Valdimar Leifsson, 135, 188
 Valdís Óskarsdóttir, 132, 193, 194, 200
 Viðar Garðarsson, 136
 Viðar Víkingsson, 188
 Vigfús Sigurgeirsson, 36
 Vilhjálmur Hjálmarsson, 110, 120, 184, 198
 Vilhjálmur Knudsen, 39, 152
 Víkingur Kristjánsson, 195
 von Sydow, Max, 25
 von Trier, Lars, 129, 130, 131

W

Warburg, Fredrik, 35
 Wells, Orson, 88, 108, 188
 Williams, Tennessee, 34, 143
 Wilson, Gerald, 198

Y

Yrsa Sigurðardóttir, 109

Z

Zemeckis, Robert, 68

Þ

Þorfinnur Guðnason, 130, 132, 136, 192, 193
 Þorgeir Þorgeirson, 37, 197
 Þorkell Sigurður Harðarson, 135, 188, 192
 Þorsteinn Bachmann, 191
 Þorsteinn Gunnar Bjarnason, 132, 158, 188
 Þorsteinn Ólfar Björnsson, 39
 Þorsteinn Jónsson, 39, 128, 129, 136, 188
 Þór Elís Pálsson, 132, 136
 Þóra Arnórsdóttir, 193, 197
 Þóra Fjelsted, 130

Þóra Tómasdóttir, [132](#)
Þórhallur Gunnarsson, [192](#)
Þórhallur Sigurðsson, [132](#)
Þórhildur Þorleifsdóttir, [128](#), [188](#)
Þórir Snær Sigurjónsson, [137](#)
Þórunn María Jónsdóttir, [193](#)
Þráinn Bertelsson, [128](#), [129](#), [135](#), [188](#),
[198](#)
Þröstur Leó Gunnarsson, [191](#)

Æ

Ævar Kvaran, [39](#)

Ö

Örn Marinó Arnarson, [135](#), [188](#), [192](#)
Örn Árnason, [193](#)
Örn Ingi Gíslason, [131](#)
Örn Elías Guðmundsson (Mugison),
[194](#)

Atriðaðaskrá

68-hreyfingin, 88
79 af stöðinni, 39
101 Reykjavík, 157

A

À bout de souffle, 88
A View to a Kill, 92
afkoma fyrirtækja
– í framleiðslu kvikmynda og mynddiska, 168
– í dreifingu kvikmynda og mynddiska, 173
– í kvikmyndahúsum, 176
– í myndbandaleigum, 179
Aflvaki, 88, 106
Afrikudrottningin, 30, 97, 108
afurðamarkaður, 51
afþreying og afþreyingariðnaður, sjá [upplifunariðnaður](#)
Alheimsmeistarinn, 38
almannagæði, sjá [samgæði](#)
almenningsálit, sjá [umtal](#)
Alþjóða viðskiptastofnunin (WTO), 32
Alþjóðasamband kvikmyndasafna (FIAF), 35, 121
alþjóðavæðing, 57, 71, 105
Alþjóðlega kvikmyndahátíðin í Reykjavík (RIFF), 159
Astrópía, 157
auglýsingar, 21, 22, 50, 54, 69, 71, 95, 105, 115, 137, 141, 168

Á
áhætta, 59, 69, 101, 133
áhættufælni, 69
áróðurskvikmyndir, 31
ársverk, 79, 92, 103, 104
ætlanagerð, 52

B

Back to the Future, 48
Ballaðan um Ólaf Liljurós, 38
Bandalag íslenskra listamanna (BÍL), 112, 184, 189
barnastjarna, 185, 186
Batman Begins, 92
Being There, 161
Bernarsáttmálinn, 114
bíó, 116
Bíó Paradís, 149, 189
Bíódagar, 10
bíómiðaverð, sjá [miðaverð](#)
Björgunarafrekið við Látrabjarg, 36, 148
blaðaútgáfa, sjá [dagblöð](#)
Blái engillinn, 49
Bleiki pardusinn, 161
Blekkingin mikla (La Grande Illusion), 72
Blóðrautt sólarlag, 117
Blu-ray mynddskar, 60
Borgarbíó, 152
Borgarleikhúsið, 185
bókaútgáfa, 28, 54, 72, 77
bókmenntir, 31, 33, 38, 77, 115
Breiðfjörðshús, 34
Breska ríkisútvarpið (BBC), 16
Bright Eyes, 186
Brúðguminn, 157
Brýrnar í Madisonsýslu, 68
Butterfly 8, 185
Bæjarbíó, 119, 122, 149, 159
Börn náttúrunnar, 68, 199

C
Caoz ehf., 91
Casablanca, 30

Cat on a Hot Tin Roof, 143
 Chinatown, 108
 Citizen Kane, 188

D

dagblöð, 27
 Dagbók Önnu Frank, 116
 Das Boot, 60
 Die Another Day, 92
 Dimmuborgir, 55
 Disney, fyrirtækið, 69, 71
 Djöflaeyjan, 68, 157
 Dr. Stangelove or: How I Learned to
 Stop Worrying and Love the Bomb,
 161
 DreamWorks, 178
 dreifingaraðilar, 24, 51, 61, 62, 72, 96,
 101, 103, 137, 138, 140-143, 173, 174

E, É

E.T., 54, 60, 178
 Edduverðlaunin, 68, 92, 116, 120, 187,
 189, 190, 198, sjá einnig kvikmyndir
 verðlaunaðar á Edduhátíð
 efnahagslegt virði, sjá virði, hagrænt
 virði
 efnahagur fyrirtækja
 – í framleiðslu kvikmynda og
 mynddiska, 170, 171
 – í dreifingu kvikmynda og
 mynddiska, 173, 174
 – í kvikmyndahúsum, 176, 178
 – í myndbandaleigum, 180, 182
 Eftirlitsstofnun EFTA, 113
 eftirspurn, 10, 41, 42, 45, 47, 50, 62, 101,
 137
 – lögmálið um eftirspurn, 41, 42
 eftirspurnarfall, 42
 eftirspurnarferill, 42
 Egilshöll, 149, 152
 eigið fé, 89, 96, 170, 171, 177, 181
 eiginfjárhlutfall, 172
 einokun, 30, 55
 Einræðisherrann, 37
 Eins og skepnan deyr, 117
 endurgreiðsla kostnaðar vegna
 kvikmyndagerðar, 75, 82, 92, 93, 95,
 97, 100, 101, 105, 108, 112, 113

endursýningar, 101, 163
 Englar alheimsins, 68, 157
 erlendir ferðamenn, 105, 106, 109
 Eurimages-sjóðurinn, 98, 99, 100, 111
 Evrópuráðið, 78, 98, 99, 111, 118
 Evrópusambandið, 63, 84, 97, 98
 Ég man þig, 109

F

Facebook, 23, 48
 fagurfræði, 14, 16
 fákeppni, 59, 69, 141, 142
 ferðabjónusta, 16, 21, 80, 81, 94, 101,
 105, 106, 108, 109, 152
 Félag íslenskra kvikmyndatökustjóra
 (ÍKS), 188
 Félag kvikmyndagerðarmanna (FK),
 112, 187, 189
 Félag kvikmyndahúsaeigenda, 189
 Félag sjálfstæðra
 kvikmyndaframleiðenda (FSK), 112,
 134
 Fiskimennirnir við Ísland, 38
 Fjalakötturinn, 33, 34, 35
 fjármagn, 18, 52, 57, 62, 65, 89, 98
 fjármunir, 80, 81
 fjármögnun, 10, 52, 61, 62, 87, 89, 96,
 97, 100
 fjölsalakvikmyndhús, 40, 144, 147, 148
 Flags of Our Fathers, 92
 Forrest Gump, 47, 68
 fórnarkostnaður, 46, 57
 framboð, 10, 41, 50
 framleiðniakning, 14, 47, 76, 80, 81,
 82, 102
 framleiðsla, 10, 17, 19, 38, 46, 50-53, 56-
 58, 62, 64-67, 69, 72, 89, 92, 96, 100,
 103, 134, 135, 167, 168, 171
 framleiðsluferli, 64
 framleiðslupættir, 52, 53, 62
 – stjórnunarlegir framleiðslupættir
 Frankfurtarskólinn, 17
 Frjálsir Frakkar, 72
 From Here to Eternity, 168
 frumframleiðsla, 22
 frumkvöðlastarf, 34, 37, 38, 67
 frumsýningar, 38, 47, 48, 123-127, 140,
 163

frumpættir virðiskeðju, sjá [virðiskeðja](#)
Fræðslumyndasafn ríkisins, [37](#)
fræðslumyndir, [36](#), [81](#)

G

Gamla bíó, [34](#)
Gegnum gras yfir sand, [38](#)
Gentlemen Prefer Blondes, [139](#)
gervihnattadiskar, [164](#)
gjaldeyrstekjur, [81](#), [105](#)
Glataði sonurinn, [38](#)
Godfather, [34](#)
Gone with the Wind (Á hverfanda hveli), [77](#)
greiðsluvilji, [43](#), [44](#)
Gríma, [116](#)
Gyllti lundinn, [159](#)
gæði, [34](#), [41](#), [42](#), [47](#), [51](#), [54](#)
Gösta Berlings saga, [81](#)

H

Hadda Padda, [36](#)
Hafið, [157](#)
hagfræði, [13](#), [15-17](#), [20](#), [22](#), [43](#), [46](#), [50](#), [57](#), [76](#), [101](#)
hagfræði menningar, sjá [menningarhagfræði](#)
hagfræði skapandi atvinnugreina, [20](#)
hagfræðilegt virði, sjá [virði](#), [hagrænt virði](#)
handrit, [31](#), [47](#), [53](#), [61](#), [64](#), [65](#), [114](#), [184](#), [193](#)
Hart í bak, [92](#)
Háskólabíó, [149](#), [152](#)
Háskóli Íslands, [88](#), [186](#)
Háskólinn á Bifröst, [187](#)
hegðun gauksungans, [56](#)
heiðursverðlaun Eddunnar, sjá [Edduverðlaunin](#)
heimamarkaður, [58](#), [71](#)
heimildamyndir, [32](#), [36-38](#), [72](#), [90](#), [91](#), [110](#), [126](#), [148](#), [159](#), [168](#)
Heimili kvikmyndanna, [189](#)
Heklugos, [36](#), [152](#)
Herfindahl-Herschman-stuðull (HHS), [142](#)
Hernámsárin, [37](#)

hlutfallslegir yfirburðir, [77](#), [80](#)
Home Alone, [47](#)
How to Marry a Millionaire, [139](#)
Hótel Ísland, [35](#)
Hringadróttinssaga, [52](#), [60](#), [108](#)
hrunið, [89](#), [99](#), [116](#), [122](#), [167](#), [173](#)
Hús í svefni, [36](#)
höfuðborgarsvæðið, [79](#), [143-145](#), [147-149](#), [153-156](#), [176](#)
höfundaréttur, [19](#), [114-116](#)

I

iðnaðarframleiðsla, [22](#), [23](#)
Indiana Jones og síðasta krossferðin, [43](#)
Innheimtumiðstöð gjalda (IHM), [187](#), [189](#)
Innrásin frá Mars, [188](#)
Inúk, [116](#)
It Happened One Night, [77](#)

Í

Ísland í lifandi myndum, [36](#)
Íslandsmynd, [36](#)
íslensk náttúra, [23](#), [30](#), [52](#), [57](#), [58](#), [77](#), [81](#), [82](#), [106](#), [112](#), [152](#), [198](#)
Íslenska kvikmynda- og sjónvarpsakademían (ÍKSA), [187](#), [189](#), [198](#)
íslenska kvikmyndavorið, [38](#)
Íslenska óperan, [34](#)
Íslenski draumurinn, [157](#)
íþróttir, [43](#), [164](#)

J

jafnrétti, [76](#), [78](#), [133](#), [134](#)
jafnvægi, [73](#), [167](#)
Jaws, [48](#), [178](#)
jákvæð ytri áhrif, sjá [ytri áhrif](#)
Jóhannes, [157](#)
Jurassic Park, [178](#)

K

Kalifornía, [16](#), [30](#), [69](#)
Kaupstefnur, [140](#)
Kennslumyndasafn ríkisins, [37](#)
Key Largo, [30](#), [108](#)
Kísildalur, [16](#), [67](#)
klasar, [21](#), [76](#), [80](#)

- klipping kvikmynda, 64, 118, 200
- Konur í kvikmyndum og sjónvarpi (KIKS), 188
- kostnaður, 13, 30, 47, 52-54, 56-58, 66, 67, 72, 93, 94, 97, 100, 101, 108, 138
- fastur kostnaður, 79
 - meðalkostnaður, 58
 - óafturkræfur kostnaður, 59
- kvik verðmyndun, sjá verðmyndun
- kvikmynd, skilgreining, 111
- kvikmyndaaðsókn, 48, 85, 86, 144, 153-156, 173
- kvikmyndaeftirlit, 65, 109, 112, 113, 116-119, 143
- kvikmyndaframleiðendur, 15, 25, 30, 48, 51, 53-57, 59-62, 64-66, 70-72, 90, 97, 99, 100, 101, 112, 114, 134, 138, 140, 172, 187
- kvikmyndafræði, 183, 186, 187
- kvikmyndahandrit, sjá handrit
- kvikmyndahátíðir, 50, 61, 125, 134, 139, 140, 159, 160, 161
- kvikmyndahús, 30, 34, 35, 42, 43, 45, 46, 50, 51, 54-56, 60, 62, 88, 96, 103, 116, 118, 119, 134, 137, 139, 140-155, 157, 158, 160, 175, 176, 177
- Kvikmyndahöllin ehf., 141, 149, 151
- kvikmyndaíðnaður, 14, 30, 43, 45, 51, 52, 54, 59, 60-63, 67-69, 77-79, 81, 90, 96, 100-108, 111, 112, 119, 133, 161, 167, 183, 187
- kvikmyndaleikarar, sjá leikarar
- kvikmyndaleikstjórar, sjá leikstjórar
- kvikmyndalöggjöf, 57, 87, 91, 95, 110-113, 119, 120
- Kvikmyndamiðstöð Íslands, 75, 82, 87-91, 93, 94, 96, 97, 111, 112, 122
- Kvikmyndaráð, 111
- Kvikmyndasafn Íslands, 34, 40, 110, 111, 115, 119, 120-122, 149, 159
- Kvikmyndasjóður, 38, 87-91, 94, 106, 110, 111, 119, 120, 121
- Kvikmyndaskoðun, 117, 118
- Kvikmyndaskóli Íslands, 184
- kvikmyndastjörnur, 32, 47, 48, 50, 53, 68
- kvikmyndasýningar, 34, 35, 38, 43, 44, 46, 48, 85, 142, 153, 160
- kvikmyndatónlist, sjá tónlist
- kvikmyndavorið, sjá íslenska kvikmyndavorið
- kvikmyndir
- nöfn íslenskra kvikmynda fyrir 1980, 39
 - nöfn íslenskra kvikmynda eftir 1980, 128-132
 - tilnefndar til Óskarsverðlauna, 198-199
 - verðlaunaðar á Edduhátíð, 190-198
- L**
- La Dolce Vita, 63
- La Strada, 63
- Land og synir, 187
- landkynning, 80, 117
- landsbyggðin, 35, 79, 80, 81, 106, 109, 144, 146-150, 154-156, 160
- landsframleiðsla, 19, 82, 83, 107
- Lara Croft, 92
- Latibær, 73
- Laugarásbíó, 141, 149, 151, 152
- Legends of Valhalla, 91
- leikarar, 33, 25, 49, 51-53, 59, 61, 62, 64, 65, 67, 133, 137, 183, 200
- Leikfélag Akureyrar, 185
- Leikfélag Reykjavíkur, 33, 126, 185
- leikhús, 21, 24, 25, 26, 43, 53, 116
- leikið sjónvarpsefni, 90, 91
- leiklist, 25, 31, 33, 34, 62, 79, 92, 185
- leikstjórar, 19, 31, 34, 37-39, 49, 52, 59, 60-66, 68-70, 127, 133, 137, 159, 183, 187, 200
- Letters from Iowa, 92
- Lér konungur, 120
- Life on Earth, 16
- Lilja, 38
- Lion in Winter, 97
- Lion King, 71
- list og listgreinar, 13-21, 29, 31, 44, 54, 61, 65, 66, 71, 78, 111, 112, 115, 119, 158, 185
- sjöunda listgreinin, 31
- Listaháskóli Íslands, 185, 186
- lífskjör, 9, 17
- líkan, 41, 101
- lítill og meðalstór fyrirtæki, 63, 71

ljóskur, 139
 Los Angeles, 67, 140
 lærdómskúrf, 45, 58, 59
 lögmálið um eftirspurn, sjá eftirspurn

M

Mamma Gógó, 116
 mannaúður, 19, 62
 margfaldarar, 101-104
 markaðsbrestur, 47, 56, 57
 markaðshlutdeild (MH), 142, 143
 markaðsjafnvægi, 41
 markaðsnefnd kvikmynda, 112
 markaður, 15, 20, 41, 46, 48-51, 56, 58, 59, 71, 96, 139, 140, 142, 168
 McCarthy-tíminn, 32, 37
 Media áætlanir ESB, 97-100
 Media upplýsingaþjónustan, 98, 99, 187
 menning, 10, 14-17, 19, 20, 23, 24, 27, 28, 35, 43-45, 47, 62, 71, 72, 76, 78, 84, 85, 109
 menningarferðaþjónusta, sjá menningartengd ferðaþjónusta
 menningarhagfræði, 13, 17, 19, 20
 menningariðnaður, 17, 22-24, 43, 45, 63-66, 71
 menningarlegt virði, sjá virði
 menningarmálaráðuneyti, 109
 Menningarmálastofnunar Sameinuðu þjóðanna (UNESCO), 70, 83, 86
 menningarneysla, 28
 Menningarsjóður útvarpsstöðva, 91, 95
 menningarstefna, 44, 78
 menningartengd ferðaþjónusta, 106
 mennta- og menningarmálaráðuneyti, 109, 116, 117
 menntamálaráðuneyti, sjá mennta- og menningarmálaráðuneyti
 menntun, 20, 50, 62, 80, 109, 183, 185
 miðaverð, 139, 175
 Mikki mús, 54
 Milli fjalls og fjöru, 36, 92, 126
 Misfits, 77
 Mjallhvít, 54
 Morðsaga, 125
 My Big Fat Greek Wedding, 49
 My Way, 168
 mynd eftir pöntun, 141

myndbandaleiga, 43, 73, 96, 103, 139, 165, 179, 180, 181
 myndbönd, 21, 60, 96, 117, 134, 135, 154, 165-167, 179
 mynddiskar, 21, 41, 45, 48, 50, 54, 60, 61, 69, 71, 73, 96, 139, 140, 141, 161, 165-174, 179
 Myndform ehf., 141, 165
 Mýrin, 109, 157
 Möltufálkinn, 30, 108

N

Nafn rósarinnar, 43
 nasistar, 31, 156, 178
 náttúruauðlindir, 52
 náttúrulífspættir, 16, 32
 neikvæð ytri áhrif, sjá ytri áhrif
 Netherlands Institute for the Classification of Audiovisual Media (NICAM), 119
 netið, 52, 56, 77, 139, 140, 180
 New York, 67, 69
 New York Film Academy, 187
 New York, New York, 168
 Newman's Own, 143
 neytendaábat, 43
 neytendur, 15, 41-44, 56, 62, 137, 139
 Nomina Sunt Odiosa, 38
 Norðurlönd, 24-28, 82-84, 86, 125-127, 140, 161
 Norræni kvikmynda- og sjónvarpssjóðurinn, 100
 not og notagildi, 15, 42-44, 51, 52, 55, 56, 65
 Notting Hill, 68
 nytjar, sjá not
 Nýársnóttin, 33
 Nýbylgjan, 88
 Nýja bíó, 35, 144
 nýsköpun, 17

O

Odessa tröppurnar, 58
 Októberbyltingin, 58
 On the Waterfront, 34
 Orrustuskiptið Potemkin, 58

Ó

óafturkræfur kostnaður, sjá [kostnaður](#)
 ólöglegt niðurhal, [54](#), [56](#), [57](#)
 ómagavandi, [56](#)
 Óperuhúsið í Sidney, [16](#)
 Óskarsverðlaunin, [30](#), [32](#), [34](#), [43](#), [54](#), [63](#),
[68](#), [70](#), [77](#), [97](#), [108](#), [133](#), [143](#), [168](#), [178](#),
[185](#), [186](#), [198](#), [199](#)
 óvissa, [59](#), [60](#), [65](#), [71](#), [139](#)

P

Pan European Games Information
 (PEGI), [119](#)
 Persona, [25](#)
 Pépé le Koko, [72](#)
 Prizzi's Honor, [108](#)
 Psycho, [102](#)

R

Raiders of the Lost Ark, [178](#)
 Ran, [120](#)
 Rauða myllan, [72](#)
 Rauði herinn, [58](#)
 Rear Window, [102](#)
 Regnboginn, [149](#), [151](#)
 rekstrarhagfræði, [46](#)
 Reykjavík-Rotterdam, [157](#)
 Reykjavíkurævintýri Bakkabræðra, [36](#)
 ritskoðun, [118](#)
 ríkisfjármál, [76](#), [81](#), [101-108](#)
 Ríkisútvarpið (RÚV), [101](#), [122](#), [161](#), [162](#),
[163](#), [164](#)
 Rottugengið, [168](#)
 Royal Academy of Dramatic Art
 (RADA), [92](#)

S

Saga Borgarættarinnar, [36](#)
 Sagafilm, [103](#)
 Salka Valka, [38](#)
 Samband íslenskra
 kvikmyndaframleiðenda (SÍK), [112](#),
[134](#), [137](#), [189](#)
 Sambíóin, [140](#), [141](#), [143](#), [149-152](#), [156](#)
 sameiginlegar auðlindir, [55](#)
 Sam-félagið ehf., [141](#), [149](#), [151](#), [165](#)
 samgæði, [55](#), [56](#), [77](#), [80](#)
 samkeppnisýfirvöld, [30](#), [57](#), [69](#), [141](#), [143](#)

samningur um stefnumörkun í
 kvikmyndagerð, [88](#), [116](#)
 samruni, [57](#), [63](#), [69](#), [143](#)
 Samtök kvikmyndaleikstjóra (SKL),
[187](#), [189](#)
 Samtök myndrétthafa á Íslandi
 (SMÁÍS), [119](#), [188](#), [189](#)
 samþjöppun fyrirtækja og þekkingar,
[57](#), [67](#), [139](#), [142](#), [143](#), [150](#), [151](#), [158](#)
 Saving Private Ryan, [68](#), [178](#)
 Schindler's List, [178](#)
 seinni heimsstyrjöldin, [54](#), [72](#), [77](#), [88](#),
[143](#), [153](#), [154](#)
 Sena ehf., [140](#), [141](#), [149](#), [151](#), [165](#)
 „sigurvegarinn fær allt“, [48](#)
 Sixth Sense, [49](#)
 Síðasti bærinn, [199](#)
 Síðasti bærinn í dalnum, [36](#), [148](#)
 Síðasti heiðinginn, [91](#)
 sjónvarp, [20](#), [40](#), [46](#), [50](#), [60](#), [62](#), [72](#), [73](#),
[95-97](#), [118](#), [133](#), [139](#), [140](#), [161-165](#), [180](#),
[187](#)
 sjónvarpsstöðvar
 – almennar sjónvarpsstöðvar, [162](#),
[163](#)
 – áskriftarstöðvar, [139](#)
 – einkastöðvar, [161](#), [162](#)
 – sérefnisstöðvar, [164](#)
 sjónvarpsþættir, [16](#), [32](#), [54](#), [60](#), [92](#), [95](#),
[108](#), [125](#), [138](#), [139](#), [167](#)
 sjóræningjaútgáfa, [140](#)
 Sjö samúræjar, [120](#)
 skapandi atvinnugreinar, [18-24](#), [45](#), [49](#),
[66](#), [67](#), [77](#), [87](#)
 skapandi hugsun, [21](#), [24](#), [51](#), [53](#), [61](#), [67](#)
 skapandi stétt, [22](#)
 skapandi vinna, [20](#), [52](#), [65](#), [66](#), [138](#)
 skattaávilnanir, [78](#), [81](#)
 skatttekjur, [82](#), [103](#), [107](#)
 skemmtiðnaður, sjá [upplifunariðnaður](#)
 skipulag, [21](#), [52](#), [57](#), [67](#)
 Skjár 1, [162](#), [163](#), [164](#)
 skortur, [18](#), [43](#), [46](#), [50](#)
 skylduskil, [115](#), [119](#)
 sköpun, [17-21](#), [24](#), [31](#), sjá einnig
 skapandi atvinnugreinar
 Smárabíó, [149](#), [152](#)
 smekkur, [43](#), [45](#), [50](#)

snilligáfa, 17, 18, 19
 sníkilsvandi, 56
 Sony, 69
 Sporvagninn Girnd, 34
 stafræn
 – framleiðsla, 57, 122
 – miðlun 52, 54,
 Star Wars, 47, 60
 starfsvettvangur fyrirtækja, 51
 stjórnun, 52
 stjórnunarlegir framleiðslupættir, 52
 stjórnvöld, 31, 32, 35, 43, 54, 56, 75, 76,
 78, 80, 102
 stóriðja, 23
 stórstjórnueiginleiki, 53
 stríðsárin, 37
 stuttmyndir, 38, 90, 91, 133, 159
 stærðarhagkvæmni, 58, 59, 65
 – ytri stærðarhagkvæmni, 67, 80
 Stöð 2, 162-164, 192
 störf
 – afleidd, 101, 103, 104
 – bein, 101
 – óbein, 101, 103, 104
 Superman, 34
 Sveitin milli sanda, 152
 sýningaraðilar, 59, 62, 101, 137, 138, 139
 sýningarsalir, 48, 144-146, 148, 151
 sætafjöldi, 145, 146, 147
 söfn, 27, 44, 109, 122

T

talmyndir, 38
 teikniforrit, sjá tölvuteikningar
 teiknimyndir, 32, 54, 71, 90, 91, 118, 168
 tekjur, 54, 73, 106, 107, 168, 169, 173,
 177, 180
 tekjuskattur, 82, 105
 The Hunt for Red October, 43
 The Man Who Would Be King, 108
 The Treasure of the Sierra Madre, 108
 The Untouchables, 43
 Thor, 91
 Time Warner, 69, 140
 Titanic, 68
 tíminn, 14
 tíu aðsóknarmestu kvikmyndirnar, 71,
 157, 158

tómstundir, 14, 46
 tónlist, 15-18, 21, 22, 31, 33, 43-45, 49,
 52, 54, 56, 57, 61, 62, 64, 79, 163, 164,
 186, 193
 Triumph des Willens, 156
 Tunglið, tunglið taktu mig, 38
 tuttugu aðsóknarmestu kvikmyndirnar,
 158
 Twitter, 48
 Two Women, 133
 tækniframfarir, 13, 17, 23, 52, 64, 57,
 72, 77
 Töfraflaskan, 38
 tölvugrafík, sjá tölvuteikningar
 tölvuleikjaiðnaður, 67, 79, 80
 tölvur, 62, 161, 165, 167
 tölvuteikningar, 52, 71, 79, 91, 92

U

umtal, 45, 48, 50
 Unforgiven, 60
 United Artist, 37
 upplifun, 14-16, 23, 43, 45, 52, 106
 upplifunariðnaður, 14, 67, 77, 105
 upplýsingaiðnaður, 45, 80

Ú

útgjöld til menningarmála, 82, 83
 Útilegumennirnir (Skugga-Sveinn), 33
 útsendingartími, 161, 163

V

vandamál laumufarþegans, 56, 80
 vara, 15, 22, 41-43, 51, 52, 55, 56, 106
 velta, 64, 71, 104, 105, 176, 179
 verðaðgreining, 60
 verðleikagæði, 76, 102
 verðmyndun, 60
 – kvik eða tímatengd verðmyndun,
 60
 verðmætasköpun, 17, 19, 60, 62, 68, 105,
 106, 159
 vestrar, 30
 viðskiptamenntun, 61, 62
 vinna, 18, 21, 43, 52, 56, 61, 62, 64, 66,
 87-89, 103
 vinnumarkaður, hlutdeild skapandi
 atvinnugreina, 23, 24

virði, 14-17, 19, 21, 22, 62, 65, 97, 112, 117, 119, 159
 – hagrænt virði, 14-16, 19, 24
 – menningarlegt virði, 14-16, 19, 24
 virðisaukaskattur, 82, 105, 106
 virðiskeðja, 57, 60-62
 vídeóleiga, sjá myndbandaleiga

W

Who is Afraid of Virgina Woolf, 185

Y

Yesterday, Today, and Tomorrow, 133
 ytri áhrif, 46

- jákvæð ytri áhrif, 47, 76
- neikvæð ytri áhrif, 47

ytri stærðarhagkvæmni, sjá stærðarhagkvæmni

P

þáttamarkaður, 51
 þekking, 17, 19, 43, 45, 52, 58, 64, 68, 79, 80
 Þjóðleikhúsið, 116, 185
 þjónusta, 15, 22, 23, 41, 43, 45, 51, 52, 55, 56, 62, 101, 106
 Þriðja ríkið, 156
 privídd, 45, 56
 þöglar myndir, 38

Æ

Ævintýri Jóns og Gvendar, 36, 38, 126

Ö

Öskjugosið, 36

Heimildaskrá

Óprentaðar heimildir

- Ari Kristinsson. *Upplýsingar í samtölum og tölvupóstum til höfundar*, 2011.
- Axel Hall. *Menning, list og hagfræði*. Samantekt, 2008.
- Ágúst Einarsson. *Kennslufni í meistaranámskeiði í menningarhagfræði við Háskólann á Bifröst*, 2011.
- Baldur Thorlacius. *Kvikmyndaeftirspurn*. BA ritgerð. Viðskipta- og hagfræðideild Háskóla Íslands. Reykjavík, 2005.
- Birgir Thor Møller. *Island. Filmen & moderniteten. En filmhistorisk rejse mellem land og by, fortid og samtid*. Speciale (MA ritgerð). Institut for medier erkendelse og formidling. Afdeling for film- og medievidenskab. Københavns Universitet. København, 2004.
- Einar Sigurjón Valdimarsson. *Upplýsingar í samtölum og tölvupóstum til höfundar*, 2010.
- Erlendur Sveinsson. *Upplýsingar í samtölum og tölvupóstum til höfundar*, 2010.
- Eurimages. *Iceland. Úthlutanir 1990–2010*, 2011.
- Hilmar Sigurðsson. *Upplýsingar í tölvupóstum til höfundar*, 2011.
- Inga Ósk Jónsdóttir. *Upplýsingar um endurgreiðslu á kostnaði vegna kvikmyndagerðar*. Tölvupóstar til höfundar, 2011.
- Kjartan Þór Þórðarson. *Upplýsingar í samtölum og tölvupóstum til höfundar*, 2011.
- Ragnar Karlsson. *Kvikmyndatölfræði*. Úr gögnum Hagstofu Íslands. Hagstofa Íslands. Reykjavík, 2010.
- Sigríður Margrét Vigfúsdóttir. *Upplýsingar í samtölum og tölvupóstum til höfundar*, 2011.
- Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis. *Bréf frá Academy of Motion Picture Arts and Sciences í Bandaríkjunum frá 8. júní 1978. Bréf frá The American Film Institute í Bandaríkjunum frá 24. apríl 1984*. B 335 K33, 1978–1991.
- Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis. *Bréf um hreindýraveiðar 10. júlí 1985 frá Hilmarí Oddssyni*. B 352 K-3 XIII, 1983–1985.
- Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis. *Bréf Guðbrands Gíslasonar til ráðherra 6. desember 1988*. B 358 K-32-II. Kvikmyndasjóður, janúar 1985–desember 1989.
- Skjalasafn mennta- og menningarmálaráðuneytis. *Minnisblað Þórunnar Hafstein 1989*. B 358 K-32-II. Kvikmyndasjóður, janúar 1985–desember 1989.
- Stefán Jansen. *Rekstraryfirlit atvinnugreina*. Úr gögnum Hagstofu Íslands. Hagstofa Íslands. Reykjavík, 2011.

- Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf til sendiráða*. Menntamálaráðuneytið 1989. B/575, 1942–1957.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Frumvörp*. Menntamálaráðuneytið 1989. B /575 1942–1957, 1944 og 1957.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Kennslukvikmyndasafn ríkisins. Skrá um kvikmyndir*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/575 1942–1957, 1949 og 1952.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Þingsályktun samþykkt 16. apríl 1962*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/576, 1957–1963.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf frá Sigurði Þórarinssyni jarðfræðingi til menntamálaráðuneytisins 13. nóvember 1962*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/576, 1957–1963.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf Guðjóns Guðjónssonar forstöðumanns Fræðslumyndsafns ríkisins til menntamálaráðuneytisins 13. mars 1963*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/576, 1957–1963.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Listi yfir heimildakvikmyndir frá hernámsárum Breta og herseta Bandaríkjanna á Íslandi árin 1940 til 1945*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/577, 1963–1972.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Þingsályktun samþykkt 7. apríl 1965*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/577, 1957–1963.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf frá Ágústi Guðmundssyni 2. janúar 1975*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/1903. Kvikmyndir, janúar 1973- maí 1975, KVII, 1974 og 1975.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Frumvörp*. Menntamálaráðuneytið 1989. B/1903. Kvikmyndir, janúar 1973- maí 1975, KVII, 1974 og 1975.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Bréf til ráðherra frá Erlendi Sveinssyni og Sverri Sigurði Pálssyni 17. nóvember 1976*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/1541, maí 1975-febrúar 1978.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Íslensk kvikmyndasaga eftir Rósmund Guðnason, Svein Kjartansson og Svein Rafnsson*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/142, 3/5 72 K3, 1975–1980.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Samþykkt aðalfundar Kvenfélags sambands Suður-Þingeyinga hinn 27. sept. 1977*. Menntamálaráðuneytið. 1989 B/154, maí 1975-febrúar 1978.
- Þjóðskjalasafn Íslands. *Fyrsta alþjóðlega kvikmyndahátíðin*. Menntamálaráðuneytið 1989 B/1541, maí 1975-febrúar 1978.

Prentaðar heimildir og heimildir á vefnum

- A Record Year for Cinema-Going in European's Movie Theatres. Media Salles. Press Release, 13 February 2010. Sótt 20. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.mediasalles.it/ybk09/berlin/index.htm>
- Acheson, Keith and Christopher J. Maule. Understanding Hollywood's organization and continuing success. In Sedgwick, John and Michael Pokorny (editors). *An Economic History of Film*. Routledge. London, 2005.
- Adorno, Theodor W. *The Culture Industry*. Routledge. London, 1991.
- Adilarfélög BÍL. Bandalag íslenskra listamanna. Sótt 6. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://bil.is/adildarfelog>

- Albarran, Alan B. *Media Economics. Understanding Markets, Industries and Concepts*. Iowa State Press. Ames, IA, 2002.
- Aldursmerkingar á kvikmyndum og tölvuleikjum. SMÁÍŚ, 2010. Sótt 4. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.smais.is/template25024.asp?pageid=5402>
- Alexander, Alison, James Owers, Rod Carveth, C. Ann Hollifield and Albert N. Greco (editors). *Media Economics. Theory and Practice*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2004.
- Andrea Dofradóttir, Ásdís Aðalbjörg Arnalds, Guðlaug Júlía Sturludóttir og Friðrik H. Jónsson. *Íslensk menningarvög. Könnun á menningarneyslu Íslendinga*. Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2010. Sótt 19. desember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.menntamalaraduneyti.is/utgafuskra/>
- Arnaldur Indriðason. Stefna og saga kvikmyndafyrirtækisins Edda-film. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Heimur kvikmyndanna*. Forlagið. Reykjavík, 1999, bls. 886-893.
- Average U.S. Ticket Prices. *National Association of Theatre Owners*, 2009. Sótt 20. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.natonline.org/statisticstickets.htm>
- Axel Hall, Ásgeir Jónsson og Sveinn Agnarsson. *Byggðir og búseta: Þéttbýlismyndun á Íslandi*. Haustskýrsla nr. B02:01. Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2002.
- Ágúst Einarsson. *Frumvarp til laga um breyting á lögum nr. 73/1969, um Stjórnarráð Íslands, með síðari breytingum*. Þingskjal 930, 545. mál. Alþingi. Reykjavík, 1997/1998.
- Ágúst Einarsson. *Frumvarp til laga um breyting á lögum nr. 75/1981, um tekjuskatt og eignaskatt, með síðari breytingum*. Þingskjal 562, 430. mál. Alþingi. Reykjavík, 2002/2003.
- Ágúst Einarsson. *Hagræn áhrif tónlistar*. Viðskipta- og hagfræðideild Háskóla Íslands. Reykjavík, 2004.
- Ágúst Einarsson. *Rekstrarhagfræði*. Mál og Menning. Reykjavík, 2005a.
- Ágúst Einarsson. Hagræn áhrif menningar í alþjóðlegu samhengi. Í Ingjaldur Hannibalsson (ritstjóri). *Rannsóknir í félagsvísindum VI*. Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2005b, bls. 53-64.
- Ágúst Einarsson. Íslenskur kvikmyndaíðnaður–umgjörð, aðsókn, dreifing. Í Ingjaldur Hannibalsson (ritstjóri). *Rannsóknir í félagsvísindum VII*. Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands. Reykjavík 2006, bls. 39-52.
- Ágúst Einarsson. The Retail Sector in the Nordic Countries – A Comparative Analysis. Working paper. *Bifröst Journal of Social Sciences*, 1, 2007, pp. 31-42.
- Ágúst Einarsson. The economic impact of public cultural expenditures on creative industries under increasing globalization. *Bifröst Journal of Social Sciences*, 2, 2008a, pp. 27-45.
- Ágúst Einarsson. The retail sector in the Nordic countries: A description of the differences, similarities, and uniqueness in the global market. *Journal of Retailing and Consumers Services*, 15(6), 2008b, pp. 443-451.
- Ákvörðun nr. 15/2009. Samkeppniseftirlitið. Sótt 5. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.samkeppni.is/media/samkeppniseftirlit/>

- akvardanir/2009/akvordun15_2009_kaup_myndforms_ehf_a_helmingshlut_i_thrjubioi_ehf_af_senu_ehf.pdf
- Ásgrímur Sverrisson. Oftar í bió en Bandaríkjamenn. Viðtal í tímaritinu *Lífsstíll*, 6(2), 2006, bls. 42-48.
- Bamford, Anna. *The Wow Factor. Global research compendium on the impact of the arts in education*. Waxmann. Münster, 2006.
- Baumol, William, J. *The Free-Market Innovation Machine. Analyzing the Growth Miracle of Capitalism*. Princeton University Press. Princeton, NJ, 2004.
- Baumol, William, J. The Arts in the “New Economy”. In Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008, pp. 339-358.
- Baumol, William, J. and William G. Bowen. *Performing Arts – The Economic Dilemma*. Twentieth Century Fund. Cambridge, MA, 1966.
- Becker, Gary S. and Kevin M. Murphy. A Theory of Rational Addiction. *Journal of Political Economy*, 96(4), 1988, pp. 675-700.
- Beeton, Sue. *Film Induced Tourism*. Channel View Publications. Clevedon, 2006.
- Bell, Emma. *Reading Management and Organization in Film*. Palgrave Macmillan. New York, NY, 2008.
- Bendixen, Peter. *Einführung in die Kultur- und Kunstökonomie*. Westdeutscher Verlag. Wiesbaden, 1998.
- Benedikt Sigurðsson. Þegar kvikmyndin komst á legg. Upphaf íslenska kvikmyndavorsins. *Sagnir*, 23, 2003, bls. 6-11.
- Best, Steven and Douglas Kellner. *Postmodern Theory. Critical Interrogations*. The Guilford Press. New York, NY, 1991.
- BFA in Filmmaking*. New York Filma Academy. Sótt 13. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.nyfa.com/bfa/>
- Bjarki Valtýsson. *Íslensk menningarpólítík*. Nýhil. Reykjavík, 2011.
- Björkegren, Dag. *The Culture Business*. Routledge. London, 1996.
- Björn Ingi Hrafnsson. *Ljósín slökkt og filman rúllar. Saga Félags sýningarmanna við kvikmyndahús og þróun kvikmyndasýninga á Íslandi frá 1903 til vorra daga*. Reykjavík, 2003. Sótt 7. ágúst 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.rafis.is/fsk/bokin/index.htm>
- Björn Tryggvason. Fylgst með flugi og hernaði á kreppu- og stríðsárunum. Fyrsti hluti af þremur. *Lesbók Morgunblaðsins*, 52(26), 1977, bls. 2-5.
- Björn Þór Vilhjálmsson. Bandarískar kvikmyndir. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Heimur kvikmyndanna*. Forlagið. Reykjavík, 1999, bls. 3-43.
- Bradford, Gigi and Michael Gary (editors). *The Politics of Culture. Policy Perspectives for Individuals, Institutions, and Communities*. The New Press. New York, NY, 2000.
- Brosia, Giorgio. The Arts Industry: Problems of Measurement. In Peacock, Alan and Ilde Rizzo (editors). *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, 1994, pp. 17-22.
- Cameron, David (editor). *Report 2005*. European Cultural Foundation. Amsterdam, 2006.

- Caves, Richard E. *Creative Industries. Contracts between Art and Commerce*. Harvard University Press. Cambridge, MA, 2000.
- Champarnaud, Luc, Victor Ginsburgh, and Philippe Michel. Can public arts education replace arts subsidization? *Journal of Cultural Economics*, 32(2) 2008, pp. 109-126. Sótt 25. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.springerlink.com/content/y12238k476741g46/fulltext.pdf>
- Colbert, Francois, Johanne Brunet, Dan J. Martin, Jennifer Radbourne, Philippe Ravanias and J. Dennis Rich. *Marketing Planning for Culture and the Arts*. HEC Montréal. Montréal, 2008.
- Cooper, Richard and Helen Davis Jayalath. *China import restrictions remain despite WTO ruling*. Screendigest. Cinema. Analyst Commenary April 08, 2011. Sótt 20. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.screendigest.com/news/china-import-restrictions-remain-despite-wto-ruling/view.html?start_ser=ci
- Corn-Revere, Robert and Rod Carveth. Economics and Media Regulation. In Alexander, Alison *et al.* (editors). *Media Economics. Theory and Practice*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2004, pp. 49-67.
- Cousins, Mark. *Filmens historie*. Nyt nordisk forlag Arnold Busck. København, 2005.
- Crane, Diana (editor). *The Sociology of Culture. Emerging Theoretical Perspectives*. Blackwell. Oxford, 1994.
- Creative Industries Mapping Document 2001*. Department for Culture, Media and Sport. Britain, 2001. Sótt 10. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.culture.gov.uk/reference_library/publications/4632.aspx
- Cultural Statistics*. Eurostat. European Commission. Luxembourg, 2007. Sótt 19. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-77-07-296/EN/KS-77-07-296-EN.PDF
- Dagskrá almennra sjónvarpsstöðva eftir meginflokkum efnis*. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 13. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=803&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN04006%26ti=Dagskr%E1+almennra+sj%F3nvarpsst%F6%F0va+eftir+meginflokkum+efnis+1991%2D2009+%26path=../Database/menning/sjonvarp/%26lang=3%26units=Klukkustundir/hlutfall,%>
- Dagskrá almennra sjónvarpsstöðva eftir uppruna*. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 13. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=803&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN04007%26ti=Dagskr%E1+almennra+sj%F3nvarpsst%F6%F0va+eftir+uppruna+1966%2D2009+%26path=../Database/menning/sjonvarp/%26lang=3%26units=Klukkustundir/hlutfall,%>
- De Jong, Eelke. *Culture and Economics. On values, economics and international business*. Routledge. London, 2009.
- De Vany, Arthur. *Hollywood Economics. How extreme uncertainty shapes the film industry*. Routledge. London, 2005.
- De Vany, Arthur. The Movies. In Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008, pp. 615-665.
- Dick, Bernard F. *Anatomy of Film*. Bedford/St. Martin's. Boston, MA, 2010.

- Dicks, Bella. *Culture on Display. The Production of Contemporary Visitability*. Open University Press. Maidenhead, Berkshire, 2003.
- Duelund, Peter (editor). *The Nordic Cultural Model. Nordic cultural policy in transition*. Nordic Cultural Institute. Copenhagen, 2003.
- Eddan, 2010. Eddan. Íslensku kvikmynda- & sjónvarpsverðlaunin. Sótt 9. desember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://eddan.is/?page_id=146
- Edgar, Andrew and Peter Sedgwick. *Cultural Theory. The Key Thinkers*. Routhledge. London, 2002.
- Eggert Þór Bernharðsson. Landnám lifandi mynda. Afl kvikmynda á Íslandi til 1930. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Heimur kvikmyndanna*. Forlagið. Reykjavík, 1999, bls. 803-831.
- Eggert Þór Bernharðsson. „Ekki bara geymsla heldur lifandi stofnun“. Stiklað á stóru í 30 ára sögu Kvikmyndasafns Íslands. Í Erlendur Sveinsson (ritstjóri). *Kvikmyndasafn Íslands 30 ára. Afmælisrit*. Kvikmyndasafn Íslands. Hafnarfjörður, 2008, bls. 31-40. Sótt 5. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndasafn.is/kvikmyndasafn/upload/files/pdf/afmalisskra2008pressgaedi.pdf>
- Einar Benediktsson. *Hafblík. Kvæði og söngvar*. Kvæðið Aldamót. Sigurður Kristjánsson. Reykjavík, 1906, bls. 7-18.
- Einar Benediktsson. *Ljóðasafn*. Fyrsta bindi. Kristján Karlsson gaf út. Skuggsjá. Bókabúð Olivers Steins. Hafnarfjörður, 1979.
- Einkasjónvarpsstöðvar eftir dagskrárniði 1986–2009. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 13. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=803&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN04004%26ti=Einkasj%F3nvarpsst%F6%F0var+eftir+dagskr%Elrsni%F0i+1986%2D2009++%26path=../Database/menning/sjonvarp/%26lang=3%26units=Fjöldi/klukkustundir>
- Eliashberg, Jehoshua. The Film Exhibition Business: Critical Issues, Practice, and Research. In Moul, Charles C. (editor). *A Concise Handbook of Movie Industry Economics*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2005, pp. 138-162.
- Endurgreiðslur á kostnaði við kvikmyndagerð. Skýrsla til Endurgreiðslunefndar. Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2006.
- Endurvarp erlends sjónvarps. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 13. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=803&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN04009%26ti=Endurvarp+erlends+sj%F3nvarps+1986%2D2009+%26path=../Database/menning/sjonvarp/%26lang=3%26units=Fjöldi>
- Eriksen, Thomas Hykland og Torunn Arntsen Sørheim. *Kulturforskelle. Kulturmøder i praksis*. Munksgaard. København, 2001.
- Erlendur Sveinsson. Kvikmyndir á Íslandi í 75 ár. Í Erlendur Sveinsson (ritstjóri). *1906–1981. Kvikmyndir á Íslandi 75 ára*. Gamla bíó, Nýja bíó og Kvikmyndasafn Íslands. Reykjavík, 1981a, bls. 25-32.
- Erlendur Sveinsson. 1881–1981. 100 ára fæðingarafmæli Bíópetersens brautryðjanda í kvikmyndahúsarekstri og kvikmyndagerð á Íslandi. Í Erlendur Sveinsson (ritstjóri). *1906–1981. Kvikmyndir á Íslandi 75 ára*. Gamla bíó, Nýja bíó og Kvikmyndasafn Íslands. Reykjavík, 1981b, bls. 15-18.

- Erlendur Sveinsson. Árin tólf fyrir daga Sjónvarps og Kvikmyndasjóðs. *Lesbók Morgunblaðsins*, 70(30), 1995, bls. 4-6.
- Erlendur Sveinsson. Landsýn – heimsýn. Kynningarmáttur kvikmyndanna á fjórða ártugnum. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Heimur kvikmyndanna*. Forlagið. Reykjavík, 1999, bls. 852-858.
- Erlendur Sveinsson. Frekar bogna en brotna. Um frumkvöðul í íslenskri kvikmyndagerð. Í Inga Lára Baldvinsdóttir (ritstjóri). *Enginn getur lifað án Lofta. Loftur Guðmundsson konunglegur hirðljósmyndari og kvikmyndagerðarmaður í Reykjavíks*. Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík, 2002, bls. 19-62.
- Erlendur Sveinsson (ritstjóri). *1906–1981. Kvikmyndir á Íslandi 75 ára*. Gamla bíó, Nýja bíó og Kvikmyndasafn Íslands. Reykjavík, 1981.
- Erlendur Sveinsson (ritstjóri). *Kvikmyndasafn Íslands 30 ára. Afmælisrit*. Kvikmyndasafn Íslands. Hafnarfjörður, 2008. Sótt 1. ágúst 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndasafn.is/kvikmyndasafn/upload/files/pdf/afmalisskra2008pressgaedi.pdf>
- Evans, Robert. In De Vany, Arthur. *Hollywood Economics. How extreme uncertainty shapes the film industry*. Routledge. London, 2005, p. 28.
- Facts & Figures 2010. Production and Exhibition Figures for 2009*. Danish Film Institute. Sótt 15. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.dfi.dk/Service/English/Films-and-industry/Statistics.aspx>
- Ferðaðjónustureikningar 2000–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 10. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <https://hagstofa.is/lisalib/getfile.aspx?ItemID=11951>
- Félagaskrá*. Samtök íslenskra kvikmyndaframleiðenda, 2010. Sótt 15. desember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://producers.is/Felagaskra/FelogiSIK/>
- Félagatal*. Samtök kvikmyndaleikstjóra, 2011. Sótt 5. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni http://skl-filmdirectors.net/index.php?option=com_content&view=article&id=74&Itemid=81
- Filmproducenterne. Notat vedr. Analyse af finansieringen af dansk spillefilmsproduktion*. PLS Rambøll Management. København, 2001.
- Finney, Angus. *The State of European Cinema. A New Dose of Reality*. Cassel. London, 1996.
- Fjalakötturinn. Framtíðarheimili fyrir Kvikmyndasafn Íslands? *Helgarpósturinn* 23. október 1981, bls. 2-3.
- Fjárlög 1979–2011*. Stjórnarfrumvörp. Alþingi. Sótt 14. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni www.althingi.is
- Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class*. Basic Books. New York, NY, 2002.
- Florida, Richard. America's Looming Creativity Crisis. *Harvard Business Review*. October 2004, pp. 122-136.
- Florida, Richard. *The Flight of the Creative Class*. HarperCollins Publishers. New York, NY, 2005.
- Flug- og ferðaðjónusta á Íslandi: Umfjöllun í tilefni af beiðni Ryanair um lákkun gjalda á Keflavíkurflugvelli*. Skýrsla nr. C03:03 til vinnuhóps í samgönguráðuneytinu. Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2005.

- Foucault, Michel. *Alsei, vald og þekking*. Björn Þorsteinsson, Garðar Baldvinsson og Sigurður Ingólfsson þýddu. Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2005.
- Frequency per capita 2006*. UNESCO Institute for Statistics. Data Centre. Culture & Communication. Sótt 11. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=136&IF_Language=eng&BR_Topic=0
- Frey, Bruno. S. Art. The Economic Point of View. In Peacock, Alan and Ilde Rizzo (editors). *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, 1994, pp. 3-16.
- Frey, Bruno S. *Arts & Economics, Analysis & Cultural Policy*. Springer. Berlin, 2000.
- Frey, Bruno S. What Values Should count in the Arts? The Tension between Economic Effects and Cultural Value. In Hutter, Michael and David Throsby. *Beyond Price: Value in Culture, Economics, and the Arts*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2008, pp. 261-269.
- Fréttir*, 2006–2008. Land og synir. Sótt 8. desember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://eddan.is/?page_id=577
- Frumskýndar langar, leiknar kvikmyndir eftir framleiðandalandi/svæði 1965–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 15. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06105%26ti=Frum%FDndar+langar+leiknar+kvikmyndir+eftir+framlei%F0andalandi%2Fsv%E6%F0i+1965%2D2008%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi/hlutfall,%>
- Frumskýnt og endurskýnt efni á almennum sjónvarpsstöðvum 1994–2009*. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 13. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=803&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN04008%26ti=Frum%FDnt+og+endurs%FDnt+efni+%E1+almennum+sj%F3nvarpsst%F6%F0vum+1994%2D2009+%26path=../Database/menning/sjonvarp/%26lang=3%26units=Klukkustundir/hlutfall,%>
- Frumvarp til fjárlaga fyrir árið 2005*. Stjórnarfrumvarp. Þingskjal 144, 144. mál. Alþingi. Reykjavík, 2005/2006.
- Frumvarp til fjárlaga fyrir 1987*. Stjórnarfrumvarp. Þingskjal 1, 1. mál. Alþingi. Reykjavík, 1986/1987.
- Frumvarp til kvikmyndalaga*. Stjórnarfrumvarp. Þingskjal 253, 227. mál. Alþingi. Reykjavík, 2001/2002.
- Frumvarp til laga um eftirlit með aðgangi barna að kvikmyndum og tölvuleikjum*. Stjórnarfrumvarp. Þingskjal 1025, 695. mál. Alþingi. Reykjavík, 2005/2006.
- Galbraith, John Kenneth. *The Liberal Hour*. Hamish Hamilton. London, 1960.
- Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008.
- Ginsburgh, Victor and Sheila Weyers. Quantitative Approaches to Valuation in the Arts, with an Application to Movies. In Hutter, Michael and David Throsby. *Beyond Price: Value in Culture, Economics, and the Arts*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2008, pp. 179-199.

- Gombrich, Ernst Hans. *Saga listarinnar*. Halldór Björn Runólfsson þýddi. Opna. Reykjavík, 2008.
- Gomery, Douglas. The Economics of Hollywood: Money and Media. In Alexander, Alison *et al.* (editors). *Media Economics. Theory and Practice*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2004, pp. 193-206.
- Grampp, William D. *Pricing the Priceless. Art, Artists, and Economics*. Basic Books. New York, NY, 1989.
- Guðni Elísson (ritstjóri). *Heimur kvikmyndanna*. Forlagið. Reykjavík, 1999.
- Guðni Elísson (ritstjóri). *Áfangar í kvikmyndafræðum*. Forlagið. Reykjavík, 2003.
- Guðni Elísson (ritstjóri). *Kúreki norðursins. Kvikmyndaskáldið Friðrik Þór Friðriksson. Í ritröðinni Sjöunda listgreinin. Háskólaútgáfan*. Reykjavík, 2005.
- Guðni Elísson (ritstjóri). *Kvikmyndagreinar*. Guðni Elísson og Björn Ægir Norðfjörð þýddu. Í ritröðinni Sjöunda listgreinin. Háskólaútgáfan. Reykjavík, 2006.
- Guðni Elísson (ritstjóri). *Kvikmyndastjörnur*. Alda Björk Valdimarsdóttir þýddi. Í ritröðinni Sjöunda listgreinin. Háskólaútgáfan. Reykjavík, 2006.
- Halldór Guðmundsson. *Skáldalíf. Ofvitinn úr Suðursveit og skáldið á Skriðuklaustri*. JPV útgáfa. Reykjavík, 2006.
- Handhafar Eddu frá ári til árs, 1999–2005*. Land og synir. Sótt 6. desember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://eddan.is/?page_id=577
- Hannes Pétursson. *Ljóðasafn*. Mál og menning. Reykjavík, 1998.
- Hayward, Susan. *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge. London, 2006.
- Heilbrun, James and Charles M. Grey. *The Economics of Art and Culture*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2001.
- Held, David (editor). *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics*. Routledge. London, 2004.
- Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt and Jonathan Perraton. *Global Transformations. Politics, Economics and Culture*. Polity. Cambridge, 1999.
- Held, David and Anthony McGrew. *The Global Transformations Reader. An Introduction to the Globalization Debate*. Polity. Cambridge, 2001.
- Hesmondhalgh, David. *The Cultural Industries*. Sage Publications. London, 2002.
- Hilmar Karlsson. Batman og Bjólfur. *Ský*, 9(4), 2005, bls. 50-53.
- Hljóðfæraleikur og söngur*. Listaháskóli Íslands. Sótt 12. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://lhi.is/namid/tonlist/hljodfaeri-songur/almennt-um-hljodfaera-songbraut/>
- Horkheimer, Max og Theodor W. Adorno. Menningariðnaður. Upplýsing sem mágsefjun. Benedikt Hjartarson þýddi. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Áfangar í kvikmyndafræðum*. Forlagið. Reykjavík, 2003, bls. 234-271.
- Hoskins, Colin, Stuart McFadyen, and Adam Finn. *Global Television and Film. An Introduction to the Economics of the Business*. Oxford University Press. Oxford, 1997.
- Hoskins, Colin, Stuart McFadyen, and Adam Finn. *Media Economics. Applying Economics to New and Traditional Media*. Sage Publications. Thousand Oaks, CA, 2004.

- Howkins, John. *The Creative Economy: How People Make Money From Ideas*. Penguin, New York, NY, 2004.
- Hutter, Michael. Creating Artistic from Economic Value: Changing Input Prices and New Art. In Hutter, Michael and David Throsby. *Beyond Price: Value in Culture, Economics, and the Arts*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2008, pp. 60-72.
- Hutter, Michael and Richard Shusterman. Value and the Valuation of Art in Economic and Aesthetic Theory. In Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008, pp. 169-208.
- Hutter, Michael and David Throsby. *Beyond Price: Value in Culture, Economics, and the Arts*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2008a.
- Hutter, Michael and David Throsby. Value and Valuation in Art and Culture: Introduction and Overview. In Hutter, Michael and David Throsby. *Beyond Price: Value in Culture, Economics, and the Arts*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2008b, pp. 1-19.
- Hverjir fjármagna íslensk kvikmyndaverk?* Skýrsla Sambands íslenska kvikmyndaframleiðenda (SÍK), Félags kvikmyndagerðarmanna (FK) og Samtaka kvikmyndaleikstjóra (SKL), 2010. Sótt 20. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.producers.is/media/PDF/Hverjir_fjarmagna_islensk_kvikmyndud_verk.pdf
- Höfundalög nr. 73/ 1972. *Lagasafn*. Sótt 10. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.althingi.is/lagas/138b/1972073.html>
- Inga Lára Baldvinsdóttir. Loftur Guðmundsson. Í Inga Lára Baldvinsdóttir (ritstjóri). *Enginn getur lifað án Lofts. Loftur Guðmundsson konunglegur hirðljósmyndari og kvikmyndagerðarmaður í Reykjavík*. Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík, 2002a, bls. 5-18.
- Inga Lára Baldvinsdóttir (ritstjóri). *Enginn getur lifað án Lofts. Loftur Guðmundsson konunglegur hirðljósmyndari og kvikmyndagerðarmaður í Reykjavík*. Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík, 2002b.
- Innlendir samstarfsaðilar*. Kvikmyndamiðstöð Íslands. Sótt 6. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndamidstod.is/innlendir-samstarfsadilar/>
- Íris Ellenberger. *Íslensk kvikmyndir 1916–1966. Ímyndir, sjálfsmynd og vald*. Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2007.
- Íslensk kvikmyndagerð fyrir íslenska menningu, áhorfendur og tungu. Greining á starfs-skilyrðum kvikmyndagerðar á Íslandi*. Skýrsla mennta- og menningarmálaráðuneytis, 2010. Sótt 19. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.menntamalaraduneyti.is/nyrit/nr/5806>
- Íslenskar bíómyndir. Heildarlisti*. Kvikmyndir.is. Sótt 24. jan. 2011 á slóðinni <http://www.kvikmyndir.is/KvikmyndirMovie/Icelandic>
- Íslenskar kvikmyndir, 2006–2010*. Kvikmyndamiðstöð Íslands. Sótt 7. des. 2010 á slóðinni <http://www.kvikmyndamidstod.is/islenskar-kvikmyndir/kvikmyndirifullrilengd/2010>
- Jóhannes úr Kötlum. *Ljóðaúrval*. Mál og menning. Reykjavík, 2010.
- Jón Helgason. *Úr landsuðri og fleiri kvæði*. Mál og menning. Reykjavík, 1999.

- Jónas Hallgrímsson. *Ritverk Jónasar Hallgrímssonar*. I. bindi. Ritstjórar: Haukur Hannesson, Páll Valsson og Sveinn Yngvi Egilsson. Svart á hvítu. Reykjavík, 1989.
- Jónas Knúttsson. *Bíósaga Bandaríkjanna*. Sögur útgáfa. Reykjavík, 2009.
- Kaul, Inge, Isabelle Grunberg and Marc A. Stern (editors). *Global Public Goods. International Cooperation in the 21st Century*. Oxford University Press. New York, NY, 1999.
- Kracauer, Siegfried. Undirstöðuhugtök. Þorkell Ágúst Óttarsson þýddi. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Áfangar í kvikmyndafræðum*. Forlagið. Reykjavík, 2003, bls. 50-62.
- Krasilovsky, William and Sidney Shemel. *This Business of Music. The Definitive Guide to the Music Industry*. Billboard Books. New York, NY, 2003.
- Kristeller, Paul Oskar. *Listkerfi nútímans*. Gunnar Harðarson þýddi. Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2005.
- Kvikmyndadreifendur 1993–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 31. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06118%26ti=Kvikmyndadreifendur+1993%2D2008++%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi>
- Kvikmyndafræði*. Háskóli Íslands, hugvísindasvið, íslensku- og menningardeild. Sótt 13. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.hi.is/islensku_og_menningardeild/kvikmyndafræði
- Kvikmyndahátíðir og sérsýningar kvikmyndahúsa 1985–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 24. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=2605&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06114%26ti=Kvikmyndah%El%ED%F0ir+og+s%E9rs%FDningar+kvikmyndah%FAsa+1985%2D2009+%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fj%F6ldi/%FE%FAs.%20%EDslenskra%20kr%F3na>
- Kvikmyndahús 1985–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 15. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06101%26ti=Kvikmyndah%FAs+1985%2D2008++++++%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi>
- Kvikmyndahús eftir fjölda sala 1975–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 15. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06104%26ti=Kvikmyndah%FAs+eftir+fj%F6lda+sala+1975%2D2008++++%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi>
- Kvikmyndahús eftir fjölda sýninga á ári 1996–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 15. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06113%26ti=Kvikmyndah%FAs+eftir+fj%F6lda+s%FDninga+%El+%Elri+1996%2D2008++++%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi/hlutfall,%>
- Kvikmyndahús, kvikmyndasýningar og aðsókn eftir landsvæðum 1995–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 15. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06103%26ti=Kvikmyndah%FAs%2C+kvikmyndas%FDningar+og+a%F0s%F3kn+eftir+landsv%E6%F0um+1995%2D2008++%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi>

- Kvikmyndahúsið*. Sambíóin. Sótt 9. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.sambioin.is/?pageid=8>
- Kvikmyndaiðnaðurinn á Íslandi*. Aflvaki. Reykjavík, 1998.
- Kvikmyndalög nr. 137/2001. *Lagasafn*. Sótt hinn 18. febrúar 2006 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.althingi.is/lagas/138b/2001137.html>
- Kvikmyndaskoðun. Löggjöf. Sótt 11. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndaskodun.is/loggjof.htm>
- Lampel, Joseph, Jamal Shamsie and Theresa K. Lant. (editors). *The Business of Culture. Strategic Perspectives on Entertainment and Media*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2006.
- Lampel, Joseph. The Genius Behind the System: The Emergence of the Central Producer System in the Hollywood Motion Picture Industry. In Lampel, Joseph, Jamal Shamsie, and Theresa K. Lant. (editors). *The Business of Culture. Strategic Perspectives on Entertainment and Media*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2006, pp. 41-56.
- Land og synir*. Mál gagn kvikmyndgerðarmanna, 2011. Sótt 23. febrúar 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni http://eddan.is/?page_id=577
- Latibær aftur til Bandaríkjanna. Viðtal við Guðmund Magnússon og Sigurð Stefánsson hjá Latabæ. *Viðskiptablaðið*, 24. mars 2011, bls. 22.
- Laun á almennum vinnumarkaði 2010*. Hagstofa Íslands. Sótt 7. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/Hagtolar/Laun,-tekjur-og-vinnumarkadur/Laun>
- Lauzen, Martha M. *The Celluloid Ceiling: Behind-the-Scenes Employment of Women in the Top 250 films of 2005*, 2006. Sótt 4. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.moviesbywomen.com/marthalauzenphd/stats2005.html>
- Leiklistarskóli Íslands stofnaður*. Leikminjasafn Íslands. Sótt 12. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.leikminjasafn.is/annall/1975skol.html>
- Lewis, Justin and Toby Miller (editors). *Critical Cultural Policy Studies. A Reader*. Blackwell Publishing. Malden, MA, 2003.
- Light, Paul C. *The Search for Social Entrepreneurship*. Brookings Institution Press. Washington, DC, 2008.
- Litman, Barry R. *The Motion Picture Mega-Industry*. Allyn and Bacon. Boston, MA, 1998.
- Lorenzen, Mark. *On the Globalization of the Film Industry*. Creative Encounters Working Paper # 8. Copenhagen Business School. Imagine. Copenhagen, 2008.
- Lunde, Erik S. The Story of Censorship and the American Film Industry: License to Kill, License to Lust. In Litman, Barry R. *The Motion Picture Mega-Industry*. Allyn and Bacon. Boston, MA, 1998, pp. 198-221.
- Lög um tímabundnar endurgreiðslur vegna kvikmyndagerðar á Íslandi nr. 43 1999. *Lagasafn*. Sótt 7. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.althingi.is/lagas/138b/1999043.html>
- Mankiw, N. Gregory and Mark P. Taylor. *Economics*. South-Western. Andover, 2010.

- Mazza, Isidoro. A Microeconomic Analysis of Patronage and Sponsorship. In Peacock, Alan and Ilde Rizzo (editors). *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, 1994, pp. 35-53.
- McCain, Roger. Defining Cultural and Artistic Goods. In Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008, pp. 147-167.
- Media II áætlun ESB. Media upplýsingaþjónustan á Íslandi. *Ársskýrslur 1996–2000*, 2001.
- Media Plús áætlun ESB. Media upplýsingaþjónustan á Íslandi. *Ársskýrslur 2001–2006*, 2007.
- Media 2007 áætlun ESB. Media upplýsingaþjónustan á Íslandi. *Ársskýrslur 2007–2010*, 2011.
- Menger, Pierre-Michel. Artistic Labor Markets: Contingent Work, Excess Supply and Occupational Risk Management. In Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008, pp. 765-811.
- Menning, menntun og vísindi. Menntamálaráðuneytið, 2005. Sótt 5. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.menntamalaraduneyti.is/utgafuskra/>
- Metz, Christian. *Ímyndaða tákmyndin*. Torfi H. Tulinius þýddi. Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2003.
- Mikið viðskiptalegt gildi fyrir Ísland. Viðtal við Hrönn Marínósdóttur hjá Reykjavík International Film Festival. *Viðskiptablaðið*, 16. september 2010, bls. 30.
- Mikilvægt að dreifa áhættunni. Viðtal við Skúla Friðrik Malmquist hjá Zik Zak. *Morgunblaðið*, 16. mars, 2006, bls. B20-B21.
- Moul, Charles C. Introduction. In Moul, Charles C. (editor). *A Concise Handbook of Movie Industry Economics*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2005a, pp. 1-4.
- Moul, Charles C. (editor). *A Concise Handbook of Movie Industry Economics*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2005b.
- Moul, Charles C. and Steven M. Shugan. Theatrical Release and the Launching of Motion Pictures. In Moul, Charles C. (editor). *A Concise Handbook of Movie Industry Economics*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2005, pp. 80-137.
- Myndaleigur og sölustaðir 1990–2009. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 14. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=802&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN09107%26ti=Myndaleigur+og+s%F6lusta%F0ir+1990%2D2009++%26path=../Database/menning/myndbond/%26lang=3%26units=Fjöldi>
- Nám í boði. Kvikmyndaskóli Íslands. Sótt 12. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndaskoli.is/programs/>
- Námsbrautir. Listaháskóli Íslands. Sótt 12. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://lhi.is/namid/>
- Netzer, Dick. Cultural Policy: An American View. In Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008, pp. 1223–1251.

- Nicols, Bill. Rödd heimildamyndanna. Sigurjón Baldur Hafsteinsson þýddi. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Áfangar í kvikmyndafræðum*. Forlagið. Reykjavík, 2003, bls. 191-206.
- Noam, Eli M. and Joel C. Millonzi (editors). *The International Market in Film and Television Programs*. Alex Publishing Corporation. Norwood, N.J., 1993.
- Nollywood rivals Bollywood in film/video production. UNESCO Institute for Statistics (UIS). Survey. Press release 05.05 2009. Sótt 20. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/nollywood_rivals_bollywood_in_filmvideo_production/
- Nordic databank. Nordic Council of Ministers. København, 2010. Sótt 6. febrúar 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://91.208.143.50/pxweb/pxwebnordic/database/11.%20Culture%20Tourism%20and%20Transport/Culture/Culture.asp>
- Nordic Statistical Yearbook 2010. Nordic Council of Ministers. Copenhagen, 2010.
- Obuljen, Nina. *Why we need European cultural policies*. European Cultural Foundation. Amsterdam, 2006.
- Oddný Sen. Sjöunda listgreinin: Nokkrir áfangar í sögu kvikmyndanna. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Heimur kvikmyndanna*. Forlagið. Reykjavík, 1999, bls. 234-243.
- Opinber fjármál. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 16. júní 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.hagstofa.is/?PageID=755&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=THJ05211%26ti=Helstu+hagst%E6r%F0ir+r%EDkissj%F3%F0s+1980%2D2010+++++++%26path=../Database/thjodhagsreikningar/fjarmal_riki ssjods/%26lang=3%26units=Krónur/vísitala/hlutfall
- Owers, James, Rod Carveth, and Alison Alexander. An Introduction to Media Economics theory and Practice. In Alexander, Alison *et al.* (editors). *Media Economics. Theory and Practice*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2004, pp. 3-47.
- Óbreytt verð á miðum sem verslaðir eru á netinu. Sambíóin. Frétt, 2008. Sótt 20. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.sambioin.is/?PageID=17&NewsID=51>
- Parkinson, David. *Saga kvikmyndalistarinnar*. Vera Júlíusdóttir þýddi. Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands. Reykjavík, 2003.
- Payne, Richard J. *Global Issues: Politics, Economics and Culture*. Pearson. New York, NY, 2008.
- Peacock, Alan and Ilde Rizzo (editors). *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, 1994.
- Phillips, Anne (editor). *Feminism and Politics*. Oxford University Press. Oxford, 1998.
- Pignataro, Giacomo. Imperfect Information and Cultural Goods: Producers' and Consumers' Inertia. In Peacock, Alan and Ilde Rizzo (editors). *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, 1994, pp. 55-68.
- Porter, Michael E. *Competitive Strategy. Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press. New York, NY, 1980.
- Porter, Michael E. *The Competitive Advantage of Nations*. Macmillan Press. London, 1990.

- Ragnar Bragason. Skýrsla formanns á aðalfundi Samtaka kvikmyndaleikstjóra fyrir árið 2010, 2011. Sótt 6. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni http://skl-filmdirectors.net/pdf/formanns_%2017.3.2011.pdf
- Ragnar Karlsson. *Cinema's Nine Lives: Fall and Revival of the Theatrical Film Market in Iceland 1965–2000*. European Audiovisual Observatory. Strasbourg, 2002.
- Ragnar Karlsson (ritstjóri). *Fjölmiðlun og menning*. Hagstofa Íslands. Reykjavík, 2003.
- Ravid, S. Abraham. Film Production in the Digital Age – What Do We Know about the Past and the Future. In Moul, Charles C. (editor). *A Concise Handbook of Movie Industry Economics*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2005, pp. 32-58.
- Reynolds, Jonathan and Christine Cuthbertson (editors). *Retail Strategy: The View from the Bridge*. Elsevier. Amsterdam, 2004.
- Rekstraraðilar kvikmyndahúsa eftir fjölda húsa og sala 1995–2008. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 15. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06112%26ti=Rekstrara%F0ilar+kvikmyndah%FAsa+eftir+fj%F6lda+h%FAsa+og+sala+1995%2D2008++%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi>
- Richards, Greg (editor). *Cultural Tourism. Global and Local Perspectives*. Routledge. New York, NY, 2007.
- Ríkisreikningar 2000–2009. Fjársýsla ríkisins. Sótt 8. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.fjs.is/default.aspx?cat_id=30
- Robbins, Lionel C. *Politics and Economics: Papers in Political Economy*. St Martin's Press. New York, NY, 1963.
- Rosenbaum, Jonathan and Adrian Martin (editors). *Movie Mutations. The Changing Face of World Cinephilia*. British Film Institute. London, 2003.
- Rögnvaldur Guðmundsson. Erlendir ferðamenn á Íslandi sumarið 2010 og samanburður við sumrin á undan. Ferðamálastofa, 2010. Sótt 14. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.ferdamalastofa.is/upload/files/Erlendir_ferdamenn_%20sumar_2010.pdf
- Saga skólans. Kvikmyndaskóli Íslands. Sótt 12. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndaskoli.is/about-us/history/>
- Sala leigu- og sölumynda í eintökum og andvirði 1993–2009. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 14. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=2605&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN09104%26ti=Sala+leigu%2D+og+s%F6lumynda+%ED+eint%F6kum+og+andvir%F0i+1993%2D2010++%26path=../Database/menning/myndbond/%26lang=3%26units=Fj%F6ldi/%FE%FAund%20kr.>
- Samkomulag um stefnumörkun til að efla íslenska kvikmyndagerð. Mennta- og menningarmálamálaráðuneytið, 1996. Sótt 19. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://brunnur.stjr.is/mrn/logogregl.nsf/FF6C260B2319251D002567BA004D88CB/FD61129C50F5D4EF002572290050CD59?OpenDocument>
- Samþykktir fyrir IHM. Innheimtumiðstöð gjalda, 1999. Sótt 11. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.ihm.is/Um_IHM/Samthyktir/
- Schultz, Majken. *Kultur i organisationer. Funktion eller symbol*. Handelshøjskolens Forlag. København, 2004.

- Scott, W. Richard. Observations on Research on Cultural Industries. In Lampel, Joseph, Jamal Shamsie, and Theresa K. Lant. (editors). *The Business of Culture. Strategic Perspectives on Entertainment and Media*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2006, pp. 27-40.
- Sedgwick, John and Michael Pokorny (editors). *An Economic History of Film*. Routledge. London, 2005.
- Shamsie, Jamal. Skating on Thin Ice: Confronting Knowledge Ambiguity in the U.S. Motion Picture Industry. In Lampel, Joseph, Jamal Shamsie, and Theresa K. Lant. (editors). *The Business of Culture. Strategic Perspectives on Entertainment and Media*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2006, pp. 177-190.
- Shamsie, Jamal, Danny Miller, and William Greene. A Question of Timing. Strategies for Scheduling Television Shows. In Lampel, Joseph, Jamal Shamsie, and Theresa K. Lant. (editors). *The Business of Culture. Strategic Perspectives on Entertainment and Media*. Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, NJ, 2006, pp. 119-133.
- Sjónvarpsstöðvar og útsendingartími sjónvarps 1986–2009*. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 13. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=803&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN04002%26ti=Sj%F3nvarpsst%F6%F0var+og+%FAtsendingart%EDmi+sj%F3nvarps+1986%2D2009+%26path=../Database/menning/sjonvarp/%26lang=3%26units=Fjöldi/útsendar klukkustundir á ári>
- Small and medium-sized enterprises (SMEs)*. European Commission. Enterprise and Industry, 2003. Sótt 9. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm
- Snorri Hjartarson. *Kvæðasafn*. Mál og menning. Reykjavík, 2006.
- Sontag, Susan. Kvikmyndir og leikhús. Silja Björk Huldudóttir þýddi. Í Guðni Elísson (ritstjóri). *Áfangar í kvikmyndafræðum*. Forlagið. Reykjavík, 2003, bls. 76-92.
- Starfsreglur*, 2008. Eddan. Sótt 10. desember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://eddan.is/?page_id=5
- Sternberg, Robert J. (editor). *Handbook of Creativity*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 1999.
- Stjórnarskrá Íslands*. Sótt 4. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.althingi.is/lagas/138b/1944033.html>
- Svar menntamálaráðherra við fyrirspurn Ástu R. Jóhannesdóttur um styrkveitingar úr Menningarsjóði útvarpsstöðva (viðbótarsvar)*. Þingskjal 562, 69. mál. Alþingi. Reykjavík, 1995/1996.
- Sveinn Einarsson. *Íslensk leiklist I. Ræturnar*. Bókaútgáfa Menningarsjóðs. Reykjavík, 1991.
- Sveinn Einarsson. *Íslensk leiklist II. Listin*. Hið íslenska bókmenntafélag. Reykjavík, 1996.
- Sýndar kvikmyndir á kvikmyndahátíðum eftir framleiðandalandi/svæði 2000–2008*. Hagstofa Íslands, 2010. Sótt 24. september 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06115%26ti=S%FDndar+kvikmyndir+%E1+kvikmyndah%E1t%ED%F0um+efti>

- r+framlei%F0andalandi%2Fsv%E6%F0i+2000%2D2008%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi
- Talnaefni. Ferðamálastofa, 2011. Sótt 10. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.ferdamalastofa.is/Category.mvc/Display/503>
- The Danish Film Industry. Annual Mapping.* Copenhagen Business School. Copenhagen, 2005.
- Throsby, David. A Work-Preference Model of Artistic Behaviour. In Peacock, Alan and Ilde Rizzo (editors). *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, 1994, pp. 69-80.
- Throsby, David. *Economics and Culture*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2001.
- Throsby, David. The Creation of Value by Artists: the Case of Hector Belioz and the Symphonie Fantastique. In Hutter, Michael and David Throsby. *Beyond Price: Value in Culture, Economics, and the Arts*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2008, pp. 75-88.
- Throsby, David. *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2010.
- Tíu söluhæstu myndböndin og mynddiskarnir eftir uppruna 1996–2009.* Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 14. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=802&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN09108%26ti=T%EDu+s%F6luh%E6stu+myndb%F6ndin+og+mynddiskarnir+eftir+uppruna+1996%2D2009++%26path=../Database/menning/myndbond/%26lang=3%26units=Fjöldi>
- Towse, Ruth. Achieving Public Policy Objectives in the Arts and Heritage. In Peacock, Alan and Ilde Rizzo (editors). *Cultural Economics and Cultural Policies*. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht, 1994, pp. 143-165.
- Towse, Ruth (editor). *A Handbook of Cultural Economics*. Edward Elgar. Cheltenham, UK, 2003.
- Tónsmíðar.* Listaháskóli Íslands. Sótt 13. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://lhi.is/namid/tonlist/tonsmidar/almennt-um-tonsmidabraut/>
- Tuttle, Harry. *Attendance 2008. World Cinema Stats (3)*. Screenville, 2009. Sótt 11. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://screenville.blogspot.com/2009/06/attendance-2008-world-cinema-stats-3.html>
- Um félagið.* Félag íslenskra kvikmyndatökustjóra. Sótt 10. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://iks.is/um-felagid>
- Um Media áætlunina.* Media upplýsingaþjónustan. Sótt 26. mars 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.mediadesk.is/ummedia/>
- Upplýsingar um miðaveið.* Miði.is, 2010. Sótt 20. október 2010 á vefinn á netið á slóðinni <http://midi.is/bio/>
- Uppruni mest sóttu löngu, leiknu kvikmyndanna 1995–2009.* Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 24. janúar 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=801&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN06108%26ti=Uppruni+mest+s%F3ttu+1%F6ngu+leiknu+kvikmyndirnar+1995%2D2008+%26path=../Database/menning/kvikm/%26lang=3%26units=Fjöldi>

- Útgáfa leigu- og sölumyndbanda og mynddíska eftir útgefendum 1994–2009. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 14. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=2605&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN09106%26ti=%DAtg%Elfa+leigu%2D+og+s%F6lumyndbanda+og+mynddíska+eftir+%FAtgefendum+1994%2D2010%26path=../Database/menning/myndbond/%26lang=3%26units=Fj%F6ldi/%FE%FAund%20kr./hlutfall,%20%>
- Útgáfa myndbanda og mynddíska eftir framleiðandalandi 1996–2009. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 14. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/?PageID=802&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=MEN09101%26ti=%DAtg%Elfa+myndbanda+og+mynddíska+eftir+framlei%F0andalandi%2Fsv%E6%F0i+1996%2D2009+%26path=../Database/menning/myndbond/%26lang=3%26unit=s=Fjöldi>
- Úthlutanir Kvikmyndasjóðs 1979–2010. Kvikmyndamiðstöð. Sótt 5. nóvember 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndamidstod.is/Kvikmyndasjodur/Uthlutanir/>
- Value of UK tax relief. British Film Institute (BFI). Sótt 19. apríl 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.bfi.org.uk/film-industry/british-film-certification-and-tax-relief/about-tax-relief>
- Valur Ingimundarson, Kristín Loftsdóttir og Irma Erlingsdóttir (editors). *Topographies of Globalization: Politics, Culture, Language*. University of Iceland. Reykjavík, 2004.
- Van der Ploeg, Fredrick. The Making of Cultural Policy: A European Perspective. In Ginsburgh, Victor A. and David Throsby (editors). *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Elsevier. Amsterdam, 2008, pp. 1183–1221.
- Við eigum ekki að niðurgreiða drasl. Viðtal við dr. Dragan Klaic. *Fréttablaðið*, 16. október 2010, bls. 32.
- Vogel, Harold L. *Entertainment Industry Economics. A Guide for Financial Analysis*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2004.
- Walls, W. David. Modeling Movie Success when Nobody Knows Anything: Conditional Stable-Distribution Analysis of Film Returns. *Journal of Cultural Economics*, 29(3), 2005, pp. 177-190.
- Wasko, Janet. Critiquing Hollywood. The Political Economy of Motion Pictures. In Moul, Charles C. (editor). *A Concise Handbook of Movie Industry Economics*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2005, pp. 5-31.
- Weinberg, Charles B. Profits out of the Picture: Research Issues and Revenue Sources Beyond the North American Box Office. In Moul, Charles C. (editor). *A Concise Handbook of Movie Industry Economics*. Cambridge University Press. Cambridge, MA, 2005, pp. 163-197.
- Whitfield, Stephen J. *The Culture of the Cold War*. The John Hopkins University Press. Baltimore, MD, 1996.
- World Film Market Trends. *Tendances du marché du film. Maché du film*. Focus 2010. Cannes, 2010. Sótt 11. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni http://www.obs.coe.int/online_publication/reports/focus2010.pdf

- World's oldest cinema is Danish. *Jyllands-Posten* 6. ágúst 2008. Sótt 4. október 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://jp.dk/uknews/article1404372.ece>
- Yúdice, George. *The Expediency of Culture. Uses of Culture in the Global Era*. Duke University Press. Durham, NC, 2003.
- Zaniello, Tom. *The Cinema of Globalization. A Guide to Films about the New Economic Order*. Cornell University Press. Ithaca, NY, 2007.
- Þjóðhagsreikningar og opinber fjármál*. Hagstofa Íslands, 2011. Sótt 16. júní 2011 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.hagstofa.is/Hagtolar/Thjodhagsreikningar>
- Þorbjörn Broddason. *Ritlist, prentlist, nýmiðlar*. Háskólaútgáfan. Reykjavík, 2005.
- Þorsteinn Þorsteinsson. Kratakórinn kyrjaði pólitískan pistilinn. Í Sigurður A. Magnússon, Kristján Árnason, Þorsteinn Þorsteinsson og Guðmundur J. Guðmundsson (ritnefnd). *Grikkland ár og síð. Bók helguð tveggja alda afmæli Sveinbjarnar Egilssonar*, 1991, bls. 33-47.
- Þórarinn Guðnason. Kvikmyndaskrá 1918–2007. Skrá yfir leiknar íslenskar bíómyndir tengdar Íslandi. Í Erlendur Sveinsson (ritstjóri). *Kvikmyndasafn Íslands 30 ára. Afmælisrit*. Kvikmyndasafn Íslands. Hafnarfjörður, 2008, bls. 57-62. Sótt 7. ágúst 2010 á vefinn yfir netið á slóðinni <http://www.kvikmyndasafn.is/kvikmyndasafn/upload/files/pdf/afmalisskra2008pressgaedi.pdf>

Um bókina

Hagræn áhrif kvikmyndalistar eftir Ágúst Einarsson prófessor er fyrsta bókin sem kemur út á íslensku um hagfræði kvikmynda. Í henni er greint frá þróun kvikmynda sem hluta af menningu og skapandi atvinnugreinum, jafnt hér á landi sem erlendis. Lýst er hvernig skapandi atvinnugreinar geta orðið einn helsti atvinnuvegurinn hérlandis á 21. öldinni. Menningin skiptir miklu máli í efnahagslífi okkar og sóknarfærin eru mörg. Fjallað er um eftirspurn eftir kvikmyndum sem og framboð og framleiðslu þeirra en mikil áhætta fylgir þessari atvinnugrein. Íslendingar hafa ýmiss konar hlutfallslega yfirburði í kvikmyndagerð enda hafa þeir náð langt á því sviði. Opinberir aðilar gegna mikilvægu hlutverki í því að styðja kvikmyndaiðnað enda skilar hver króna sem hið opinbera veitir í þann málaflokk fimmfalt hærri fjárhæð til hins opinbera. Kvikmyndaiðnaður er nú þegar mikilvægur þáttur í efnahagslífi okkar og getur orðið enn stærri. Töluleg rök eru færð fyrir öllum niðurstöðum en Ágúst skrifaði fyrir nokkrum árum bókina, *Hagræn áhrif tónlistar*, þar sem sýnt var fram á mikilvægi tónlistariðnaðar hérlandis. Í þessari bók heldur Ágúst áfram á sömu braut og greinir kvikmyndaiðnaðinn og lýsir hagstærðum honum tengdum á ítarlegan hátt en í bókinni eru fjölmargar myndir og töflur. Auk þess eru birt stutt æviágrip þrjátíu og fimm innlendra og erlendra einstaklinga sem hafa sett svip sinn á kvikmyndir síðastliðin eitt hundrað ár. Mikill fengur er að þessari bók fyrir alla sem láta sig menningu, og þá sérstaklega kvikmyndir, varða.

HÁSKÓLINN Á BIFRÖST
BIFRÖST UNIVERSITY

Um höfundinn

Dr. Ágúst Einarsson er prófessor við Háskólann á Bifröst og fyrrverandi rektor skólans. Hann nam rekstrarhagfræði í Þýskalandi og varði doktorsritgerð sína við Háskólann í Hamborg. Ágúst starfaði um árabíl sem framkvæmdastjóri við útgerð og fiskvinnslu í Reykjavík. Hann hefur gegnt fjölmörgum trúnaðarstörfum innan atvinnulífsins og setið m.a. í stjórn Sölumiðstöðvar hraðfrystihúsanna, Samtaka fiskvinnslustöðva, Vinnuveitendasambands Íslands og Granda. Hann hefur ennfremur verið stjórnarformaður í mörgum fyrirtækjum. Ágúst tók virkan þátt í stjórnámálum á sínum tíma og var alþingismaður frá 1995 til 1999 og sat einnig á Alþingi 1978 til 1979. Hann hefur gegnt mörgum opinberum störfum og var m.a. formaður bankaráðs Seðlabanka Íslands, Samninganefndar ríkisins og Framtakssjóðs Íslands auk þess sem hann sat í stjórnnum Landsvirkjunar og Borgarleikhússins. Ágúst var um árabíl prófessor við viðskipta- og hagfræðideild Háskóla Íslands og var þar skoraformaður og deildarforseti. Ágúst hefur gefið út margar bækur, þar á meðal *Greinasafn I og II*, *Rekstrarhagfræði*, *Verkefni í rekstrarhagfræði* og *Hagræn áhrif tónlistar*. Hann hefur skrifað margar greinar í vísindatímarit um rekstrarhagfræði, sjávarútveg og menningu sem og kafla í bækur og ráðstefnurit. Ágúst hefur flutt fjölmörg erindi á alþjóðlegum vísindaráðstefnum og er nú varaforseti Evrópusamtaka lítilla og meðalstórra fyrirtækja og frumkvöðla en það eru samtök evrópskra fræðimanna á sviði rannsókna. Ágúst er kvæntur Kolbrúnu Sigurbjörgu Ingólfssdóttur, lífeindafræðingi og sagnfræðingi, og eiga þau þrjú börn og tvö barnabörn.

ISBN 978-9935-9093-0-5

9 789935 909305